

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม
ตามแนวคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
พฤษภาคม 2554

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม
ตามแนวคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุชะฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

พฤษภาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม
ตามแนวคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุชะฎิบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
พฤษภาคม 2554

กานต์รวี บุญญาณัฐสิทธิ์. (2554). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษา ระดับปริญญาตรี*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่, ว่าที่ร้อยตรี อาจารย์ ดร.มนัส บุญประกอบ, รองศาสตราจารย์ ดร.สมสรร วงษ์อยู่น้อย.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและศึกษาประสิทธิผลรูปแบบการเรียนการสอนที่ ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาซึ่งเป็นเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอน ที่ 1 ศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัย เพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์ รูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยผ่านการตรวจสอบความ เหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญและนำไปทดลองใช้เพื่อศึกษานำร่อง ขั้นตอนที่ 3 นำรูปแบบการเรียน การสอนไปใช้ โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบ Pretest – posttest control group design กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ชั้นปีที่ 1 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 ผู้วิจัยใช้ การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (clustered random sampling) โดยสุ่มกลุ่มผู้เรียนที่จะใช้ในการวิจัย จำนวน 2 กลุ่มๆ แรกมีผู้เรียนจำนวน 43 คน และกลุ่มที่สองมีผู้เรียนจำนวน 35 คน จากนั้นใช้การสุ่ม อย่างง่ายเพื่อจัดกลุ่มตัวอย่างเข้าสู่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้เวลาในการทดลอง 16 สัปดาห์ ๓ ๓ ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 48 ชั่วโมง และขั้นตอนที่ 4 ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามทางเดียว แบบวัดซ้ำ (One-way MANOVA; repeated measures) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย หลักการคือ ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น เรียนรู้ผ่านการร่วมมือในการปฏิบัติ สามารถคิดไตร่ตรอง มีการพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดปัญญาและมีมีจิตสาธารณะ

2. รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ขั้นการเรียนการสอนมี 5 ชั้น ได้แก่ 1) ปัญหาชวนคิด (Challenging Problem) 2) คิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective thinking) 3) กระจ่างค่านิยม (Value Clarification) 4) จิตอาสา (Volunteer Mind) และ 5) สนทนาที่ริยสนทนา (Inspired Dialogue) การวัดและประเมินผลของรูปแบบการเรียนการสอนเป็นการ วัดและประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งในระหว่างการเรียนการสอนและภายหลังจากการเรียนการสอนตามรูปแบบ โดยผู้ประเมินประกอบด้วยตัวผู้เรียน เพื่อน และผู้สอน

3. ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน พบว่า

3.1 ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมสูงกว่าผู้เรียนกลุ่มควบคุมที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.3 พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขในวิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิตของผู้เรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในระดับมาก

DEVELOPMENT OF INSTRUCTIONAL MODEL FOR ENHANCING RESPECTFUL MIND AND
ETHICAL MIND BASED ON TEACHING AND LEARNING VIA SERVICE LEARNING
FOR UNDERGRADUATE STUDENTS

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Curriculum Research and Development
At Srinakharinwirot University

May 2011

Kanrawee Boonyanusit. (2011). *Development of Instructional Model for Enhancing Respectful Mind and Ethical Mind Based on Teaching and Learning via Service Learning for Undergraduate Students*. Dissertation, Ed.D. (Curriculum Research and Development). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.

Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr. Wichai Wongyai, Acting Sub Lt. Dr. Manat Boonprakob, Assoc. Prof. Dr. Somson Wongyounoi.

This research aimed to develop and study the effectiveness of instructional model for enhancing respectful mind and ethical mind based on teaching and learning via service learning for undergraduate students. The methodology of this study consisted of 4 stages as follows: (1) Data, concepts and theories from documents and researches were studied to synthesize the instructional model. (2) The instructional model was developed through appropriate review from experts and it was then experimented for a pilot study. (3) The instructional model was used by employing the Pretest – posttest control group design with the sampling groups were first year students of the College of Industrial Technology in the first academic semester of 2010 academic year. The researcher conducted the research by dividing cluster sampling groups into two groups: the first group comprised of 43 students and the second group comprised of 35 students. Then, the simple random sampling was used to group the sampling groups to experimental group and control group. The experiment was conducted for 16 weeks, 3 hours a week and altogether it took 48 hours. (4) The effectiveness of the instructional model was assessed by employing fundamental statistical analysis and One-way MANOVA; repeated measures. The results of the study were concluded below.

1. The developed instructional model consisted of concepts, i.e. the students expressed their opinion through practical cooperation. They could also think, consider, develop their mind and practice so that they could obtain intelligence and have public mind.

2. The objectives of the instructional model for enhancing respectful mind and ethical mind included 5 stages, i.e. (1) challenging problem, (2) reflective thinking, (3) value clarification, (4) volunteer mind and (5) inspired dialogue. The measurement and evaluation

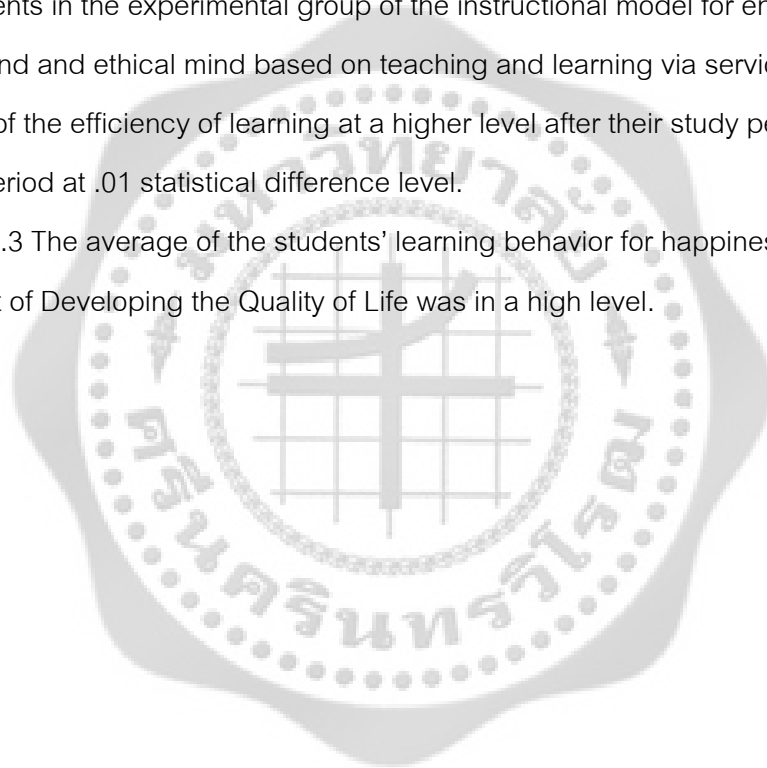
of the instructional model were done during teaching period and after teaching period. The evaluators were students, their peers and their teachers.

3. The result of the effectiveness of the instructional model for enhancing respectful mind and ethical mind revealed that:

3.1 The students in the experimental group of the instructional model for enhancing respectful mind and ethical mind based on teaching and learning via service learning had the average of the efficiency of learning at a higher level than the students in the control group of the normal teaching model at .01 statistical difference level.

3.2 The students in the experimental group of the instructional model for enhancing respectful mind and ethical mind based on teaching and learning via service learning had the average of the efficiency of learning at a higher level after their study period than before their study period at .01 statistical difference level.

3.3 The average of the students' learning behavior for happiness in a subject called the Art of Developing the Quality of Life was in a high level.

ปริญญาานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม
ตามแนวความคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

ของ

กานต์วี บุญญานุสิทธิ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554

คณะกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่)

(ดร.ศรีสมร พุ่มสะอาด)

..... กรรมการ

..... กรรมการ

(ว่าที่ร้อยตรี อาจารย์ ดร.มนัส บุญประกอบ)

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่)

..... กรรมการ

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมสรร วงษ์อยู่น้อย)

(ว่าที่ร้อยตรี อาจารย์ ดร.มนัส บุญประกอบ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมสรร วงษ์อยู่น้อย)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ ประธานกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์ ที่ได้ให้ความกรุณา ข้อคิดเห็นตลอดจนให้คำแนะนำที่มีค่ายิ่งต่อ งานวิจัยในครั้งนี้ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ และรองศาสตราจารย์ ดร.สมสรร วงษ์อยู่น้อย กรรมการ ควบคุมปริญญาานิพนธ์ ซึ่งทั้ง 2 ท่านได้ให้ความรู้ความเข้าใจอาหารและความเมตตาให้คำปรึกษาต่อลูกศิษย์ เสมอมาจนปริญญาานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.ศรีสมร พุ่มสะอาด ที่ท่านให้ความกรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบ ปากเปล่า และขอกราบขอบพระคุณ ดร.มารุต พัฒนาผล ที่ให้ความกรุณารับเป็นกรรมการสอบปากเปล่าในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้สำเร็จการศึกษาอย่างสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตาม หลักสูตรสาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่าการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตนั้นมีความ ลึกซึ้ง ไม่ได้สิ้นสุดการเรียนเพียงแค่นั้นชั้นเรียน หากแต่ได้เรียนรู้โดยผ่านทักษะและกระบวนการต่างๆ จนมี ความพร้อมที่จะนำไปพัฒนา ปรับปรุง ถ่ายทอดและก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคมต่อไป

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ และขอบคุณนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์กำลัง วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ชั้นปีที่ 1 ปี การศึกษา 2553 ที่ให้ความร่วมมือตลอดจนทุ่มเทแรงกายแรงใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินการ วิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้ทุนอุดหนุนงานวิจัย ประจำปีการศึกษา 2553 สนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นสาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร รุ่นที่ 17 ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือ มิตรภาพ ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนให้กำลังใจ จนทำให้การศึกษาในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อจรรยา บุษยานนท์ คุณแม่จุฑาพรรณ บุษยานนท์ ท่านทั้งสองเป็น ผู้ที่มีพระคุณอย่างใหญ่หลวงที่ได้ให้โอกาสและการสนับสนุนทางการศึกษา ตลอดจนถึงกำลังใจมาตลอด น้องชายคุณชัชกุล บุษยานนท์ เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่เป็นห่วงและให้กำลังใจทุกท่าน ตลอดจนครอบครัวของ ผู้วิจัยคุณอธิรุจน์ บุญญานุสิทธิ์และลูก ดช. กรวิชัย บุญญานุสิทธิ์ที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนในเรื่องการ เรียนตลอดจนการทำงาน ทำให้ผู้วิจัยได้มีช่วงระยะเวลาที่มีค่ายิ่งในชีวิต

กานต์วี บุญญานุสิทธิ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามการวิจัย.....	9
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	9
ความสำคัญของการวิจัย.....	10
ขอบเขตของการวิจัย.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
สมมติฐานของการวิจัย.....	13
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
รูปแบบการเรียนการสอนและการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน.....	15
แนวคิด Five Minds for the Future.....	22
จิตแห่งความเคารพ.....	25
จิตแห่งจริยธรรม.....	47
ความสัมพันธ์ระหว่างจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม.....	73
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม (Service Learning).....	77
ความสุขในการเรียนรู้.....	113
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	131
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	132
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัย.....	133
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน.....	133
ขั้นตอนที่ 3 การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้.....	139
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน.....	140

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	143
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	144
ตอนที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน.....	146
ตอนที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน.....	158
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	164
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	164
วิธีดำเนินการวิจัย.....	164
สรุปผลการวิจัย.....	165
อภิปรายผลการวิจัย.....	167
ข้อเสนอแนะ.....	174
บรรณานุกรม.....	176
ภาคผนวก.....	186
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	215

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน.....	17
2 การสังเคราะห์ความหมายของจิตแห่งความเคารพ.....	26
3 การสังเคราะห์ความหมายของจิตแห่งจริยธรรม.....	47
4 สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม.....	76
5 รูปแบบการเรียนรู้จากการบริการสังคมแบบ I CARE	87
6 รูปแบบการสืบสวนแบบกลุ่มของเอเดลนัท.....	89
7 การสังเคราะห์หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน.....	122
8 กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในรูปแบบการเรียนการสอน.....	127
9 ผลการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีจิตแห่งความเคารพและจิตแห่ง จริยธรรม	145
10 ผลการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยการ บริการสังคม	147
11 โครงสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอน.....	149
12 ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ....	153
13 ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมจำแนกตามประเภท ของกลุ่ม และการวัด.....	156
13 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามแบบวัดซ้ำของคะแนน เฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่ง จริยธรรม จำแนกตามกลุ่ม (รูปแบบการเรียนการสอน) และการวัด (ก่อนเรียน-หลังเรียน).....	159
14 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่ง ความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุม.....	160
15 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความ เคารพและจิตแห่งจริยธรรม ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุม.....	161

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
16 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามแบบวัดซ้ำของคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม จำแนกตามการวัด (ก่อนเรียน-หลังเรียน) ของผู้เรียนกลุ่มทดลอง.....	161
17 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนกลุ่มทดลอง.....	161
18 คะแนนพฤติกรรมกรเรียนรู้อย่างมีความสุขหลังใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี	163
19 ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) และค่าสถิติ Shapiro – Wilk ของตัวแปร โดยจำแนกตามประเภทของกลุ่มและการวัด.....	212
20 ผลการทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมด้วยวิธี Box's M Test.....	212
21 ผลการทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมตริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมด้วยวิธี Levene's Test.....	213
22 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยวิธี Bartlett's M Test.....	213
23 ผลการทดสอบดัชนีสะท้อนความเบี่ยงเบนออกจากเงื่อนไข Sphericity.....	214

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ.....	32
2 หลักสี่ประการของสุนทรียสนทนา.....	39
3 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ.....	46
4 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม.....	69
5 วงจรการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ของเดวิด คอลบ์.....	84
6 รูปแบบการบริการสังคมแบบทำงานร่วมกัน.....	91
7 รูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมแบบ LEADERS	94
8 สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนแบบบริการสังคมกับ การพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม.....	112
9 หลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน.....	125
10 วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนและขั้นตอนของรูปแบบการ เรียนการสอน.....	128
11 หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ที่สนับสนุนการวิจัย.....	130
12 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	131
13 แบบแผนการทดลอง.....	139
14 แสดงขั้นตอนกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอน	152

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สถานการณ์และสภาพบ้านเมืองของประเทศในปัจจุบัน เป็นหลักฐานที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่า การที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก แม้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ความเจริญและการพัฒนานั้นก็ได้เป็นไปอย่างยั่งยืน นอกจากนั้นการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นที่มาของปัญหาสังคมที่ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการทุจริตต่อราษฎร์บังหลวง ปัญหาแหล่งอบายมุข แหล่งเสื่อมโทรม โสเภณี เด็ก การใช้แรงงาน การละเมิดสิทธิเด็ก ปัญหาหมอลมภาวะ ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหาสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่เป็นผลพวงของการพัฒนาทางวัตถุอย่างขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางจิตใจทั้งสิ้น (ทิตินา แคมมณี. 2546: 1-2)

ในปัจจุบันสภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนและนักศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข จากงานวิจัยของระพีพัฒน์ ศรีมาลา (2547: 1-2) พบว่า ปัจจัยการใช้ความรุนแรงของเด็กมัธยมศึกษาพบว่าเกิดจากปัจจัยภายในตัวนักเรียนเอง ได้แก่ การขาดการควบคุมอารมณ์ การแสดงออกที่จะสร้างจุดเด่นให้ผู้อื่นยอมรับ ค่านิยมและศักดิ์ศรี การใช้ความรุนแรงที่เกิดจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมรอบตัวนักเรียน ได้แก่ นักเรียนไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ปกครอง การแสดงความรุนแรงในครอบครัว การบังคับใช้กฎระเบียบของโรงเรียนไม่เข้มงวด การแก้แค้นแทนเพื่อน การลงโทษของครูและอิทธิพลของสื่อในปัจจุบัน โดยความรุนแรงนั้นนอกจากจะส่งผลเสียนานับประการแล้ว ยังละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกด้วย ในระยะหลังการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนปรากฏออกมามากมาย เช่น การล้อเลียนคุกคาม ทะเลาะตบตี การลวนลามทางเพศ เด็กชายรุมโทรมเด็กหญิงหรือเด็กอาชีวะลอบทำร้ายกันถึงชีวิต ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขอาจนำไปสู่การทำร้ายกันถึงชีวิตได้ สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้ตระหนักถึงการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนของพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเริ่มต้นที่ระบบการศึกษาในการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน

การเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมปัจจุบันลดลง ประชาชนและเยาวชนจำนวนมากที่ไม่เห็นความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร ไม่ยึดมั่นในคุณธรรม และไม่ประพฤติปฏิบัติตาม

จริยธรรม ทำให้สังคมมีปัญหา มีความเจริญทางด้านวัตถุแต่มีความเสื่อมโทรมทางจิตใจ ในปัจจุบัน ค่านิยมบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไป ก่อนนี้สังคมยกย่องคนที่มีคุณธรรม คนที่ประพฤติดีในศีลธรรม จะถูกประณาม ไม่มีใครอยากคบหา แต่ในปัจจุบันสังคมกลับยกย่องคนที่มีเงิน คนที่มีตำแหน่งสูง และ คนที่มีชื่อเสียง แม้ว่าคนเหล่านั้นจะประพฤติดีศีลธรรมก็ตาม ยุคโลกาภิวัตน์มีความเจริญก้าวหน้า ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ยุคโลกไร้พรมแดน โลกข้อมูลข่าวสาร จึงมีอิทธิพลต่อความคิด จิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์มากขึ้น คนไทยเป็นจำนวนไม่น้อยได้ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสารและการโฆษณา ถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมและค่านิยมจากต่างชาติครอบงำ ลุ่มหลงในวัฒนธรรมและค่านิยมของต่างประเทศ ไม่สนใจในคำสอนของศาสนาและวัฒนธรรมไทย ทำให้คนมุ่งแสวงหาแต่ความสุขทางวัตถุ มีความเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น ขาดความเอื้ออาทร ขาดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นความสำคัญของศาสนา และขาดคุณธรรม จริยธรรม ไม่เชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม (สมพร เทพสิทธา. 2542: 15-16)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น อยู่บนหลักการที่เป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์รอบด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม อีกทั้งเพียบพร้อมด้านคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น อีกด้วย เมื่อเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยผ่านทางการศึกษา บทบาทของการศึกษาจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเท่านั้น แต่เป็นทั้งตัวการสำคัญในการพัฒนาโดยตรงและเป็นผลของการพัฒนา อีกด้วย (วราคม ที่สุกะ. 2543: 109-110)

ดังนั้นในยุคปัจจุบันมนุษย์จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นทั้ง โดยการปรับตัวและเตรียมพร้อมคนให้มีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในอนาคต ทunes ของมนุษย์ในโลกยุคใหม่ตามแนวคิดของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักวิชาการด้านการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้กล่าวว่าบุคคลจะสามารถเอาตัวรอดและประสบความสำเร็จทั้งในด้านการงานและการดำเนินชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ได้จะต้องมีจิต 5 ประการ ประกอบรวมอยู่ในตัวของคน ๆ นั้น เนื่องจากปัจจุบันมนุษย์อยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ การหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสาร การครอบงำของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนความขัดแย้งของความเจริญอันหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเรียกร้องให้เกิดวิธีการเรียนรู้และคิดรูปแบบใหม่ในสถาบันการศึกษา การ์ดเนอร์เสนอการนิยามศักยภาพการรู้คิดด้วยจิตเพื่อการอยู่ในสังคมของคนหนุ่มมากที่มีเชื้อชาติ ศาสนา ค่านิยม บุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ แตกต่างกันไป แนวคิดใหม่นี้อยู่ในหนังสือ "Five Minds For The Future" กล่าวถึงประเภทของความสามารถและทักษะที่จะต้องปลูกฝังให้กับมนุษย์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในวันข้างหน้าได้ หนังสือเล่มนี้ได้จำแนกประเภทความคิด (Kinds of Minds) ที่มีความสำคัญและจำเป็นในศตวรรษนี้

ประกอบด้วย จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined Mind), จิตแห่งการสังเคราะห์ (Synthesizing Mind), จิตแห่งการสร้างสรรค์ (Creating Mind), จิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind) และ จิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind) ซึ่งจิต 5 ประการมีสาระสำคัญดังนี้

1. จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined Mind) เป็นวิธีคิดที่เกี่ยวกับสาขาวิชาหลักๆ และสายวิชาชีพต่างๆ ซึ่งเป็นความสามารถในการประยุกต์ความชำนาญที่เชี่ยวชาญของตน พร้อมทั้งปรับปรุงสิ่งที่เล่าเรียนมาให้ได้ขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. จิตแห่งการสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) เป็นการเลือกข้อมูลที่สำคัญจากข้อมูลมากมาย ที่ได้รับจากหลายๆ แหล่ง และจัดการกับข้อมูลได้อย่างสมเหตุสมผล ทำความเข้าใจกับข้อมูล และประเมินข้อมูลโดยปราศจากอคติ ผสมผสานให้กลายเป็นข้อมูลใหม่ ที่มีความหมายต่อตนเองและผู้อื่น

3. จิตแห่งการสร้างสรรค์ (Creating Mind) เป็นยิ่งกว่าจิตชำนาญการและจิตสังเคราะห์ โดยเป็นการผลิตความคิดใหม่ๆ พร้อมตั้งคำถามที่แตกต่างไปจากเดิม และกำเนิดเป็นวิธีคิดที่สดใหม่ ซึ่งก็อาจจะกลายเป็นคำตอบที่คาดไม่ถึง

4. จิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind) เป็นการตอบสนองต่อคนและกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างเห็นอกเห็นใจ และเป็นไปในทางสร้างสรรค์เป็นความพยายามที่จะเข้าใจ และทำงานร่วมกันกับคนที่แตกต่างกัน เป็นการขยายขอบเขตของความอดกลั้น และความถูกต้องเหมาะสมของสังคมและการเมือง หรือกล่าวง่ายๆ จิตแห่งความเคารพเป็นการยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล และกลุ่มบุคคลนั่นเอง

5. จิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind) มีลักษณะที่เป็นนามธรรมค่อนข้างมาก แต่มีความสำคัญในเชิงบทบาทในหน้าที่การงานและบทบาทในการเป็นพลเมือง เป็นการไตร่ตรองถึงธรรมชาติของงาน รวมทั้งความต้องการและความปรารถนาของสังคมที่เราดำรงอยู่ โดยมีแนวคิดที่สำคัญว่า “บุคคลจะตอบสนองต่อจุดประสงค์ที่เหนือไปกว่าประโยชน์ส่วนตนได้อย่างไร” และ “ประชาชนจะทำงานโดยปราศจากความเห็นแก่ตัว และพัฒนาส่วนรวมได้อย่างไร”

จิต 5 ประการดังกล่าว การ์ดเนอร์ เสนอว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทุกคนควรมีเพราะจะช่วยให้บุคคลนั้นสามารถรับมือได้ทั้งสิ่งที่ไม่คาดคิด หากปราศจากจิต 5 ประการนี้แล้ว บุคคลจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของพลังที่ตนเองก็ไม่เข้าใจ และไม่สามารถควบคุมอะไรได้ การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 8) กล่าวว่าจิตแห่งวิทยาการ (Disciplined Mind) จิตแห่งการสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) และจิตแห่งการสร้างสรรค์ (Creating Mind) เป็นรูปแบบที่เกี่ยวข้องกันกับการรู้คิด ส่วนจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind) มีความเกี่ยวข้องกัน โดยจิตทั้งสองเน้นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับผู้อื่น สอดคล้องกับสมิท (Smith.2009: 411) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของ

จิตทั้ง 5 ประการโดยจิตแห่งวิทยาการ (Disciplined Mind) จิตแห่งการสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) และจิตแห่งการสร้างสรรค์ (Creating Mind) มีความเกี่ยวพันกันเนื่องจากเป็นทักษะเกี่ยวกับการคิด ส่วนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind) มีความเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสามารถพิจารณาได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับจิตพิสัย (Affective Domain) แต่ทว่าเรากลับทราบเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่จะสนับสนุนให้เกิดจิตด้านต่างๆ เหล่านี้้น้อยมาก โดยเฉพาะในแง่ของการพัฒนาด้านจิตพิสัย จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตเหล่านี้

ดังนั้นหากต้องการพัฒนาให้เด็กในปัจจุบันมีภูมิคุ้มกันเพื่อให้สามารถประคองตนให้อยู่ในเส้นทางที่สังคมยอมรับได้ จึงควรพัฒนาให้เด็กได้มีจิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind) และจิตแห่งความเคารพเนื่องจากคนที่ขาดจริยธรรมและความเคารพในตนเองจะทำให้โลกขาดคนทำงานที่ซื่อสัตย์และพลเมืองที่ขาดความรับผิดชอบ ซึ่งการ์ดเนอร์ (Gardner, 2006: 18) ได้ให้ความเห็นว่า การกำหนดหลักสูตรในอนาคตควรมีการสนับสนุนการปลูกฝังจิตทั้ง 5 โดยเฉพาะเรื่องจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind) ซึ่งหากมนุษย์ขาดเรื่องความเคารพก็จะเท่ากับมนุษย์จะสามารถทำลายคนอื่น ๆ ไม่ควรค่าต่อการได้รับความเคารพจากคนอื่น ทั้งยังเป็นภัยต่อที่ทำงานและสาธารณชนและหากว่าปราศจากจริยธรรม จะทำให้โลกขาดคนทำงานที่ซื่อสัตย์และพลเมืองที่มีความรับผิดชอบเสมือนกับว่ามนุษย์ย้อนกลับไปสู่ยุคดึกดำบรรพ์ที่ไม่มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งการศึกษาเรื่องเหล่านี้จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงสิ่งที่สำคัญที่สุดของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

จิตแห่งความเคารพ คือการอ่อนน้อมถ่อมตนให้เกียรติและเคารพในความคิดของผู้อื่น เคารพและเข้าใจถึงความแตกต่างทั้งระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม รวมถึงเปิดใจที่จะรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากความคิดของตัวเอง อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานหรือการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ทั้งนี้ การทำความเข้าใจผู้อื่นนั้น ต้องอาศัยทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) ซึ่งต้องมีการปลูกจิตสำนึกตั้งแต่เกิด บุคคลที่มีความสำคัญในการปลูกฝังมักจะเป็นผู้ใกล้ชิดกับเด็ก เช่น พ่อ แม่ หรือ คุณครู หรือแม้กระทั่งบุคคลที่เป็นสาธารณะอย่างนักร้อง ดารา หรือนักการเมือง โดยผู้ใหญ่ต้องแสดงตัวเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตัวต่อกัน เพื่อเป็นแนวทางที่ถูกต้องให้เด็กได้เห็นแนวคิดจิตแห่งความเคารพยังช่วยให้เกิดความสงบสุขและความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม แม้ในสังคมนั้นจะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในเรื่องของเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา การนำแนวคิดจิตแห่งความเคารพ มาใช้บริหารองค์กรยุคใหม่ที่มีความเป็นสากลและไร้พรมแดนนั้น จะทำให้ผู้คนหรือพนักงานที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ อายุ เพศ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม สามารถมาทำงานร่วมกันได้ โดยจิตแห่งความเคารพนั้นมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติพ.ศ. 2542 มาตรา 22 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 23) กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ส่วนจิตแห่งจริยธรรมกล่าวถึงความคิดที่ยึดหลักจริยธรรมคุณธรรม และความรับผิดชอบ ต่อสังคม และส่วนรวม ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมหรือจิตสาธารณะที่ว่าเป็นจะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดในการสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่าย เพราะบุคคลที่มีจิตแห่งจริยธรรมจะรำลึกอยู่เสมอว่าหน้าที่ของตนเองนั้นคืออะไรไม่ว่าจะดำรงอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งใด การปลูกจิตสำนึกแห่งคุณธรรมนั้น สามารถทำได้ตั้งแต่เด็กๆ โดยเริ่มตั้งแต่ที่บ้าน เพราะการดำเนินชีวิตของพ่อแม่จะเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด สำหรับเด็กๆ หากเด็กได้เห็นตัวอย่างที่ดีก็จะซึมซับจิตสำนึกที่ดี หากเด็กเห็นพฤติกรรมที่ไม่ดีจะส่งผลต่อพฤติกรรมของพวกเขา เมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นแม่จะเติบโตขึ้นมาด้วยการอบรมสั่งสอนที่ดี บุคคลก็ยังคงทำผิดพลาดจากการเลียนแบบพฤติกรรมผิดๆ ของผู้อื่น ดังนั้นสิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการเพื่อแก้ไขพฤติกรรมผิดๆ เหล่านี้คือ การสร้างคุณธรรมหรือจริยธรรมเป็นวัฒนธรรม เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ที่เป็นที่ยอมรับกันในชุมชนหรือในองค์กร ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีความรู้คู่คุณธรรมนั้นเป็นแนวทางหนึ่งของการเตรียมคนไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้น จิตแห่งจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ว่าด้วยความสามารถในการคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบของตนเองในฐานะที่เป็นคนทำงาน และในฐานะที่เป็นพลเมือง ซึ่งการทำงานในแต่ละอาชีพก็จะมีความหมายและความรับผิดชอบที่มีความแตกต่างกันไป ในการทำงานนั้นจะต้องมีคุณธรรมประกอบด้วย โดยคุณธรรมนี้วางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเลิศในผลงาน ซึ่งการ์ดเนอร์ได้ย้าว่า “Good work is achieved when excellence and ethics meet” โดยได้ให้ความจำกัดความ ผลงานที่ดี จะเกิดขึ้นได้เมื่อผลงานนั้นมีคุณภาพ มีความเป็นเลิศ เมื่อผลงานนั้นเป็นประโยชน์ต่อสังคม และเมื่อผลงานนั้นมีความหมายและก่อให้เกิดแรงบันดาลใจสำหรับเจ้าของผลงาน ซึ่งความรับผิดชอบ เป็นลักษณะของบุคคลที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจ มุ่งมั่นต่อหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียน และการเป็นอยู่ของตนเอง และ ผู้อยู่ในความดูแลตลอดจนสังคมอย่างเต็มความสามารถด้วยความผูกพัน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายในเวลาที่กำหนด ยอมรับผลการกระทำทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้นด้วย และในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 มาตรา 23 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 23) กล่าวถึงการจัดการศึกษาทั้ง

การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาอีกด้วย

การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 143-144) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมว่า บุคคลที่มีความเคารพต่อผู้อื่นอย่างแท้จริงก็มักจะเป็นคนทำงานที่มีจริยธรรม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ส่วนเรื่องจริยธรรมนั้นเกี่ยวพันกับความเป็นนามธรรม ในความคิดของการ์ดเนอร์มองว่าเป็นการปฏิบัติตามบทบาทที่เหมาะสมของตนเอง การ์ดเนอร์ให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนพลเมืองว่าควรเน้นความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพในการคิดเชิงนามธรรม ผู้ที่หวังจะเป็นพลเมืองที่ดีจะต้องคำนึงถึงพันธกิจต่อชุมชนและวิธีการที่จะทำให้ประสบความสำเร็จพลเมืองในชุมชนสามารถเป็นตัวแทนทั้งทางบวกและทางลบสำหรับสมาชิกคนอื่นๆ ไปในสังคมรวมทั้งวิธีการที่คนเหล่านั้นจะส่งเสริมให้แก่พลเมืองคนอื่นๆ ไปอีก ดังนั้นผลงานที่ดีที่เพียบพร้อมไปด้วยจริยธรรมอาจเริ่มต้นที่ส่วนลึกของแต่ละคนด้วย “จิตแห่งจริยธรรม” แล้วจะแผ่ขยายไปยังที่ทำงาน ประเทศชาติและในโลก (Gardner.2006: 151)

จากแนวคิดของการ์ดเนอร์จะเห็นได้ว่าการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นจะต้องมีการปฏิบัติตนเหมาะสมตามบทบาทที่สังคมได้มอบหมายให้และมีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคคลมีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีจริยธรรมก็จะคำนึงถึงพันธกิจต่อชุมชนเกิดจิตบริการที่ต้องการเห็นสังคมที่ตนเองอยู่มีการพัฒนาและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การ์ดเนอร์ยกตัวอย่างของบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยความเคารพคือโย โย มา (Yo-Yo Ma) นักดนตรีเชลโลอันดันดับต้นของโลก เป็นชาวอเมริกา สัญชาติจีนที่เริ่มโครงการเส้นทางสายไหม “Silk road project” ขึ้นในปี คศ.1998 เพื่อให้เป็นหนึ่งในโครงการที่ที่ศิลปินต่างชาติมีโอกาสได้กลับมาเรียนรู้ร่วมกันถึงต้นกำเนิดของดนตรีท้องถิ่นที่มาจากกลุ่มคนหลายเผ่าพันธุ์ตามเส้นทางสายไหมอันเก่าแก่ของประวัติศาสตร์

การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 151) ให้ความเห็นว่ามนุษย์ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน ทำงานร่วมกัน บ้างก็ทำงานอาสาสมัครร่วมกันเพื่อประสานมุมมองที่แตกต่างกัน การจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสังคมจะเป็นการพัฒนาศักยภาพของเด็กที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นเพราะเป็นวัยที่มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ มีศักยภาพต่อองค์กรที่จะทำประโยชน์ได้หลายสถานะขึ้นอยู่กับผู้ที่สูงวัยกว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชนหรือเพื่อนที่อาวุโสกว่าที่จะมีอิทธิพลและให้โอกาสมากขึ้นเพียงใด สอดคล้องกับแนวคิดของไซเดอร์และคณะ (Seider; et al. 2009: 213) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเคารพและจริยธรรมว่ามีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นจิตที่จำเป็นในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเกี่ยวข้องกับทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) ซึ่งเป็นทักษะที่รวมความสามารถทางการคิด ความรู้สึก ความเชื่อตลอดจนมุมมองต่างๆ

ของแต่ละคน ความสามารถที่เกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะปฏิบัติตนด้วยความเคารพและพัฒนาตนให้ยอมรับความแตกต่างหลากหลายได้ เป็นความสามารถทางด้านกาให้เหตุผลซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนมีเพื่อใช้ในการวางแผนและพิจารณาถึงความสำคัญของปัญหา ความสามารถนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางจริยธรรมตามบทบาทของตน โดยกระบวนการนี้จะถูกพัฒนามาตั้งแต่วัยเด็กที่มีการปฏิบัติตามบทบาทที่ตนเองได้รับ ส่วนวัยรุ่นจะเริ่มมีการครอบคลุมไปถึงความสามารถในการทำความเข้าใจบทบาทความเป็นพลเมืองในชุมชน รัฐและโลก หรือบทบาทของการเป็นคนทำงาน ผู้ร่วมงานหรือมืออาชีพ ความสามารถในการรู้จักบทบาทและมีความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นต่อเนื่องกันและเกิดขึ้นไปพร้อมกับความมีเหตุผลและทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) โดยกระบวนการเหล่านี้ วัยรุ่นจะได้รับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมโดยผู้ปกครอง นักการศึกษาและนักวิชาการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้การเรียนการสอนโดยการบริการสังคมในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เกิดจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม เนื่องจากการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม เป็นประสบการณ์ด้านการศึกษา โดยที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งวรภัทร ภูเจริญ (2552: 67) กล่าวว่า เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเองจากการค้นพบ (Tacit Knowledge) ต้องมีการลงมือปฏิบัติจึงจะเข้าใจได้เองและเป็นทักษะภายใน (Internal tacit Knowledge) ซึ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของผู้ปฏิบัติ เช่น พัฒนาให้มีสติ เห็นตนเองตามความเป็นจริง รักเพื่อนมนุษย์ รักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง การเกิดจิตอาสา โดยการบริการสังคมอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในประสบการณ์รับใช้ที่มีการจัดเตรียมอย่างดีเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและมีความเชื่อมโยงความร่วมมือทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการบูรณาการเข้าในหลักสูตรวิชาการของผู้เรียน และมีการจัดเวลาที่แน่นอนให้ผู้เรียนสามารถคิด พูด และเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำและเห็นระหว่างที่ลงมือทำกิจกรรม นอกจากนั้น ยังให้โอกาสผู้เรียนในการประยุกต์ใช้ทักษะความรู้ใหม่ๆที่ได้เรียนรู้ แล้วในสถานการณ์จริงในชุมชนของเขา และส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้ นอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน และช่วยให้มีพัฒนาการของความสำนึกในการสนใจผู้อื่นด้วย (Root.1997) อีกทั้งไอแซคสันและเซฟเปอร์สไตท์ (Isaacson; & Saperstein. 2005: 20-21) กล่าวถึงเหตุผลที่ควรเลือกใช้การบริการสังคมในการสอนเนื่องจากเป็นการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์จากการเรียนการสอน การปฏิบัตินอกห้องเรียนจะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา การทำโครงการบริการสังคมทำให้ผู้เรียนได้ออกนอกพื้นที่ของตนเอง สนับสนุนให้เกิดความเป็นผู้นำ สร้างทักษะการทำงานเป็นทีม การบริการสังคมทำให้เกิดความรับผิดชอบ เกิดความรู้สึก ร่วมกันและคำนึงถึงผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวและสนับสนุนประชาธิปไตยอีกด้วย ตลอดจนการบริการสังคมสอดคล้องกับแนวคิดของการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 127) ที่กล่าวว่า การบริการสังคมเป็นการสร้าง

ผลงานที่ดี ที่ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญ เกิดความรับผิดชอบ เป็นผลงานที่ทำให้ได้รับการยกย่องชื่นชม มีความน่าดึงดูดใจ มีความหมายและก่อให้เกิดกำลังใจเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ท้าทาย เป็นการศึกษาที่เตรียมความพร้อมให้ชีวิต เพื่อชีวิตที่ดี ผู้สอนควรเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนเพื่อก้าวไปสู่ชีวิตที่ดี แม้กระทั่งในสังคม ในที่ทำงานก็ควรสนับสนุนให้เกิดผลงานที่ดีและรักษาผลงานที่ดีเหล่านั้นเอาไว้

งานวิจัยของวลัย พานิช (2547: 65) ได้วิจัยนักศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเรื่องการเรียนการสอนจากการบริการในสันติศึกษาพบว่านักศึกษามีการเรียนการสอนจากการทำโครงการในรายวิชาในเชิงบวกต่อพัฒนาการของผู้เรียน ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองของสังคมและการเรียนการสอนด้านเนื้อหาวิชาการ ตลอดจนเห็นคุณค่าของตนเองในการทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น เบลิจ (Bellig, 2000) พบว่าการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานจริงจะได้เห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น เห็นความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้นและจากงานวิจัยของแอสตินและแซค (Astin & Sax, 1998) ที่พบว่านักศึกษาปริญญาตรีที่ได้ทำงานบริการเพื่อสังคมรายงานว่าตนเองมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้นได้แก่ การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ ทักษะการติดต่อระหว่างบุคคล ทักษะการเป็นผู้นำและมีความมั่นใจรวมทั้งได้พัฒนาปรัชญาในการดำรงชีวิต และงานวิจัยของบอสส์ (Boss, 1994) พบว่านักศึกษาที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมประเมินตนเองว่าได้มีการปรับปรุงตนเองเป็นคนดี มีศีลธรรมในอัตราที่สูงขึ้นรวมทั้งมีการตระหนักเรื่องการพัฒนาการส่วนบุคคลด้วย

จิตทั้ง 2 ประการได้แก่ จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind) นั้นสามารถที่จะพัฒนาได้โดยการใช้การเรียนการสอนแบบรับใช้สังคมที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียนในด้านต่างๆ ดังที่ NCSS (NCSS Citizenship Select Subcommittee, 2010: 1) ค้นพบว่าการเรียนการสอนแบบรับใช้สังคมสามารถพัฒนาผู้เรียน ดังนี้ (1) ด้านวิชาการ ทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ (2) ด้านจริยธรรมและความสามารถในการให้เหตุผลและจริยธรรม (3) ความรับผิดชอบต่อสังคมและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในสังคม (4) เห็นคุณค่าของตนเอง มีความมุ่งมั่นและเห็นอกเห็นใจ (5) ความสามารถทางด้านการเมือง (6) ความอดทนและการยอมรับในความแตกต่าง และการสำรวจความถนัดในอาชีพของตนเอง อีกทั้งจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมยังมีความสอดคล้องกับมาตรฐานผลการเรียนรู้ของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี 2 มาตรฐานได้แก่คุณธรรม จริยธรรมและทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ นำไปสู่คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์คือเป็นผู้ที่มีจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสูงทั้งในบริบทของวิชาการ ในวิชาชีพและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 18-20) ดังนั้นการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษา

ระดับปริญญาตรี จึงมีความสำคัญที่จะส่งเสริมเยาวชนให้สามารถยืนหยัดอยู่ในโลกอนาคตได้อย่างมีสุขทั้งในการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงาน

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม การเรียนการสอนโดยใช้การบริการสังคมตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาจิตแห่งความเคารพด้วยการทำกิจกรรมสุนทรียสนทนา การคิดไตร่ตรอง การเรียนรู้แบบร่วมมือและกิจกรรมส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน และการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรมด้วยกระบวนการระจ่างค่านิยม การใช้สถานการณ์จำลอง การใช้บทบาทสมมุติและกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การบริการสังคม

จากสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในสังคมยุคปัจจุบันและผลการประเมินผู้เรียนจากงานวิจัยต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะดำเนินการพัฒนานักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม

คำถามการวิจัย

รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีประสิทธิภาพเพียงใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นกับนักศึกษา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและความสุขในการเรียนรู้วิชาศิลปะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

ความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความสำคัญดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาจิตใจของผู้เรียนทางด้านคุณธรรมและความเคารพต่อสิทธิของตนเองและของผู้อื่น ตลอดจนสามารถนำแนวความคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สามารถนำไปใช้พัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ได้ต่อไป ซึ่งหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาในระดับการศึกษาชั้นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้โดยตรง

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

นักศึกษาระดับระดับปริญญาตรี วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

นักศึกษาปริญญาตรีหลักสูตรอุตสาหกรรมศาสตรบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2-3 ปี) วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือที่ลงเรียนรายวิชาศิลปะแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต (The art of Quality Life Development) จำนวน 3 หน่วยกิต ซึ่งเป็นรายวิชาเลือกในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น ได้แก่รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม

2. ตัวแปรตาม ประสิทธิภาพผลของรูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย

- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน
- จิตแห่งความเคารพ
- จิตแห่งจริยธรรม
- ความสุขในการเรียนรู้ศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิตของผู้เรียน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะนำรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในรายวิชา 395359 ศิลปะแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต (The art of Quality Life Development) จำนวน 3 หน่วยกิต ซึ่งเป็นรายวิชาเลือกในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ของหลักสูตรอุตสาหกรรมศาสตรบัณฑิต

ระยะเวลาของการวิจัย

ตั้งแต่เดือนมิถุนายน - กันยายน พ.ศ.2553

สถานที่ดำเนินการวิจัย

วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามของคำศัพท์ที่สำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. **จิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind)** หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น เคารพและเข้าใจถึงความแตกต่างทั้งระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม มีการทำงานร่วมกัน เคารพสิทธิมนุษยชน สามารถปฏิบัติตามบุคคลต้นแบบที่ดี มีจิตเมตตาและรู้จักมองโลกในแง่ดี ทั้งในช่วงก่อนและหลังการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมที่วัดได้จากแบบวัดจิตแห่งความเคารพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
2. **จิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind)** หมายถึง ความสามารถในการแสดงออกเกี่ยวกับการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว สถานศึกษาและสังคม บทบาทในหน้าที่การงานและบทบาทของการเป็นพลเมือง การปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดผลงานที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดี การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน ทั้งในช่วงก่อนและหลังการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมที่วัดได้จากแบบวัดจิตแห่งจริยธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
3. **รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม** หมายถึง รูปแบบการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมโดยใช้แนวคิดการเรียนการสอนแบบการบริการสังคม โดยในกระบวนการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมรับใช้สังคม มีวิธีการที่สังเคราะห์มาจากแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิด (Challenging Problem) โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลอง

ขั้นที่ 2 คิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective thinking) โดยใช้กิจกรรมการคิดไตร่ตรอง

ขั้นที่ 3 กระจ่างค่านิยม (Value Clarification) โดยใช้กิจกรรมการกระจ่างค่านิยม

ขั้นที่ 4 จิตอาสา (Volunteer Mind) โดยใช้กิจกรรมจิตอาสา

ขั้นที่ 5 สนทนาที่สนทนา (Inspired Dialogue) โดยใช้กิจกรรมสนทนาที่สนทนา

4. **รายวิชาศิลปะแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต** (The art of Quality Life Development) หมายถึง รายวิชาเลือกในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ของหลักสูตรอุตสาหกรรมศาสตรบัณฑิต จำนวน 3 หน่วยกิต ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคมและวัฒนธรรม บุคลิกภาพและการพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อการสมาคม มนุษย์สัมพันธ์เพื่อการครองตนในสังคม องค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักการพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเสริมสร้างความสุขในการดำเนินชีวิต การพัฒนาการทำงานด้วยคุณภาพชีวิต

5. **นักศึกษาระดับปริญญาตรี** หมายถึง นักศึกษาปริญญาตรีหลักสูตรอุตสาหกรรมศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

6. **ประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน** หมายถึง ผลที่เกิดจากการพัฒนาและการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมที่มุ่งการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาจาก 4 ประการ ดังนี้

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศิลปะการพัฒนาคคุณภาพชีวิตจากแบบทดสอบโดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้าง

2) จิตแห่งความเคารพ โดยพิจารณาจากแบบวัดจิตแห่งความเคารพโดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้าง

3) จิตแห่งจริยธรรม โดยพิจารณาจากแบบวัดจิตแห่งจริยธรรมโดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้าง

4) ความสุขในการเรียนรู้ศิลปะการพัฒนาคคุณภาพชีวิตของผู้เรียน จากการตอบแบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข โดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้าง

7. **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักเรียนที่เป็นผลที่เกิดจากการเรียนการสอนในรายวิชาศิลปะการพัฒนาคคุณภาพชีวิต ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งแสดงออกมา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

8. **พฤติกรรมความสุขในการเรียนรู้วิชาศิลปะการพัฒนาคคุณภาพชีวิตของผู้เรียน** หมายถึง ความรู้สึกเชิงบวกที่แสดงออกถึงความสนใจหรือความชอบของผู้เรียนในขณะปฏิบัติกิจกรรม

การเรียนการสอน ได้แก่ การเข้าเรียนตรงเวลา กระตือรือร้นในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน ทำกิจกรรมร่วมกัน ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและผู้สอน

สมมุติฐานในการวิจัย

1. ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวความคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม สูงกว่าผู้เรียนกลุ่มควบคุมที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติ
2. ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวความคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
 - 1.1 ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน
 - 1.2 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
2. แนวคิด 5 จิตคิดเพื่ออนาคต (5 Mind for the Future)
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตแห่งความเคารพ
 - 3.1 ความหมายของจิตแห่งความเคารพ
 - 3.2 ความสำคัญของจิตแห่งความเคารพ
 - 3.3 องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ
 - 3.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตแห่งจริยธรรม
 - 4.1 ความหมายของจิตแห่งจริยธรรม
 - 4.2 ความสำคัญของจิตแห่งจริยธรรม
 - 4.3 องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม
 - 4.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม
 - 4.5 การวัดจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม
4. ความสัมพันธ์ระหว่างจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการบริการสังคม
6. พัฒนาการของการเรียนรู้โดยการบริการสังคม
 - 6.1 ความหมายและค่านิยมของการเรียนรู้โดยการบริการสังคม
 - 6.2 แนวคิดพื้นฐานการเรียนรู้โดยการบริการสังคม
 - 6.3 รูปแบบการเรียนการสอนที่สนับสนุนการเรียนรู้โดยการบริการสังคม
 - 6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยการบริการสังคม
7. ความสุขในการเรียนรู้
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน (Instructional Model)

ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามหลักปรัชญา หลักการและแนวคิด หรือความเชื่อ โดยอาศัยวิธีสอน และเทคนิคการสอนช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการ และจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

จอยซ์และเวลล์ (Joyce; & Wiel. 1986: 2) และดัก (Duke. 1990: 90) ได้กล่าวว่า รูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบจะมีจุดอ่อนและจุดดีต่างกันไม่มีรูปแบบการสอนใดที่เหมาะสมและเป็นสากลสำหรับทุกรายวิชา ดังนั้นเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะเลือกใช้รูปแบบการสอนให้เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

ละเอียด รัชเฝ้า (2528: 8) ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า รูปแบบการเรียนการสอนคือ โครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่จะใช้จัดกระทำเพื่อให้เกิดผลที่ตั้งเป้าหมายให้แก่ผู้เรียน

ทิตนา แชมมณี (2547: 221) ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนคือ สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่างๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ

สงัด อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงความสำคัญของรูปแบบการสอนว่า เป็นสิ่งที่ช่วยครูผู้สอนดำเนินการสอนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการสอน และประการที่สำคัญคือ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติไปในแนวทางที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการสอนควรมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐาน รูปแบบการสอนควรมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ หลักการพื้นฐานเป็นส่วนประกอบ ซึ่งรูปแบบการสอนหนึ่งอาจมีเพียงแนวคิดเดียว หรืออาจจะมีหลายแนวคิด (Multidisciplinary) แนวคิดและหลักการพื้นฐานเหล่านี้จะใช้เป็นหลักหรือแนวทางในการเลือกกำหนดและจัดระเบียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องต่อเนื่องกัน

2. มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันตลอดรูปแบบการสอน เป็นหน้าที่ของผู้ออกแบบการสอนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ความละเอียดรอบคอบและคิดวิเคราะห์ จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั่วไป และองค์ประกอบเฉพาะสาขา จะต้องเลือกให้เหมาะสม คือมีความสัมพันธ์และส่งผลโดยตรงต่อ

การเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างสอดคล้องต่อเนื่องกันเป็นลำดับ กับแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานนอกจากนี้ รูปแบบการสอนควรมีลักษณะของการให้ความสำคัญขององค์ประกอบทั้งหมดร่วมกันกล่าวคือ ในรูปแบบการสอนหนึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีความสัมพันธ์กัน และร่วมกันส่งผลต่อผู้เรียน กล่าวได้ว่า รูปแบบการสอนนั้นเป็นรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพ

3. มีการพัฒนาหรือออกแบบอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและองค์ประกอบ กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญ จัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้อง นำแผนการจัดองค์ประกอบไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และรับรองผลที่เกิดกับผู้เรียนว่า สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการ จึงจะยอมรับว่า การจัดองค์ประกอบนี้เป็นรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพ

4. มีผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนทั้งเฉพาะเจาะจงและทั่วไปซึ่ง รูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบจะส่งผลต่อผู้เรียนต่างกันออกไปตามแนวคิดและหลักการของรูปแบบการสอนนั้น ดังนั้นก่อนที่จะนำรูปแบบการสอนไปใช้ควรพิจารณาความสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการมีฉะนั้น ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อาจจะไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้

5. มีแนวทางการนำไปใช้ รูปแบบการสอนจะต้องมีการกำหนดแนวทางการนำไปใช้อย่างชัดเจน เพื่อสะดวกกับครูผู้สอนในการนำไปปฏิบัติ เช่น การเตรียมของครูผู้สอน บทบาทของครูผู้เรียน การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เป็นต้น จะช่วยให้มองเห็นภาพและสามารถปฏิบัติได้ง่ายส่งผลให้การสอนตามรูปแบบมีประสิทธิภาพบรรลุผลตามที่ต้องการมากขึ้น

บุญชม ศรีสะอาด (2537) ได้แบ่งความหมายของรูปแบบการสอนออกเป็น 2 แนวใหญ่ๆ แนวแรกมองรูปแบบการสอนเป็นกิจกรรมหรือวิธีสอน ส่วนแนวที่ 2 มองรูปแบบการสอนกว้างกว่า โดยมองว่าเป็นโครงสร้างที่แสดงถึงองค์ประกอบต่างๆ ในการสอน ที่จะนำมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลแก่ผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

จากความหมายของรูปแบบการสอนข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการสอน หมายถึง แบบแผนของการสอนที่กำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ แสดงถึงองค์ประกอบต่างๆ ในการสอน และมีการจัดทำขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายเฉพาะที่ชัดเจน

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

จอยส์ และเวลล์ (Joyce ; & Weil. 2004) กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วย ส่วนต่างๆ ดังนี้

1. เป้าหมายของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งจะอธิบายถึงสิ่งที่มุ่งพัฒนา หรือคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

2. หลักการหรือแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบ

3. รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการสอนหรือการดำเนินการสอน
4. การประเมินผลที่จะชี้ให้เห็นถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบนั้น

ทิสนา แชมมณี (2545: 4) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่ารูปแบบการสอนจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือหลักของรูปแบบการเรียนการสอน
2. มีการบรรยาย หรืออธิบายสภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ
4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ อันจะช่วยให้กระบวนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนของ จอยส์ และเวลล์ (Joyce; & Weil. 2004) และ ทิสนา แชมมณี (2545) สามารถสรุปเป็นตารางสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนได้ดังนี้

ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

แนวคิด	องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน			
	หลักการ	วัตถุประสงค์	ขั้นตอน	การวัดและประเมินผล
Joyce & Weil (2004)	✓	✓	✓	✓
ทิสนา แชมมณี (2545)	✓	✓	✓	

จากตาราง 1 จะได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. หลักการของรูปแบบ ซึ่งจะเป็นแนวคิดและพื้นฐานความเชื่อในการจัดการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เป็นเป้าหมายเฉพาะเจาะจงของรูปแบบการเรียนการสอนนั้นว่ามุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร
3. ขั้นตอนการเรียนการสอน เป็นการอธิบายถึงการดำเนินการเรียนการสอนของรูปแบบที่เป็นขั้นตอน และรายละเอียดของกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

4. การวัดและประเมินผล เป็นแนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้การสอนที่จะบอกถึงประสิทธิภาพของรูปแบบ หรือบอกถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนใดก็ตาม จะกลายเป็นรูปแบบการสอนได้ก็ต่อเมื่อการจัดการเรียนการสอนนั้นได้ผ่านกระบวนการจัดอย่างเป็นระบบเสียก่อน ซึ่งทิสนา แคมมณี (2547: 201-203) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างระบบหรือรูปแบบการสอน ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาหรือการสร้างระบบหรือรูปแบบการสอนให้ชัดเจน
 2. ศึกษาหลักการ / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบและเห็นแนวทางในการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบได้รอบคอบขึ้น ซึ่งจะทำให้รูปแบบหรือระบบมีความมั่นคงขึ้น
 3. การศึกษาสภาพการณ์และปัญหาที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้ค้นพบองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้ระบบมีประสิทธิภาพเมื่อนำไปใช้จริง ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในการจัดองค์ประกอบต่างๆ และจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลาย การนำข้อมูลจากความเป็นจริงมาใช้ในการสร้างรูปแบบจะช่วยขจัดหรือป้องกันปัญหาอันทำให้ระบบนั้นขาดประสิทธิภาพ
 4. การกำหนดองค์ประกอบของระบบ ได้แก่ การพิจารณาว่ามีอะไรบ้างที่สามารถช่วยให้เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายบรรลุผลสำเร็จ
 5. การจัดกลุ่มองค์ประกอบ ได้แก่ การนำองค์ประกอบที่กำหนดไว้มาจัดหมวดหมู่ เพื่อความสะดวกในการคิดและดำเนินการในขั้นต่อไป
 6. การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ยุ่งยากและต้องใช้ความคิดอย่างรอบคอบ ผู้สร้างระบบต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใดเป็นเหตุและเป็นผลขึ้นต่อกันในลักษณะใด สิ่งใดควรมาก่อนมาหลัง สิ่งใดสามารถดำเนินการคู่ขนานไปได้ ขั้นนี้เป็นขั้นที่อาจใช้เวลาในการพิจารณา มาก
 7. การจัดผังระบบ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ โดยแสดงให้เห็นถึงผังจำลองขององค์ประกอบต่างๆ
 8. การทดลองใช้ระบบ เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น
 9. การประเมินผล ได้แก่ การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้ระบบใดๆ แล้วได้ผลตามเป้าหมายหรือใกล้เคียงกับเป้าหมายมากน้อยเพียงใด
 10. การปรับปรุงระบบ นำผลการทดลองไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น
- จอยซ์และเวลล์ (Joyce ; & Weil. 2004) ได้นำเสนอหลักการที่สำคัญในการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. รูปแบบการสอนต้องมีทฤษฎีรองรับ เช่น ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ เป็นต้น
2. เมื่อพัฒนารูปแบบการสอนแล้ว ก่อนนำไปใช้อย่างแพร่หลาย ต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบทฤษฎี และตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้สถานการณ์จริง และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไข
3. การพัฒนารูปแบบการสอน อาจออกแบบให้ใช้ได้อย่างกว้างขวาง หรือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้
4. การพัฒนารูปแบบการสอนจะมีจุดมุ่งหมายหลักที่ถือเป็นตัวตั้งในการพิจารณาเลือกรูปแบบไปใช้ กล่าวคือ ถ้าผู้ใช้นารูปแบบการสอนไปใช้ตรงกับจุดมุ่งหมายหลัก จะทำให้เกิดผลสูงสุด แต่ก็สามารถนำรูปแบบนั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ได้ ถ้าเห็นว่าเหมาะสม

นอกจากจอยซ์และเวลล์จะเสนอทัศนะด้านการสอนแล้ว ยังให้ข้อสังเกตและแนวคิดในการพัฒนาผู้เรียน โดยเสนอรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับสารสนเทศ ความคิด ทักษะ ค่านิยม และวิถีทางในการคิด นอกจากนี้ รูปแบบการสอนที่เลือกมานำเสนอส่วนใหญ่ยังได้สอนวิธีเรียน (How to Learn) ให้แก่ผู้เรียนด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดผลสำเร็จในระยะยาว และที่สำคัญที่สุด คือ เป็นการเพิ่มพูนความสามารถที่จะเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ง่าย และได้ผลดีในอนาคต กล่าวคือ การสอนควรจะส่งผลกระทบต่อผู้เรียนให้เขาได้สามารถศึกษาด้วยตนเองได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบการสอนของจอยซ์และเวลล์นี้เน้นความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียน และพัฒนากฎวิธีการเรียนรู้ (Learning Strategies) ของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาแนวใหม่

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการพัฒนารูปแบบการสอน ประกอบด้วย

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ (Goals and Objective Being Sought) พัฒนารูปแบบการสอน ควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่มอบหมายให้ผู้เรียน ทำหน้าที่เพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายโดยทั่วไปของการสอนให้มากที่สุด ดังนั้น รูปแบบที่จะพัฒนาขึ้น จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยทั่วไปด้วย
2. ความมีโอกาสสูงสุดในการบรรลุเป้าหมาย (Maximize Opportunities to Achieve Multiple Goals) ผู้พัฒนารูปแบบการสอนจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการที่จะบรรลุเป้าหมายระดับความเป็นไปได้ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมการฝึกในรูปแบบกับวัตถุประสงค์
3. แรงจูงใจของผู้เรียน (Student Motivation) ความมีประสิทธิภาพของรูปแบบการสอนอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนของผู้เรียน ผู้พัฒนารูปแบบจึงควรจัดให้มีกิจกรรมที่จะสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียน อาจทำได้โดยการจัดให้มีสื่อใหม่ๆ ที่ท้าทายผู้เรียน เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน
4. หลักการเรียนรู้ (Principle of Learning) ในการพัฒนารูปแบบการสอน ผู้พัฒนาไม่ควรยึดมั่นกับทฤษฎีหรือหลักการเรียนรู้ใดเพียงอย่างเดียว แต่ควรนำหลักการเรียนรู้ในเชิงทฤษฎีมาปรับใช้

ในทางปฏิบัติด้วย ได้แก่ การนำลักษณะธรรมชาติของพัฒนาการทางด้านสติปัญญา แรงจูงใจการเสริมแรง พัฒนาการด้านเจตคติและค่านิยม ตลอดจนความต้องการพื้นฐานของมนุษย์มาใช้ในการเตรียมการสอน

5. สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ และทรัพยากร (Facilities Equipment and Resources) ผู้พัฒนารูปแบบการสอนจะต้องคำนึงถึงความพร้อมในด้านเครื่องมือ สิ่งอำนวยความสะดวก และทรัพยากรที่จำเป็นต่อการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ถ้าเกิดปัญหาความขาดแคลน

การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอน

จอยซ์และเวลส์ได้นำเสนอรูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบออกเป็น 4 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบการสอน (Orientation to the Model) อันประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบ ทฤษฎี และข้อสมมุติที่รองรับรูปแบบ หลักการและมโนทัศน์สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการสอน

ส่วนที่ 2 รูปแบบการสอน (The Model of Teaching) เป็นการอธิบายถึงตัวรูปแบบการสอน ซึ่งนำเสนอเป็นเรื่องราวๆ อย่างละเอียดและเน้นการปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1. ขั้นตอนของรูปแบบ (Syntax หรือ Phases) เป็นการให้รายละเอียดว่ารูปแบบการสอนนั้นมีกี่ขั้นตอน โดยเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้นๆ แต่ละรูปแบบจะมีจำนวนขั้นตอนการสอนไม่เท่ากัน

2. รูปแบบปฏิสัมพันธ์ (Social System) เป็นการอธิบายบทบาทของครู นักเรียน และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในแต่ละรูปแบบบทบาทของครูจะแตกต่างกันไป เช่น เป็นผู้นำกิจกรรม ผู้อำนวยความสะดวก ผู้ให้การแนะแนว เป็นแหล่งข้อมูล เป็นผู้จัดการ เป็นต้น ครูอาจเป็นศูนย์กลางในบางรูปแบบ หรืออาจมีบทบาทเท่าๆ กันก็ได้

3. หลักการแสดงการโต้ตอบ (Principles of Reaction) เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของครูต่อนักเรียน การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ เช่น การปรับพฤติกรรมโดยการให้รางวัล เป็นต้น

4. สิ่งสนับสนุนการสอน (Support System) เป็นการบอกถึงเงื่อนไขสิ่งๆ ที่จำเป็นต่อการใช้รูปแบบการสอนนั้นให้เกิดผล เช่น รูปแบบการสอนแบบการทดลองในห้องปฏิบัติการ ต้องใช้ผู้นำที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้ว เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบการสอนไปใช้ (Application) ในส่วนนี้เป็นการแนะนำและตั้งข้อสังเกตการใช้รูปแบบการสอนนั้น เช่น จะใช้กับเนื้อหาประเภทใดจึงจะเหมาะสม รูปแบบนั้นเหมาะ

กับเด็กระดับอายุใด เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้คำแนะนำอื่นๆ เพื่อให้การใช้รูปแบบการสอนนั้นมีประสิทธิผลที่สุด

ส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม (Instructional and Nurturant Effects) รูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบจะส่งผลต่อผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลโดยตรงเกิดจากการสอนของครู หรือเกิดจากกิจกรรมที่จัดขึ้นตามขั้นตอนของรูปแบบการสอน ส่วนผลทางอ้อมเกิดจากสภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดจากรูปแบบการสอนนั้น เป็นสิ่งที่คาดคะเนไว้ว่าจะเกิดแฝงไปกับการสอน ซึ่งสามารถใช้เป็นสิ่งพิจารณาเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ได้

วิธีการนำเสนอรูปแบบการสอนในลักษณะเช่นนี้ ผู้สอนสามารถเข้าใจทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถนำไปใช้ได้จริง โดยการฝึกฝนตนเองให้สามารถใช้รูปแบบการสอนจนเกิดความชำนาญ และเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ประกอบในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนในครั้งนี้ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ

- 1) หลักการและแนวคิดของรูปแบบการเรียนการสอน
- 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน
- 3) ขั้นตอนการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอน
- 4) การวัดและประเมินผลของรูปแบบการเรียนการสอน

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีมีจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเป็นแกนกลางในการจัดการเรียนการสอน ประกอบกับแนวคิดแนวคิดเรื่อง 5 Mind ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner)

2. แนวคิด Five Mind for the Future

ปัจจุบันทุนมนุษย์ในโลกยุคใหม่ต้องมีจิตสาธารณะ มนุษย์เราจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นทั้ง โดยการปรับตัวและเตรียมพร้อมคนให้มีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในอนาคต ทุนของมนุษย์ในโลกยุคใหม่ ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักวิชาการด้านการศึกษา แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด กล่าวว่า “บุคคลจะสามารถเอาตัวรอดและประสบความสำเร็จทั้งในด้านการงานและการดำเนินชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ได้จะต้องมีจิตสาธารณะ ทั้ง 5 ประการ ประกอบรวมอยู่ในตัวของคน ๆ นั้น” นอกจากนี้จิตสาธารณะทั้ง 5 ยังจะช่วยจรรโลงให้สังคมโลกในอนาคตเป็นสังคมที่น่าอยู่มากยิ่งขึ้น

จิตสาธารณะทั้ง 5 มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อมนุษย์ในโลกยุคใหม่ และจะต้องมีครบทั้ง 5 จิต จะขาดจิตใดจิตหนึ่งไปเสียไม่ได้ เพราะจิตทั้ง 5 มีผลต่อการพัฒนาตัวบุคคลทั้งในแง่การทำงานและการดำเนินชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีคนที่มีความหลากหลายเป็นพลังในการที่จะขับเคลื่อน องค์การ สังคมและประเทศชาติให้ก้าวไปสู่จุดมุ่งหมาย และยืนหยัดอยู่ภายใต้การแข่งขันอย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งจิตทั้ง 5 ประกอบด้วย

1. จิตแห่งวิทยากร Disciplined Mind
2. จิตแห่งการสังเคราะห์ Synthesizing Mind
3. จิตแห่งการสร้างสรรค์ Creating Mind
4. จิตแห่งความเคารพ Respectful Mind
5. จิตแห่งจริยธรรม Ethical Mind

1. จิตแห่งวิทยากร เป็นกุญแจสู่ความสำเร็จในทุกอาชีพ หมายถึง ความรู้ความชำนาญในศาสตร์วิทยากร ในรูปแบบการมองภาพองค์รวม ด้วยความเข้าใจและประยุกต์ใช้วิทยากรแขนงต่าง ๆ เพื่อตอบโจทย์หรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ในด้านการศึกษาให้ความสำคัญกับการฝึกฝนเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิด รู้จักกระบวนการและทักษะในการคิดที่ไม่ถูกจำกัดอยู่ในกรอบขององค์ความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้นจิตแห่งวิทยากรจึงเป็นเสมือนรากฐานสำคัญที่ทำให้คนเกิดความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) โดยนำกรอบความรู้ของศาสตร์อื่น ๆ มาประยุกต์ใช้และสามารถทำความเข้าใจแก่นแท้และภาพรวมของปัญหา (Big Picture) จนทำให้สามารถประยุกต์ใช้หรือสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ จิตแห่งวิทยากรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาของประเทศ เนื่องจากเป็นแนวทางที่จะยกระดับความสามารถทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ของการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจ การยกระดับคุณภาพของสังคม

2. จิตแห่งการสังเคราะห์ การสร้างปัญญาแบบบูรณาการ หมายถึง เป็นทักษะที่ล้ำลึกมากกว่าการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นการนำสิ่งต่าง ๆ ที่วิเคราะห์ หรือแยกแยะเพื่อทำการศึกษาก่อองค์ความรู้ เกิดมุมมองอย่างทะลุปรุโปร่ง เป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้ง สามารถนำไปใช้ได้เหนือระดับการวิเคราะห์แนวทางการฝึกฝนให้เกิดจิตสังเคราะห์ควรเริ่มต้นในวัยเด็กให้ได้รับการฝึกฝนและส่งเสริมในประเด็นต่อไปนี้

2.1 เปิดประสบการณ์ ให้เด็กได้มีโอกาสรับข้อมูลแบบใหม่

2.2 แสวงหาความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ฝึกมองทุกสิ่งทุกอย่างให้เชื่อมโยงกันและพยายามหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างมีเหตุผล

2.3 ฝึกตีประเด็น ช่วยคิดให้ชัดเจน ฝึกจับประเด็นจากบทความที่ได้อ่าน ทั้งจากหนังสือหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ดูได้ฟังมา

2.4 แยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น เพื่อให้ข้อมูลที่สังเคราะห์ได้นั้นมีความเป็นกลางมากที่สุด

ประโยชน์ของจิตแห่งการสังเคราะห์ คือ ความสามารถทำความเข้าใจกับข้อมูลจำนวนมากอย่างรวดเร็ว และไม่หลงทิศทาง เพื่อสร้างสรรค์แนวคิดหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ต้องไปเริ่มจากศูนย์ หรือลองผิดลองถูกตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น ดังบัญญัติศัพท์ใหม่ที่นำมาใช้กันว่า “นวัตกรรม” ซึ่งหมายถึง ความสามารถพิเศษพลิกแพลงความรู้ที่มีอยู่นำมาใช้ประโยชน์ และพัฒนาจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้ การคิดเชิงสังเคราะห์จะช่วยให้เกิดความรอบคอบในแนวปฏิบัติเนื่องจากการคิดวิเคราะห์ที่มีข้อมูลอย่างครบถ้วนรอบด้าน ทำให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และตัวของเราได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. จิตแห่งการสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรมนำไปสู่ความสำเร็จหมายถึง การมีกระบวนการทางความคิดในการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์และหลุดออกจากกรอบวิธีการคิดแบบเดิม ๆ ความคิดสร้างสรรค์นั้นไม่ใช่พรสวรรค์ ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ และไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างฉับพลันเหมือนกับปาฏิหาริย์ แต่ความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะที่สามารถสร้างและพัฒนาได้ด้วยเทคนิคต่าง ๆ จิตแห่งการสร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลง และสร้างความแตกต่างจากสิ่งเดิมหรือแนวทางเดิมที่มีอยู่ ด้วยการเปิดรับจากภายในและภายนอก จากการมองปัญหาในมุมที่แตกต่าง ช่วยขยายมุมมองใหม่ ๆ ทางความคิดและแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมและถูกต้อง ซึ่งอาจทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด

4. จิตแห่งความเคารพ เปิดใจกว้างสร้างสมานฉันท์ หมายถึง การอ่อนน้อมถ่อมตนให้เกียรติและเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพและเข้าใจถึงความแตกต่างทั้งระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่มรวมถึงเปิดใจที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ที่แตกต่างจากความคิดของตนเอง อันจะนำไปสู่

ความสำเร็จในการทำงาน หรือการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ทั้งนี้ การทำความเข้าใจผู้อื่นนั้น ต้องอาศัยทักษะทางด้านอารมณ์ และทักษะทางด้าน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แนวคิดแห่งความเคารพยังช่วยให้เกิดความสงบสุขและความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม แม้ในสังคมนั้นจะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในเรื่องของเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา

5. จิตแห่งจริยธรรม หมายถึงความคิดที่ยึดหลักจริยธรรม คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม และส่วนรวม ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ซึ่งคุณธรรม จริยธรรมที่ว่าเป็นนี้จะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทุกฝ่ายซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย ปัจจุบันจำเป็นที่จะต้องสร้างสังคมที่มีความรู้คู่คุณธรรม สร้างคนให้มี สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติสามารถยืนหยัดอยู่ภายใต้กระแสของการแข่งขันในโลกยุคปัจจุบัน และอนาคตได้อย่างแข็งแกร่งและมั่นคงการมีความรู้อย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะความรู้ก็เหมือนกับดาบสองคม ถ้ามนุษยชาติคุณธรรมก็จะก่อให้เกิดปัญหาในสังคมซึ่งในโลกยุคปัจจุบันถ้าสามารถทำให้คน ๆ นั้นเป็นคนที่มีความรู้ และคุณธรรมพร้อมกันได้ โลกจึงจะเกิดความสมดุล

ในงานวิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยการบริการสังคม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม เนื่องจาก การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 8) กล่าวถึงความเชื่อมโยงของจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม มีความเกี่ยวข้องกัน โดยจิตทั้งสองเน้นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับผู้อื่น และการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 18) ยังให้ความเห็นว่า การกำหนดหลักสูตรในอนาคตควรมีการสนับสนุนการปลูกฝังจิตทั้ง 5 โดยเฉพาะเรื่องจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม เนื่องจากถ้ามนุษยชาติเรื่องความเคารพก็จะเท่ากับมนุษยชนนั้นสามารถจะสามารถทำลายคนอื่น ๆ ไม่ควรค่าต่อการได้รับความเคารพจากคนอื่น ทั้งยังเป็นภัยต่อที่ทำงานและสาธารณชนและถ้าปราศจากจริยธรรม จะทำให้โลกขาดคนทำงานที่ซื่อสัตย์และพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เสมือนกับว่ามนุษยชนย้อนกลับไปสู่ยุคดึกดำบรรพ์ที่ไม่มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งการศึกษาเรื่องเหล่านี้จะมีส่วนช่วยให้มนุษยชนตระหนักถึงสิ่งที่สำคัญที่สุดของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตแห่งความเคารพ (Respectful mind)

3.1 ความหมายของจิตแห่งความเคารพ

ความหมายและคำนิยามของคำว่าจิตแห่งความเคารพ มีผู้ที่ให้ความหมายไว้ดังนี้ การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 203) ให้ความหมายของจิตแห่งความเคารพ คือการตอบสนองต่อคนหรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างที่หลากหลายอย่างเห็นอกเห็นใจและเป็นไปในทางสร้างสรรค์ เป็นความพยายามที่จะเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกัน เป็นการขยายขอบเขตของความอดกลั้นและความถูกต้องเหมาะสมของสังคมและการเมือง

ไมเคิล (Michael. 2006: 2) ให้ความหมายจิตแห่งความเคารพ หมายถึง การยอมรับความแตกต่าง และความสามารถในการอดกลั้นเพื่อยอมรับความแตกต่าง เป็นการค้นหาความเข้าใจระหว่างกันและการทำงานร่วมกันในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความเคารพ

แอมโบสดีและครอส (Ambrose ; &Cross. 2009: 213) ให้ความหมายของบุคคลที่มีจิตแห่งความเคารพ ว่าเป็นผู้ที่ยอมรับความแตกต่างตัวเดียวกับผู้อื่นและตนเองกับกลุ่ม ตลอดจนพยายามพื้นฐานความเหมือนกันระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม

สมิท (Smith. 2009: 414) ให้ความหมายของจิตแห่งความเคารพ ว่าเป็นค่านิยมภายในตนเองที่ปรารถนาจะทำให้เกิดความเคารพต่อผู้อื่น โดยใช้ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล เพื่อทำความเข้าใจผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 18) ให้ความหมายของจิตแห่งความเคารพ หมายถึง การยอมรับและทำความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล และความแตกต่างระหว่างกลุ่มคน เป็นการพยายามทำความเข้าใจมุมมอง ทัศนคติ อารมณ์หรือสิ่งกระตุ้นที่อยู่เบื้องหลังของความแตกต่างระหว่างคนหรือกลุ่มคน โดยความเคารพนั้นสามารถแสดงออกได้ทางพฤติกรรมทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ ซึ่งสามารถรับรู้ได้จากทั้งผู้ให้ความเคารพและผู้ที่ได้รับ ความเคารพ

ตาราง 2 การสังเคราะห์ความหมายของจิตแห่งความเคารพ

ความหมาย	การ์ต เนอร์ (2006)	ไมเคิล (2006)	แอม โบสต์ และครอส 2009	สมิท (2009)	ก.พ. (2551)
• ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม	✓	✓	✓	✓	✓
• ทำความเข้าใจมุมมอง ทศนคติ อารมณ์ หรือสิ่งกระตุ้นที่อยู่เบื้องหลังของความแตกต่างระหว่างคนหรือกลุ่มคน และทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกัน	✓	✓	✓	✓	✓
• การขยายขอบเขตของความอดกลั้นและความถูกต้องเหมาะสมของสังคมและการเมือง	✓				
• มีความอดกลั้นเพื่อยอมรับความแตกต่าง	✓				
• ทำงานร่วมกันในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความเคารพ		✓			
• ความเคารพสามารถแสดงออกได้ทางพฤติกรรมทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ					✓

จากความหมายของจิตแห่งความเคารพข้างต้นสรุปได้ว่า จิตแห่งความเคารพ หมายถึง การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ทำความเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกัน ในบรรยากาศแห่งความเคารพและความเคารพสามารถแสดงออกได้ทั้งกายกาย วาจาและใจ

3.2 ความสำคัญของจิตแห่งความเคารพ

จิตแห่งความเคารพ มีความหมายถึง “การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ทำความเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกัน ในบรรยากาศแห่งความเคารพและความเคารพสามารถแสดงออกได้ทั้งกายกาย วาจาและใจ” อย่างไรก็ตามจิตแห่งความเคารพ ที่

การ์ดเนอร์กล่าวถึงยังมีความหมายที่ลึกซึ้งมากกว่าคำว่า “การอดทนและยอมรับความแตกต่างของคน” เพราะยังมีความหมายรวมถึง “การพยายามเข้าใจมุมมอง ทศนคติ อารมณ์หรือสิ่งที่กระตุ้นอยู่เบื้องหลังของความแตกต่างระหว่างคนหรือกลุ่มคนด้วย” ซึ่งการทำความเข้าใจกับผู้อื่นนั้น ต้องอาศัยทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) ร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551: 24) ความสำคัญของจิตเคาพร มีดังนี้

2.2.1 ความเคารพนำไปสู่ความสมานฉันท์_แนวคิดจิตแห่งความเคารพช่วยให้เกิดความสงบสุขและสมานฉันท์ขึ้นในสังคม แม้ในสังคมนั้นจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในเรื่องของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาหรือทศนคติ ทั้งนี้การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 107) กล่าวไว้โดยสรุปว่า โลกในปัจจุบันมีประชากรมากกว่า 6 พันล้านคนที่มาจากประเทศกว่าร้อยประเทศ นับพันเชื้อชาติ ภาษาและศาสนา หากต้องการให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุข ต้องเคารพซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่าง และเรียนรู้ที่จะอยู่ท่ามกลางความต่างต่างนั้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นตามสถานะที่เขาเป็น แต่ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านั้นอาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งนำไปสู่ภาวะตึงเครียด มนุษย์ยุคปัจจุบันจึงต้องมีการเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยไม่มีความเกลียดชังและความปรารถนาที่จะทำร้ายผู้อื่น การ์ดเนอร์มองว่าการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นสิ่งจำเป็น โดยทุกคนควรจะยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันตลอดจนเห็นคุณค่าของกลุ่มที่มีความแตกต่างกันด้วย ตัวอย่างของความขัดแย้ง และสงครามที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นสงครามโลก สงครามทางศาสนา สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ระหว่างเชื้อชาติหรือสงครามกลางเมืองในประเทศต่างๆ ล้วนมาจากการไม่เคารพในความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนนั่นเอง

ทั้งนี้จิตแห่งความเคารพเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างก็มีความเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอธิบายเหตุและผลหรือการโต้แย้งกันบนหลักการความเป็นจริง และข้อมูลที่มีอยู่โดยปราศจากอคติและอารมณ์ส่วนตัว

2.2.2 ความเคารพคือพื้นฐานของความสำเร็จ ตัวอย่างบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006) เช่น มหาตมะ คานธีหรือ เนลสัน แมนเดลา แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการที่บุคคลจะมีจิตแห่งความเคารพได้นั้น ต้องมีความพร้อมในแง่ของอารมณ์หรือความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) ที่ทำให้คนรู้และตระหนักในอารมณ์ทั้งของตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะในประเด็นการพยายามรับรู้และเข้าใจผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานทำให้การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลประสบความสำเร็จ ดังที่การ์ดเนอร์ (1993) ได้กล่าวไว้ใน ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligences หรือ People

Smart) ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและทัศนคติของผู้อื่น และตอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

2.2.3 จิตแห่งความเคารพมีความสอดคล้องกับคำว่าความฉลาดทางวัฒนธรรม (Cultural Intelligences) ที่เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในเวทีธุรกิจระดับสากล ทั้งนี้เออร์วีและโมซาโคสกี (Early ; & Mosakoski. 2007) ได้กล่าวไว้ว่าการทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมที่ก่อเกิดขึ้นมาจากแรงขับทางวัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละบุคคลนั้น ทำให้เราสามารถตีความหมายของอากัปกริยาที่แตกต่างและไม่คุ้นเคยได้ และที่สำคัญไปกว่านั้นคือ การช่วยป้องกันไม่ให้เราตีความหมายผิดซึ่งอาจนำไปสู่ความเสียหายอย่างรุนแรงในการดำเนินธุรกิจได้ ดังนั้นแนวคิดเรื่องความฉลาดทางวัฒนธรรม (Cultural Intelligences) จึงตรงกับจิตแห่งความเคารพ ในนิยามที่การ์ดเนอร์กล่าวถึงไว้ในหนังสือ Five mind for the future

2.2.4 จิตแห่งความเคารพกับมิติทางวัฒนธรรม ตัวอย่างในแง่ของการทำการตลาดหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาด การมีจิตแห่งความเคารพจะช่วยให้เราสามารถเข้าใจความต้องการของลูกค้าชาติต่างๆ ทั้งในแง่ของวัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยม เมื่อบริษัทข้ามชาติเข้าไปลงทุนในระเทศใดประเทศหนึ่ง ก็ต้องพยายามปรับเปลี่ยนหรือสร้างพฤติกรรมเพื่อให้คนในประเทศนั้นๆ ยอมรับให้ได้ในที่สุด แม้ว่าสิ่งเหล่านั้นจะไม่ใช่วัฒนธรรมเดิมของเขาก็ตาม ถือว่าเป็นการปรับให้สอดคล้องกับรสนิยม หรือความชอบของผู้บริโภคในประเทศหรือท้องถิ่น (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551: 35)

จากการศึกษาความสำคัญของจิตแห่งความเคารพ สามารถสรุปได้ว่า พื้นฐานของจิตแห่งความเคารพ บุคคลต้องมีความพร้อมในแง่ของอารมณ์หรือความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) และความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและทัศนคติของผู้อื่น และตอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligences หรือ People Smart) ในทฤษฎีพหุปัญญา ตลอดจนมีความเคารพความแตกต่างเพื่อสร้างความสำคัญและความเคารพซึ่งกันและกัน

3.3 องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจิตแห่งความเคารพ พบว่าการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006) กล่าวถึงความหมายของจิตแห่งความเคารพ ที่มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าคำว่า การอดทนและยอมรับความแตกต่างระหว่างตัวบุคคล เพราะยังมีความหมายรวมไปถึง การพยายามทำความเข้าใจ มุมมอง ทัศนคติ อารมณ์หรือสิ่งกระตุ้นอยู่เบื้องหลังของความแตกต่างระหว่างคนหรือกลุ่มด้วย จึงขอกล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ ดังนี้

การ์ตเนอร์ (Gardner. 2006) ได้เสนอว่าการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการพัฒนาสิ่งต่างๆ ดังที่ได้สรุปต่อไปนี้

1. การทำงานร่วมกัน ในการพัฒนาจิตแห่งความเคารพช่วงปีแรกของการเรียนในโรงเรียน ควรสอนผ่านประสบการณ์การทำงานร่วมกันเป็นทีมของสมาชิกต่างกลุ่ม โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจกัน ร่วมงานกันอย่างเป็นมิตร และช่วยกันค้นหาว่ามีมุมมองที่แตกต่างกันอย่างไรและมุมมองเหล่านั้นครบถ้วนแล้วหรือยัง การอ่านหนังสือ ชมภาพยนตร์ เล่นเกมส์และการสร้างสถานการณ์จำลองที่มีการสร้างและสานสัมพันธ์แบบเน้นเรื่องความเคารพระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มก็จะสร้างความเคารพได้มากเช่นเดียวกัน การ์ตเนอร์ (Gardner. 2006: 116) เน้นว่าจิตแห่งความเคารพ มีความสำคัญทั้งในที่ทำงานและสังคม เนื่องจากมีหลักฐานว่าองค์กรหรือชุมชนจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อคนในชุมชนหรือองค์กรเหล่านั้นพยายามเข้าใจผู้อื่น แม้ว่าทุกคนจะมีความแตกต่างกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนทำงานเพื่อเป้าหมายร่วมกัน การ์ตเนอร์เน้นเรื่องของการทำงานเป็นทีม โดยยกตัวอย่าง ทีมของเอ็ดมอนสัน (Admondson อ้างถึงใน Gardner. 2006: 117) ศึกษาการผ่าตัดหัวใจกล่าวว่า การทำงานเป็นทีมที่ประสบความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับทักษะในการจัดการมากกว่าความชำนาญด้านเทคนิค เฉพาะทางของผู้นำในกลุ่ม สมาชิกในทีมจะตอบสนองอย่างเต็มที่ เมื่อหัวหน้าฟังคำแนะนำของพวกเขาอย่างเต็มที่

2. การเคารพสิทธิมนุษยชน การ์ตเนอร์ (Gardner. 2006: 119-120) กล่าวถึงความเคารพต่อความแปลกแยกว่าเป็นแนวทางการสอนเรื่องความเคารพตามแนวปรัชญา ซึ่งมักจะใช้วิธีการอภิปรายเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม สิทธิมนุษยชนและหน้าที่ของตน โดยผลที่ได้จากวิธีการนี้คือ มนุษย์ทุกคนได้เป็นส่วนหนึ่งในสังคมเดียวกัน โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น การทำงานเป็นอาสาสมัคร การทำโครงการเพื่อสังคม โดยเขาได้เสนอว่าการชี้แนะและให้ข้อมูลข่าวสารมีส่วนสำคัญในการสร้างความเคารพ ไม่ว่าจะเป็นการชี้แนะจากครอบครัว สถานศึกษา เพื่อน (Gardner. 2006: 120) ทั้งยังได้ยกตัวอย่างผู้ที่ให้ความช่วยเหลือชาวยิวในการกวาดล้างครั้งใหญ่ของนาซีว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้ให้ความช่วยเหลือมักได้รับการปฏิบัติจากครอบครัวด้วยกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล มองโลกในแง่ดี และสร้างสรรค์ รวมทั้งมีไม่ตรีจิตกับผู้อื่นที่มาจากต่างกลุ่ม

3. บุคคลต้นแบบที่ดี การ์ตเนอร์ (Gardner. 2006: 110) กล่าวว่าเด็กมักถือแบบอย่างและเลียนแบบคนที่โตกว่า สูงวัยกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า ดังนั้นเมื่อต้องการสร้างคนที่เคารพความแตกต่าง ผู้สอนก็มีหน้าที่ชัดเจน โดยจะต้องให้ตัวแบบและบทเรียนที่กระตุ้นความเห็นอกเห็นใจ ตัวแบบดังกล่าวจะเป็นสิ่งสำคัญเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มนั้นไม่สมดุล ตัวแบบที่ดีที่ครูสร้างขึ้นจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ เพื่อให้เด็กได้พฤติกรรมตามแบบอย่างที่ดี

4. ความเมตตา การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 113) กล่าวว่าจิตแห่งความเคารพ จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมต่อผู้อื่นที่สะท้อนถึงความพยายามที่จะช่วยเหลือและเข้าใจผู้อื่น พฤติกรรมเช่นนี้สอดคล้องกับความหมายของคำว่าเมตตาทางพุทธศาสนา (พระเทพเวที. 2535) ว่า ความเมตตา คือ ความรักใคร่ ปราบปรามให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา คือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นได้รับความสุข สามารถแสดงออกได้โดยการช่วยเหลือ โดยการกระทำ หรือวาจา รวมถึงการไม่คิดร้ายต่อผู้อื่นด้วย

5. การคิดทางบวก การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 113-114) กล่าวถึงคนที่มีความเคารพอย่างแท้จริงนั้นจะให้ประโยชน์จากความสงสัยของมนุษย์ หลีกเลี่ยงการคิดแบบกลุ่มหรือคิดแบบตามกัน ยอมรับว่าการตัดสินใจอาจเกิดความผิดพลาดได้ แต่ก็พร้อมที่จะแก้ไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความเคารพผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 24) เสนอว่าการพัฒนาทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) เป็นการทำความเข้าใจกับผู้อื่น สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาจิตแห่งความเคารพได้ เนื่องจากความเคารพสามารถแสดงออกได้ทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ ซึ่งสามารถรับรู้ได้จากทั้งผู้ให้ความเคารพและผู้ได้รับความเคารพ ดังนี้

1. ทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) ผู้ที่คิดทฤษฎีนี้ คือ แดเนียล โกลแมน (Daniel Goleman) กล่าวว่า การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จได้นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาเพียงอย่างเดียว บุคคลที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต มีความก้าวหน้าและมีความสุขทั้งในชีวิตการทำงาน การศึกษา และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ล้วนมีองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างเด่นชัด ถึงแม้ว่าความฉลาดทางอารมณ์จะพัฒนาได้ตลอดชีวิต แต่ถ้าหากบุคคลได้รับการพัฒนาตั้งแต่วัยแรกเริ่มของชีวิต ผู้เรียนจะมีพื้นฐานที่มั่นคงและมีความพร้อมที่จะพัฒนาอารมณ์ที่สมวัยในเวลาต่อมาอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมสุขภาพจิต. 2545: ก) สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง เสริมสร้างทักษะชีวิต รู้เท่าทันอารมณ์และปรับตัวได้อย่างเหมาะสมตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาเหนือเกณฑ์เฉลี่ย ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข (ประสงค์ สังข์ไชย. 2546: ก - ข)

ในปัจจุบันการศึกษาวิจัย ทางจิตวิทยา พบว่า คนฉลาดที่มีสติปัญญาสูงจำนวนมาก ประสบความสำเร็จทั้งการทำงานและการดำเนินชีวิต รวมทั้งความฉลาดทางสติปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะรับประกันความสำเร็จ ความสุขในชีวิตและการทำงานของบุคคล แต่จำเป็นต้องประกอบด้วย ความ

ฉลาดทางอารมณ์เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญยิ่งในการนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จ สุขภาพและชีวิตที่มีคุณค่า มีความหมาย ก่อให้เกิดประโยชน์สุขในการเรียน การทำงานและครอบครัว (ศรียา นิยมธรรม. 2547 : 42 – 43; วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2542 : 34 – 35; และ ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์. 2545: บทนำ)

2. ทักษะทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) การ์ดเนอร์ (อารี สัตินทวิ. 2547: 1 - 33; ทิศนา เขมมณี. 2545 : 4; Thomas.1999 : 2 - 4; และ Colangelo ; & Davis. 2003: 101 – 102; citing Gardner. 1993: 199) ได้เสนอทฤษฎีพหุปัญญา ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ศึกษาความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ที่มีความหลากหลายเป็น 7 ประเภท แต่ภายหลังได้เพิ่มเติมอีก 1 ประเภท โดยการ์ดเนอร์นำเสนอไว้ในหนังสือชื่อ Frames of Mind การ์ดเนอร์ เชื่อว่า ความสามารถของมนุษย์เป็นสิ่งที่สลับซับซ้อน เราจึงไม่ควรให้ความสำคัญเฉพาะความสามารถด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวแล้วทิ้งความสามารถด้านอื่นๆ ไป การ์ดเนอร์ใช้รากฐานความคิดจากศาสตร์ทางการรับรู้ (cognitive science) และศาสตร์การทำงานของสมอง (Nero Science) และให้คำจำกัดความ คำว่า “ปัญญา” ว่าเป็นความสามารถเชิงชีวจิต (Biopsychological Potential) คือ คนทุกคนสามารถแสดงออกซึ่งองค์ความรู้แห่งปัญญาที่เขาสามารถและพัฒนาความสามารถนั้นกับบริบทต่างๆ ตามสภาพแวดล้อมของตน โดยความสามารถทั้ง 8 ด้าน ตามทฤษฎีของการ์ดเนอร์ บุคคลมีลักษณะการเรียนรู้ตามทฤษฎีพหุปัญญาในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไป โดยในจิตแห่งความเคารพ จะต้องเน้นเรื่องของปัญญาด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) เป็นความสามารถพิเศษ ในการทำงานกับผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น สามารถที่จะสังเกตรับรู้อารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของผู้อื่น ผู้บริหาร ผู้นำองค์กรบริษัทใหญ่ๆ จำเป็นต้องมีปัญญาด้านนี้ มีความเข้าใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบทางสังคมสูง เช่น มหาตมะ คานธี

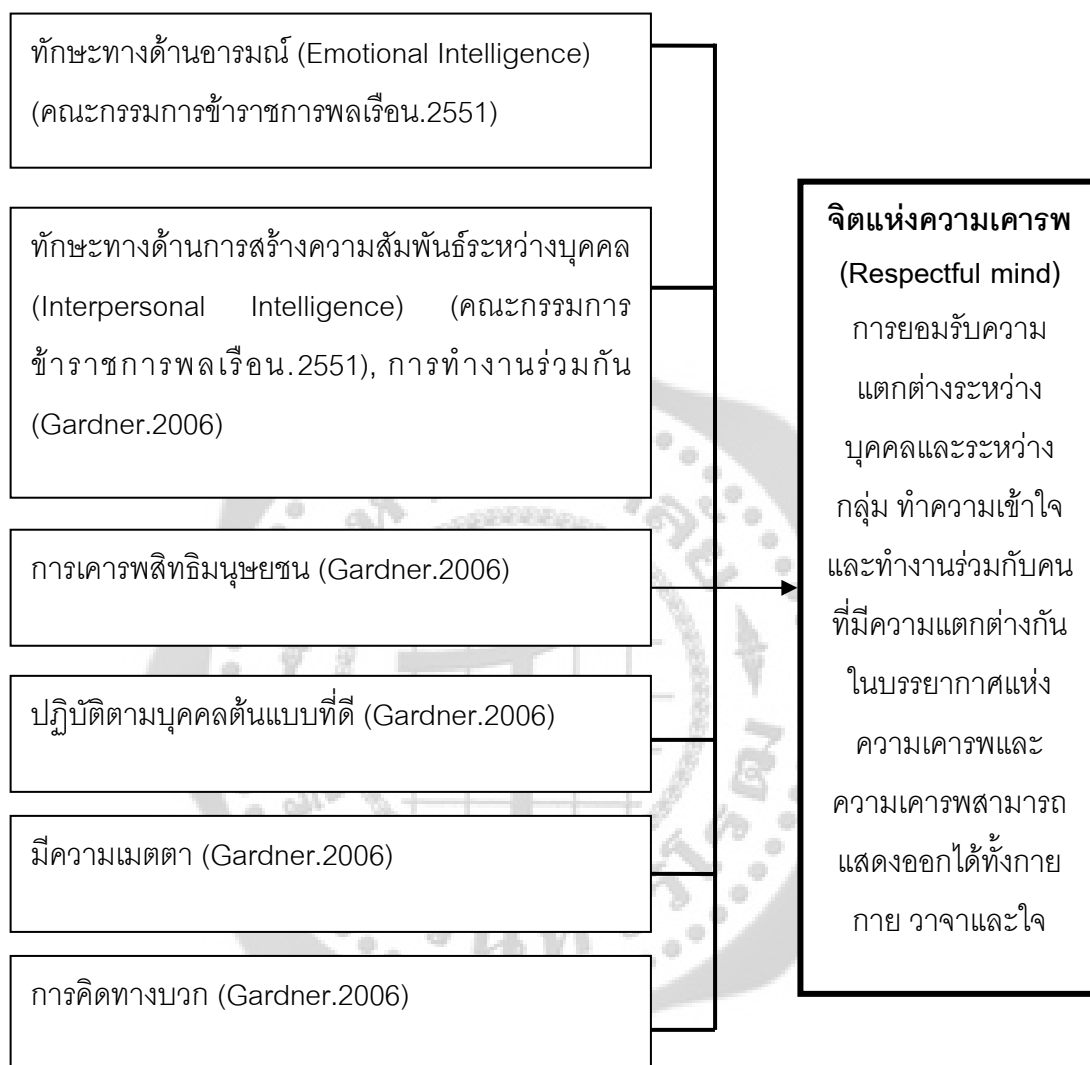
บุคคลมีลักษณะการเรียนรู้ตามทฤษฎีพหุปัญญาในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไป โดยในจิตแห่งความเคารพจะต้องเน้นเรื่องของปัญญาด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถในด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีดังนี้

- จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เข้ากลุ่ม ทำงานร่วมกัน
- ส่งเสริมให้อภิปราย เรียนรู้ร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกัน
- สามารถเรียนได้ดีหากให้โอกาสในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- ยุทธศาสตร์ในการสอนได้แก่ การให้ทำงานร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อน

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจำลองสถานการณ์ บทบาทสมมุติ การเรียนรู้สู่ชุมชน เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการพัฒนาในเรื่องของการพัฒนาทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางการสร้างความสัมพันธ์

ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) การทำงานร่วมกัน การเคารพสิทธิมนุษยชน มีบุคคลต้นแบบที่ดี มีจิตเมตตาและการคิดทางบวก ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นภาพประกอบ 1 ดังนี้

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ

3.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ

แนวคิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพของการ์ตเนอร์(Gardner. 2006)

การ์ตเนอร์ (Gardner. 2006: 107) ได้กล่าวถึงเส้นทางการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ จะมีความสำคัญมากในช่วงเวลาต่อไปนี้

- วัยทารกถึงวัยเด็ก เมื่อเด็กต้องเผชิญหน้ากับเด็กอื่นที่มีความโตกว่าก็จะรับรู้และร่วมร้องไห้ไปด้วย นักวิเคราะห์พฤติกรรม เรียกขั้นตอนนี้ว่า การรับรู้ถึงตัวตนของตัวเองโดยการเปรียบกับผู้อื่น (Incipient Sense of Self) และเป็นขั้นตอนการเกิดความเข้าใจในผู้อื่น

- วัยรุ่น ถือเป็นแบบอย่างและเลียนแบบคนที่โตกว่า สูงวัยกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า ตัวแบบหรือคนต้นแบบที่เด็กชื่นชอบมีความสำคัญกับการเป็นสมาชิกกลุ่ม วัยรุ่นจะรับรู้ถึงเค้าโครงและอัตลักษณ์ของกลุ่ม ตลอดจนทัศนคติและการปฏิบัติต่อกันในชุมชนก็จะเป็นสิ่งสำคัญ

การ์ตเนอร์ (Gardner. 2006: 157) ได้เสนอวิธีการปลูกฝังจิตเคารพดังนี้

- ตัวอย่างการศึกษาในโรงเรียน คือการพยายามทำความเข้าใจและทำงานร่วมกับเพื่อนๆ รวมทั้งครู และเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะบุคคลเหล่านั้นจะมีภูมิหลังหรือมุมมองอย่างไร

- ตัวอย่างการทำงาน คือ การทำงานร่วมกับเพื่อน หัวหน้างาน ลูกน้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่คำนึงถึงภูมิหลังหรือสถานภาพ รวมทั้งมีการพัฒนาความสามารถในการให้อภัย

- ช่วงเวลาของการพัฒนา ควรทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยตั้งแต่เกิด ทั้งในโรงเรียน ที่ทำงาน ในสื่อต่างๆ นอกจากนี้คนที่เป็ต้นแบบหรือตัวแบบ (ทั้งทางบวกและทางลบ) ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ

สรุปได้ว่า การพัฒนาจิตแห่งความเคารพตามแนวคิดของการ์ตเนอร์นั้นสามารถพัฒนาได้ทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน และควรพัฒนาจิตแห่งความเคารพตั้งแต่เกิดและวัยเด็กถึงวัยรุ่นเป็นช่วงเวลาสำคัญที่จะพัฒนาให้เกิดจิตแห่งความเคารพซึ่งทำให้เกิดความอ่อนน้อม ถ่อมตน ให้เกียรติและเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพและเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม ตลอดจนเปิดใจที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างความคิดของตนเอง อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

แนวคิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ โดยใช้กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา

ความหมายของจิตตปัญญาศึกษา

ราชบัณฑิตยสถาน (2551: 88) ให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาว่า เป็นการศึกษาที่สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตนเอง

ความเมตตาและจิตสำนึกต่อส่วนรวม การนำปรัชญาและศาสนธรรมมาพัฒนาจิต ฝึกปฏิบัติจนมีสติ และเกิดปัญญา สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตน ผู้อื่นและสังคม

ความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษา

แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มุ่งเน้นสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตา และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การพัฒนาจิต และการฝึกปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง การพัฒนาให้บุคคลมีจิตเคารพนั้นถือว่าการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาด้านใน ซึ่งการเรียนรู้หมายถึง เมื่อเรียนรู้แล้วพฤติกรรมมีการเปลี่ยนแปลง (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2552: 35) การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาด้านในด้วยจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการวางพื้นฐานด้านจิตใจและกระบวนการทัศน์ใหม่ที่เป็นองค์รวมอย่างแท้จริง โดยเน้นการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ให้เข้าถึงความดี ความงาม และความจริง ที่จะสามารถช่วยให้คนในสังคมดำรงชีวิตและกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยจิตสำนึกที่ดีงามและมีความรับผิดชอบ และร่วมกันนำพาสังคมไทยไปสู่ความสุขที่แท้จริง ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากปัญญา ความตระหนักรู้ และความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ เพราะในยุคปัจจุบันสิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดในการก้าวไปข้างหน้าคือกระบวนการทัศน์เก่าที่ครอบงำเราอยู่ ดังที่องค์ทะไลลามะกล่าวว่า “หากเรายังคงยึดติดอยู่กับคุณค่าและความเชื่อเก่า ๆ ที่ล้าสมัย จิตสำนึกแบบแยกส่วน (Fragmented Consciousness) และจิตวิญญาณที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Self – Centered Spirit) เราก็ยังคงมีเป้าหมายและพฤติกรรมแบบเดิม ๆ ที่เป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดในการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมโลกที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันด้วยสันติสุข” แนวความคิดเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษามีความสอดคล้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ ความเมตตา และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตตปัญญาศึกษาเหมือนกับการศึกษาที่เน้นประสบการณ์ ตรงที่ต่างก็เน้นประสบการณ์ตรง แต่จิตตปัญญาศึกษาเน้นประสบการณ์ตรงภายในเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้โลกภายในของตนเองที่สัมพันธ์กับโลกภายนอก จิตตปัญญาศึกษาเหมือนกับการศึกษาที่เน้นการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยจริง ตรงที่มีการให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ะหว่างกัน เพียงแต่จิตตปัญญาศึกษาเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ภายใน (tacit knowledge) ไม่วิพากษ์วิจารณ์ ไม่ตัดสิน ภายใต้บรรยากาศของการเคารพ ยอมรับระหว่างกันแบบไม่มีเงื่อนไข เป็นบรรยากาศแบบเปิด เอื้อให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นคงปลอดภัยที่จะเปิดเผยตนเอง (self disclosure) จิตตปัญญาศึกษาเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ ที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ภายในตน (Self Transformation) ภายในองค์กร (Organizational Transformation) และการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม (Social Transformation) โดยที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ แต่ เป็นการ

เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้ง โดยเน้น จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติ ส่วนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) เป็นเป้าหมาย

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning)

เมซีโรว์ (Mezirow. 2000 อ้างถึงใน ธนา นิลชัยโกวิทย์. 2551: 6) เป็นผู้เริ่มต้นทฤษฎี Transformative Learning คือการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในหนทางใดหนทางหนึ่งในสี่แบบ คือ การขยายการตีความ (Elaboration) ของกรอบความคิดที่ใช้อ้างอิง (Frame of Reference) อยู่เดิม, การเรียนรู้กรอบอ้างอิงใหม่, โดยการเปลี่ยนมุมมองตนเองหรือโดยการเปลี่ยนแปลงแบบแผนหรือความคิดในวิถีคิด (Habits of Mind) เป็นการเปลี่ยนแปลงกรอบการอ้างอิง (Frame of Reference) ซึ่งได้แก่ มุมมองในการให้ความหมาย แบบแผนความคิดและชุดความคิดความเชื่อที่เราใช้อยู่เป็นประจำไม่รู้ตัว เพื่อให้ความคิดนั้นครอบคลุมมากขึ้น จำแนกแยกแยะได้ดีขึ้น เปิดกว้างขึ้น มีความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงได้ และสามารถใคร่ครวญได้ดีขึ้น ทำให้เรามีความเชื่อและทัศนคติที่เป็นจริงและชี้้นำการกระทำที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2551: 9-10) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1) ประสบการณ์ ประสบการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพราะประสบการณ์จะถูกตีความและรับรู้ผ่านกรอบอ้างอิง หากกรอบอ้างอิงสามารถอธิบายประสบการณ์ได้ดี ประสบการณ์นั้นก็กลับไปเสริมกรอบอ้างอิงเดิม แต่ถ้าประสบการณ์นั้นไม่สอดคล้องกับกรอบอ้างอิงหรือถึงกับต้องเปลี่ยนกรอบอ้างอิงใหม่ ถ้าประสบการณ์ใหม่นั้นมีความสำคัญและขัดแย้งกับกรอบอ้างอิงเดิมอย่างรุนแรง ดังนั้นประสบการณ์จึงเป็นจุดขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและกระตุ้นให้เกิดการใคร่ครวญได้

2) การใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ เป็นหัวใจในกระบวนการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงหรือกรอบกระบวนทัศน์ และมีความสำคัญทั้งในกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติหรือการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา (Instrumental Learning) และการเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร การตีความและแปลความหมายที่เกิดขึ้นในการสื่อสาร (Communicative Learning) โดยแบ่งการใคร่ครวญออกเป็น 3 ระดับ คือ

- การใคร่ครวญเนื้อหา (Critical Reflection of Content)
- การใคร่ครวญกระบวนการ (Critical Reflection of Process)
- การใคร่ครวญกระบวนทัศน์ (Critical Reflection of Premises)

3) การแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงหรือกระบวนทัศน์ (Discourse) หรือวาทกรรมในที่นี้หมายถึง การ

แลกเปลี่ยนทางความคิดเพื่อตรวจสอบความเชื่อ ความรู้สึกและคุณค่าต่างๆ ของกันและกัน ในกระบวนการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลนี้ จะต้องทำความเข้าใจและตั้งคำถามทั้งกับกระบวนการทัศนของตนเองและของผู้อื่น

ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2551: 14 -15) กล่าวถึงกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. มีความขัดแย้งที่ทำให้สับสน ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบอ้างอิงเดิม
2. เกิดความรู้สึกที่รุนแรง เช่น โกรธ หวาดกลัวและเกิดการสำรวจตนเอง
3. เกิดการใคร่ครวญและประเมินข้อสรุปเดิมของตนอย่างมีวิจารณ์ญาณ
4. เกิดการตระหนักรู้ว่าความไม่พึงพอใจหรือทุกข์ของตนสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้
5. เกิดการสำรวจบทบาท ความสัมพันธ์และการกระทำต่างๆ ใหม่
6. วางแผนแนวทางปฏิบัติ
7. แสวงหาความรู้และทักษะเพื่อให้สามารถทำตามแผนนั้นได้
8. ทดลองบทบาทใหม่ในขั้นต้น
9. สะสมสมรรถนะและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ของตน
10. การบูรณาการการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเข้าในชีวิตของตน บนพื้นฐานของเงื่อนไขที่ถูกกำหนดจากมุมมองและกระบวนการทัศนใหม่

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญาศึกษามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอยู่มาก การทบทวนแนวคิดเรื่องจิตตปัญญาศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมีอยู่หลากหลาย ในขณะที่จิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแบบหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษคือ มุ่งเน้นการพัฒนาด้านในและการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เกิดปัญญาที่เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง และเกิดความรักความเมตตาที่อยู่พื้นฐานของความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่สำนึกที่ดีงามและตระหนักถึงหน้าที่ของตนที่มีต่อมวลมนุษย์และสรรพสิ่งในธรรมชาติในที่สุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำกิจกรรมที่มีอยู่ในจิตตปัญญาศึกษา มาใช้เพื่อพัฒนาจิตแห่งความเคารพที่เน้นเรื่องความเมตตา ความตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสังคม จิตตปัญญาศึกษาจะพัฒนาวิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ให้สามารถเลือกใช้วิชาการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ มาประสานเชื่อมโยงกันอย่างชาญฉลาด เพื่อแก้ไขในสิ่งที่มนุษย์เคยทำผิดพลาดไว้กับโลก และสิ่งแวดล้อม เรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์อย่างอ่อนน้อมอ่อนโยน วิชานี้เรียกรวมเรียกว่า จิตตปัญญาศึกษา หรือการศึกษาที่เน้นการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นคุณภาพด้านในของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยปราศจากอคติ ไม่แบ่งแยกหรือตัดสิน ถูก - ผิด

ชาว-ดำ ซึ่งการเรียนรู้แบบนี้จะทำให้เกิดความรักความเมตตา มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และเป็นการร่วมสร้าง สังคมพื้นฐานปัญญา (Wisdom-Based Society)

การพัฒนาจิตแห่งความเคารพ โดยใช้กิจกรรมสุนทรียสนทนา (Dialogue)

ในการพัฒนามนุษย์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทำให้ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ ความเมตตา และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม จึงควรมีการฝึกให้ผู้เรียนได้มีการทำ Dialogue ซึ่งเป็นการรับฟังวิถีคิด วิธีการให้คุณค่า ความหมายของคนอื่นต่อสิ่งที่พูด เพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ละทิ้งสิ่งที่แต่ละคนยึดถือ เพื่อข้ามพรมแดนแห่งตัวตนไปพร้อมๆกัน

เดวิด โบห์ม นักฟิสิกส์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากคนหนึ่ง เป็นทายาทคนสำคัญของไอน์สไตน์ได้คิดค้นกรรมวิธีขึ้นมารีหนึ่งที่เขาเรียกว่า “Dialogue” ที่เมื่อนำมาแปลเป็นภาษาไทยก็จะใช้คำว่า “การสนทนา” แต่ที่จริงจะแปลจากรากศัพท์ไว้ว่า “การส่งผ่านความคิด” การสนทนาแบบ เดวิด โบห์ม ที่ว่านี้มีลักษณะพิเศษว่าการสนทนาที่มาจากคำว่า “Conversation” ที่เป็นการพูดคุยกันธรรมดา เพราะการสนทนาแบบ เดวิด โบห์ม ให้ความสำคัญกับเรื่องของ “การฟัง” ถือว่าการฟังอย่างลึกซึ้งอย่างตั้งใจเป็นแกนหลักของการสนทนา องค์ประกอบสำคัญอีกข้อหนึ่งในการสนทนาแบบนี้ก็คือ การไม่ตัดสินความคิดที่คนอื่นพูดออกมาว่าถูกหรือผิด เพียงแค่ “ฟังอย่างตั้งใจ” แล้วปล่อยให้ความคิดไหลผ่านสมองไปแบบไม่ตัดสิน (วิชาน ฐานะวุฒฒิ. 2548: 10-11)

ปัจจุบันมีการนำแนวคิด Dialogue ของเดวิด โบห์ม มาใช้ในการพัฒนาองค์กรอย่างแพร่หลาย ซึ่งมีการเรียกกันอยู่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น สุนทรียสนทนา สานเสวนา ศานตีเสวนา สนทนาวิวัฒน์ อารยสนทนา (วรภัทร์ ภูเจริญ. 2552ก: 14) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะใช้คำว่า “สุนทรียสนทนา” เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า Dialogue

ความหมายและลักษณะของสุนทรียสนทนา

สุนทรียสนทนา (Dialogue) เป็นการฝึกทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น ฝึกการเป็นผู้ฟังที่ดี ฟังผู้อื่นพูดอย่างตั้งใจ ฟังให้มาก พูดให้น้อยลงไม่พูดแทรกขณะอีกฝ่ายกำลังพูด ทำให้ฟังและได้ยินมากขึ้นเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้ในการทำงานหรือการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี (สุเทพ ฐระพันธ์. 2542: ออนไลน์) สุนทรียสนทนาเป็นเครื่องมือโยงความแตกต่างหลากหลายภายในองค์กรเพื่อก่อให้เกิดสนธิพลัง (Synergy) กัน เป็นเครื่องมือสื่อสารเชิงบวก เชิงสร้างสรรค์ ช่วยกระตุ้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งกันและกันในที่ทีมงาน และสมาชิกขององค์กร (วิจารณ์ พานิช. 2550: 74)

วรภัทร์ ภูเจริญ (2552ก: 10-11) ได้อธิบายลักษณะของสุนทรียสนทนาว่ามีอะไรที่มากกว่าแค่คำว่า “คุยกัน” ซึ่งสุนทรียสนทนายังรวมไปถึงประเด็นต่อไปนี้

1. สุนทรียสนทนา เป็นการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) ฟังแบบองค์รวม ฟังแบบไม่มีอคติ ไม่มีลำเอียง ฟังแบบจิตว่าง มีสติกำกับ เป็นการฟังแบบ Proactive คือ ไม่รีบร้อนสวนกลับ ไม่รีบร้อนตัดสิน ไม่รีบร้อนพิพากษา

2. สุนทรียสนทนาทำให้เกิดการค้นพบตนเอง เข้าใจตนเอง การสะท้อน (Reflect) ให้เห็นตัวตนของเราเองชัดขึ้น

3. การเข้าใจซึ่งกันและกัน เห็นธรรมชาติ เห็นพฤติกรรม เห็นความกลัวของผู้คน เห็นธรรมชาติของมนุษย์ทั้งเขาและเราล้วนตกอยู่ในกฎเดียวกัน คือ ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

4. เป็นจุดเริ่มต้นไปสู่วงจรการเรียนรู้ (Learning Cycle) เมื่อเราคุย เราฟังเป็นแล้ว ก็จะไปเปิดใจ เปิดพลังความตั้งใจ กล้าที่จะทดลอง กล้าที่จะค้นพบ

5. การได้เสริมกำลังใจให้กัน การได้ความรู้สึกร่วม รู้สึกดี รู้สึกว่ามีคนเข้าใจ ได้คำพูดที่ช่วยเหลือเลี้ยงปลงในการทำงานของเราต่อไป

6. การได้จุดประกาย (Spark) ความคิดให้กันและกัน ต่อยอดความคิด แลกเปลี่ยนการเรียนรู้

7. คำพูดต่างๆ ที่ได้ยินจากวงสนทนาจะฝังอยู่ในตัวของเราและจะตกผลึก บ่มเพาะ **หลักการของสุนทรียสนทนา**

วิเศษฐ์ วังวิญญู (2548: 20-38) ได้อธิบายหลักสี่ประการของวิลเลียม ไอแซคส์ (William Isaacs) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของสุนทรียสนทนา ได้แก่

1. ฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) เป็นการปล่อยให้เสียงและความเป็นตัวตนทั้งหมดของผู้อื่นเข้ามาในตน และรวบรวมประมวล สร้างความหมายให้กับสิ่งที่ฟัง นอกจากนี้ยังเป็นการฟังเพื่อเท่าทันตัวเอง คือ ฟังการฟังของตัวเอง

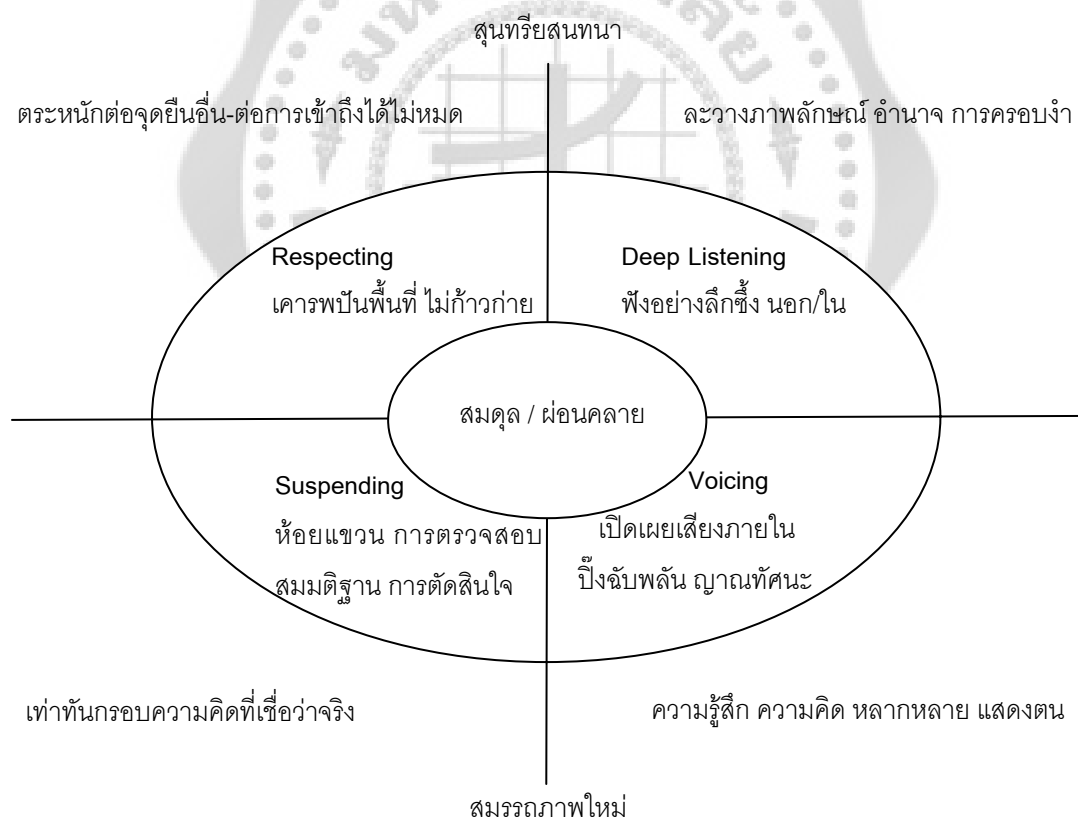
2. เคารพ (Respecting) ความเคารพในสุนทรียสนทนา คือ การฟังทั้งหมดอย่างไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะที่ชอบหรือไม่ชอบ ฟังโดยมีปฏิริยาให้น้อยที่สุด และอีกด้านหนึ่งของความเคารพ คือ เรื่องของความศรัทธาหรือความเชื่อมั่นในคุณงามความดีของผู้คน

3. ห้อยแขวน (Suspending) หมายถึง ห้อยแขวนทุกสิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะห้อยแขวนการตัดสินคน ตัดสินความ เมื่อได้ฟังคนอื่นพูด ตลอดจนเวลาที่ดำรงตนอยู่ในการสนทนาทั้งหมด เปิดเนื้อที่ให้กับความเป็นไปได้อันไร้ขีดจำกัด เปิดมุมมองใหม่ การห้อยแขวนเปิดโอกาสให้มีช่องว่าง พื้นที่ว่าง ความว่างแห่งการเกิดความคิดใหม่ มุมมองใหม่ หรือนวัตกรรมทางความคิด เป็นรอยต่อระหว่างสำนึกกับจิตไร้สำนึกที่มาบรรจบและร่วมงานกันได้อย่างสร้างสรรค์ การห้อยแขวนเป็นช่วงเวลาแห่งการบ่มเพาะ ในเวลาปกติเราอาจจะรู้สึกถึงความคับข้องใจ รู้สึกว่าตัน คนที่เคยผ่านกระบวนการ

สร้างสรรค์มามากจะรู้และผ่อนคลายตนเอง ในที่สุดคุณภาพใหม่ มุมมองใหม่ก็จะไหลปรากฏ ที่เราเรียนกว่า ญาณทัศนะ หรือการรู้แจ้งน้อยๆ ทั้งหลาย

4. เปิดเผยเสียงภายใน (Voicing) เสียงหรือถ้อยคำเป็นการแสดงออกจากความปรารถนาส่วนลึก ซึ่งสำหรับไอแซคส์คนที่พูดมากก็อาจจะไม่ได้พูดอะไรเลยด้วยซ้ำ เพราะเขาเพียงท่องบ่นเรื่องราวในอดีตโดยไม่ได้ฟังเสียงภายในตัวของเขาเอง หรือบางคนที่ยึดมั่น เป็นไปได้ที่เมื่อได้ยินเสียงเพรียกจากภายในให้พูด แต่เขาหรือเธอตัดสินใจที่จะไม่พูดเสียงภายในก็ค่อยๆ แ่นลงไปในที่สุดเราอาจล้มเลิกไป แต่เมื่อพูดออกไปมันกลับพรั่งพรูออกมา เมื่อนั้นเราจะสัมผัสถึงพลังแห่งถ้อยคำของเราเอง

จากหลักการทั้งสี่ของสุนทรียสนทนาตามแนวคิดของไอแซคส์ สามารถเขียนเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์กัน ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 หลักสี่ประการของสุนทรียสนทนา

ที่มา : วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2548). สุนทรียสนทนา. กรุงเทพฯ: สอนเงินมีมา. หน้า 26

หลักการของ Dialogue

หลักการของ Dialogue คือ การพูดคุยกันโดยไม่มีหัวข้อ หรือวาระที่ตายตัวล่วงหน้า ไม่มี ประธาน ไม่เหมือนการประชุมอย่างมีเป้าหมายเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน คนในวงสนทนาสามารถพูดอะไรก็ได้ ถามอะไรก็ได้ ส่วนคนอื่นๆ จะตอบหรือไม่ตอบก็ได้

การเข้าไปในวง Dialogue ทุกคนต้องให้ความเคารพต่อบรรยากาศของความสงบ ปล่อย อารมณ์ให้ผ่อนคลาย พูดเรื่องอะไรก็ได้ ส่วนใหญ่จะหลีกเลี่ยงการแนะนำและการตอบคำถาม เพราะ คำถามที่เกิดขึ้นเป็นคำตอบในตัวของมันเอง นอกจากนี้ Dialogue ไม่อนุญาตให้มีการโต้แย้ง หรือ สนับสนุน จนเกิดการปะทะกันทางความคิด อีกประการหนึ่งคือ การฟังให้ได้ยิน โดยไม่พยายามใส่ใจ ว่า เสียงนั้นเป็นเสียงของใคร แต่กำหนดใจให้รู้ได้ว่าเสียงที่ได้ยินคือ เสียงของกัลยาณมิตรของเราคน หนึ่ง ที่ปรารถนาจะได้ยินได้ฟังแต่สิ่งดีๆ

นอกจากนี้ ยังต้องเฝ้าสังเกตอารมณ์และความรู้สึกของตนเองในขณะที่ได้ยินเสียงต่างๆ ที่ ผ่านเข้ามาอาจเป็นเสียงของตนเอง เสียงของคนในวงสนทนา หรือเสียงจากธรรมชาติ อาจมีความคิด บางอย่างเกิดขึ้น วาบขึ้นมาในใจ และความคิดนั้นอาจถูกนำไปใช้ในการเริ่มต้นของการทำอะไร บางอย่างที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคมในอนาคตก็ได้

หลักปฏิบัติ Dialogue

1. ฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังให้ได้ยิน
2. มีความเป็นอิสระ และผ่อนคลาย
3. ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้นำ และไม่มีผู้ตาม

การจัดการวงสนทนาที่ดี แบบ Dialogue

การจัดการวงสนทนา ควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ซึ่งโธปัส ซีริสโย (2550) ได้แนะนำ แนวทางแบบ SPEAKING ไว้ดังนี้

1. S Setting หมายถึง ฉาก สถานที่ และเวลาของการทำ Dialogue ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ กล่าวคือ การจัดสถานที่ ควรจัดให้นั่งเป็นวงกลม ให้ทุกคนในวงสนทนา หันหน้าเข้าหากัน เพื่อให้สามารถมองเห็นหน้า ซึ่งกันและกันได้หมดทุกคน และให้มีพื้นที่ว่างพอที่ทุกคนจะสามารถเคลื่อนไหวไปมาได้สะดวก ถ้าหากมีทิวทัศน์ที่สวยงามที่เป็น “ ต้นทุน ” ทางธรรมชาติที่ดี อยู่แล้ว ควรใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยเปิดม่านเพื่อให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ และ ปลอดภัยผ่อนคลายและเป็นที่พักสายตา

2. P Process หมายถึง กระบวนการ Dialogue เป็นเรื่องของกระบวนการ (Process Determinism) ซึ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัยไม่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ ผู้เข้าร่วมวงสนทนา ต้องมีสติอยู่เสมอ สิ่งที่พูดไม่มีการสรุปหรือสร้างความคิดรวบยอด เพื่อหาคำตอบสุดท้าย และให้ทุกคน

คิดเหมือนกันหมด แต่ถ้าผู้เข้าร่วมวงเชื่อมั่นในเรื่องของกระบวนการ จะเห็นว่า คำตอบจะเกิดขึ้นเป็นระยะๆ และเป็นหน้าที่ของผู้เข้าร่วมวงที่จะทำความรู้จักกับคำตอบนั้นด้วยตนเอง คำตอบบางอย่างรู้ได้เฉพาะตัว อธิบายให้ใครฟังไม่ได้

3. E Ends หมายถึง เป้าหมาย Dialogue ไม่นุญาตให้แต่ละคนนำเป้าหมายส่วนตัว หรือวาระส่วนตัวเข้าไปใช้ นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการฟัง เรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นเท่านั้น นอกจากนี้จะต้องหลีกเลี่ยงมิให้มีการตั้งผลลัพธ์ไว้ล่วงหน้า ไม่นำสิ่งที่เชื่ออยู่ในใจออกมาโต้แย้ง ประหัตประหารซึ่งกันและกัน Dialogue จึงเหมาะสมสำหรับเริ่มต้นทำงานที่มีความซับซ้อน หลากหลาย หรือต้องการแก้ไขปัญหาที่ยากร่วมกัน Dialogue จึงไม่มีการโอ้อวด ไม่แนะนำสั่งสอน หรือหวังจุดประกายให้คนอื่นคิดตาม รวมทั้งไม่ได้แย้ง หรือยกยอปอปั้น หรือตำหนิติเตียน

4. A Attitude หมายถึง การมีเจตคติที่ดีต่อคนอื่น มีจิตใจที่เปิดกว้าง มีความสุขที่ได้ยินได้ฟัง และได้เรียนรู้จากผู้อื่น Dialogue คือชุมชนสัมมาทิสฺส ไม่เริ่มต้นด้วยการประณามคนอื่น การเสนอแนะให้คนอื่นทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือการพูดถึงปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การโต้เถียง การปกป้อง และการมุ่งเอาชนะกัน

5. K Key Actor หมายถึง คณะทำงานที่อยู่เบื้องหลัง ผู้ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างฉาก และค้นหาผู้ที่เหมาะสมจะมานั่งพูดคุยกัน เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะรวมความถึง Facilitator ผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามหลักการของกระบวนการ รวมทั้งแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้ง โดยสุภาพและไม่ทำให้ผู้ร่วมวงสนทนารู้สึกเสียหน้า

6. I Instrument หมายถึง เครื่องมือของ Dialogue คือ จะต้องช่วยลดทอนความเป็นทางการของการใช้ภาษาให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงถ้อยคำแบบพิธีการ เช่น ขออนุญาตพูด เพราะการพูดนี้ไม่ต้องขออนุญาตใคร หากผู้พูดคนก่อนพูดจบและมีความเงียบเกิดขึ้นก็สามารถแทรกตนเองขึ้นมาพูดได้โดยอัตโนมัติ แต่สิ่งที่จะต้องระวังคือพูดสิ่งใดออกไป สิ่งนั้นจะย้อนกลับมาเข้าสู่ตนเอง ทำให้รู้สึกได้ภายหลัง

7. N Norms of Interaction หมายถึง บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะต้องมีความเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ของคำพูดและการปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องหลีกเลี่ยงคำพูดและการกระทำทางวาทะใดๆ ที่แสดงว่าตนเองเหนือกว่า หรือด้อยกว่าคนอื่น วัจนกรรมที่แสดงความเหนือกว่าได้แก่ คำพูดแบบแนะนำ อบรม สั่งสอน โอ้อวด ยกตนข่มท่าน ส่วนคำพูดที่แสดงความด้อยกว่าคนอื่น เช่น คำพูดแบบวิงวอนร้องขอ คำแนะนำและความช่วยเหลือจากผู้อื่น

8. G Genre หมายถึง ประเภทของการพูดคุย Dialogue ไม่ใช่การพูดคุยแบบพิจารณา ถกเถียงหรือโต้แย้ง ไม่ใช่การบรรยาย ไม่ใช่การประชุมที่มีประธานทำหน้าที่วินิจฉัย สั่งการ หรือมีเป้าหมายวาระไว้ล่วงหน้า แต่เป็นการพูดคุยแบบเปิด ไม่มีเป้าหมาย และวาระ เพื่อสร้างความหมาย

ร่วมกัน แต่หากเป้าหมายจะเกิดขึ้นตามมาในภายหลังก็คงไม่มีใครห้าม แต่ต้องเกิดภายใต้บริบทของการสร้างความหมายร่วมกัน

สรุปได้ว่าการทำ Dialogue ควรทำอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ คนในวงสนทนาจะเป็นกระจกเงาให้กันและกัน อย่างปราศจากอคติ เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้ตนเอง และแก้ไขปรับปรุงตนเอง เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกัน และอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข สามารถทำงานที่ยากๆที่ไม่สามารถจัดการด้วยวิธีการธรรมดาได้

แนวคิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ โดยใช้การคิดไตร่ตรอง (Reflective thinking)

ในการศึกษาสิ่งที่ต้องการประสบความสำเร็จ คือ พัฒนาการทางด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน และความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ทั้งเชิงวิชาการ สังคม และวุฒิภาวะทางอารมณ์ การมีสุขภาวะที่ดี อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนก็ต้องอาศัยประสิทธิภาพของครูผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดจากการคิดไตร่ตรองซึ่งก๊อป (Krupp; citing Gramston; & Wellman . 1997: 1) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ใหญ่มิได้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง แต่พวกเขาเรียนรู้จากการประมวลผลประสบการณ์ทั้งหมด ดังนั้น การคิดไตร่ตรอง จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง

แนวคิดเกี่ยวกับการการคิดไตร่ตรองนำเสนอโดย John Dewey ในปี ค.ศ.1933 โดยเขาได้กล่าวไว้ในหนังสือ How We Think ซึ่งได้ให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการการคิดไตร่ตรองไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระดับประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งต่อมากระบวนการการคิดไตร่ตรองได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้เป็นทักษะ การคิดหลายๆแบบ อาทิ การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (critical thinking) การคิดแก้ปัญหา (problem solving) และการคิดในระดับสูง (higher level thought)

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้วางแนวคิดเกี่ยวกับการการคิดไตร่ตรองไว้ว่า เป็นการพิจารณาพิจารณาความคิดความเชื่อต่างๆ หรือข้อสมมติฐานคาดเดาที่มาจากความรู้ และประสบการณ์ด้วยความระมัดระวัง เพื่อใช้ประโยชน์ในการกำหนดข้อสรุปที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป การการคิดไตร่ตรองก็ได้ถูกนำไปใช้อย่างหลากหลายเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการโดยทั่วไป และเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาการการคิดไตร่ตรอง ก็จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความคิด และพิจารณาพิจารณา ไตร่ตรอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างรอบคอบ อันได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน การเลือกรูปแบบหรือเทคนิคการสอน การเลือกใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์การสอน ลำดับขั้นการสอน ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับ รูปแบบการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ การวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) (Zeichner K M.; & Liston D P. 1996: 10-12) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการคิดไตร่ตรอง มี 3 ประการ ดังนี้

1. การเปิดกว้างทางความคิด (Openmindedness) โดยส่งเสริมการตั้งประเด็นคำถามสำหรับตนเองอยู่เสมอ
2. ความรับผิดชอบ (Responsibility) โดยการสร้างแนวคิดที่หลากหลายและพร้อมรับผลที่เกิดขึ้นทั้งในด้านบุคคล วงการวิชาการ และสังคม
3. ความตั้งใจ เต็มใจในสิ่งที่ศึกษา (Wholeheartedness) มีความตั้งใจจริงและเชื่อมั่นในตนเอง

แนวคิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

บุคคลที่มีจิตแห่งความเคารพต้องรู้จักการทำงานแบบร่วมมือ การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน เนื่องจากเป็นวิธีการเรียนที่ให้นักเรียนที่ทำงานด้วยกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้และทางด้านจิตใจ ช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเพื่อนๆ เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนตลอดจนรู้จักช่วยเหลือ และสนับสนุนเพื่อนๆ (อารี สัณห์หวี. ม.ม.ป. : 33; กรมวิชาการ. 2544 : 4)

คุณลักษณะของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

การเรียนรู้แบบร่วมมือจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ กลุ่มละ 2 - 6 คน และมีองค์ประกอบในการทำงานกลุ่ม ดังนี้

1. มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางบวก (Positive Independent) สมาชิกในกลุ่มทุกคนจะมีหน้าที่และบทบาทสำคัญ และจำเป็นในกลุ่มทุกคน ทุกคนในกลุ่มเห็นว่างานของตนเองเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมกลุ่ม การทำงานในกลุ่มย่อยทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
2. มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด (Face - to - Face Interaction) สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองต่อหน้าเพื่อนๆ ในกลุ่มสมาชิกในกลุ่มให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการส่งเสริมและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
3. แต่ละคนต้องรับผิดชอบในผลงานที่ได้รับมอบหมาย (Individual Accountability) โดยทุกคนได้รับการแบ่งปันงานกันอย่างยุติธรรมโดยมีหน้าที่รับผิดชอบรายบุคคล
4. สมาชิกของกลุ่มจะต้องได้รับการฝึกฝนในเรื่องทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ และกระบวนการกลุ่ม (Interpersonal and Small Group Skills) สมาชิกในกลุ่มก็จะรู้จักและไว้วางใจ ซึ่ง

กันและกัน สื่อสารกันด้วยความเข้าใจมีการยอมรับ ซึ่งกันและกัน และสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ (อารี สัตถหวิ. ม.ป.ป. : 33; Johnson and Johnson. 2005 : Online)

5. กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) เมื่อสมาชิกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้สักระยะหนึ่ง สมาชิกแต่ละคนก็จะประเมินผลการทำงานของตนเอง และผลงานกลุ่มเพื่อจะ ทำให้ถึงข้อบกพร่องและสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข และวางเป้าหมายในการทำงานกลุ่มครั้งต่อไปให้ดีขึ้น ประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม

ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคและประเภทในการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบ Group Investigation (GI) เทคนิคนี้ เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เน้นให้ผู้เรียนจัดทำโครงการเป็นกลุ่ม มีการสืบค้นและปฏิบัติงานร่วมกัน การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบ Group Investigation เป็นการจัดกลุ่มผู้เรียนเพื่อเตรียมการทำโครงการกลุ่ม หรือทำงานที่ครอบคลุมหมาย ก่อนใช้เทคนิคนี้ ครูควรฝึกทักษะทางสังคมให้แก่ผู้เรียนก่อน เทคนิคนี้เหมาะสำหรับการสืบค้นความรู้ หรือแก้ปัญหา เพื่อหาคำตอบ ในประเด็นหรือหัวข้อที่สนใจ ขั้นตอนการเรียนรู้ประกอบไปด้วย

1. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย ทบทวนเนื้อหา หรือประเด็นที่กำหนด
2. แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็กๆ ความสะดวกสามารถกลุ่มละ 2 - 4 คน
3. แบ่งเรื่องที่จะศึกษาเป็นหัวข้อย่อย แต่ละหัวข้อจะเป็นใบงานที่ 1 ใบงานที่ 2 ใบงานที่ 3 เป็นต้น
4. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเลือกทำหนึ่งหัวข้อ (ใบงานเพียงใบเดียว) โดยให้นักเรียนที่เรียนอ่อนในกลุ่มเลือกข้อย่อยที่จะศึกษา ก่อน หรืออาจให้ผู้เรียนในกลุ่มแบ่งกันหาคำตอบตามใบงานแล้วนำคำตอบทั้งหมดมารวมกันเป็นคำตอบที่สมบูรณ์
5. ให้แต่ละกลุ่มรายงานผลการศึกษา โดยเริ่มจากกลุ่มที่ทำใบงานที่ 1 จนถึงใบงานสุดท้าย

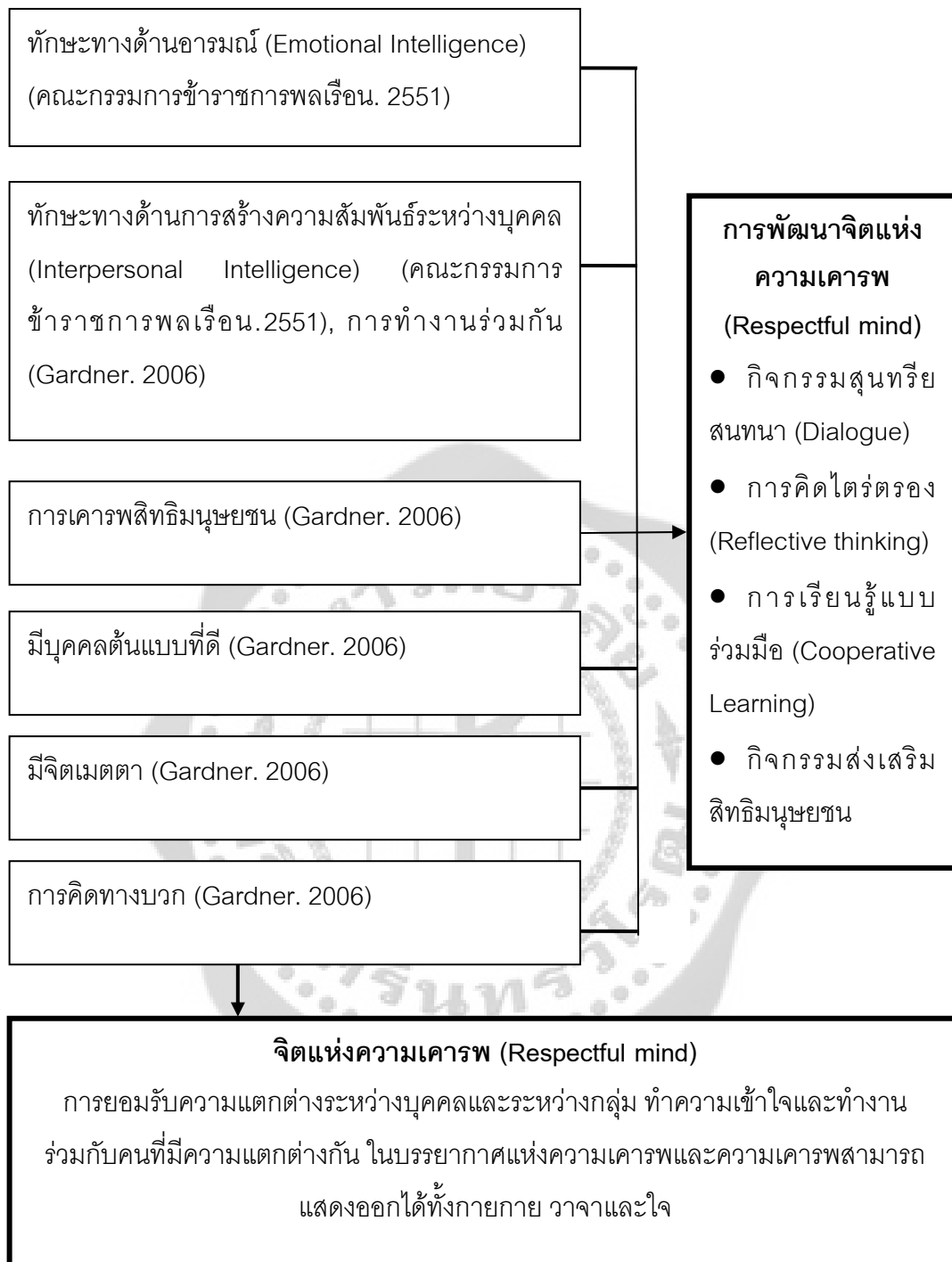
แนวคิดการพัฒนาคิดแห่งความเคารพ โดยใช้กิจกรรมการพัฒนาคความเคารพสิทธิมนุษยชน

การเคารพสิทธิมนุษยชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดจิตแห่งความเคารพ เนื่องจากสิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมโลก (World Civilization) ของมนุษย์ที่พยายามวางระบบความคิดเพื่อให้คนทั่วโลกเกิดความระลึกถึง คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิด สิทธิต่างๆที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิตั้งแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับคำว่าชีวิต (ชะวัชชัย ภาติณฐ, 2548: 3) นอกจากนี้แล้วสิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์สิทธิและ เสรีภาพ

และสภาวะโลกปัจจุบันเรื่องของสิทธิมนุษยชนก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความสำคัญ เพราะประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ผู้ก่อกำเนิดตามพันธกรณีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และที่สำคัญเรื่องของสิทธิมนุษยชนยังได้ถูกนำไปใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจจะระหว่างประเทศ เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าทำให้สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปคว่ำบาตรทางการทูต (กุมพล พลวัน. 2547: 2-3) ด้วยสาเหตุและความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น เราจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชน เพราะมีความสำคัญทั้งในด้านสังคมโลกและการสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ ((Respectful mind) สามารถนำมาสรุปได้เป็นภาพประกอบ 3 ดังนี้

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind)

4.1 ความหมายของจิตแห่งจริยธรรม

การ์เดนเนอร์ (Gardne. 205: 2006) กล่าวว่า จิตแห่งจริยธรรม เป็นคุณลักษณะสำคัญเชิงนามธรรมของบทบาทในหน้าที่การงานและบทบาทของการเป็นพลเมือง รวมทั้งการปฏิบัติอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ถือเป็นการดิ้นรนเพื่อให้เกิดผลงานที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดี

แอมโบสต์และครอส (Ambrose ; & Cross. 2009: 214) ให้ความหมายของบุคคลที่มีจิตแห่งจริยธรรม ว่าจะต้องเป็นผู้ที่สามารถใช้จิตแห่งจริยธรรม ในบทบาทที่เป็นสมาชิกของชุมชนประเทศและพลเมืองโลกตลอดจนสามารถพิจารณาถึงผลกระทบจากการทำงานและการปฏิบัติตนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน

สมิท (Smith. 2009: 414) ให้ความหมายของจิตแห่งจริยธรรม ว่าเป็นทักษะภายในตนเองในการยอมรับความรู้สึกของผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 19) ใช้คำว่าจิตแห่งคุณธรรม หมายถึง การรักษาคุณงามความดี โดยยังคงไว้ซึ่งความสมดุลระหว่างการรักษาบทบาทหน้าที่ที่ตนได้รับกับการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและของประเทศชาติ ตลอดจนการคำนึงถึงความถูกต้องและผลประโยชน์ของส่วนรวม แม้จะขัดแย้งกับผลประโยชน์และความต้องการส่วนตน

ตาราง 3 การสังเคราะห์ความหมายของจิตแห่งจริยธรรม

ความหมาย	การ์เดนเนอร์ (2006)	แอมโบสต์และครอส 2009	สมิท (2009)	ก.พ. (2551)
คุณลักษณะสำคัญของบทบาทในหน้าที่การงานและบทบาทของการเป็นพลเมือง	✓	✓		✓
การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลงานที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดี	✓	✓		✓
พิจารณาถึงผลกระทบจากการทำงานและการปฏิบัติตนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน		✓	✓	
การรักษาคุณงามความดี				✓
การคำนึงถึงความถูกต้องและผลประโยชน์ของส่วนรวม แม้จะขัดแย้งกับผลประโยชน์และความต้องการส่วนตน				✓

จากความหมายของจิตแห่งจริยธรรม ข้างต้นสรุปได้ว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญของบทบาทในหน้าที่การงานและบทบาทของการเป็นพลเมือง การปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดผลงานที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดีสามารถพิจารณาถึงผลกระทบจากการทำงานและการปฏิบัติตนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน การรักษาคุณงามความดี การคำนึงถึงความถูกต้องและผลประโยชน์ของส่วนรวม แม้จะขัดแย้งกับผลประโยชน์และความต้องการส่วนตน

4.2 ความสำคัญของจิตแห่งจริยธรรม

จิตแห่งจริยธรรม ถือว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญของบทบาทพลเมืองที่ดีในสังคม ผู้ที่มีความคิดที่ยึดหลักจริยธรรม คุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ โลกมีการเปลี่ยนแปลงแบบมีพลวัต เทคโนโลยีการสื่อสารทำให้คนทั่วโลกเข้าถึงกันในช่วงพริบตา การกระทำที่เกิดขึ้นบนที่แห่งหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรวดเร็วและรุนแรงในพื้นที่หนึ่งได้ แม้จะอยู่ไกลกันคนละซีกโลก ดังนั้นจิตจริยธรรมจึงมีความสำคัญดังนี้

1. จิตแห่งจริยธรรม มีความสอดคล้องกับหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่เน้น “ความรู้คู่คุณธรรม” ซึ่งคุณธรรม จริยธรรม หรือจิตสาธารณะนี้จะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทุกฝ่าย (Win-Win Situation) ในที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551: 24) จะเห็นได้จากโครงการ The good work project ของการ์เดนอร์ ชิเซนมิฮายิและดามอน (Gardner; Csikszentmihalyi & Damon. 2001) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณธรรมหรือคุณงามความดีโดยทำการศึกษาบุคคลที่มีชื่อเสียงในสาขาอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะสาขาอาชีพที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับจรรยาบรรณและคุณธรรมโดยตรง เช่น นักข่าว แพทย์ พยาบาลและนักธุรกิจ เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงแรงจูงใจและมูลเหตุที่ส่งผลกระทบต่อการทำ ความดี ทั้งในแง่ของวัฒนธรรมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โครงการดังกล่าวมีส่วนช่วยจรรโลงสังคมและช่วยให้วงการธุรกิจเห็นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้นและผู้วิจัยได้นำเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและคุณงามความดีมาเป็นปัจจัยหนึ่งในการคัดเลือกผู้นำองค์กรยุคใหม่ (Lawrence. 2001)

2. จริยธรรม คุณธรรม นั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ความรู้สึกลำนึกผิดชอบชั่วดีตามการตีความของแต่ละบุคคล ระบบความยุติธรรมของบ้านเมือง ของศาสนาและของประเทศและธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมหรือในชุมชน ซึ่งโดยมากจะเกิดขึ้นจากขนบธรรมเนียมและประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ หลักใหญ่ทั้ง 3 ข้อนี้ทำให้การยึดจิตแห่งจริยธรรมหรือการประกอบคุณงามความดีจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจตามมาในหลายด้าน เพราะคุณธรรมจริยธรรมที่คิดว่าดีแล้ว บางครั้งอาจขัดกับกฎหมายและข้อห้าม (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ

พลเรือน. 2551: 26) จิตแห่งจริยธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ทางสังคม อาทิ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อความพยายามในการชั่งน้ำหนักเพื่อเลือกทางเดินในการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดจิตแห่งจริยธรรม

3. จิตแห่งจริยธรรมถือว่าเป็นหน้าที่ทางศีลธรรม (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551: 28) ทุกสังคมย่อมกำหนดหน้าที่ทางศีลธรรมไว้สำหรับบุคคล อย่างน้อยเมื่ออยู่ในบางสถานะหรือบางสถานการณ์ หน้าที่ทางศีลธรรมแตกต่างจากหน้าที่ทางกฎหมาย เพราะไม่มีการตราเป็นข้อบังคับหรือลายลักษณ์อักษร แต่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ผู้ที่ละเมิดหรือละเลย แม้จะไม่ถูกลงโทษตามกฎหมาย แต่ก็ถูกตำหนิติเตียนจากสังคม

จากความสำคัญของจิตแห่งจริยธรรม สรุปได้ว่าจิตแห่งจริยธรรม เน้นความรู้คู่คุณธรรม ตลอดเป็นจิตสาธารณะที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทุกฝ่ายและมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกสำนึก ผิดชอบชั่วดีตามการตีความของแต่ละบุคคล ระบบความยุติธรรมของบ้านเมือง ของศาสนาและของประเทศและธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมหรือในชุมชน อีกทั้งยังเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่ทุกคนในสังคมจะต้องยึดถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

4.3 องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับจิตแห่งจริยธรรม พบว่าองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม มีดังต่อไปนี้

1. **จิตสาธารณะ** สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 24) เสนอว่าจิตสาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดจิตแห่งจริยธรรม เนื่องจากจิตสาธารณะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทุกฝ่าย (Win-Win Situation) ดังจะเห็นได้จากโครงการ The good work project ของ การ์ดเนอร์ ซีเซนมิฮายีและดามอน (Gardner; Csikszentmihalyi; & Damon. 2001) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณธรรมหรือคุณงามความดีโดยทำการศึกษานักเรียนที่มีชื่อเสียงในสาขาอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะสาขาอาชีพที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับจรรยาบรรณและคุณธรรมโดยตรง เช่น นักข่าว แพทย์ พยาบาลและนักธุรกิจ เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงแรงจูงใจและมูลเหตุที่ส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ ทั้งในแง่ของวัฒนธรรมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โครงการดังกล่าวมีส่วนช่วยจรรโลงสังคมและช่วยให้วงการธุรกิจเห็นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้นและผู้วิจัยได้นำเรื่องคุณธรรม จริยธรรมและคุณงามความดีมาเป็นปัจจัยหนึ่งในการคัดเลือกผู้นำองค์กรยุคใหม่ (Lawrence. 2001) อีกทั้งจิตสาธารณะยังเป็นการคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551: 30) บุคคลที่มีลักษณะ

การคิดในแบบนี้สอดคล้องกับอุปนิสัยที่ 4 ของแนวคิดอุปนิสัย 8 ประการของโควี (Covey, 1998) ได้แก่การคิดแบบชนะ-ชนะ (Think Win-Win) ซึ่งจะเป็นบุคคลที่มีอุปนิสัยนี้มักมีใจเมตตา มีน้ำใจ ใจกว้าง มีความคิดและการกระทำในหนทางที่จะเกิดประโยชน์ร่วมกัน นำไปสู่อุปนิสัยที่ทำให้สามารถเอาชนะใจคนทั่วไป จะเกิดการค้นพบและปลดปล่อยทั้งความต้องการและทรัพยากรเพื่อรักษาและก่อกำเนิดมิตรภาพที่มั่นคงและสร้างสรรค์

จิตสาธารณะยังมีความเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2551: 36) เนื่องจากความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการทำงานหรือการประกอบอาชีพประจำวันโดยตรง ซึ่งสามารถทำกันได้ทุกคน ทุกที่ และทุกเวลา ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2550: คำนำ) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ หรือ “CSR” (Corporate Social Responsibility) คือ การดำเนินการที่ (1) ไม่ทำสิ่งที่เป็นผลเสียต่อสังคมทั้งทางตรง ทั้งทางอ้อม (2) ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม (3) พัฒนา ตัวเองให้มีคุณธรรม คุณภาพ และประสิทธิภาพอีกทั้งปัจจุบันเริ่มมีการตื่นตัวในประเทศไทยมากขึ้น ในเรื่องของจิตแห่งจริยธรรมหรือความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (Corporate Social Responsibility หรือ CRS) ในแง่ของการทำธุรกิจที่ไม่เพียงแต่เป็นการทำความดีต่อลูกค้าเท่านั้น CRS คือความตระหนักหรือคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในทุกกิจกรรมตลอดห่วงโซ่แห่งมูลค่า (Value Chain)

ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่า จิตแห่งจริยธรรมเป็นหลักสำคัญที่จะขาดไปไม่ได้ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพต่างๆ ของบุคคลทั่วไปในสังคม หรือแม้แต่ในองค์กรธุรกิจ ซึ่งนอกจากจะส่งผลดีต่อผลประโยชน์แล้ว ยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ รวมไปถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย เพราะเมื่อมนุษย์เราเผชิญกับสภาพสังคมทั้งภายในองค์กรและสภาพสังคมภายนอก ดังกล่าว ย่อมเป็นการยากต่อการดำรงอยู่ในคุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังมานาน และหากการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่บุคคลได้รับมาเป็นเพียงการเรียนรู้ท่องจำว่าควรทำอย่างไรจึงเรียกว่าความถูกต้องหรือความดีงาม โดยไม่ได้สะสมหรือพัฒนาปัญญา คือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแท้จริงตามหลักธรรมชาติ ตลอดจนไม่ได้รับการฝึกปฏิบัติคือได้ทำในสิ่งที่เข้าใจ และได้รับผลจากสิ่งที่ทำนั้น จนเป็นความมั่นใจในการกระทำครั้งต่อไปก็ยิ่งทำให้การดำรงตนอยู่ในคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวเป็นไปได้ยากมากยิ่งขึ้น

ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 9) จิตสาธารณะ เป็น 1 ใน 8 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งมุ่งพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวให้แก่ผู้เรียน โดยความหมายของจิตสาธารณะมีดังต่อไปนี้

ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่าจิตสาธารณะมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า public consciousness ซึ่งในภาษาไทย ศัพท์คำนี้ถูกใช้ในหลายคำ เช่น จิตสาธารณะ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2543) จิตสำนึกสาธารณะ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ. 2541) สำนึกทางสังคม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2526; มัลลิกา มัติโก. 2541) และความสำนึกสาธารณะ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2532) เป็นต้น นักวิชาการได้อธิบายความหมายของคำว่าจิตสาธารณะดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2532: 81-82, 389) อธิบายว่า ความสำนึกสาธารณะ (public consciousness) หรือความสำนึกทางสังคม (social consciousness) คือ การรับรู้และคำนึงถึงสิ่งที่เป็นส่วนรวมร่วมกัน และผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นกลุ่มเดียวกับตน

มัลลิกา มัติโก (2541: 5) ให้ความหมายจิตสำนึกทางสังคมว่าเป็นการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 17) ได้ให้ความหมายของ จิตสาธารณะว่าหมายถึง ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นหรือสังคมพยายามหาโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544: 6) ให้ความหมายว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง กระบวนการคิด และลักษณะของบุคคล ที่มีการปฏิบัติโดยมีกระบวนการในระดับบุคคลไปสู่สาธารณะ มีความรักและรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะ ต้องการที่จะทำประโยชน์มากกว่าที่จะรับจากสาธารณะ

ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ (2541: 57) กล่าวว่า จิตสำนึกสาธารณะ คือ การมีจิตใจที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม คำนึงถึงความสำคัญของสิ่งของที่ต้องใช้หรือมีผลกระทบร่วมกันในชุมชน

ลัดดาวลย์ เกษมเนตร; ประทีป จินนี่; และทัศนาก ทองภักดี (2547: 2-3) ให้ความหมายของจิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะดังนี้

1) การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

2) การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้

3) การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นเป็นของตนเอง ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น

สมพงษ์ สิงหะพล (2542: 15-16) ได้กล่าวถึงจิตสำนึกสาธารณะ (social or public consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วม

ความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมี และขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทย สมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสาธารณะ

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจญจ (2543: 13-20) อธิบายว่า จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยภายในและภายนอก ดังนี้

1) ปัจจัยภายใน หรือสำนึกที่เกิดจากภายใน หมายถึง การครุ่นคิด ไตร่ตรองของคนแต่ละคนในการพิจารณาเชิงการให้คุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติ

2) ปัจจัยภายนอก หรือภาวะแวดล้อมทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นสัมพันธภาพของมนุษย์ โดยภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้ครอบคลุมตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน คนทั่วไป ตลอดจนในระดับที่เป็นองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา ภาวะแวดล้อมเหล่านี้ล้วนมีส่วนในการสร้างจิตสำนึกโดยการขัดเกลาทางสังคมจนเกิดเป็นแบบแผนของจิตสำนึก

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยปัจจัยทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ เมื่อมีปัจจัยภายนอกมากระทบกับบุคคล และผ่านการครุ่นคิด ไตร่ตรองสิ่งนั้นก็กลายเป็นจิตสำนึกไปโดยธรรมชาติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

รังสี เกษมสุขและสุขุมล เกษมสุข (2550: 58-69) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติในการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปีการศึกษา 2549 จำนวน 54 คน กลุ่มตัวอย่างได้รับการพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้บทบาทสมมติจำนวน 12 เรื่อง ใช้เวลาทดลอง 26 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที โดยวัดก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และหลังการทดลองเป็นเวลา 1 เดือน เครื่องมือที่ใช้วัด ได้แก่ แบบวัดจิตสาธารณะที่มีความเชื่อมั่น .87 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้บทบาทสมมติมีจิตสาธารณะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาจิตสาธารณะมีจิตสาธารณะหลังการทดลองและหลังการทดลองเป็นเวลา 1 เดือน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือนักเรียนมีความคงทนของจิตสาธารณะ

เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2551) ได้วิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ 1) วิเคราะห์กระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนของกลุ่มและเครือข่ายเยาวชน 2) ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายเยาวชน และ 3) นำเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย โดยมีกลุ่มนวัตกรรมเยาวชนเพื่อสังคม กลุ่มเยาวชนแบล็กบ็อกซ์ และเครือข่ายเยาวชน 14 กลุ่มที่ดำเนินโครงการเยาวชนไทยไม่ทอดทิ้งสังคม

เป็นกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) กรณีศึกษามีกระบวนการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นกิจกรรมเพื่อสังคม การอาสา การช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และการจัดการความรู้ 2) กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมของกรณีศึกษา ทุกคนมีคุณลักษณะของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอันเนื่องมาจากการไม่เห็นแก่ตัวและการเสียสละเพื่อสังคม 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ได้แก่ ครอบครัว ครู อาจารย์ เพื่อน สื่อสารมวลชน สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว สภาพปัญหา ภาวะวิกฤต และตนเอง นอกจากนี้ สถาบันทางสังคมต่างๆ ก็สามารถทำให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะได้ 4) แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะมีดังนี้คือ กิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำ เช่น การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมที่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การดูหนัง การเก็บขยะในที่สาธารณะ

สุนทรี จุงวงศ์สุข (2548) ได้ใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน 41 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 3 แผน รวม 10 คาบ แบบบันทึกการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนจากการศึกษาปัญหาขยะในโรงเรียน แบบการเขียนบันทึกส่วนตัวของนักเรียนรายบุคคล และการบันทึกภาพวิถีทัศนกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างเรียน ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาสามารถเสริมสร้างลักษณะนิสัยจิตสาธารณะของนักเรียนได้ คือ มีความช่างสังเกต ไม่เห็นแก่ตัว และรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม นอกจากนี้นักเรียนยังมีทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางสิ่งแวดล้อม คือ ทักษะการมีอิทธิพลต่อนโยบาย ทักษะการเป็นผู้ตัดสินใจหลักและผู้จัดทำนโยบาย ทักษะการสร้างความร่วมมือ ต่อรอง ประนีประนอม และแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน และทักษะการจัดการความขัดแย้ง

เจษฎา หนูรุ่ง (2551) ได้ศึกษาปัจจัยจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตในสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยจิตลักษณะ ได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคต ความเชื่ออำนาจในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ค่านิยมความเป็นไทย สติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิต ที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียน โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ ด้านการถือเป็นหน้าที่ และด้านการเคารพสิทธิ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2551 จำนวน 405 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบสองขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดจิตสาธารณะ แบบสอบถามวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม แบบสอบถามวัดลักษณะมุ่งอนาคต แบบสอบถามวัดความเชื่อในอำนาจในตนเอง แบบสอบถามวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แบบสอบถามวัดค่านิยมความเป็นไทย แบบทดสอบวัดความสามารถทางสมอง แบบสอบถามวัด

ประสบการณ์ทางสังคม และแบบสอบถามวัดสุขภาพจิต มีค่าความเชื่อมั่นระหว่าง .831-.950 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การถดถอยพหุคูณแบบตัวแปรตามพหุนาม (MMR) และตัวแปรตามเอกนาม (MR) ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยระหว่างปัจจัยจิตลักษณะรายด้านกับโดยรวมมีค่าเท่ากับ .572 สามารถอธิบายร่วมกันได้ 32.7% โดยปัจจัยจิตลักษณะที่ส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต สุขภาพจิต ค่านิยมความเป็นไทย และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .213, .203, .178 และ .148 ตามลำดับ ส่วนสถิติปัญหาและความเชื่ออำนาจในตน ส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .108 และ .107

เมื่อพิจารณาจิตสาธารณะรายด้าน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยระหว่างปัจจัยจิตลักษณะกับจิตสาธารณะ 3 ด้าน มีค่าวิคลิสต์แลมเบต้าเท่ากับ .609 และค่าสหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างปัจจัยจิตลักษณะรายด้านกับจิตสาธารณะด้านการใช้ ด้านการถือเป็นหน้าที่ และด้านการเคารพสิทธิมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .478, .504 และ .540 ตามลำดับ ซึ่งทุกด้านมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์ (2550) ได้ศึกษาผลการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เกิดจากการใช้สถานการณ์จำลองผลงานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนราชบพิธ สังกัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้ระยะเวลาในการทดลองจำนวน 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โปรแกรมการใช้สถานการณ์จำลองผลงานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง แบบสังเกตพฤติกรรมจิตสาธารณะ แบบบันทึกพฤติกรรมจิตสาธารณะ แฟ้มสะสมงาน และแบบทดสอบจิตสาธารณะ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า

1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการใช้สถานการณ์จำลองผลงานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวม ก่อนทดลอง หลังทดลอง และหลังทดลอง 1 สัปดาห์ สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ

2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการใช้สถานการณ์จำลองผลงานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยแยกตามรายองค์ประกอบของจิตสาธารณะ 3 องค์ประกอบ ก่อนทดลอง หลังทดลอง และหลังทดลอง 1 สัปดาห์ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ ในองค์ประกอบที่ 3 คือด้านการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม ส่วนองค์ประกอบที่ 1 คือด้านการหลีกเลี่ยงการใช้

หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสมบัติของส่วนรวมและองค์ประกอบที่ 2 ด้านการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวม ที่ไม่เปลี่ยนแปลง

2. **การมีวินัยในตนเอง** การ์ดเนอร์ (2006: 130) กล่าวว่า การส่งเสริมให้คนทำความดีหรือมีจิตแห่งจริยธรรมทำได้ง่าย เนื่องจากการทำความดีนั้นจัดเป็นบรรทัดฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วไปในสังคม การมีวินัยเคร่งครัดจัดว่าเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญ วินัยในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นวินัยในเรื่องการดำเนินชีวิต วินัยในเรื่องการเรียน โดยถ้ามองในแง่นี้จะเห็นได้ว่าวินัยในตนเองเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนจะต้องมี เนื่องจากวินัยในตนเองจะเป็นตัวกำกับ และควบคุมให้การประพฤติปฏิบัติตัวของผู้เรียน การทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในกรอบหรือในแนวทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำไปสู่การฝึกฝนให้เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) การที่ผู้เรียนหรือเยาวชนจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจมีความรู้คู่คุณธรรม เป็นกำลังของการพัฒนาสังคมในอนาคตได้นั้น ต้องเป็นผู้ได้รับการจัดประสบการณ์ทางการศึกษาที่เหมาะสม

ความหมายของวินัยในตนเอง

วินัยในตนเองเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2542) ระบุไว้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกันเพื่อให้อยู่อย่างราบรื่น มีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกอบรมให้รู้จักปฏิบัติตน และรู้จักควบคุมตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540) ระบุไว้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนขึ้น โดยสมัครใจไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมอำนาจใดๆ ข้อประพฤติปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรม และเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน

Brisance (1994) ได้กล่าวว่า วินัยในตนเอง เป็นเป้าหมายสูงสุดในการฝึกวินัย คือ ต้องการให้ผู้ถูกฝึกสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วยตนเอง

Charles (2002) ให้ความหมายของวินัยในตนเองว่า หมายถึง ความสามารถในการควบคุมตนเองให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม

Gordon and Browne (1996) ให้ความหมายของวินัยในตนเองว่า หมายถึง การประพฤติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับ และรู้จักจำกัดการปฏิบัติของตน โดยไม่มีการควบคุมจากภายนอก

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการบังคับควบคุมตนเองทั้งกาย วาจา ใจ ให้ประพฤติได้เหมาะสมกับเวลาสถานการณ์ และเป็นไป

ตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมด้วยความเต็มใจ ไม่มีใครบังคับ โดยที่การประพฤติปฏิบัตินี้เป็นสิ่งที่ส่งผลดีต่อตนเอง และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

ความสำคัญของวินัยในตนเอง

การปลูกฝังวินัยในตนเองมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของวินัยในตนเองไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2537) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวินัยในตนเองว่า เป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบ การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน การรอคอย การแก้ปัญหาของส่วนรวม สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องโดยหลักของเหตุผล โดยไม่ต้องให้ผู้ใดมาคอยควบคุมบังคับ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จของบุคคลและส่วนรวม การส่งเสริมวินัยในตนเองจะช่วยให้บุคคลมีความสามารถ ดังต่อไปนี้

- 1) ด้านสติปัญญา ช่วยให้รู้จักคิดใช้เหตุผลตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 2) ด้านสังคม อารมณ์ และจิตใจ ช่วยให้กล้าคิดกล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิของผู้อื่น รู้จักการแบ่งปัน และรู้จักการรอคอย

พระธรรมปิฎก (2545) กล่าวถึงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ว่า วินัยเป็นเครื่องมือที่จะสร้างวิถีชีวิต วินัยเป็นการจัดตั้งของมนุษย์เพื่อให้เป้าหมายทางธรรมชาติเกิดผลขึ้น วินัยคือ การจัดสรรหรือจัดตั้งระบบวิถีชีวิตที่จะทำให้คนต้องดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมต่างๆอยู่ในแนวทางที่เราต้องการ ซึ่งแสดงออกทางกาย วาจาชัดเจนด้วยพฤติกรรมที่ตีงามเป็นปกติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ระบุถึงความสำคัญของ วินัยในตนเองว่า เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะทำให้คนนั้นมีความรับผิดชอบและประสบความสำเร็จในชีวิต

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2548) ได้นำเสนอว่า การมีวินัยเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะจะช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ในความถูกต้องและพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดที่ตนเองมี บุคคลที่มีวินัยในตนเองจะรู้ด้วยตนเองว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ ทำให้สามารถควบคุมตนเองได้ดี โดยไม่ต้องมีผู้อื่นหรือกฎเกณฑ์มาคอยควบคุม

Ausubel (1968) กล่าวว่า การปลูกฝังวินัยในตนเองซึ่งเป็นวัฒนธรรมของสังคมให้แก่เด็ก จะช่วยให้เด็กมีลักษณะ ดังนี้

- 1) เรียนรู้มาตรฐานการกระทำหรือประพฤติตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม
- 2) มีวุฒิภาวะด้านต่างๆเพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพที่ดี เช่น เป็นผู้รู้ และผู้ตามที่ดี มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีความสามารถควบคุมตนเอง เป็นผู้มีความมั่นคงทางอารมณ์และอดทนต่อความคับข้องใจได้
- 3) มีมโนธรรมที่ดี มีศีลธรรม

4) มีความปลอดภัยทางอารมณ์

จากความสำคัญของวินัยในตนเองดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า วินัยในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กให้มีความประพฤติดี มีเหตุผล สามารถควบคุมตนเองได้ดี สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกับคนในครอบครัว และในสังคมต่อไปได้อย่างมีความสุข

คุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง

ออซซูเบล (Ausubel. 1968: 459-460) ได้กล่าวถึงผู้ที่มีวินัยในตนเองจะมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ 1) ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม 2) เชื้อมั่นในตนเอง 3) พึ่งตนเองได้ 4) ควบคุมอารมณ์ได้ 5) อุดหนุน ส่วน ชื่นทนา ภาคบงกช; และคนอื่น ๆ (2542: 8) ได้สรุปคุณลักษณะของวินัยในตนเองมี 4 คุณลักษณะ คือ 1) ความเชื่อมั่นในตนเอง 2) ความเอื้ออาทร 3) การมุ่งอนาคตและควบคุมตนเอง 4) ทักษะคิดต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตย และสมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2545: 110) ได้สรุปพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีวินัยในตนเองไว้ดังนี้ 1) สนใจใฝ่รู้ 2) มีสติควบคุมตนเอง 3) รับผิดชอบ 4) มีเหตุผล 5) ซื่อสัตย์ 6) ขยัน

ณัฐพร สตาภรณ์ (2540) และกัลยา สุวรรณรอด (2537) ได้ศึกษาองค์ประกอบของความมีวินัยในตนเองโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยณัฐพร สตาภรณ์ (2540) พบว่าความมีวินัยในตนเองประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรับผิดชอบ ความตั้งใจจริง ความเป็นผู้นำ และความอดทน ส่วนกัลยา สุวรรณรอด (2537) พบว่าองค์ประกอบของความมีวินัยในตนเองมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรับผิดชอบ ความเป็นผู้นำ ความอดทน ความซื่อสัตย์ และการตรงต่อเวลา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวินัยในตนเอง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเองมี 3 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมหรือความมีวินัยในตนเองของ Peck และ Havighurst

Peck และ Havighurst (1960) เชื่อว่า การควบคุมของอีโก้ และซูเปอร์อีโก้ ในลักษณะที่สมดุลกันจะส่งผลให้มนุษย์เกิดความต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นได้อย่างสมเหตุสมผล พลังควบคุมอีโก้และซูเปอร์อีโก้ของแต่ละบุคคลจะไม่เท่ากัน อาจมีมากหรือน้อยก็ได้ เนื่องจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่แตกต่างกัน ทำให้บุคคลแต่ละคนรู้ผลการกระทำของตนในระดับที่ไม่เท่ากัน ซึ่งจะส่งผลไปสู่ความมีวินัยในตนเอง หรือการควบคุมอีโก้และซูเปอร์อีโก้ได้ในระดับที่ต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ความรู้ทางจริยธรรมมาช่วยในการสร้างพลังอีโก้และซูเปอร์อีโก้ให้ได้ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งจะเริ่มต้นในวัยเด็กเป็นต้นไป จนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีภาวะจิตที่สมบูรณ์ นั่นคือ มีการควบคุมตนเอง หรือมีวินัยในตนเองอย่างเหมาะสม จากทฤษฎีแรงจูงใจทาง

จริยธรรมหรือความมีวินัยในตนเองของ Peck และ Havighurst สามารถจำแนกลักษณะของบุคคลออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 พวกปราศจากจริยธรรม (Amoral Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้และซูปเปอร์อีโก้ที่น้อยมาก บุคคลประเภทนี้จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว โดยที่ไม่เรียนรู้ที่จะให้แก่ผู้อื่น เป็นผู้ที่สามารถควบคุมตนเองได้และจะกระทำการต่างๆอย่างไม่ไตร่ตรองมาก บุคคลประเภทนี้ถูกควบคุมโดยความเห็นแก่ตัวของตนเอง และเป็นผู้ที่ขาดวินัยในตนเองหรือถ้ามีก็น้อยมาก

ประเภทที่ 2 พวกเอาแต่ได้ (Expedient Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้ต่ำ แต่พลังควบคุมซูปเปอร์อีโก้มากขึ้นระดับปานกลางค่อนข้างน้อย บุคคลประเภทนี้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และกระทำทุกอย่างเพื่อความพอใจของตนเอง เป็นคนที่ไม่จริงจังต่อผู้อื่น จะยอมอยู่ใต้อาณัติควบคุมของผู้ที่มีอำนาจหรือผู้ที่เอื้อประโยชน์ตามที่ตนเองต้องการได้ เป็นผู้ที่มีความมีวินัยในตนเองน้อย ลักษณะนี้จะปรากฏตั้งแต่วัยเด็กตอนต้นและในบุคคลบางประเภทจะติดตัวไปตลอดชีวิต

ประเภทที่ 3 พวกคล้อยตาม (Conforming Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้ต่ำเหมือนคน 2 ประเภทแรก แต่พลังควบคุมซูปเปอร์อีโก้มากกว่า คือ อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก บุคคลประเภทนี้จะยึดพวกพ้องเป็นหลักและคล้อยตามคนอื่นโดยไม่ไตร่ตรอง จึงมักตกอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของกลุ่มและสังคม เป็นผู้มีวินัยในตนเองระดับปานกลางแต่ไม่แน่นอน

ประเภทที่ 4 พวกตั้งใจจริงแต่ขาดเหตุผล (Irrational Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้ปานกลาง แต่พลังควบคุมซูปเปอร์อีโก้มาก เป็นผู้ที่ยอมรับกฎระเบียบ กฎเกณฑ์และค่านิยมทางสังคมเข้ามาเป็นลักษณะของตนเอง จึงเป็นผู้ที่ทำตามกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างยึดมั่นและมีศรัทธา เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองค่อนข้างมากแต่ยังไม่สมบูรณ์ บุคคลประเภทนี้จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ แม้จะก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้อื่นก็ไม่สนใจ จึงเป็นผู้ที่ขาดยืดหยุ่นอย่างมีเหตุผล ดังนั้น บุคคลประเภทนี้จึงจัดเป็นบุคคลที่ยังไม่สมบูรณ์ทางจริยธรรม

ประเภทที่ 5 พวกเห็นแก่ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล (Rational Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้และพลังควบคุมซูปเปอร์อีโก้มาก จึงเกิดสมดุลระหว่างการปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ของสังคมและความสมเหตุสมผล เห็นแก่ผู้อื่นทั่วไปเป็นหลัก บุคคลประเภทนี้มีความสามารถควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผล มิได้ตกอยู่ในอิทธิพลของกลุ่มในสังคม หรือตกอยู่ใต้อิทธิพลของกฎเกณฑ์อย่างปราศจากเหตุผล เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงมากและเป็นผู้ที่ตระหนักถึงผลของการกระทำของตนเองที่มีต่อผู้อื่น มีความรับผิดชอบและให้ความเคารพเพื่อนมนุษย์โดยทั่วไป มีความต้องการที่จะเสียสละ

และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้มีไม่มากนักในแต่ละสังคมและนักทฤษฎีทั้งสองเชื่อว่าเป็นบุคคลิกภาพที่พัฒนาถึงขีดสูงสุดของมนุษย์

จากทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมหรือความมีวินัยในตนเองของ Peck และ Havighurst จะเห็นได้ว่าการพัฒนาความมีวินัยในตนเองนั้นจะใช้ความรู้ทางจริยธรรมมาช่วยในการสร้างพลังควบคุมอีโก้และซูเปอร์อีโก้ให้ได้ในระดับเหมาะสมซึ่งจะเริ่มในเด็กโตเป็นต้นมา จนกระทั่งพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะทางจิตใจที่สมบูรณ์ คือ มีการควบคุมตนเอง หรือมีวินัยในตนเองอย่างเหมาะสม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2523)

2. ทฤษฎีการสร้างวินัยและจริยธรรมสามมิติ

ทฤษฎีการสร้างวินัยและจริยธรรมแบบสามมิติเป็นกระบวนการสร้างวินัยที่ต้องมีเป้าหมายแน่นอนและต้องดำเนินการต่อเนื่อง 3 ขั้นตอน (สุรชาติ สังข์รุ่ง. 2539) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธา หมายถึง การจะให้คนมีวินัยในเรื่องใดต้องสร้างความศรัทธาเสียก่อน โดยใช้เทคนิคและแนวคิดของกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value Clarification-V.C.) ซึ่งเป็นการตรวจสอบของบุคคลว่าสิ่งที่เขาเห็นมีคุณค่าตรงกับตนเองหรือไม่ การจะทำให้คนเห็นคุณค่าในเรื่องใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเขาได้เลือกสรรจนได้เห็นคุณค่าในสิ่งที่เขาพบเห็นด้วยตัวเองแล้วแสดงออกเป็นพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 การสร้างพฤติกรรมแบบอย่าง หลังจากเกิดความศรัทธาแล้วใช้อิทธิพลกลุ่มช่วยกำหนดพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างให้ปฏิบัติ และกลุ่มจะทำหน้าที่ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มอีกด้วย เทคนิคการสร้างพฤติกรรมแบบนี้เป็นแนวคิดของการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning-S.L.) ซึ่งถือว่าพฤติกรรมของคนเป็นผลมาจากการลอกเลียนแบบพฤติกรรมในสังคม

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติเป็นนิสัย มาจากแนวคิดการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification – B.M.) ที่เชื่อว่า พฤติกรรมของคนเป็นผลของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ถ้าพฤติกรรมใดทำแล้วให้ผลน่าพอใจ หรือได้รับการเสริมแรง เช่น การยกย่อง สนใจ ชมเชย ฯลฯ ก็จะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมนั้นอีกในสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมในทางตรงกันข้ามหากแสดงพฤติกรรมนั้นแล้วได้ผลตอบแทนไม่น่าพอใจ หรือได้รับการลงโทษ เช่น ไม่ได้รับความสนใจมีแต่ความเฉยเมย ถูกตำหนิ ก็มีแนวโน้มจะไม่แสดงพฤติกรรมนั้นอีกภายใต้สิ่งเร้าเดิม

3 ทฤษฎีพัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรมของ Kohlberg

Kohlberg เป็นนักจิตวิทยาที่กำหนดทฤษฎีพัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรมโดยเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นลำดับขั้นเช่นเดียวกับพัฒนาการด้านอื่นๆ โดยพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น โดนเริ่มจากขั้นแรกก่อนแต่ระยะเวลาในการอยู่ในขั้นหนึ่งนั้นจะแตกต่างกันแล้วแต่บุคคล หรือบางคนอาจอยู่ในขั้นที่คาบเกี่ยวกันก็ได้ พัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็น

เช่นเดียวกับพัฒนาการทางด้านการคิดและเหตุผล กล่าวคือ จะค่อยๆ มีการเปลี่ยนแปลงในการแยกแยะถึงผลดีผลเสีย ก่อให้เกิดการจัดระบบใหม่ที่จะนำไปสู่กระบวนการสมมูลของโครงสร้างในที่สุด (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2523)

Kohlberg ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อยๆ ดังต่อไปนี้

1) ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional) อายุ 2- 10 ปี ระดับนี้มี 2 ขั้น คือ

1.1 หลักการหลบหลีกการลงโทษ ช่วงอายุระหว่าง 0-7 ปี ขั้นนี้เด็กจะมีพัฒนาการคิดเชิงจริยธรรมในด้านการประพฤติดีก็เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

1.2 หลักการแสวงหารางวัล ช่วงอายุระหว่าง 7-10 ปี ในขั้นนี้เด็กจะประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพื่อให้ได้รับรางวัลและความพึงพอใจ

2) ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional) อายุ 10 – 16 ปี ระดับนี้มี 2 ขั้น คือ

2.1 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ ช่วงอายุระหว่าง 10-13 ปี วัยนี้จะปฏิบัติตามสิ่งที่สังคมเห็นดีเห็นงามหรือที่เรียกว่า “Good Boy/Good Girl Stage”

2.2 หลักการทำหน้าที่ตามสังคม ช่วงอายุระหว่าง 13 – 16 ปี วัยนี้รู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมและรู้ว่าตนมีหน้าที่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดหรือคาดหวัง

3) ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Postconventional) อายุ 16 ปีขึ้นไประดับนี้มี 2 ขั้น คือ

3.1 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา ช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไปหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยนี้จะสามารถเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดกับสิทธิของผู้อื่น สามารถบังคับควบคุมใจตนเองได้

3.2 หลักการยึดอุดมคติสากล ช่วงวัยผู้ใหญ่การคิดเชิงจริยธรรมขั้นนี้ถือเป็นขั้นสูงสุด เพราะนอกจากจะมีความรู้สากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตนแล้ว ยังมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายอันเป็นอุดมคติ

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเองที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้ง 3 ทฤษฎีสรุปได้ว่า ความมีวินัยในตนเองนั้นเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวและพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองนั้นเกิดจากการเรียนรู้เหมือนพฤติกรรมอื่นๆ ดังนั้น ในการส่งเสริมและปลูกฝังความมีวินัยในตนเองให้กับผู้เรียนจำเป็นต้องเข้าใจถึงธรรมชาติและพัฒนาการทางจริยธรรมของผู้เรียน เพื่อช่วยส่งเสริมได้อย่างเหมาะสมและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของผู้เรียนในอนาคต

4.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม

การ์ดเนอร์ กล่าวถึงการปลูกฝังจิตแห่งจริยธรรม ว่า สามารถทำได้ทั้งการสนับสนุนทางแนวตั้งและการสนับสนุนทางแนวราบดังนี้

- การสนับสนุนทางแนวตั้ง (Vertical Support) หมายถึงครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่ ทั้งนี้ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ เด็กๆ มักจะเรียนรู้และจดจำการกระทำของพ่อแม่ผู้ปกครอง พ่อแม่ปฏิบัติตนอย่างไร เวลาที่อยู่ที่บ้าน พ่อแม่พูดคุยเรื่องงานถึงเพื่อร่วมงานอย่างไร พ่อแม่มีมุมมองต่อเพื่อนบ้านและสังคมรอบด้านอย่างไรหรือพ่อแม่ปฏิบัติตนเป็นประชาชนที่ดีในเรื่องของการใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งหรือการจ่ายภาษีให้รัฐอย่างไรบ้าง สิ่งที่เด็กๆ เห็นเหล่านี้จะหล่อหลอมพวกเขาทั้งทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อในการใช้ชีวิตในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม นอกจากนี้ยังเกิดอิทธิพลจากบุคคลที่เด็กๆ ชื่นชอบ ไม่ว่าจะเป็น ดารา นักร้อง นักกีฬาหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการต่างๆ อีกด้วย (Gardner. 2006: 131-132)

- การสนับสนุนทางแนวราบ (Horizontal Support) หมายถึง เพื่อน เพื่อนร่วมงาน และคนรอบตัว ทั้งนี้เมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น พวกเขาจะมีพฤติกรรมที่ชอบเลียนแบบ โดยส่วนใหญ่เลียนแบบเพื่อนและคนรอบตัวที่พวกเขาใกล้ชิดสนิทสนม ทั้งนี้ แม้ว่าเด็กเหล่านั้นจะเติบโตขึ้นมาด้วยการอบรมสั่งสอนที่ดีทั้งจากที่บ้านและที่โรงเรียน พวกเขาอาจทำสิ่งที่ผิดพลาดจากการเลียนแบบพฤติกรรมที่ผิดๆ ของผู้อื่นได้ (Gardner. 2006: 133-134) และการ์ดเนอร์ยังได้นำเสนอตัวอย่างในการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการศึกษาในโรงเรียน สะท้อนผ่านบทบาทของใครสักคนในฐานะที่เป็นนักเรียน นักศึกษาหรือที่จะเป็นมืออาชีพในโลกของการทำงานในอนาคตและพยายามที่จะเติมเต็มบทบาทนั้นให้สมบูรณ์อย่างเหมาะสมและมีความรับผิดชอบ

ตัวอย่างในการทำงาน รู้ถึงค่านิยมที่สำคัญของอาชีพของตนเองและพยายามรักษาไว้หรือถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ถึงแม้ว่าจะอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่คาดเดาไม่ได้หรือมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ เป็นที่ยอมรับ เป็นผู้ที่พร้อมจะให้บริการแก่คนในแวดวงและยินดีที่จะถ่ายทอด แม้จะไม่ได้รับผลตอบแทนใดๆ ยอมรับและทำตามหน้าที่รับผิดชอบในฐานะที่เป็นคนของชุมชน ของภูมิภาค ประเทศและของโลก

ช่วงเวลาของการพัฒนา เกิดขึ้นเมื่อคนเกิดแนวคิดเชิงนามธรรมเกี่ยวกับบทบาทของตน ในฐานะที่เป็นคนทำงานและเป็นพลเมืองที่ดี แสดงพฤติกรรมตามแนวทางจริยธรรมที่เป็นคุณลักษณะเด่นชัดของบุคคล จิตจริยธรรมต้องการการสนับสนุนจากรอบด้าน ทั้งแนวตั้งและแนวราบ เช่นเดียวกับการเพาะความคิดเป็นระยะ

การ์ตเนอร์ (2006: 130) กล่าวว่า การส่งเสริมให้คนทำความดีหรือมีจิตแห่งจริยธรรม ควรส่งเสริมให้มีการทำความดี เป็นบรรทัดฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วไปในสังคม ดังที่การมีวินัยเคร่งครัดทางการศึกษาจัดว่าเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญ วินัยในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นวินัยในเรื่องการดำเนินชีวิต วินัยในเรื่องการเรียน โดยถ้ามองในแง่นี้จะเห็นได้ว่าวินัยในตนเองเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนจะต้องมี เนื่องจากวินัยในตนเองจะเป็นตัวกำกับ และควบคุมให้การประพฤติปฏิบัติตัวของผู้เรียน การทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในกรอบหรือในแนวทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำไปสู่การฝึกฝนให้ เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) การที่ผู้เรียนหรือเยาวชนจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจมีความรู้คู่คุณธรรม เป็นกำลังของการพัฒนาสังคมในอนาคตได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ทางการศึกษาที่เหมาะสม ดังที่สาโรช บัวศรี (2535 : 383) กล่าวว่า การศึกษา คือความเจริญงอกงาม ซึ่งประสบการณ์ที่เหมาะสมที่ถูกจัดขึ้น ที่เรียกว่า ได้รับการศึกษาที่ดีนั้น ย่อมจะส่งผลให้ผู้เรียน มีความงอกงาม เช่น อ่านออกเขียนได้ มีความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ มีระเบียบวินัยที่ดี รู้จักการแต่งกายที่สุภาพเหมาะสมกับโอกาส มีกิจกรรมร่ายกายเรียบร้อย มีวาจาไพเราะ มีคุณธรรม และศีลธรรม เป็นรากแก้วของการพัฒนาสังคมต่อไป ปัจจัยส่วนบุคคลที่จะส่งเสริมให้เป็นผู้เรียนที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นได้ ต้องเป็นผู้มีวินัยในตนเองการจะพัฒนาวินัยในตนเองจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่เด็กในวัยทารก และให้แรงจูงใจทางจริยธรรมแก่เด็กที่โตแล้ว การพัฒนาวินัยในตนเองจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันต่างๆ ที่แวดล้อมตัวเด็ก และต้องใช้วิธีการกระตุ้นหรือพัฒนาวินัยในตนเองของเด็กอย่างเหมาะสมด้วย

จากแนวคิดของการ์ตเนอร์สรุปได้ว่า การปลูกฝังจิตแห่งจริยธรรม สามารถทำได้ทั้งการสนับสนุนทางแนวตั้งและการสนับสนุนทางแนวนอน บุคคลจะเป็นคนดีหรือเป็นคนที่มีความดีหรือไม่ นั้น ต้องเริ่มต้นจากการที่บุคคลนั้นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงาน ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีวินัยในการทำงาน เพราะถ้าทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 42) เสนอแนวทางในการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรมว่า ควรมีการให้พัฒนาเรื่องความฉลาดทางศีลธรรม (Moral Quotient) หรือ MQ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปลูกฝังความดีงามให้กับเด็กๆ เช่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเห็นอกเห็นใจกัน เนื่องการโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ไม่มีใครสามารถอยู่อย่างลำพังได้ การที่คนเรามี IQ และ EQ สูง แต่ถ้ามีคุณธรรมและจริยธรรมน้อย ก็อาจใช้ความฉลาดไปในทางที่ไม่ถูกต้องก็ได้ MQ จึงเน้นเรื่องของการปลูกฝังความดีงามให้กับเด็ก ซึ่งตรงตามหลักศาสนาหลายศาสนาที่สอนให้คนเป็นคนดี เด็กที่มี MQ ดีมักเป็นเด็กที่

เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และเมื่อโตขึ้นจะเป็นคนที่เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย การที่เด็กจะมี MQ เกิดขึ้นได้นั้นต้องเริ่มต้นจากการที่เด็กรู้จักถูกรู้จักผิด สิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ ซึ่งจะใช้วิธีการบอกด้วยคำพูดไม่ได้ ต้องแสดงให้เด็กเห็นอย่างสม่ำเสมอควบคู่ไปกับการสอนด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล (2552) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาจริยธรรมไว้ดังนี้ความดี หากทำพร้อมๆ กัน ทำอย่างสม่ำเสมอ จะพัฒนาเป็นค่านิยม เมื่อทำอย่างเห็นคุณค่าและชื่นชมจะพัฒนาเป็นคุณธรรม ซึ่งคุณธรรมคือคุณสมบัติที่ดีทางจิตใจ การประพฤติปฏิบัติในคุณธรรมเป็นจริยธรรม จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของคุณค่าซึ่งประเมินได้จากการกระทำ

ทิตนา แชนมณี (2542: 19) เสนอว่าการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ใดๆ ให้แก่บุคคลเพื่อให้เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นสามารถทำได้โดย

1. จัดสิ่งเร้าให้บุคคลนั้นได้รับรู้และเกิดความสนใจในเรื่องที่ต้องการปลูกฝัง
2. จัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้บุคคลนั้นได้มีการตอบสนองในเรื่องนั้นและเกิดความพึงพอใจ
3. ช่วยให้ผู้บุคคลเห็นคุณค่าของเรื่องนั้น โดยการช่วยให้เขาได้เห็นประโยชน์ ได้รับประโยชน์ หรือเกิดความพึงพอใจในค่านิยมนั้น
4. ช่วยให้ผู้บุคคลนั้นมีโอกาสจัดระเบียบในการนำเรื่องนั้นไปใช้ในระบชีวิตของตน
5. ช่วยให้ผู้บุคคลนั้นได้ลงมือปฏิบัติตนตามค่านิยมนั้นอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ จนกระทั่งปฏิบัติได้เป็นลักษณะนิสัย

แนวทางการเสริมสร้างและปลูกฝังจิตแห่งจริยธรรม

แนวทางในการเสริมสร้างปลูกฝังจริยธรรมนั้น มีผู้เสนอแนวความคิดโดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้และทำการพัฒนาต่อมาให้เป็นทฤษฎีในการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรม ซึ่งมีอยู่ 4 รูปแบบ ชัยพร วิชชาวุธ (2530: 45) คือ

1. วิธีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification หรือ VC) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่า ค่านิยมเป็นหลักที่บุคคลยึดไว้เป็นมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม จุดมุ่งหมายของทฤษฎีนี้ก็คือ ให้ได้ค้นพบด้วยตนเองว่าหลักการหรือมาตรฐานที่ตนยึดอยู่นั้นมีความถูกต้องเพียงใด และหลักการที่ถูกตลอดจนหลักการที่ผิดมีลักษณะเป็นอย่างไร วิธีการนี้จะช่วยให้เกิดการกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเอง ทำให้ได้รู้จักจุดดีและจุดด้อยที่ตนมีอยู่ และจะได้หาทางรักษาส่วนที่ดีและเสริมสร้างส่วนที่ด้อยให้สมบูรณ์ขึ้น โดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยม 7 ประการเป็นหลัก ซึ่งได้แก่
 - 1) การเลือกกระทำโดยอิสระ ไม่มีการบังคับ
 - 2) การเลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง
 - 3) เลือกโดยพิจารณาผลของทางเลือกนั้นแล้ว
 - 4) การรู้สึกภูมิใจและยินดีที่ได้เลือกกระทำ
 - 5) ยืนยันการตัดสินใจ

เลือกของตนเองอย่างเปิดเผย 6) การกระทำตามสิ่งที่ตนตัดสินใจเลือก และ 7) การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

2. วิธีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning หรือ M R) โดยเชื่อว่าการอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ของบุคคลนั้น โดยเฉพาะทางด้านสติปัญญา ซึ่งสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคล แนวคิดพื้นฐานที่เด่นของทฤษฎีคือ ความเชื่อที่ว่าจริยธรรมคือ กฎเกณฑ์ที่มนุษย์ใช้ตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอายุของบุคคล ดังนั้นหากยังไม่ถึงวัยอันสมควรการเสริมสร้างจริยธรรมบางลักษณะจึงไม่อาจกระทำได้กิจกรรมหลักที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นก็คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกันโดยสิ่งที่น่าสนใจมาอภิปรายกัน จะไม่มีการตัดสินความผิดหรือถูก จุดเน้นการอยู่ที่การให้เหตุผลทางจริยธรรมได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ

3. วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification หรือ B M) นักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้ประยุกต์เอาทฤษฎีการเสริมแรงของสกินเนอร์มาใช้ในการปรับพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่ต้องการ โดยความเชื่อพื้นฐานที่ว่า มนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของการเสริมแรงหรือลงโทษ หากมีการแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ออกมาและได้รับการเสริมแรงในทางบวก บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นได้อีก ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากการแสดงพฤติกรรมได้รับการเสริมแรงในทางลบ พฤติกรรมนั้นก็ค่อย ๆ หดหายไป แนวความคิดของนักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า “การเรียนรู้ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม” ดังนั้นหากต้องการเสริมสร้างพฤติกรรมจริยธรรมที่ต้องการก็ควรใช้วิธีการเสริมแรงในทางบวก และการขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ก็ควรเสริมแรงในทางลบ

4. วิธีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning หรือ SL) นักทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าจริยธรรมเป็นความเข้าใจกฎเกณฑ์ที่ใช้สำหรับประเมินความถูกต้องของพฤติกรรมของคน ซึ่งความเข้าใจของกฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของบุคคลในสังคม แนวความคิดพื้นฐานของนักทฤษฎีเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่ง เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง อีกส่วนหนึ่ง เกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น และอีกส่วนหนึ่ง เกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านบันทึกของผู้อื่น ๆ ซึ่งการเรียนรู้ประเภทหลังนี้ช่วยให้มีความรู้ว่าจะอะไรคือ อะไร และการเรียนรู้จะทำให้เกิดความเชื่อและความเข้าใจว่าจะอะไรสัมพันธ์กับอะไร อย่างไร โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและผลของพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งความเชื่อของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงเสมอไป ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดในการสังเกตและการคิดรวมทั้งความซับซ้อนของความสัมพันธ์มีอยู่มาก หลักการเสริมสร้าง

ปลูกฝังจริยธรรมตามวิธีการของนักทฤษฎีนี้จึงต้องจัดประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้เกิดความเชื่อว่า พฤติกรรมอะไรจะนำไปสู่ผลกรรมอะไร และผลกรรมนั้นนำไปสู่การปรารถนาเพียงไร

จากแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของการ์ดเนอร์ (2006: 130) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 42) ทิศนา แคมมณี (2542: 19) และวิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนา (2552) มีความสอดคล้องกับการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่ายค่านิยม เนื่องจากการกระจ่ายค่านิยมก็คือการทำให้ค่านิยมกระจ่าย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Value Clarifications” เป็นวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา แนวความคิดพื้นฐานมาจาก ฮามินและซิมอน (Harmin; & Simon. 1966) ที่เชื่อว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่ามีดีงาม ถูกต้องและควรแก่การยึดถือ กระบวนการกระจ่ายค่านิยมมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่าหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไรและหลักการที่ดีที่ถูกต้องตามความคิดของตนเป็นอย่างไร

การปลูกฝังจิตแห่งจริยธรรม ด้วยการกระจ่ายค่านิยม

ความหมายของค่านิยมในกระบวนการกระจ่ายค่านิยมตรงกับ ความหมายของจริยธรรม ดังนั้นกระบวนการกระจ่ายค่านิยมจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความกระจ่ายแจ้งในค่านิยมของตนเอง จึงเป็นกระบวนการกระจ่ายจริยธรรมของตนเองด้วย และถือว่าการกระจ่ายค่านิยมคือกระบวนการปลูกฝังจริยธรรม ในทัศนะของนักทฤษฎีกระจ่ายค่านิยม ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและจะแสดงออกในรูปของความเชื่อทัศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของแต่ละบุคคล ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ บุคคลได้แสดงออกในชีวิตประจำวันมากมายและพฤติกรรมที่แสดงออกนี้มีบางส่วนเท่านั้นที่เชื่อว่าเป็นการแสดงออกของค่านิยม

นักทฤษฎีกระจ่ายค่านิยมจึงเสนอเกณฑ์ 7 ประการสำหรับการตัดสินใจว่าพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นได้สะท้อนค่านิยมของบุคคลหรือไม่ เกณฑ์ดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

1. การเลือกกระทำอย่างอิสระ ไม่มีการบังคับ
2. การเลือกจากทางเลือกหลายๆ ทาง
3. การเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว
4. การรู้สึกภูมิใจ และมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
5. ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย
6. การกระทำตามที่ตนตัดสินใจเลือก
7. การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

พฤติกรรมที่แสดงออกตามเกณฑ์ทั้งหมดนี้ ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกของค่านิยม

วิธีปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม

การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวความคิดพื้นฐานของนักทฤษฎีกระจ่างค่านิยมคือการช่วยให้ผู้รับการปลูกฝังเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทัศนคติและในพฤติกรรมในความรู้สึกของตนเอง ค่านิยมคือการชี้้นำให้มีความคิดว่าความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่งๆ นั้นเป็นไปตามเกณฑ์ 7 ประการ กล่าวคือ

1. เกิดจากการเลือกของตนอย่างอิสระหรือเปล่า
2. ได้พิจารณาทางเลือกอื่นๆ หรือเปล่า
3. ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่างๆ หรือเปล่า
4. มีความภาคภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือเปล่า
5. จะยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผยหรือไม่
6. จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่
7. จะกระทำซ้ำอีกหรือไม่

เทคนิคประการหนึ่งที่นักทฤษฎีกระจ่างค่านิยมมักจะใช้คือการใช้ คำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิด และจะเสนอคำถามต่างๆ เช่น ได้ความคิดนี้มาจากไหน ได้พิจารณาทางเลือกอื่นๆ แล้วหรือยัง ทำแล้วจะเกิดผลอะไรบ้าง เคยทำเช่นนี้บ่อยไหม นอกจากการใช้คำถามเพื่อความกระจ่างแล้ว นักทฤษฎีกระจ่างค่านิยมได้เสนอกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้ที่จะไปปลูกฝังจริยธรรมนำไปใช้ในการอบรม กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ผู้ได้รับการอบรม ได้แสดงทัศนะของตนเองเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ออกมา โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินเงินทอง การคบมิตร ความรักและเพศ ศาสนาและจริยธรรมการเมืองและสังคม ทั้งผู้อบรมและเพื่อนร่วมห้องก็จะใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้แสดงทัศนะเกิดความกระจ่างในค่านิยมของตนเอง

การปลูกฝังจิตแห่งจริยธรรมด้วยกิจกรรมจิตอาสา

ความหมายของจิตอาสา

วรภาพ วันไชยธนวงศ์และคณะ (2551: 1) ให้ความหมายของจิตอาสาว่าเป็นความสมัครใจ เต็มใจ ตั้งใจทำ และเสียสละทั้งแรงกายและแรงใจหรือทรัพย์สิน ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น

วรรณา ประยุกต์วงศ์ (2550: 23) กล่าวว่าจิตอาสาใช้แทนคำว่าอาสาสมัคร ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษว่า “Volunteer” คือมีจิตใจที่ดีงาม ที่อยากช่วยเหลือ และพร้อมที่จะแสดงออกหากมีความพร้อมทางด้านเงื่อนไข และเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้ระดับการแสดงออกอาจมีความแตกต่างกัน

อรพินท์ ชูชมและคณะ (2549: 12) กล่าวว่าจิตอาสา เป็นการให้และการช่วยเหลือสังคม และได้กำหนดไว้ในวาระแห่งชาติ เป็นการปลูกน้ำใจคนไทยให้องงามขึ้นอีกครั้ง ในการมาช่วยกัน

ดูแลสังคมไทย ดูแลสิ่งแวดล้อม ชุมชน ตลอดจนปัญหาต่างๆ รอบๆตัว สนใจดูแลความทุกข์ของคนรอบข้าง เข้าใจผู้อื่น ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดี ทำดีให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทยและรับผิดชอบสังคมร่วมกัน

กระบวนการพัฒนาโครงการจิตอาสา

วรภาพร วันไชยธนวงศ์และคณะ (2551: 2) กล่าวถึงกระบวนการสร้างจิตอาสาว่า มี 4 ประเด็นคือ

1. การปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา การมีจิตอาสาเกิดจากการที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก จากครอบครัวและสถานศึกษา และสร้างจิตสำนึกโดยมีกิจกรรมที่ให้การช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

2. การเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้และการติดต่อสื่อสาร นักศึกษาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการจิตอาสาให้บริการวิชาการในชุมชน ควรมีความพร้อมที่มาจากจิตจากร่างกายที่แข็งแรง มีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพและการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย พร้อมทั้งทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นด้วย

3. การสร้างความเชื่อมั่นในตน การจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่จะเกิดจิตอาสาของควรมีกิจกรรมที่เป็นการช่วยเหลือและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

4. การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

วรรณา ประยุกต์วงศ์ (2550: 23-24) กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาโครงการจิตอาสาพนักงาน ว่ามีหลักการทำโครงการ 5 ประการ คือ

1) กัลยาณมิตร อันเป็นกลไกการระดมจิตอาสา ได้แก่ พนักงานหรือกลุ่มพนักงาน และผู้บริหาร ผู้ทำหน้าที่นำสิ่งที่ติมาบอกกล่าวให้กับเพื่อนพนักงาน หรือเปิดโอกาสให้เพื่อนพนักงานได้ร่วมกันทำความดี

2) กิจกรรมที่สร้างนวัตกรรม แม้ว่ากิจกรรมจิตอาสาพนักงานจะเป็นกิจกรรมที่ทำนอกเวลาการทำงาน แต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ก็เป็นสิ่งจำเป็นนอกเหนือไปจากการพิจารณาเลือกโครงการที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของธุรกิจแล้วก็ตาม

3) เทคนิคบริหารโครงการ อันเป็นวิธีการที่ช่วยในการวางแผนและติดตามผลการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งข้อจำกัดขององค์กร ทรัพยากรและทักษะของพนักงาน ความเป็นไปได้จริงของโครงการ ตลอดจนข้อจำกัดในเรื่องเวลาและทรัพยากรด้านอื่นๆ

4) แผนการสื่อสารที่มีใช้การโฆษณา เป็นสิ่งจำเป็นนับตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ และติดตามหลังการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อทำให้เพื่อนพนักงานได้รับทราบข้อมูลในการทำกิจกรรมนี้ร่วมกันทำให้เกิดความสนใจ และอาจจัดสรรเวลาเข้ามาร่วมเมื่อเขามีความพร้อม

5) ความต่อเนื่อง ในการทำกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการทำกิจกรรมในลักษณะเพียงครั้งเดียว (One time event) นั้นไม่สามารถสร้างกระบวนการพัฒนาความเข้าใจ อันเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีพัฒนาการแบบวงจรกันหอย คือ มีความชัดเจนและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการทำครั้งต่อไป

วรรณา ประยุกต์วงศ์ (2550: 25) ได้ยกตัวอย่างกิจกรรมที่เลี้ยงให้กับนักศึกษาฝึกงานหรือเยาวชนผู้ด้อยโอกาส ของ บริษัท Credit Suisse First Boston (CSFB) ย่อยงก ผู้บริหารระดับสูงของบริษัท CSFB จำนวน 19 คนได้จับคู่ให้คำปรึกษานักเรียนชนกลุ่มน้อย 19 คน (อายุ 14-15 ปี) จากโรงเรียนมัธยม Sir Ellis Kadoorie เป็นเวลาหกเดือน การให้คำปรึกษาได้แก่ การแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตและการทำงานของพวกเขากับนักเรียนทั้ง 19 คน ภายใต้โครงการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีแบบแผนและมีผู้ดูแลในโครงการชื่อ Race for Mentor's Project มีผลที่เกิดขึ้นต่อผู้เกี่ยวข้อง คือพนักงาน (ผู้บริหารระดับสูง) จำนวน 95 % ของพนักงานทั้งหมด มีความเข้าใจในเรื่องเชื้อชาติคนกลุ่มน้อยในฮ่องกงดีขึ้น 84 % รู้สึกดีกับตัวเองสำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้คำปรึกษาและได้รับการไว้วางใจ 79 % มีความเข้าใจเรื่องชุมชนท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างมาก ส่วนชุมชน (นักเรียนจากโรงเรียนมัธยม Sir Ellis Kadoorie) จำนวน 100 % ของนักเรียนมีความมั่นใจในการตนเองมากขึ้น 95 % ของนักเรียนมีความเข้าใจในโลกของการทำงานมากขึ้น 89 % ของนักเรียนเรียนรู้ทางเลือกอาชีพที่มีมากมายและ 79 % ของนักเรียนได้มีการพัฒนาทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม จึงจะเห็นได้ว่ากิจกรรมจิตอาสาเป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่ทำให้ให้นักศึกษามีประสบการณ์โดยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) จะทำให้นักศึกษามีประสบการณ์และสามารถลงมือปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้ (กรรณิการ์ พิริยะจิตร. 2547) ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้กิจกรรมจิตอาสาเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม เนื่องจากในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาและการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมพบว่าการทำงานอาสาสมัคร การจัดค่ายอาสา เป็นการเรียนรู้ทางตรงที่ส่งเสริมให้บุคคลได้รับการฝึกฝนให้รู้จักการเสียสละมี "จิตอาสา" ซึ่งจะสามารถสร้างนักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีจิตอาสาได้ (สำเนา วิชาศิลป์ และคณะ. 2541)

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมตามที่ได้นำเสนอข้างต้น จะเห็นได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดมีขึ้นภายในจิตใจของบุคคลทุกคน คุณธรรมเป็นคุณสมบัติที่ดีทางจิตใจ การประพฤติปฏิบัติในคุณธรรมเป็นจริยธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องของคุณค่าซึ่งประเมินได้จากการกระทำ (วิชัย วงษ์ใหญ่.2552: เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องหลักสูตรสถานศึกษา) ผู้วิจัยจึงสรุปแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม(Ethical Mind) ดังภาพประกอบ 4 ต่อไปนี้

ภาพประกอบ 4 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม

4.5 การวัดจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม จะเห็นได้ว่าลักษณะของจิตทั้ง 2 มีลักษณะเป็นค่านิยม เนื่องจากต้องสร้างสมมาตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ ในสถาบันครอบครัวมีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายพี่น้อง เป็นคนสำคัญในการให้ความรู้และปลูกฝังอยู่เป็นประจำ จะสอนว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรถูก อะไรไม่ถูก สิ่งเหล่านี้ปลูกฝังมาตั้งแต่เล็กสะสมตกผลึกมาเป็นของตนเอง เมื่อเข้าโรงเรียนมีครู มีเพื่อน ได้พบเห็นสื่อลักษณะต่าง ๆ ก็เกิดการเรียนรู้เพิ่มอีก แต่ก็จะนำเอาค่านิยมพื้นฐานที่ได้จากครอบครัว มาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง และจะเกิดการเพิ่มพูนค่านิยมขึ้นเรื่อย ๆ เป็นของตนเองโดยหลักการแล้วค่านิยมแต่ละคนจะเปลี่ยนแปลงยากและมีความคงทน ค่านิยมเกิดขึ้นเพราะบุคคลมีศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดการกระทำหรือปฏิบัติตามมา ศรัทธาคือความเชื่อ ความเลื่อมใสที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เห็นว่าดีมีประโยชน์สามารถช่วยชีวิตเราได้ คนจะลงมือทำอะไรก็เพราะมีความเชื่อว่าสิ่งที่ทำไปนั้นมีประโยชน์ มีผลดีต่อตนเอง ความเชื่อจึงเป็นแรงจูงใจให้คนทำสิ่งต่าง ๆ ความเชื่อนี้อาจเป็นความเชื่อภายนอก หรือเป็นความเชื่อในตนเอง ความเชื่อต่อสิ่งภายนอกอาจเป็นสิ่งที่ตนเองนับถือว่าเป็นสิ่งที่มีอำนาจอันอาจลดบันดาลให้ชีวิตมีความสุขความเจริญ เช่น พระรัตนตรัย เทพเจ้า เทวดาอนุรักษ เป็นต้น ส่วนความเชื่อในการกระทำของตนเอง เช่น เชื่อว่าเมื่อตนเองทำดีย่อมได้รับผลกรรมดี ทำสิ่งชั่วย่อมได้รับผลกรรมชั่วความเชื่อในตนเองจะทำให้เกิดกำลังใจที่จะทำงานได้สำเร็จสอดคล้องกับสาขาวิชา บัณฑิต (2524) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้นั้นควรเริ่มที่ความจำเป็น (Need) หรือความต้องการ (Desire) เมื่อเกิดความต้องการแล้ว ขั้นต่อไปก็ทำให้เกิดความชื่นชอบหรือความสนใจตามมา ความความชื่นชอบนี้จะกระตุ้นให้มีค่านิยมชมชอบหรือเข้าใจในคุณค่า (Value) ขึ้นมาและยังได้อ้างคำสอนในพระพุทธศาสนาจาก “ปฏิจจสมุปปาบาท” ว่าความรู้สึกของคนที่สำคัญเริ่มจากการได้สัมผัสกระตุ้นให้เกิดความรู้สึก ความรู้สึกกระตุ้นให้เกิดความอยากได้ ความอยากได้กระตุ้นให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น อันนี้ก็คือค่านิยมนั่นเอง การที่คนยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ก็เพราะเขามองเห็นความสำคัญ มองเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ความดี-ความไม่ดี ความถูก – ความผิดความปรารถนา – ความไม่ปรารถนา

การวัดค่านิยม

โรบิน และวิลเลียม (Robin ; & William. 1971) กล่าวว่า การที่จะทราบว่าคุณค่าหรือสังคมนี้อาจมีค่านิยมอย่างไร จะสังเกตได้จากพฤติกรรม 4 ประการ คือ

1. การเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมนั้น ๆ
2. ความสนใจในเรื่องต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม
3. ความคิดเห็นของคนในแต่ละสังคม ที่แสดงออกในลักษณะของการเขียน การแสดงความคิดเห็น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงหลักการ อุดมการณ์ ตามค่านิยมของผู้เขียน หรือผู้แสดงความคิดเห็น

4. การสัมมนาของบุคคลโดยทั่ว ๆ ไป ตลอดถึงกิจกรรมต่าง ๆ ประจำวัน

นันทนल्ली (Nunnally. 1978) กล่าวว่าการศึกษาหรือการวัดค่านิยม ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับการวัดความสนใจ หรือแม้แต่เจตคติ ทั้งนี้เพราะค่านิยม ความสนใจ และเจตคติมีลักษณะใกล้เคียงกันถึงแม้จะไม่ใช่ออย่างเดียวกันก็ตาม แม้เครื่องมือ (Instrument) ที่ใช้วัดความสนใจหรือเจตคติ ก็สามารถนำมาใช้กับการวัดค่านิยม โดยเฉพาะเครื่องมือประเภทมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เครื่องมือที่นิยมใช้กับเรื่องดังกล่าวได้ดี

เนื่องจากค่านิยมเป็นความเชื่อที่สังคมเห็นว่าดี-เลว มีความสำคัญ-ไม่สำคัญ พึงปรารถนา-ไม่พึงปรารถนา เห็นคุณค่า-ไม่เห็นคุณค่า เป้าหมายที่จะวัดควรพิจารณาให้วิธีดำเนินการวัดจึงควรเริ่มดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543: 141-142)

1. กำหนดค่านิยมที่จะวัด ขั้นนี้ผู้จะวัดค่านิยมจะต้องกำหนดค่านิยมที่จะวัดให้ชัดเจนก่อนว่าจะวัดค่านิยมอะไร

2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ก็คือการศึกษานิยามที่กำหนดไว้แล้ว ว่ามีความหมายอย่างไร มีทฤษฎี มีการศึกษาวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับค่านิยมที่กำหนดแล้วอย่างไรบ้าง

3. นิยามค่านิยมที่กำหนด การนิยามก็คือการล้อมกรอบความหมายของค่านิยมที่จะศึกษาว่ามีความหมายอย่างไร มีลักษณะอย่างไร ในขั้นนี้จะต้องนิยามให้กระจ่างชัด ไม่เช่นนั้นแล้วจะไม่สามารถสร้างเครื่องมือวัดค่านิยมนั้นได้อย่างเที่ยงตรงตามต้องการ

4. เลือกแบบการสร้างเครื่องมือ ในการสร้างเครื่องมือวัดค่านิยมสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น

- 4.1 การสัมภาษณ์ หมายถึง การพูดคุยกันอย่างมีจุดหมาย ถ้าเป็นการวัดค่านิยมใดค่านิยมหนึ่งจะต้องพยายามสร้างคำถามพอที่จะวัดค่านิยมนั้นได้ซึ่งต้องทดลองก่อน และผู้ใช้แบบสอบถามก็จะต้องฝึกไว้อย่างดี จุดอ่อนของแบบวัดลักษณะนี้อยู่ที่ผู้ตอบชอบแสดงความการตอบอย่างตรงไปตรงมาหรือไม่ ถ้าผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ไม่ชอบพูดจะได้ข้อมูลลำบาก

- 4.2 การสังเกต หมายถึง การเฝ้ามองดูสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีจุดหมาย วิธีนี้จะได้รับความจริงค่อนข้างสูง แต่ต้องมีข้อตกลงว่า ผู้ถูกสังเกตต้องแสดงพฤติกรรมความเป็นจริงออกมาการสังเกตที่ดีจะต้องใช้เวลาจำกัด ใช้แบบตรวจสอบรายการที่ทำไว้สำหรับสังเกตค่านิยมนั้นโดยเฉพาะพฤติกรรมไบแบบตรวจสอบรายการควรเป็นตัวอย่างของพฤติกรรมค่านิยมนั้น ๆ ได้อย่างดี ไม่ควรมีจำนวนข้อไว้สังเกตมากนักและการสังเกตที่ดีไม่ควรให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว เพื่อป้องกันความบกพร่องมักจะทำการสังเกต 2 คน ต่อผู้ถูกสังเกต 1 คน แล้วนำผลมาเปรียบเทียบกัน ถ้าผลการสังเกตของผู้ทำการสังเกต 2 คนสอดคล้องกัน แสดงว่า ผลการสังเกตใช้ได้ แต่ต้องแน่ใจว่าผู้สังเกตทั้งสองมีการรับรู้เป็นปกติดีทั้งคู่

4.3 แบบรายงานตนเองหรือแบบสอบถาม เครื่องมือแบบนี้มีการออกแบบหลายอย่าง อาจเป็นภาษาหรือภาพ มีตัวเร้าเป็นคำถาม หรือเป็นสถานการณ์ แล้วพยายามให้ผู้สอบแสดงความรู้สึกตนเองออกมาโดยการเขียนตอบ จากตัวเร้าหรือคำถามเหล่านั้น ซึ่งจะมีรูปแบบต่าง ๆ แล้วแต่ผู้ต้องการวัดคิดแบบของการวัดนั้น ๆ

5. เขียนข้อสอบวัดค่านิยมตามแบบ ผู้สร้างข้อสอบจะต้องเลือกแบบของการเขียนคำถาม และคำตอบให้ดีกว่าก่อน เมื่อเลือกได้แบบใดก็เอาไปเขียนเป็นลักษณะข้อคำถามและคำตอบในค่านิยมนั้น และในการเขียนข้อสอบจะต้องสร้างกฎเกณฑ์การให้คะแนนไว้ด้วยว่าจะให้คะแนนการตอบแต่ละอย่างเท่าไร

6. ตรวจสอบข้อความ ขั้นนี้เป็นขั้นตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขเบื้องต้น โดยพิจารณาว่าข้อคำถาม สถานการณ์ ตลอดจนคำตอบกระจ่างชัดจนสามารถวัดค่านิยมนั้นได้หรือไม่ ถ้ามีผู้ชำนาญด้านค่านิยมนั้นช่วยตรวจสอบก็จะเป็นการช่วยตรวจสอบว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ ไม่แน่ใจวัดไม่ได้ และควรเพิ่มเติมคำถามอย่างไรไว้ด้วย เพื่อผู้ตรวจสอบจะได้เสนอความคิดเห็นเพื่อจะทำให้ข้อสอบข้อนั้นมีคุณภาพเบื้องต้นดีขึ้น การพิจารณาเอาความคิดเห็นส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ นั่นคือถ้าข้อคำถามนั้นมีผลการตรวจสอบเบื้องต้นเห็นด้วยว่าสามารถวัดค่านิยมนั้นได้เกิน 50 เปอร์เซนต์ขึ้นไป ควรนำมาทดลองได้

7. ศึกษาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ขั้นนี้เพื่อจะดูว่าข้อคำถามแต่ละข้อจำแนกผู้ที่มีค่านิยมกับผู้ที่ไม่มีความนิยมได้หรือไม่ ถ้าค่าอำนาจจำแนกสูงแสดงว่าจำแนกได้จึงควรเลือกข้อนั้นไว้ใช้ ถ้าค่าอำนาจจำแนกต่ำควรปรับปรุงหรือตัดทิ้งไป การออกข้อสอบวัดค่านิยมควรออกจำนวนเพื่อไว้ก็คือออกเกินกว่าที่ต้องการอย่างน้อย 25 เปอร์เซนต์ขึ้นไป

8. เครื่องมือวัดค่านิยม มี 2 ลักษณะ คือ

8.1 แบบวัดค่านิยมเดี่ยว คือ วัดค่านิยมด้านเดียว มี 3 แบบ คือ

8.1.1 แบบมีคำถามหรือสถานการณ์ แล้วให้เติมคำลงไป แบบนี้ไม่มีตัวเลือกให้

8.1.2 แบบมีคำถามหรือสถานการณ์ แล้วให้ตัวเลือกไว้ให้ตอบแบบนี้อาจมีคำถามหรือสถานการณ์เกี่ยวกับค่านิยมที่ต้องการวัด แล้วเขียนตัวเลือกที่เกี่ยวกับค่านิยมนั้น โดยอาศัยหลักการให้คะแนน 0, 1 หรือ 0, 1, 2 ถือว่า 0 ไม่มีค่านิยมนั้นเลย 1 มีค่านิยมนั้นบ้าง 2 มีค่านิยมนั้นมาก

8.1.3 ใช้มาตราแบบนัยจำแนก (Semantic Differential Scale) เป็นเทคนิคของ ออสกู๊ด (osgood) และคณะสร้างขึ้นเพื่อวัดเจตคติของมโนภาพใด มโนภาพหนึ่ง เช่น พ่อหรือแม่เป็นต้น หลักการในการวัดค่านิยม โดยเอาค่านิยมที่ต้องการวัดเป็นเป้าหมายของความรู้สึก ดังนั้นค่านิยมจึงเป็นมโนภาพ จากนั้นศึกษาคำที่มีความหมายเกี่ยวกับค่านิยมนั้น แล้วหาคำที่เป็นคำตรงข้ามกันเป็นคู่

ๆ อย่างน้อย 5 คู่ขึ้นไป ซึ่งคำตรงข้ามนั้นจะต้องมีความหมาย หรือลักษณะเป็นคำวัดค่านิยมนั้น ๆ ซึ่งแต่ละค่านิยมอาจจะใช้คำตรงข้ามแตกต่างกัน นำคำแต่ละคู่มาเขียนเป็นมาตราให้คะแนนโดยจัดอันดับจากที่มองในด้านบวกไปสู่ด้านลบ ทางด้านบวกจะให้ค่ามาก ส่วนด้านลบจะให้ค่าน้อยมาตราเป็นได้ตั้งแต่ 3 ถึง 7 ช่องแล้วแต่ผู้สร้างต้องการ มาตราดั้งเดิมของออสกูต 7 ช่อง เมื่อนำไปทดสอบจะให้ผู้ถูกทดสอบกากบาทลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก

8.2 แบบวัดค่านิยมเป็นกลุ่ม คือ ค่านิยมนั้นได้มีนักศึกษาวิชาลัยบางคนจัดกลุ่มค่านิยมไว้แล้ว เช่น สเปแองเจอร์ที่จัดกลุ่มค่านิยมเป็น 6 ด้าน คือ ด้านหัวความคิด ด้านหัวเศรษฐกิจ ด้านหัวสุนทรียะ ด้านหัวสังคม ด้านหัวการเมือง และด้านหัวศาสนา ส่วนการศึกษาของไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดกลุ่มค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ คือการพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา และความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ การวัดค่านิยมเป็นกลุ่มนี้ ถ้าต้องการวัดครั้งเดียวให้หมดเลยต้องออกแบบเครื่องมือวัดให้วัดครั้งเดียวได้ครบทุกค่านิยม

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ในการสร้างเครื่องมือสอบวัดค่านิยมจะต้องคำนึงถึงการกำหนดนิยามที่ชัดเจน รูปแบบเครื่องมือที่ใช้วัดค่านิยมมีหลายรูปแบบได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต และแบบรายงานตนเองหรือแบบสอบถาม การจะเลือกใช้แบบใดขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้วัด คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ควรมีค่าอำนาจจำแนกสูงและเนื้อหาที่ใช้ในการสอบวัดจะต้องบ่งชี้ถึงค่านิยมได้

5. ความสัมพันธ์ระหว่างจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม

การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 143-144) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมว่า บุคคลที่มีความเคารพต่อผู้อื่นอย่างแท้จริงก็มักจะเป็นคนทำงานที่มีจริยธรรมและเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ส่วนเรื่องจริยธรรมนั้นเกี่ยวพันกับความเป็นนามธรรม ในความคิดของการ์ดเนอร์มองว่าเป็นการปฏิบัติตามบทบาทที่เหมาะสมของตนเอง การ์ดเนอร์ให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนพลเมืองว่าควรเน้นความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพในการคิดเชิงนามธรรม ผู้ที่หวังจะเป็นพลเมืองที่ดีจะต้องคำนึงถึงพันธกิจต่อชุมชนและวิธีการที่จะทำให้ประสบความสำเร็จพลเมืองในชุมชนสามารถเป็นตัวแทนทั้งทางบวกและทางลบสำหรับสมาชิกรุ่นต่อๆ ไปในสังคมรวมทั้งวิธีการที่คนเหล่านั้นจะส่งเสริมให้แก่พลเมืองคนต่อๆ ไปอีก ดังนั้นผลงานที่ดีที่เพียบพร้อมไปด้วยจริยธรรมอาจเริ่มต้นที่ส่วนลึกของแต่ละคนด้วย “จิตแห่งจริยธรรม” แล้วจะแผ่ขยายไปยังที่ทำงาน ประเทศชาติและในโลก (Gardner. 2006: 151)

จากแนวคิดของการ์ดเนอร์จะเห็นได้ว่าการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นจะต้องมีการปฏิบัติตนเหมาะสมตามบทบาทที่สังคมได้มอบหมายให้และมีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคคลมีความรับผิดชอบและมีจริยธรรมก็จะคำนึงถึงพันธกิจต่อชุมชนเกิดจิตบริการที่ต้องการเห็นสังคมที่ตนเองอยู่มีการพัฒนาและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การ์ดเนอร์ยกตัวอย่างของบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยความเคารพคือโยโยมา (Yo-Yo Ma) นักดนตรีเชลโลอันดันดับต้นของโลก เป็นชาวอเมริกา สัญชาติจีนที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการเส้นทางสายไหม (Silk Road Project) ขึ้นในปี คศ.1998 เพื่อให้เป็นหนึ่งในโครงการที่ศิลปินต่างชาติมีโอกาสได้กลับมาเรียนรู้ร่วมกันถึงต้นกำเนิดของดนตรีท้องถิ่นที่มาจากกลุ่มคนหลายเผ่าพันธุ์ตามเส้นทางสายไหมอันเก่าแก่ของประวัติศาสตร์

การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 151) ให้ความเห็นว่ามนุษย์ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน ทำงานร่วมกัน บ้างก็ทำงานอาสาสมัครร่วมกันเพื่อประสานมุมมองที่แตกต่างกัน การจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสังคมจะเป็นการพัฒนาศักยภาพของเด็กที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นเพราะเป็นวัยที่มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ มีศักยภาพต่อองค์กรที่จะทำประโยชน์ได้หลายสถานะขึ้นอยู่กับผู้ที่สูงวัยกว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชนหรือเพื่อนที่อาวุโสกว่าที่จะมีอิทธิพลและให้โอกาสมากขึ้นเพียงใด สอดคล้องกับแนวคิดของไซเดอร์และคณะ (Seider ;et al. 2009: 213) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเคารพและจริยธรรมว่ามีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นจิตที่จำเป็นในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเกี่ยวข้องกับทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) ซึ่งเป็นทักษะที่รวมความสามารถทางการคิด ความรู้สึก ความเชื่อตลอดจนมุมมองต่างๆ ของแต่ละคน ความสามารถที่เกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะปฏิบัติตนด้วยความเคารพและพัฒนาตนให้ยอมรับความแตกต่างหลากหลายได้ เป็นความสามารถทางด้านการให้เหตุผลซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนมีเพื่อใช้ในการวางแผนและพิจารณาถึงความสำคัญของปัญหา ความสามารถนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางจริยธรรมตามบทบาทของตน โดยกระบวนการนี้จะถูกพัฒนามาตั้งแต่วัยเด็กที่มีการปฏิบัติตามบทบาทที่ตนเองได้รับ ส่วนวัยรุ่นจะเริ่มมีการครอบคลุมไปถึงความสามารถในการทำความเข้าใจบทบาทความเป็นพลเมืองในชุมชน รัฐและโลก หรือบทบาทของการเป็นคนทำงาน ผู้ร่วมงานหรือมืออาชีพ ความสามารถในการรู้จักบทบาทและมีความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นต่อเนื่องกันและเกิดขึ้นไปพร้อมกับความมีเหตุผลและทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) โดยกระบวนการเหล่านี้ วัยรุ่นจะได้รับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมโดยผู้ปกครอง นักการศึกษาและนักวิชาการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้การเรียนรู้โดยการบริการสังคมในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เกิดจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เป็นประสบการณ์ด้าน

การศึกษา โดยที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งวรัทธร ภูเจริญ (2552: 67) กล่าวว่า เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเองจากการค้นพบ (Tacit Knowledge) ต้องมีการลงมือปฏิบัติจึงจะเข้าใจได้เองและเป็นทักษะภายใน (Internal Tacit Knowledge) เน้นการพัฒนาจิตใจของผู้ปฏิบัติ เช่น พัฒนาให้มีสติ เห็นตนเองตามความเป็นจริง รักเพื่อนมนุษย์ รักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง การเกิดจิตอาสา โดยการบริการสังคม อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในประสบการณ์รับใช้ที่มีการจัดเตรียมอย่างดีเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและมีความเชื่อมโยงความร่วมมือทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการบูรณาการเข้าในหลักสูตรวิชาการของผู้เรียน และมีการจัดเวลาที่แน่นอนเพื่อผู้เรียนสามารถคิด พูด และเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำและเห็นระหว่างที่ลงมือทำกิจกรรม นอกจากนั้น ยังให้โอกาสผู้เรียนในการประยุกต์ใช้ทักษะความรู้ใหม่ๆที่ได้เรียนรู้ แล้วในสถานการณ์จริงในชุมชนของเขา และส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน และช่วยให้มีพัฒนาการของความสำนึกในการสนใจผู้อื่นด้วย (Root. 1997) อีกทั้งไอแซคสันและเซฟเปอร์สไตท์ (Isaacson; & Saperstein. 2005: 20-21) กล่าวถึงเหตุผลที่ควรเลือกใช้การบริการสังคมในการสอน เนื่องจากเป็นการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์จากการเรียนรู้ การปฏิบัตินอกห้องเรียนจะช่วยให้ นักเรียนได้พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา การทำโครงการบริการสังคมทำให้ผู้เรียนได้ออกนอกพื้นที่ของตนเอง สนับสนุนให้เกิดความเป็นผู้นำ สร้างทักษะการทำงานเป็นทีม การบริการสังคมทำให้เกิดความรับผิดชอบ เกิดความรู้สึกร่วมกันและคำนึงถึงผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวและสนับสนุนประชาธิปไตยอีกด้วย ตลอดจนการบริการสังคมสอดคล้องกับแนวคิดของการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 127) ที่กล่าวว่า การบริการสังคมเป็นการสร้างผลงานที่ดี ที่ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญ เกิดความรับผิดชอบ เป็นผลงานที่ทำให้ได้รับการยกย่องชื่นชม มีความน่าดึงดูดใจ มีความหมายและก่อให้เกิดกำลังใจเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ท้าทาย เป็นการศึกษาที่เตรียมความพร้อมให้ชีวิต เพื่อชีวิตที่ดี ผู้สอนควรเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนเพื่อก้าวไปสู่ชีวิตที่ดี แม้กระทั่งในสังคม ในที่ทำงานก็ควรสนับสนุนให้เกิดผลงานที่ดีและรักษาผลงานที่ดีเหล่านี้เอาไว้

จากการสรุปสาระสำคัญของแนวคิด 5 Mind for the Future ของไฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ในเรื่องจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมสามารถสรุปสาระสำคัญเพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม

สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมที่จะนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน

จิตแห่งความเคารพ

- การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ทำความเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกัน ในบรรยากาศแห่งความเคารพและความเคารพสามารถแสดงออกได้ทั้งกายภาพ วาจาและใจ การทำความเข้าใจกับผู้อื่นนั้น ต้องอาศัยทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) ร่วมกัน ก่อให้เกิดความสงบสุขและสมานฉันท์ขึ้นในสังคม แม้ในสังคมนั้นจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในเรื่องของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาหรือทัศนคติ
- การพัฒนาจิตแห่งความเคารพ (Respectful mind) จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการพัฒนาในเรื่องของการพัฒนาทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) การทำงานร่วมกัน การเคารพสิทธิมนุษยชน มีบุคคลต้นแบบที่ดี มีจิตเมตตาและการคิดทางบวก

จิตแห่งจริยธรรม

- จิตแห่งจริยธรรม เน้นความรู้คู่คุณธรรม ตลอดเป็นจิตสาธารณะที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทุกฝ่ายและมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกสำนึกผิดชอบชั่วดีตามการตีความของแต่ละบุคคล ระบบความยุติธรรมของบ้านเมือง ของศาสนาและของประเทศและธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมหรือในชุมชน อีกทั้งยังเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่ทุกคนในสังคมจะต้องยึดถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
- การพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการพัฒนาในด้านจิต ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) การคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) และอุปนิสัยที่ 4 ของแนวคิดอุปนิสัย 8 ประการของโควี (Covey.1998) ได้แก่การคิดแบบชนะ ชนะ (Think Win-Win)

6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม (Service Learning)

ความหมายและคำนิยามของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ความหมายและคำนิยามของการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีความแตกต่างตามแต่ละสถาบันที่นำไปใช้ ดังตัวอย่างที่นำเสนอไว้ดังนี้

รูท (Root. 1997) ให้คำนิยามการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม (Service Learning) ว่าเป็นประสบการณ์ด้านการศึกษา โดยที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเอง อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในประสบการณ์รับใช้ที่มีการจัดเตรียมอย่างดีเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและมีความเชื่อมโยงความร่วมมือทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการบูรณาการเข้าในหลักสูตรวิชาการของผู้เรียน และมีการจัดเวลาที่แน่นอนเพื่อผู้เรียนสามารถคิด พูด และเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำและเห็นระหว่างที่ลงมือทำกิจกรรม นอกจากนี้ ยังให้โอกาสผู้เรียนในการประยุกต์ใช้ทักษะความรู้ใหม่ๆ ที่ได้เรียนรู้ แล้วในสถานการณ์จริงในชุมชนของเขา และส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน และช่วยให้มีพัฒนาการของความสำนึกในการสนใจผู้อื่นด้วย

National and Community Service Trust Act of 1993 (Campus compact. 2000) ให้ความหมายการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม (Service Learning) ว่าเป็นวิธีการที่นักเรียนเรียนรู้พัฒนาโดยเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรับใช้สังคมที่ได้รับการจัดเตรียมอย่างมีความหมาย ซึ่งจัดขึ้นโดย

- 1) ตอบสนองความต้องการของชุมชน และประสานความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษา กับชุมชน
- 2) เพื่อช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ
- 3) บูรณาการในหลักสูตรและสนับสนุนหลักสูตรด้านวิชาการที่นักเรียนเรียนอยู่
- 4) เวลาที่จัดไว้เพื่อให้ให้นักเรียนมีโอกาสพิจารณาตนเอง (สะท้อน) ในประสบการณ์การบริการสังคม

มูลนิธิจอห์นสัน (Johnson Foundation. 1994; citing Kraft. 1996) ให้ความหมายของการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอน โดยอาศัยประสบการณ์ ที่ใช้กิจกรรมรับใช้สังคมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงนักเรียนกับประสบการณ์ตรงในบริบทที่เกี่ยวข้องกับรายวิชา และความสัมพันธ์ของผู้เรียนกับชุมชน และโลกนอกห้องเรียน และความหมายอีกประการหนึ่งของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม คือวิธีการสอนที่บูรณาการกิจกรรมบริการสังคม กับการสอนวิชาการ โดยเน้นที่การคิดวิพากษ์และไตร่ตรอง และการ

รับผิดชอบของพลเมืองดี โครงการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เชื่อมโยงนักเรียนในการจัดการ กิจกรรมบริการสังคม ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนาทักษะด้านวิชาการ สำนึกความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อ และความผูกพันกับชุมชน” (Johnson Foundation, 1994 อ้างใน Kraft, 1996)

มหาวิทยาลัยโคโรลาโด (Kraft. 1996) ให้ความหมายการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ว่าเป็นแบบแผนของการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ ที่ใช้รูปแบบการบริการสังคมเป็นเครื่องมือการเรียนรู้

สมาคมอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา (AAHE. 1998) ให้ความหมาย การเรียนการสอนด้วยการ บริการสังคมว่าเป็นวิธีการที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาอาศัยการกระทำการบริการสังคมที่มีการ วางแผนอย่างดี เป็นการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยที่มีความสัมพันธ์กับ สถาบันการศึกษาขั้นสูง และกับชุมชน การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เป็นการส่งเสริมความ รับผิดชอบในการเป็นพลเมืองดี เป็นการบูรณาการ และส่งเสริมหลักสูตรทางวิชาการที่นักเรียนเรียน และเวลาที่เตรียมไว้สำหรับการพิจารณาไตร่ตรองเกี่ยวกับประสบการณ์การบริการสังคม

คูเปอร์ (Cooper. 1996) ให้ความหมายการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ว่า “เป็นวิธีการ ที่รวมการสอน การเป็นพลเมืองดี ความรู้วิชาการ ทักษะ และค่านิยม เข้าด้วยกัน เป็นการเรียนรู้ที่มี ชีวิตชีวา โดยการนำบทเรียนจากประสบการณ์ในการทำงานรับใช้สังคม ทั้งระดับอุดมศึกษา มัธยมศึกษา และประถมศึกษา เป็นกลวิธีสอนที่สำคัญและยังมีประโยชน์ สำหรับโครงการนอกโรงเรียน ด้วย”

แบรนด์เดลล์ (Brandell. 1994) มีความเห็นว่า การเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม หมายถึง “เทคนิคการเรียนการสอนที่นำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดย อาศัยหลักการทำกิจกรรมบริการสังคม และเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับสถานการณ์ในชีวิตจริง”

เดลฟ์ (Delve. 1990) ให้ความหมายว่า การเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม หมายถึง กระบวนการของการบูรณาการ การสอนวิชาการกับการบริการสังคมเข้าด้วยกัน เป็นความร่วมมือใน ความพยายามของนักเรียนที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ในห้องเรียนมาใช้เพื่อเรียนรู้ตนเอง และชุมชน ใน ขณะเดียวกันก็จะเรียนรู้และทำความเข้าใจชุมชน ถึงความต้องการ ความสนใจ ประวัติและวัฒนธรรม ของชุมชน ซึ่งจะทให้ทั้งนักเรียนและชุมชน เกิดการเรียนรู้จากกันและกัน รวมถึงการพัฒนาการเป็น พลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อและการเสริมพลังอำนาจ

อีริคสัน (Erickson. 1997) ให้คำนิยามว่าการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม หมายถึง เทคนิคการเรียนการสอน ที่เชื่อมโยงการบริการสังคมอย่างแท้จริงและบูรณาการกับผลทางด้าน วิชาการ

ไรต และคณะ (Rhoads; et al. 1998) ให้ความหมายการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม เป็นรูปแบบการสอน ที่วางแผนอย่างชัดเจนในการบูรณาการการเรียนรู้ทางวิชาการกับการบริการสังคมเข้าด้วยกันและยังให้ความหมายของ การเรียนรู้วิชาการด้วยการบริการสังคมว่าการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมที่เชื่อมโยงโดยตรงกับหลักสูตร ทั้งเป็นรายวิชา หรือโครงการศึกษาซึ่งนำมาใช้ในบริบทของอุดมศึกษา

ไวเกอร์ท (Weigert. 1998) ให้ความหมายการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมว่า การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม หมายถึง การเรียนการสอนที่ผู้เรียนทำกิจกรรมการบริการสังคมอันเนื่องมาจากความต้องการหรือปัญหาของชุมชน อย่างมีความหมาย สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชา ซึ่งมีการเตรียมการอย่างเป็นระบบ และบูรณาการในรายวิชาด้วยการได้ตรงจากภาระงานและการเรียนรู้และงานที่ทำงานนี้ต้องได้รับการวัดและประเมินทั้งด้านวิชาการและการบริการสังคม

คินสลีย์ (Kinsley. 1997) ให้ความหมายการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมว่า “เป็นกระบวนการเรียนการสอน ที่นำนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามาอยู่ในกระบวนการ ระบุความต้องการของโรงเรียนหรือชุมชน ตั้งหัวข้อ และสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน และกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้ด้วยกัน”

เอลลิช (Ehrlich. 1996 citing in Campus compact. 2000) ให้ความหมายว่า การเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม เป็นการเรียนรู้จากการสอนในวิชาต่างๆที่เชื่อมโยงกับการบริการสังคม และการศึกษาในรายวิชาต่างๆ ซึ่งเป็นการเสริมซึ่งกันและกัน ทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมคือปรัชญาพัฒนาการนิยมของ จอห์น ดิวอี้ การมีการตอบโต้ระหว่างความรู้และทักษะในการปฏิบัติการและประสบการณ์การรับใช้ เป็นเครื่องมือสู่การเรียนรู้ นักเรียนจึงเรียนรู้จากห้องเรียนที่เปิดกว้าง พร้อมด้วยประสบการณ์การเรียนรู้ นักเรียนเริ่มต้นจากปัญหาที่เกิดขึ้น และการประยุกต์ใช้ความคิดที่แตกต่างกันในการแก้ปัญหา โดยที่ใช้ทักษะต่างๆที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อจัดการกับปัญหาที่แตกต่างกัน

ศูนย์สถิติการศึกษาแห่งชาติ (NECS. 1993: 3) กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม โดยสรุปได้ดังนี้

1. มีการวางแผนเตรียมการอย่างมีระบบ โดยมีการตั้งเป้าหมายถึงทักษะที่ต้องการเรียนรู้หรือประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ รวมถึงการวางแผนโครงการที่เป็นการส่งเสริมต่อการเรียนรู้ รวมถึงการวางแผนโครงการที่เป็นการส่งเสริมต่อการเรียนรู้ เมื่อเวลาการกระทำกิจกรรมสำเร็จลง(Preparation)
2. ลงมือกระทำกิจกรรมการบริการสังคม (Service action)
3. วิเคราะห์ประสบการณ์การรับใช้ และสรุปหาบทเรียน อาศัยอุปกรณ์ต่างๆ เช่น การอภิปรายร่วมกับผู้อื่น และต้องการสะท้อนความคิดบนการกระทำที่ทำไปแล้ว (Reflection)

ในสหรัฐอเมริกาการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมมีแพร่ขยายทั่วไปในทุกระดับการศึกษา ทั้งในโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ อาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ ในบริบทรายวิชาที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมความสัมพันธ์ของนักเรียนกับชุมชน และสังคมภายนอกตลอดชีวิต

ถึงกระนั้นก็ดี คำนิยามของการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีความแตกต่างไปตามแต่ละสถาบันที่นำไปใช้ โดยทั่วไปหมายถึง รูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอน หรือเทคนิคการเรียนการสอน ที่บูรณาการการเรียนรู้ด้านวิชาการกับการทำกิจกรรมการบริการสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ได้เตรียมไว้ โดยอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองการกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า รูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ซึ่ง หมายถึง รูปแบบการเรียนการสอนที่บูรณาการการเรียนรู้ด้านวิชาการและการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนเนื้อหาวิชาการ ควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมการบริการสังคม และทำการพิจารณาอย่างมีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของรายวิชา โดยมีการเรียนวิชาการ การทำกิจกรรมรับใช้สังคม พัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม มีการประเมินและแสดงผลงาน

แนวคิดพื้นฐานการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ซึ่งพัฒนาจากแนวคิดด้านการศึกษา นักการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดด้านการศึกษา ของจอห์น ดิวอี้ เน้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) ดิวอี้ให้แนวคิดพื้นฐานของหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนว่า การเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน ในการจัดสถานการณ์การเรียนรู้ต้องทำให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับประสบการณ์จริง “ระบบการศึกษาต้องเป็นกระบวนการเจริญเติบโต มีเป้าหมายในทุกขั้นตอนถึงความสามารถที่จะต้องส่งเสริมให้พัฒนาขึ้น” ในหนังสือเรื่อง ประชาธิปไตยและการศึกษา จอห์น ดิวอี้ กล่าวว่า “...เนื่องจากการศึกษาไม่ใช่เป็นเรื่องของการบอกเล่า แต่เป็นระบบการสร้างอย่างมีชีวิตชีวา” (Dewey. 1926) ดิวอี้ มีความเห็นว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อผู้เรียนลงมือกระทำเอง และเชื่อว่าประสบการณ์มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เขาเห็นว่า ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นเรื่องทางกายภาพและด้านสังคม ที่เกิดขึ้นโดยการมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโลกทางกายภาพ และสังคมที่เขามีส่วนร่วมอยู่ ดังนั้น ประสบการณ์จึงสามารถเรียนรู้และแบ่งปันกันได้

ในส่วนของพื้นฐานด้านปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) มีแนวคิดหลักและการจัดหลักสูตรและการสอน ดังนี้ (วิบูลย์ ไทวณะบุตร. 2533)

แนวความคิดหลัก เน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคล เชื่อว่าคนมีความดีความงามและความสามารถ พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเอง คือยึดหลักสัจการแห่งตน (Self-Actualization) มีความเชื่อว่าการศึกษาคือชีวิต คือ คนต้องพัฒนาตนเองตลอดชีวิต และเชื่อในหลักประชาธิปไตย และหลักการทางวิทยาศาสตร์

หลักสูตร ยึดผู้เรียนและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง ดังนั้นหลักสูตรจึงมีลักษณะยืดหยุ่น เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์ คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจและความต้องการของตน เน้น กระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา

บทบาทผู้สอน เป็นผู้ชี้แนะให้คำปรึกษา

บทบาทผู้เรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและวิถีคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดยเน้นกระบวนการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) และลงมือปฏิบัติ (Learning by doing)

เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยการกระทำ เป็นแนวคิดที่สำคัญของปรัชญาพัฒนาการนิยม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม จึงแสดงให้เห็นว่าปรัชญาพัฒนาการนิยมและแนวคิดด้านการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ เป็นรากฐานและแนวคิดที่สำคัญของ การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม รวมถึงบทบาทของครูและผู้เรียนด้วย

2. แนวคิดการสร้างจิตสำนึก (Conscientization) ของเปาโล แฟร์

เปาโล แฟร์ มีความเห็นว่ามันุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตสำนึก (Consciousness) และการกระทำของมนุษย์จะสัมพันธ์กับจิตสำนึกของเขาเสมอเพราะมนุษย์รู้ว่า เขาสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตนได้ มนุษย์เป็นผู้กระทำสามารถปรับตัวให้เข้ากับโลก สามารถปรับโลกให้เข้ากับวิถีชีวิตของตน มีสำนึกเรื่องเวลา ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จึงมีประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการ สืบทอดตลอดมา ถึงกระนั้น มนุษย์ก็ถูกกำหนดโดยประวัติศาสตร์ เช่นกัน แต่มนุษย์สามารถไตร่ตรองพิจารณา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและดัดแปลงให้ดีขึ้น

วิธีการที่จะนำไปสู่ที่มีจิตสำนึกของการวิพากษ์วิจารณ์ คือการกระตุ้นด้วยเทคนิคการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่มีการตั้งคำถามและอภิปรายโต้แย้งความคิดซึ่งกันและกัน วิพากษ์วิจารณ์ไปเรื่อยๆจนกระทั่งได้ความหมายที่สมบูรณ์ และที่สุดจะทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ ของสิ่งที่เป็นเหตุและสิ่งมีเป็นผล ซึ่งเปาโล แฟร์ เรียกว่า กระบวนการจิตสำนึก (Conscientization)

กระบวนการจิตสำนึก นี้ ต้องอาศัยวิจารณ์อย่างลึกซึ้ง พิจารณาแนวความคิดและเหตุผล ที่มาของสิ่งต่างๆจะใช้เพียงสติปัญญาอย่างเดียวไม่ได้ ต้องเป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ (Freire. 1998)

วิธีการสอนแบบกระบวนการจิตสำนึก ของเปาโล แฟร์ร มีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ

1. การเข้ารหัส (Codification) เป็นขั้นที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นจริงแก่ผู้เรียน มีความสัมพันธ์กับชีวิตและเป็นสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง โดยใช้วิธีเสนอสถานการณ์ด้วยวาจา รูปสเกตช์ รูปถ่าย อื่นๆ

2. การถอดรหัส (Decoding) ได้แก่การถอดความหมายจากสถานการณ์ที่เสนอในขั้นแรก ด้วยการสนทนาระหว่างครูกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นความหมายในแง่มุมต่างๆกัน

3. การวิพากษ์วิจารณ์ (Critical consciousness) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนต้องมีการคิดวิพากษ์วิจารณ์ เป็นการสนทนาแบบภาษาต่างๆ สำหรับทุกคนที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความตระหนักและมองเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ ผู้เรียนจะต้องใช้ความคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสิ่งที่ปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง โดยต้องมีการเตรียมขั้นพื้นฐาน 2 ประการคือ การสำรวจคำที่ชาวบ้านใช้กันทั่วไป และการนำคำต่างๆที่ได้พบมาสร้างเป็นสื่อต่างๆเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร. 2539: 304-307)

การนำหลักการของกระบวนการสร้างสำนึก ของเปาโล แฟร์ร มาใช้ในการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม โดยใช้การสนทนาวิพากษ์วิจารณ์ มาอยู่ในกระบวนการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านการใช้ความคิด การปรับเปลี่ยนจิตสำนึกให้มีความตระหนักในการบริการสังคม เนื่องจากการได้ประสบกับสถานการณ์จริงเป็นการกระทำควบคู่ไปกับการไตร่ตรอง

3. แนวคิดปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ของเบฮอร์แมน (Brameld. 1971)

การศึกษาเชิงปฏิรูปนิยม ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของปรัชญาพัฒนาการนิยม ซึ่งเห็นพ้องทุกอย่างในด้านการเรียนการสอน ยกเว้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม โดยมองเห็นว่า “การศึกษาเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะช่วยแก้ไข้ปัญหาของสังคม” ดังนั้น จึงมีทัศนะทางการศึกษาดังนี้

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1) ใช้หลักประชาธิปไตยในการบริหารการศึกษา กระจายความรับผิดชอบไปสู่ท้องถิ่น ให้คนในท้องถิ่นได้แก้้ปัญหาของตนเอง เพื่อให้มีความเสมอภาคและเป็นธรรม

2) ปรับปรุงและพัฒนาสังคม โดยให้การศึกษาได้มีบทบาทในการพัฒนาและแก้ไข้ปัญหาสังคม

3) มุ่งสร้างระเบียบสังคมใหม่บนรากฐานของประชาธิปไตย

4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่กับตนเอง

หลักสูตร เน้นสังคมเป็นหลัก ให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพสังคม และวิธีการแก้ไขปัญหาของสังคม สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างฉลาด รวมทั้งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนทั้งค่านิยม วัฒนธรรม ขนบประเพณี เพื่อเด็กจะได้อยู่ในสังคมที่เป็นสุข

การเรียนการสอน มุ่งให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการกระทำและรู้จักการแก้ปัญหา โดยครูจะเป็นผู้เสนอกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ต่อสังคม ให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย ได้แย้งตามแนวทางประชาธิปไตย โดยที่ผู้สอนจะเป็นผู้ยึดมั่นประชาธิปไตย เป็นนักแก้ปัญหา และสนใจเรื่องของสังคม (Brameld citing in Deighton. 1971)

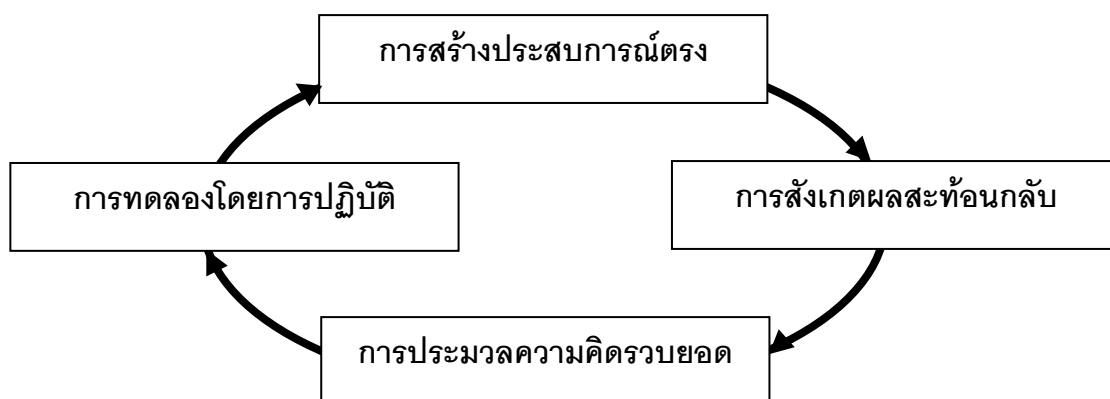
เมื่อได้พิจารณาถึงการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม พบว่า ในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ผู้เรียนจำเป็นต้องมีการศึกษาความต้องการและปัญหาของชุมชน ที่เป็นเป้าหมาย แล้วจึงดำเนินการเพื่อบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาเหล่านั้น อันเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับ แนวคิดของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมที่เน้นถึงบทบาทของการศึกษาต้องช่วยสร้างสรรค์ และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ดังนั้นปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

4. แนวคิดการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ (Experiential learning) ของเดวิด คอลบ์

เดวิด คอลบ์ (David Kolb. 1984; citing in Florence Fay Pritchard; & George I. Whitehead. 2004: 10-11) นำเสนอ รูปแบบการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ ในหนังสือ ชื่อ Experiential Learning : Experience as the source of learning and development โดยนำแนวคิดพื้นฐานมาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ เคิร์ก เลวิน และการฝึกอบรม และเชื่อมโยงกับงานของจอห์น ดิวอี้ และจีน พีอาเจย์

จุดเน้นที่สำคัญของรูปแบบการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ คือวงจรการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย

1. การสร้างประสบการณ์ตรง (Concrete experience)
2. การสังเกตผลสะท้อนกลับ (Reflective experience)
3. การประมวลผลความคิดรวบยอด (Abstract conceptualization)
4. การทดลองโดยการปฏิบัติ (Active experimentation)

ภาพประกอบ 5 วงจรการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ของเดวิด คอลบ์ (Kolb, 1984)

ที่มา: Pritchard F. Florence; & Whitehead I. George. (2004). *Serve and learn: implementing and evaluating service-learning in middle and high schools*. P.11

จากวงจรการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์นี้ ผู้เรียนก้าวเข้าสู่วงจรด้วยการทำงานในชุมชน หรือการทำงานในที่ทำงานจริงๆ และใช้ประสบการณ์นั้นเป็นพื้นฐานในการไตร่ตรองเพื่อการบันทึกหรืออภิปราย หลังจากนั้นผู้สอนจะให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์หรือออกมาเป็นความคิดรวบยอดและนำไปทดสอบใหม่ ซึ่งจะเกิดเป็นวงจรต่อเนื่องไปอีก สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์เกิดผลอย่างแท้จริง คือ การดำเนินการครบวงจรเรียนรู้ทุกองค์ประกอบ

จากการศึกษาแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้เพื่อการบริการสังคม สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเป็นการเรียนรู้ส่งเสริมการสร้างสรรค์สังคม การปรับเปลี่ยนจิตสำนึกการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการกระทำจริงและการส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน

รูปแบบการเรียนการสอนที่สนับสนุนการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม

1. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการแบบ Park Service-learning Model

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยจอร์เจีย (Georgia Department of Education. 1997: 21-22) เสนอรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการแบบ Park Service-learning Model ซึ่งแบ่งกระบวนการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ (Preparation) เป็นขั้นตอนการวางแผนทำกิจกรรม เริ่มจากการมอบหมายให้นักเรียนสำรวจหาความต้องการต่างๆ ของชุมชนที่นักเรียนจะช่วยเหลือได้ โดยอาจ

สอบถามจากผู้นำชุมชน หน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้คนในชุมชน จากการสังเกตของนักเรียนเอง หรือครูผู้สอนอาจจะเสนอแนะปัญหาของชุมชนขึ้นมาพร้อมด้วยก็ได้ แล้วนำปัญหาเหล่านั้นมาพิจารณาเลือกหัวข้อที่สอดคล้องกับสิ่งที่นักเรียนต้องการศึกษาเรียนรู้และอยู่ในความสามารถที่นักเรียนจะทำได้ โดยครูช่วยดูแลชี้แนะและเป็นที่ปรึกษา เพื่อให้กิจกรรมนั้นเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างแท้จริง จากนั้นนำปัญหาที่เลือกได้มาวิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางการแก้ไข แล้ววางแผนกิจกรรมเป็นขั้นตอนเพื่อพร้อมไปพัฒนา

เมื่อวางแผนกิจกรรมเรียบร้อยแล้วควรสำรวจว่ามีข้อมูลหรือทักษะใดที่นักเรียนขาดแต่จำเป็นต่อการทำงานที่วางไว้ แล้วจัดการให้นักเรียนค้นคว้าหรือได้รับการอบรมทักษะเพิ่มเติม เพื่อประสิทธิภาพในการลงมือปฏิบัติงาน ก่อนให้ให้บริการ นักเรียนควรจะ

- เลือกชุมชนที่จะเข้าไปให้บริการ
- เลือกและวางแผนกิจกรรมที่จะไปบริการโดยเป็นกิจกรรมที่ชุมชนต้องการโดยเฉพาะ
- ประชาสัมพันธ์ผู้สนใจและผู้ต้องการสมัครเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครตามหน่วยงานต่างๆ
- แนะนำสถานที่/พื้นที่ๆ ที่จะเข้าไปให้บริการและจัดให้มีการอบรมกิจกรรมที่จะไปให้บริการก่อนหน้าการปฏิบัติจริง

2. ขั้นปฏิบัติการ (Action) คือการนำแผนการที่วางไว้ไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นไปรูปธรรม ซึ่งไม่ได้หมายความว่านักเรียนจะปฏิบัติงานตามลำพัง แต่สามารถขอความช่วยเหลือไปยังหน่วยงาน องค์กร ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ การแบ่งงานตามความถนัด การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เปิดโลกให้นักเรียนได้ออกนอกห้องเรียนเพื่อไปสัมผัสชีวิตจริง โดยนำสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และรู้จักแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้งานลุล่วงได้ดี ดังนั้น การปฏิบัติการในการให้บริการ จึงสรุปดังนี้

- เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ
- เป็นการบูรณาการรายวิชาต่างๆ
- มีการพัฒนาอย่างเหมาะสม
- เตรียมให้นักเรียนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม
- ให้การดูแลอย่างเพียงพอ

3. การสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นขั้นตอนที่ทำให้นักเรียนได้มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เมื่อได้ให้มีประสบการณ์บริการทางสังคม และประยุกต์ให้มีการเรียนรู้วิชาการอย่างกว้างขวาง การสะท้อนกลับจะเป็นโอกาสที่เหมาะสมในการเชื่อมโยงรายวิชาต่างๆ เข้ากับกิจกรรมการ

บริการสังคม นักเรียนสามารถนำประสบการณ์ที่ได้มาวิเคราะห์ผ่านการอภิปรายในชั้นเรียน เขียนสรุปเป็นรายงานรายบุคคล รายกลุ่ม รายห้องหรือจัดนิทรรศการ

4. การเฉลิมฉลอง (Celebration) เป็นการระลึกถึงสิ่งที่นักเรียนได้ลงมือทำให้แก่ผู้อื่นหรือชุมชน เป็นกิจกรรมที่แสดงออกว่านักเรียนได้เสริมสร้างปฏิบัติการบริการสังคมอาจเป็นการจัดปาร์ตี้ในสวนสาธารณะที่นักเรียนได้ช่วยกันบูรณะ เชิญชวนนักเรียน ครูอาจารย์ หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ ตลอดจนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาร่วมในงานเลี้ยงฉลองนี้ด้วย ทั้งนี้ครูอาจจะออกไปประกาศนียบัตรให้เป็นที่ระลึกแก่นักเรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมนี้ เพื่อเป็นรางวัลและสิ่งเตือนใจให้นักเรียนระลึกถึงการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นครั้งนี้ ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการร่วมรับผิดชอบช่วยเหลือสังคมต่อไป

2. รูปแบบการเรียนรู้จากการบริการสังคมแบบ I CARE

มาร์ค (Mark. 2001:273-274) เสนอรูปแบบการเรียนรู้จากการบริการสังคมแบบ I CARE ในหนังสือ Creating sustainable community programs: examples of collaborative public administration เป็นรูปแบบการเรียนรู้สำหรับให้นักเรียนเลือกและวิเคราะห์เพื่อการวางแผนในการปฏิบัติและประเมินผลได้อย่างเข้าใจ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนที่สำคัญคือ

1. ระบุปัญหา (Identify) เริ่มต้นที่ระบุปัญหาโดยนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนร่วมกันระบุ คำนึงถึงประโยชน์และความต้องการของชุมชนเป็นส่วนสำคัญ ไม่น้อยไปกว่าทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการให้บริการสังคม นักเรียนจะต้องเขียนเค้าโครงของโครงการเพื่อแสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่ผลักดันให้เกิดโครงการและบอกข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้น บอกเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการในลักษณะของยุทธศาสตร์ รวมทั้งภาระงานที่จำเป็นต้องปฏิบัติเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย

2. การทำงานร่วมกัน (Collaborate) นักเรียนจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ทราบว่าอะไรคือสิ่งที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ประโยชน์จากความสามารถของมนุษย์ และประโยชน์จากทรัพยากร ผู้ร่วมงานจะทำงานประสานในรูปแบบเดียวกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายได้อย่างไร ดังนั้นจึงต้องพัฒนาทักษะของผู้ร่วมงานให้สอดคล้องกับความต้องการในชุมชน สิ่งที่ทำให้แน่ใจว่านักเรียนสามารถทำตามความต้องการของชุมชนได้ในขั้นตอนนี้คือการให้การฝึกอบรมเรื่องการทำโครงการ การมอบหมายหน้าที่และภาระงาน ตลอดจนกำหนดระยะเวลาการทำโครงการ สิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยคือ การถกเถียงกันในกลุ่มและนักเรียนขาดแคลนทรัพยากรในการปฏิบัติงาน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจทำให้กระบวนการในขั้นนี้เปลี่ยนแปลงไป

3. การแสดงออก (Act) การทำงานร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการตลอดจนโครงการจะสำเร็จได้ต้องอาศัยนักเรียนในการแสดงออก นักเรียนจะต้องให้การบริการตามหลักการทางด้านวิชาการและพัฒนาตนเองอย่างเหมาะสมกับความต้องการของสังคม

4. การสะท้อนกลับ (Reflection experiences) กระบวนการบริการสังคมทั้งหมดนั้น นักเรียนและคณะจะต้องสะท้อนประสบการณ์ออกมา การฝึกฝนการสะท้อนในกิจกรรมการบริการจะเป็นส่วนที่ดึงดูดความสนใจแก่ผู้ร่วมงานและถ่ายทอดความเป็นอาสาสมัครให้แก่นักเรียน มีคำถาม 3 ข้อที่จะต้องใช้ในขั้นตอนนี้ ได้แก่ อะไร อะไรที่ทำให้เป็นเช่นนั้นและปัจจุบันเป็นอย่างไร ในขั้นตอนนี้ นักเรียนแต่ละคนจะต้องบอกความหมายจุดประสงค์ของโครงการ กำหนดความเชื่อมโยงระหว่างการบริการกับสาขาวิชาที่เรียนและบอกผลกระทบจากโครงการที่มีต่อสมาชิกและประโยชน์ของชุมชน เทคนิคการสะท้อนกลับจะแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม

5. การสนับสนุนส่งเสริม (Encourage) เมื่อโครงการเสร็จสมบูรณ์แล้ว นักเรียนจะมีการสนับสนุนและส่งเสริมกันเองตลอดจนเริ่มต้นโครงการในขั้นตอนนี้ใหม่อีกครั้ง โดยการหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่เพื่อดูความต้องการใหม่ๆ ที่อาจเกิดขึ้น เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการจัดทำโครงการ ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะพิจารณาหาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ผลการรายงานต่างๆ ประเมินความมีประสิทธิภาพ กำหนดขอบเขตเป้าหมายที่แท้จริงและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมและกำหนดบทบาทที่คาดหวังอีกครั้ง ในขั้นตอนนี้จะสะท้อนกลับไปที่ขั้นตอนการระบุปัญหา (Identify) และขั้นตอนต่างๆ ก็ จะดำเนินไปอีกครั้ง ประสบการณ์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อคณะและนักเรียนได้ร่วมกันค้นคว้าผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการบริการ ซึ่งนอกเหนือไปจากการเรียนรู้เนื้อหาทางด้านวิชาการ นั่นคือ ประสบการณ์ของนักเรียน การพัฒนาองค์กร การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตลอดจนทักษะการสื่อสาร นำไปสู่การพัฒนาให้นักเรียนได้ก้าวเข้าสู่โลกที่แท้จริงอย่างสมบูรณ์

ตาราง 5 รูปแบบการเรียนรู้จากการบริการสังคมแบบ I CARE

ขั้นตอน	คำถามที่ใช้
1. ระบุปัญหา (Identify)	- อะไรคืองานเดี่ยว งานกลุ่ม ประโยชน์และความต้องการของชุมชน และสิ่งใดคือของจำเป็นที่ต้องการใช้ในการปฏิบัติงาน
2. การทำงานร่วมกัน (Collaborate)	- ผู้ร่วมงานจะทำงานประสานในรูปแบบเดียวกันได้อย่างไร - จะพัฒนาผู้ร่วมงานได้อย่างไร
3. การแสดงออก (Act)	- การบริการด้านตามหลักวิชาการจะต้องเหมาะสมกับความต้องการของชุมชน

ตาราง 5 (ต่อ)

ขั้นตอน	คำถามที่ใช้
4. การสะท้อนกลับ (Reflection experiences)	- อะไร - อะไรที่ทำให้เป็นเช่นนั้น - ปัจจุบันเป็นอย่างไร
5. การสนับสนุนส่งเสริม (Encourage)	- เริ่มต้นขั้นตอนการทำงานในสถานที่ใหม่ที่ต้องการไปทำโครงการ - ทำรายงานฉบับสมบูรณ์ - วัดประสิทธิภาพจากความสำเร็จร่วมกันของชุมชน - ผลที่นักเรียนได้รับ - เริ่มต้นขั้นตอนใหม่อีกครั้ง

ที่มา: Mark R. Daniels. (2001). *Creating sustainable community programs: examples of collaborative public administration*. p.275

3. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมแบบผ่านกระบวนการทางสังคม (Social-Process Learning)

รูปแบบการสืบสวนแบบกลุ่มของเธอเลนท์ (Thelen ; citing in Florence Fay Pritchard ; & George I. Whitehead. 2004: 11-12) กล่าวถึงศูนย์กลางของมิติทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์และให้นักเรียนทำงานร่วมกันโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจ โดยเพิ่มเติมส่วนประกอบที่สำคัญให้รูปแบบการเรียนรู้โดยการบริการสังคมสมัยใหม่ รูปแบบของเธอเลนท์ ศึกษาจากพื้นฐานการทำงานของดิวิตซ์และเลวิน แต่ไม่ได้สร้างขึ้นจากจุดประสงค์ของทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ลักษณะทางสังคมเรื่องการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ หากมีจุดประสงค์เกี่ยวกับการเรียนรู้ทางด้านเหตุผล (cognitive) เธอเลนท์สร้างรูปแบบจากแนวคิดพื้นฐานของดิวิตซ์เรื่องกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ได้จากการร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักเรียนและในโรงเรียน ที่มีโครงสร้างทางสังคมแบบประชาธิปไตย นักเรียนจะให้ความสนใจกับรายวิชาที่ให้เรียนรู้จากสภาพจริงเพราะทำให้เกิดความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นและได้ทำงานโดยตรงในโรงเรียน (Sharan; & Sharan. 1992: 2) โดยเธอเลนท์ได้เพิ่มเติมจุดประสงค์ของดิวิตซ์ให้โรงเรียนสามารถสนับสนุนให้นักเรียนได้สะท้อนคิดโดยให้เผชิญหน้ากับหัวข้อที่ต้องแก้ปัญหาและตั้งคำถามความสนใจของนักเรียนในการค้นหากระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ

เธอเลนท์บูรณาการแนวคิดของดิวิตซ์กับจุดประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่ได้จากการทำงานกลุ่มที่พัฒนาโดย เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) ที่วิจัยเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม เลวิน (Lewin. 1947 citing in Florence Fay Pritchard; & George I. Whitehead. 2004: 11) พบว่าคนจะทำงานเป็นกลุ่มเมื่อได้รับการมอบหมายงาน แนวทางของกลุ่มจะถูกจัดการและได้รับผลเมื่อสมาชิกปฏิบัติตามหน้าที่ ส่วนผลที่ตามมาเธอเลนท์เชื่อว่าการทำงานกลุ่มทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านี้เพิ่มขึ้น ได้แก่ ประสิทธิภาพในการวิเคราะห์เกี่ยวกับหน้าที่ การปรับปรุงหน้าที่ ความรับผิดชอบเพื่อพัฒนางานให้สมบูรณ์ โดยเธอเลนท์ได้หล่อหลอมการเชื่อมโยงระหว่างความคิดของดิวิตซ์และเลวิน พบว่านักเรียนที่ทำงานเป็นกลุ่มจะค้นพบปัญหาที่แท้จริงเมื่อเรียนรู้สิ่งเกี่ยวกับวิชาการและนักเรียนจะเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและทักษะกระบวนการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์

ในรูปแบบการสอนของจอยซ์และเวลล์ (Joyce; & Weil citing in Florence Fay Pritchard; & George I. Whitehead. 2004: 12) กล่าวถึงรูปแบบการเรียนรู้การสืบสวนแบบกลุ่มของเธอเลนท์ที่สมาชิกในกลุ่มจะมีรูปแบบกระบวนการทางสังคมเหมือนกับครอบครัว ในรูปแบบนี้จะมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) และการเรียนรู้ผ่านชุมชน ตาราง 6 เสนอแนวคิดของเธอเลนท์ที่เกี่ยวกับกระบวนการทางสังคมแบบการสืบสวนแบบกลุ่ม ดังนี้

ตาราง 6 รูปแบบการสืบสวนแบบกลุ่มของเธอเลนท์

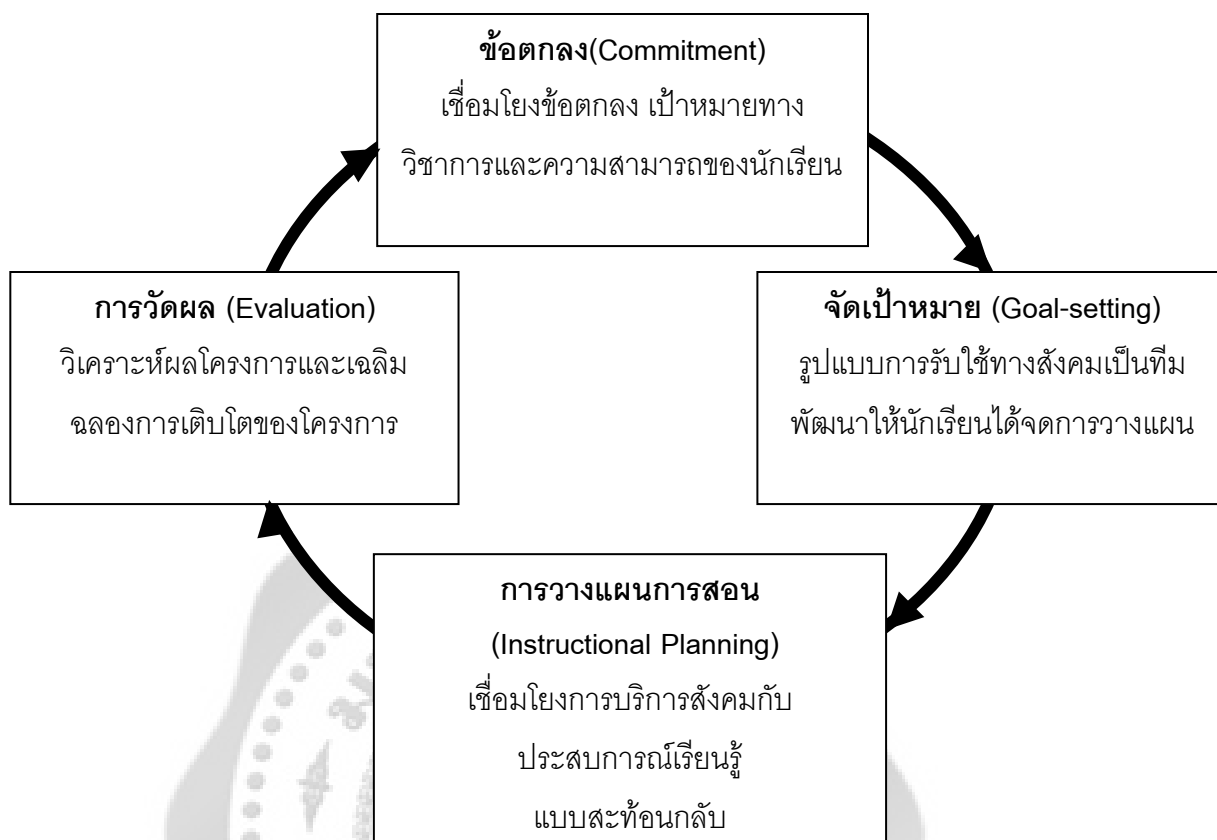
การจัดรูปแบบทางสังคม	การทำงานรายบุคคล	กลุ่มขนาดเล็ก ทีม หรือกลุ่มที่จัดตามความสมัครใจ	การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ (ชั้นเรียน)
ความรู้			
ความรู้ของแต่ละบุคคล	แถวที่ 1 การเผชิญหน้า ภาระงานที่ทำให้กังวลใจ	แถวที่ 2 ความคิดของหลายคน ทำให้รู้สึกว่าง่ายขึ้น	แถวที่ 3 มีวัตถุประสงค์ผู้มีส่วนร่วมกัน มีการวางแผนการสืบสวน
ความรู้เดิม	แถวที่ 4 สืบสวนคนเดียว	แถวที่ 5 ทำงานเป็นทีม ประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในทีม	แถวที่ 6 ดำเนินกิจกรรมบรรลุความสำเร็จ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อสะท้อนกลับ

ที่มา: Pritchard F. Florence; & Whitehead I. George. (2004). *Serve and learn: implementing and evaluating service-learning in middle and high schools*. P.12

จากตาราง 6 จะเห็นว่านักเรียนที่ทำงานคนเดียวและทำงานร่วมกัน(แถวที่ 1-6) ระบุปัญหา แสดงความคิดเห็น วางแผนเพื่อแก้ปัญหา ตลอดจนศึกษาสภาพปัญหาเชิงวิชาการ เมื่อนักเรียนได้ไปทำงาน นักเรียนแต่ละคนก็จะบูรณาการความรู้ของแต่ละบุคคลและความรู้ที่ได้มาจากการทำวิจัยและ กิจกรรมในโรงเรียน (ความรู้ของแต่ละบุคคลและความรู้เดิม) จะถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่แท้จริง หรือประเด็นสำคัญที่นักเรียนต้องเผชิญ ในความเห็นของเธอเลนท์ ครูสามารถจัดกลุ่มให้นักเรียนได้ ปฏิบัติกิจกรรมตามที่แต่ละช่องได้แสดงไว้ แต่การเปลี่ยนจากกิจกรรมหนึ่งไปยังอีกกิจกรรมหนึ่งจะต้อง อยู่ภายใต้การจัดระเบียบและนักเรียนต้องได้เรียนรู้และสนองความต้องการทางจิตวิทยา ครูต้องดูแล นักเรียนอย่างใกล้ชิด

4. รูปแบบการบริการสังคมแบบทำงานร่วมกัน (The Collaborative Service-learning Model)

พื้นฐานของการทำงานร่วมกับผู้อื่นและร่วมมือกันในรูปแบบที่เธอเลนท์ (Thelen citing in Pritchard; & Whitehead. 2004: 13) ได้ให้ส่วนประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบบริการสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะเรื่อง การสืบสวนแบบกลุ่มเพื่อค้นหาสาเหตุ การประชุมร่วมกันเพื่อแสวงหา วัตถุประสงค์ การวางแผนการทำงานเป็นทีม การปรึกษาหารือร่วมกันของทีม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสะท้อนกลับ สิ่งเหล่านี้ คอรัป (Kolb citing in Pritchard; & Whitehead. 2004: 13) ได้นำมารวม ในแนวคิดสำหรับการสะท้อนเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบนี้ในภาพประกอบที่ แสดงการ บูรณาการรูปแบบการบริการสังคมแบบทำงานร่วมกัน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุผลและมิติทางสังคมที่ เกี่ยวข้องกับการบริการสังคม ตลอดจนการสืบสวนเพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจในแต่ละขั้นตอน ดัง ภาพประกอบ 6 ดังนี้

ภาพประกอบ 6 รูปแบบการบริการสังคมแบบทำงานร่วมกัน

ที่มา: Pritchard F. Florence; & Whitehead I. George. (2004). *Serve and learn: implementing and evaluating service-learning in middle and high schools*. P.15

ภาพประกอบ 6 แสดง 4 ขั้นตอนของรูปแบบการบริการสังคมแบบทำงานร่วมกัน ที่มีขั้นตอนรวมไปถึงนักเรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ขั้นตอนจะเริ่มจากส่วนประกอบที่เชื่อมโยงความต้องการในการให้บริการ ซึ่งนักเรียนได้กำหนดเป้าหมายทางด้านวิชาการและความสามารถในการเตรียมการให้บริการเพื่ออุทิศตนแก่การบริการสังคม ผู้นำในการอุทิศตนจะประกอบด้วยโรงเรียน ชุมชนในทีมที่ต้องเข้าไปให้บริการ ซึ่งทีมต้องร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการให้บริการบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ต่อไปทีมต้องออกแบบประสบการณ์เรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักเรียนได้ปฏิบัติในชั้นเรียนและให้นักเรียนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนก่อนให้การบริการสังคมจริง สิ่งเหล่านี้นักเรียนและโรงเรียนต้องปฏิบัติร่วมกัน ทีมจะร่วมเฉลิมฉลองได้เมื่อเกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ และได้มุมมองที่มีคุณค่า สิ่งเหล่านี้ได้มาจากการประเมินผลโครงการและร่วมแบ่งปันแนวทางที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ทุกคนได้เติบโตต่อไป

ครูที่จะนำรูปแบบการบริการสังคมแบบทำงานร่วมกันมาใช้ในการออกแบบและปฏิบัติการบริการสังคมจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้ ครู กลุ่มนักเรียนและชุมชนต้องระบุความต้องการร่วมกัน และต้องร่วมกันอุทิศตนให้กับการบริการ ส่วนประกอบของรูปแบบการบริการสังคมโดยการทำงานในลักษณะโครงการเป็นทีม ทีมจะต้องพัฒนาการบริการสังคมโดยนักเรียนต้องวางแผนผลที่คาดว่าจะได้รับ การทำผ่านโครงการของนักเรียนและวัดประเมินผลจากผลลัพธ์ของโครงการ จากนั้นพัฒนาทีมและการปฏิบัติจะสะท้อนออกมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน สูดท้ายการประเมินผลของทีมจะดูจากการทำโครงการของทีม การให้ข้อมูลย้อนกลับของผู้ร่วมโครงการและการประเมินผลงานของทีม โดยทั้งหมดทีมต้องร่วมมือกันประเมินผล

เมื่อครู นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องในชุมชนร่วมกันออกแบบ ปฏิบัติและวัดผลการบริการทางสังคมโดยการทำงานร่วมกัน จะทำให้นักเรียนมีความเจริญเติบโตทางด้านสติปัญญาและกระบวนการทางวิชาการไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทักษะทางการตัดสินใจและการแก้ปัญหาและนักเรียนที่เข้าร่วมการบริการทางสังคมโดยการทำงานร่วมกันจะได้พัฒนาความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนและบทบาทสมาชิกในชุมชนจากการทำงานร่วมกันกับโรงเรียนและชุมชนที่ได้เลือก วางแผน จัดหาและสะท้อนจากการให้บริการของนักเรียนอย่างแท้จริง

5. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี (Active Citizenship Today: ACT)

Close up Foundation และ Constitutional Right Foundation Chicago ในเมืองลอสแอนเจลิส (CRFC. 1997) พัฒนาโครงการการสอนสังคมศึกษากับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (Active Citizenship Today: ACT) โดยมีขั้นตอนนำเสนอ ดังต่อไปนี้

- 1 การเตรียมการ
 - 1.1 การระบุชุมชนของผู้เรียน
 - 1.2 การสำรวจชุมชน สภาพและปัญหา
- 2 การเลือกปัญหาที่สนใจและสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา
 - 2.1 การสำรวจปัญหาที่เลือกในรายละเอียด
 - 2.2 การเตรียมทักษะที่จำเป็นที่ต้องใช้ในการดำเนินการ
- 3 การศึกษานโยบายหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่สนใจ
 - 3.1 ศึกษาต้นนโยบายหรือกฎหมาย
 - 3.2 ผลกระทบจากนโยบาย หรือกฎหมายนั้น
 - 3.3 นำเสนอนโยบายเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

4 การปฏิบัติกิจกรรม

4.1 วางแผนปฏิบัติการ

4.2 ลงมือกระทำกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้

5. การไตร่ตรอง ประเมินและกิจกรรมแสดงผลงาน

5.1 กำหนดกิจกรรมและเวลาในการไตร่ตรอง

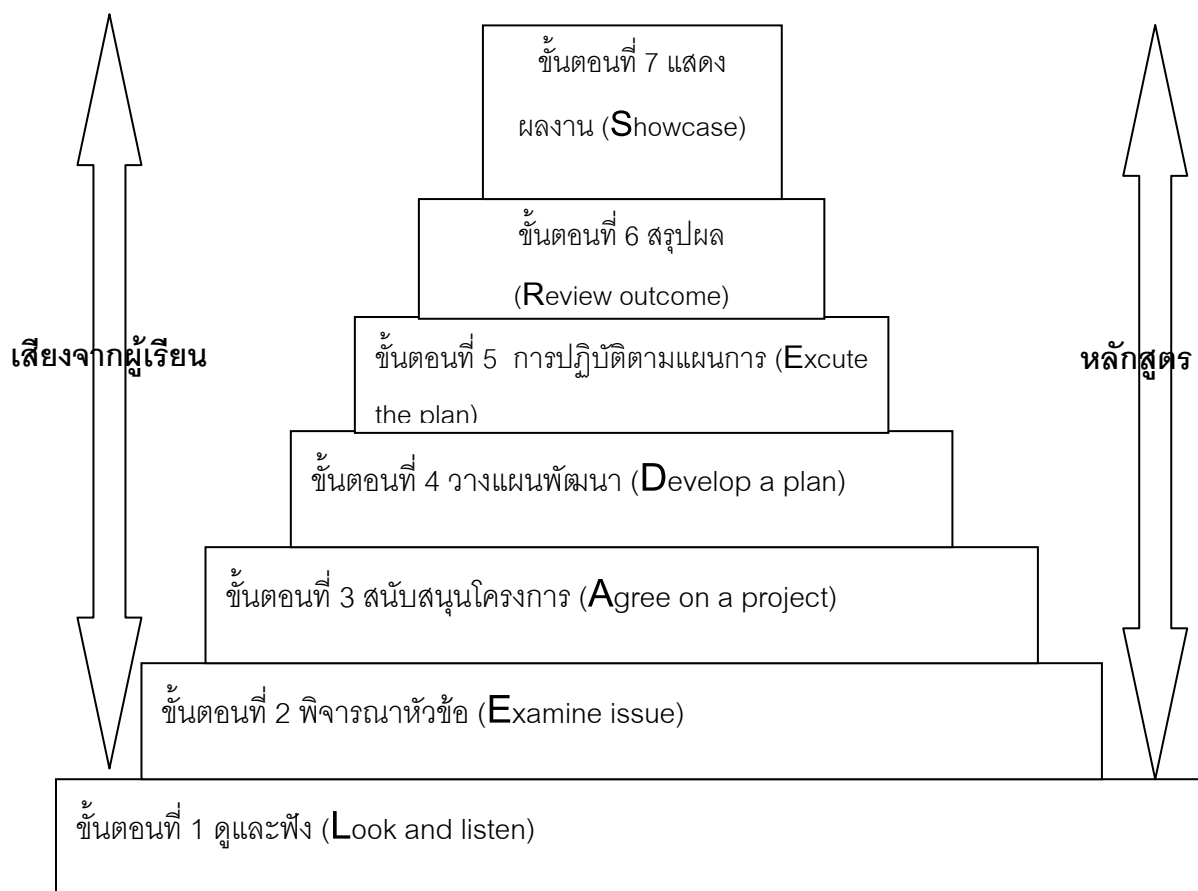
5.2 ทำการพิจารณาไตร่ตรองในแต่ละขั้นตอน ด้วยการเขียนบันทึกรายงานปากเปล่า สทนา อภิปราย การเขียนรายงานสรุป

5.3 ประเมินผลในแต่ละขั้นตอน

5.4 สรุปและนำเสนอกิจกรรมการบริการสังคมและบทเรียนที่เรียนรู้และประชาสัมพันธ์นำผลงานออกแสดง

6. รูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมแบบ LEADERS

The Texas Center for Service-Learning (TxCSL) (2009: 2-15) ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมแบบ LEADERS ที่ได้พัฒนามาจากการวิจัยของ IRB (Institutional Review) จดหมายจากผู้ปกครอง นำมาซึ่งการทดลองในชั้นเรียนโดยทดลองกับนักเรียนเกรด 3-5 และ 6-12 ขั้นตอนของรูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมแบบ LEADERS มีดังภาพประกอบ 7 ดังนี้

ภาพประกอบ 7 รูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมแบบ LEADERS

ที่มา: Texas Center for Service-learning. (2009). *Learn and Serve Texas*. P.5

รูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมแบบ LEADERS มีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ดูและฟัง (Look and listen) พิจารณาส่งที่มีค่าตลอดจนทรัพยากรที่ชุมชนมีความต้องการ ฟังเสียงของเยาวชนในชุมชนและสภาพแวดล้อม รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง : สะท้อน

ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาหัวข้อ (Examine issue) ทำการวิจัยเกี่ยวกับหัวข้อที่สนใจ สสำรวจหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อนำมาวางนโยบายในการตอบสนองต่อความต้องการ สสำรวจและวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่าง คิดทบทวนอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา : สะท้อน

ขั้นตอนที่ 3 สนับสนุนโครงการ (Agree on a project) แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอคำถามและใช้ทักษะการตัดสินใจเพื่อเลือกการจัดทำโครงการ : สะท้อน

ขั้นตอนที่ 4 วางแผนพัฒนา (Develop a plan) กำหนดเป้าหมาย เชื่อมโยงกับหลักสูตรและแนวทางในการวัดประเมินผล วางแผนกับร่วมกันในกลุ่ม กำหนดแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติงาน : สะท้อน

ขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติตามแผนการ (Excute the plan) การปฏิบัติตามแผนงาน เพื่อให้การบริการสังคมมีความหมาย ตรวจสอบความก้าวหน้าและปรับปรุงกิจกรรมให้เป็นไปตามความต้องการ : สะท้อน

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผล (Review outcome) สรุปผลงานและวัดผลการปฏิบัติงาน : สะท้อน

ขั้นตอนที่ 7 แสดงผลงาน (Showcase) แสดงผลงานที่ได้จากการเรียนรู้และฉลองผลลัพธ์ที่ได้ : สะท้อน

รูปแบบการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมแบบ LEADERS นี้จะมีความแตกต่างจากรูปแบบการสอนด้วยการบริการสังคมแบบอื่นๆ คือมีการสะท้อนในทุกขั้นตอนที่จัดทำเพื่อสะท้อนแนวคิดของผู้เรียนและนำแนวคิดที่ได้มาร่วมกันปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น

7. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านจริยธรรม

เดลล์ มินท์ซ และ สจิวต (Delve; Mintz; & Stewart. 1990) นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านจริยธรรม มีขั้นตอน 5 ขั้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การสำรวจ (Exploration) หมายถึง การที่ผู้เรียนมีโอกาสครั้งแรกที่ประสบกับเหตุการณ์หรือโอกาสต่างๆด้วยความรู้สึกตื่นเต้นเกี่ยวกับปัญหาที่ผู้อื่นประสบ และผู้เรียนพยายามมองหาโอกาสที่จะให้ความช่วยเหลือ หรือเขาไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับกลุ่มหนึ่งหรือปัญหาของชุมชน

2. การแจกแจง (Clarification) หมายถึง การที่ผู้เรียนเริ่มศึกษาโอกาสต่างๆและตัดสินใจว่าสามารถทำอะไรได้บ้าง ในกิจกรรมที่ทำการบริการสังคม หลังจากที่เขามีประสบการณ์พร้อมกับเพื่อนๆ ผู้เรียนจะสามารถแจกแจงและแยกแยะสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับตนเองได้

3. ความเข้าใจอย่างแท้จริง (Realization) หมายถึง ในขั้นนี้ ผู้เรียนเริ่มตระหนักว่าประสบการณ์การบริการสังคมมีความหมายอย่างไรสำหรับตนเอง และสามารถมุ่งความสนใจไปยังบุคคลหรือปัญหาที่ประสบอย่างชัดเจน และมีความมั่นใจมากขึ้นในความเชื่อมั่นของตน

4. การกระตุ้น (Activation) หมายถึง การที่ผู้เรียนจะพัฒนาจากการมีความรู้ ความเข้าใจเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอภิปราย ในปัญหาที่ซับซ้อนขึ้นในสังคม เพราะมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับประชาชนที่เขาไปร่วมงานด้วย และเรียนรู้จากกิจกรรม การบริการสังคมมากขึ้น

5. การรวมคุณค่าทางสังคมเข้าไว้โดยผ่านการเรียนรู้ (Internalization) หมายถึง ผู้เรียนที่สามารถบูรณาการประสบการณ์การบริการสังคมของตนเข้าไปในชีวิต และทำให้วิถีชีวิตและการตัดสินใจในชีวิต มุ่งไปที่คุณค่าที่ได้รับมาจากประสบการณ์นั้นๆ

8. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมโดยใช้วิธีการสอนแบบโครงการ

วิธีการสอนแบบโครงการ หมายถึง การศึกษาหาความรู้ โดยการทำโครงการ เพื่อทำการศึกษาให้เกิดความเข้าใจในปัญหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยที่ผู้เรียน จะพัฒนาการตั้งคำถาม แสดงความสามารถ ค้นหาทางแก้ปัญหา เสนอกระบวนการแก้ปัญหา และทดลองแก้และนำเสนอข้อค้นพบ โครงการบางโครงการใช้เวลาประมาณโครงการละ 3-4 สัปดาห์ แต่บางโครงการก็ใช้เพียงสัปดาห์เดียว โดยมีขั้นตอนหลักๆของวิธีการสอน (Booth, 1987) ดังนี้

1. ขั้นกระตุ้นความสนใจ เป็นการอภิปรายเบื้องต้นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการที่จะทำ รายละเอียดเป็นอย่างไรบ้าง
 2. ขั้นเตรียมโครงการ เป็นการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการว่าจะใช้เวลาเท่าไร รายละเอียดของการทำงานมีอะไรบ้าง
 3. ขั้นฝึกทักษะที่จำเป็น ในบางโครงการ ต้องการทักษะที่จำเป็น จึงต้องมีการฝึกทักษะเหล่านั้นก่อน เช่น การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์
 4. การเตรียมอุปกรณ์ เป็นการเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำกิจกรรม
 5. ขั้นกิจกรรมกลุ่ม เป็นการลงมือกระทำกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้
 6. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลต่างๆที่ได้จากการลงมือทำกิจกรรมตามโครงการที่วางแผนไว้
 7. ขั้นสรุปผลการดำเนินการ เป็นการจัดการข้อมูลต่างๆและสรุปผลของการดำเนินการ และเตรียมการที่จะนำเสนอเป็นรายงานขั้นสุดท้าย
 8. ขั้นเสนอผลโครงการ เป็นการนำเสนอผลงานของโครงการที่ทำสำเร็จแล้ว
- สาระสำคัญของการสอนแบบโครงการ ตามที่ แคทซ์และชาร์ด (Katz and Chard, 1994) นำเสนอ มีดังนี้

1. หัวข้อโครงการและการเลือกหัวข้อของโครงการ ซึ่งต้องมาจากความสนใจและความต้องการของเด็ก ครูควรมีเกณฑ์ในการเลือกหัวข้อโครงการดังนี้
 - 1.1 เป็นหัวข้อที่เด็กทุกคนหรือเด็กส่วนใหญ่ของกลุ่มสนใจ
 - 1.2 มีแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นเพียงพอที่จะจัดกิจกรรมในหัวข้อโครงการนี้ได้
 - 1.3 เป็นหัวข้อที่นักเรียนมีประสบการณ์เดิมอยู่บ้าง

- 1.4 เป็นหัวข้อที่เด็กสามารถใช้ประสบการณ์ตรงในการค้นหาข้อมูลข้อเท็จจริงได้
- 1.5 เป็นเรื่องจริง สามารถให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในเรื่องนั้นได้
- 1.6 เป็นเรื่องที่เปิดโอกาสในการทำงานเป็นกลุ่ม
- 1.7 ให้ออกาสผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ หรือสร้างสิ่งของ
- 1.8 เป็นหัวข้อที่มีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน
- 1.9 ผู้เรียนมีโอกาสใช้ทักษะต่างๆในการเรียนรู้
- 1.10 ผู้ปกครองมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการ

2. กิจกรรมหลัก ในการสอนแบบโครงการ ประกอบด้วย กิจกรรมการศึกษาค้นคว้า กิจกรรมการสร้างความรู้ และการแสดงบทบาทสมมติ

3. โอกาสการเรียนรู้หลากหลาย ในการเรียนการสอนแบบโครงการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในหลายวิธีการ เช่น สามารถแสดงออกด้วยทักษะทางภาษา การเล่าเรื่อง การอ่าน การเขียน ด้านทักษะคณิตศาสตร์ เช่น การเปรียบเทียบ หรือด้านวิทยาศาสตร์ เช่นการทดลอง ซึ่งสิ่งผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดการพัฒนาในการสอนแบบโครงการคือ

- 3.1 ความรู้
- 3.2 ทักษะ
- 3.3 คุณลักษณะในการใฝ่รู้
- 3.4 ความรู้สึก

4. ผู้เรียนเป็นผู้เลือกกิจกรรม การสอนแบบโครงการ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสในการเลือก ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ในพัฒนาการด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการด้านจริยธรรม ผู้เรียนมีโอกาสในการเลือกหลายประการ คือ

- 4.1 การเลือกงานที่จะกระทำ
- 4.2 การเลือกเวลาที่จะปฏิบัติกิจกรรม
- 4.3 การเลือกสถานที่ที่จะปฏิบัติกิจกรรม
- 4.4 การเลือกเพื่อนที่จะร่วมงานด้วย

5. บทบาทของครู ครูจะเป็นผู้ติดตามความสนใจของผู้เรียน จัดเตรียมกิจกรรมตามความต้องการของผู้เรียน ให้ความช่วยเหลือ ในการแก้ปัญหา กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6. การนำเสนอผลงานในห้องเรียน ห้องเรียนจะเป็นห้องแสดงผลงานตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งจะนำเสนอความก้าวหน้า กระบวนการทำงานของผู้เรียน และทิศทางการดำเนินการของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนระลึกถึงสิ่งที่ตนเองทำงานอยู่ และพยายามศึกษาให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

7. ระยะเวลาต่างๆของโครงการ

7.1 ระยะที่ 1 วางแผน/เริ่มต้นโครงการ

7.2 ระยะที่ 2 พัฒนาโครงการ

7.3 ระยะที่ 3 คิดทบทวนและสรุป

โดยสรุป การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรื่องที่จะศึกษาด้วยตนเอง โดยการกำหนดประเด็นปัญหาขึ้นมาตามความสนใจ แล้วใช้กระบวนการแก้ปัญหาใช้ในการศึกษาหาความรู้ตามวิธีการของตนจนบรรลุความสำเร็จ หลักการของการสอนแบบโครงการ มีดังนี้

1. ผู้เรียนทำการศึกษาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยทำความเข้าใจในรายละเอียดของเรื่องนั้นๆจนพบคำตอบที่ต้องการ
2. เรื่องที่ผู้เรียนศึกษาเป็นเรื่องที่ผู้เรียนเป็นผู้เลือกตามความสนใจ ประเด็นที่ศึกษาเป็นประเด็นที่ผู้เรียนตั้งประเด็นขึ้นเอง
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่ศึกษานั้นโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งความรู้เบื้องต้น
4. ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานเพียงพอตามความสนใจของผู้เรียนเพื่อที่ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบ และคลี่คลายความสงสัย
5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ประสบทั้งความสำเร็จและล้มเหลวในวิธีการแสวงหาความรู้ตามวิธีการของผู้เรียนเอง
6. เมื่อผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบแล้ว ให้ผู้เรียนมีโอกาสนำความรู้ที่นำมาเสนอในรูปแบบต่างๆกัน ตามความต้องการของผู้เรียนเอง
7. มีการนำเสนอผลงานต่อเพื่อนๆและคนอื่นๆ เพื่อแสดงให้เห็นความสำเร็จของกระบวนการศึกษาของตน และมีความภาคภูมิใจในความสำเร็จนั้น

ดังนั้น วิธีการสอนด้วยโครงการ สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ผู้เรียนจะต้องทำโครงการบริการสังคม ไม่ว่าจะ เป็นโครงการส่วนบุคคล หรือโครงการระดับกลุ่ม โดยต้องใช้หลักการเรียนรู้ด้วยโครงการเป็นแนวทางในการปฏิบัติการ ซึ่งครูจะเป็นผู้ช่วยเหลือ ให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการทำโครงการ เพื่อผู้เรียนจะได้สามารถปฏิบัติกิจกรรมการบริการสังคมและประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้

เคนเดลล์ และคณะ (Kendell; et al.1990 citing inCampus compact. 2000) นำเสนอแนวทางที่ทำให้โครงการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมให้มีประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ และมีกิจกรรมที่ทำทนายต่อความดีส่วนรวม
2. ให้โอกาสที่จะสะท้อนการวิพากษ์วิจารณ์บนประสบการณ์การรับใช้

3. ชี้แจงอย่างชัดเจนถึงเป้าหมายของการเรียนรู้และการบริการสังคมสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้อง
 4. ช่วยคนที่ต้องการความช่วยเหลือโดยระบุความต้องการอย่างชัดเจน
 5. ชี้แจงความรับผิดชอบส่วนบุคคล และองค์กรที่เกี่ยวข้อง
 6. เชื่อมโยงการให้ความช่วยเหลือกับความต้องการความช่วยเหลือ โดยการยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
 7. เป็นองค์กรที่อุทิศ มีความกระตือรือร้น และมั่นคงในหลักการ
 8. มีการฝึกฝน การนิเทศ การแนะนำ การส่งเสริม การระลึกได้ และการประเมิน เพื่อจะแสวงหาเป้าหมายของการเรียนรู้และการรับใช้
 9. สามารถยืดหยุ่นเวลาในการอุทิศโดยการบริการสังคม และการเรียนรู้ มีความเหมาะสมและเป็นเรื่องที่น่าสนใจต่อทุกคนที่เกี่ยวข้อง
 10. มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้มีส่วนร่วมในโครงการและประชากรที่แตกต่างกัน
- คูเปอร์ (Cooper. 1996) นำเสนอแนวทางการจัดโครงการการเรียนรู้เพื่อการบริการสังคม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากที่สุด โดยดำเนินการมีรายละเอียด ดังนี้
1. เริ่มด้วยสิ่งเล็กๆในสถาบันอาจเริ่มที่รายวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งเป็นเหมือนโครงการนำร่องที่จะระบุในอนาคตว่า ต่อไปอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้
 2. หาบุคคลที่เป็นแกนสำคัญ โดยการเลือกหาผู้ที่มีความสนใจ ในเรื่องการบูรณาการการบริการสังคมในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว เป็นต้น ผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่แล้วในกิจกรรมการบริการสังคม โดยพยายามบูรณาการการบริการสังคมเข้าไปในหลักสูตรรายวิชา
 3. หาความช่วยเหลือ
 - 3.1 กลุ่มครูที่มีความสนใจเรื่องการบริการสังคม เพื่อให้กลุ่มนี้เป็นหลักในการผลิตเครื่องมือสำหรับสอน อาจเป็นแหล่งอ้างอิง คู่มือ ข้อเสนอแนะการทำกิจกรรมสำหรับรายวิชาที่ใช้การบริการสังคมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้
 - 3.2 ผู้บริหาร ในการทำกิจกรรมการบริการสังคม ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนและให้คำแนะนำ ในการติดต่อประสานงานกับชุมชน
 - 3.3 กลุ่มปฏิบัติการที่มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมการบริการสังคม
 - 3.4 ที่ทำการอาจจะอยู่ในหน่วยของงานกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน หรือความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียน
 - 3.5 อาสาสมัคร ซึ่งสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้ก่อนที่จะได้รับงบประมาณ เป็นต้นจากนักเรียนอาสาสมัคร ที่เป็นเจ้าหน้าที่ในบางเวลา
 4. พิจารณาชุมชนที่จะทำกิจกรรม

ก่อนที่จะกำหนดชุมชนใดชุมชนหนึ่งให้นักเรียนปฏิบัติการ ต้องมีการประเมินความพร้อมและแหล่งข้อมูลให้ชัดเจนก่อนที่จะลงมือปฏิบัติการ อาจจะใช้วิธีติดต่อเป็นรายบุคคลหรือการติดต่อทางโทรศัพท์ เพื่อรับรู้ความต้องการของชุมชน และจัดกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมจึงมีความหมาย

5. ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน

ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมรับใช้สังคม ผ่านทางสื่อต่างๆ ผู้ที่เป็นประชาสัมพันธ์ที่ดีที่สุดคือ เพื่อนนักเรียนด้วยกันเอง เป็นต้นผู้ที่สนใจ และเคยเข้าร่วมกิจกรรมมาก่อน โดยที่มีการจัดให้มีการพบกลุ่มในการบรรยาย 1-2 คาบ เช่นเดียวกับการที่ลงมือกระทำกิจกรรม โดยการเลือกสถานที่ทำกิจกรรมให้เหมาะสมกับการเดินทางของนักเรียน

6. การดำเนินการที่ดี

ผู้ดำเนินโครงการต้องรอบคอบที่จะพิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบด้าน เพื่อให้ทุกสิ่งดำเนินไปด้วยดี บางครั้งกิจกรรมในสถาบันหนึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพของอีกสถาบันหนึ่งก็ได้ ดังนั้น ผู้ดำเนินการต้องพิจารณาและให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ดำเนินโครงการสำเร็จ

7. ฉลองความสำเร็จ

เมื่อการดำเนินโครงการเจริญเติบโตขึ้น การให้ความสำคัญต่อโครงการเป็นเรื่องจำเป็น เพื่อให้ นักเรียนรับรู้ว่าการกระทำของเขาในความสำเร็จ โดยที่เปิดโอกาสให้มีการแสดงความชื่นชมต่อนักเรียน ครู และผู้สนับสนุนจากชุมชน หาโอกาสในการขอบคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในโครงการ ให้โอกาสต่างๆ เช่น วันสำคัญต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์และให้การศึกษาแก่สมาชิกของชุมชนเกี่ยวกับกิจกรรมการรับใช้ เพื่อความเข้าใจอันดีและความร่วมมือต่อไป

8. สร้างเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานชุมชน

8.1 เมื่อมีการรับรู้ความต้องการของชุมชน พยายามหาหน่วยงานที่รับผิดชอบกิจกรรมนั้นๆ ในชุมชน โดยที่สามารถแยกแยะเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานกับอาสาสมัคร หรือนักเรียนที่ฝึกหัดการบริการสังคมในชุมชนนั้นๆ การเชื่อมโยงการเรียนรู้กับกิจกรรมการบริการสังคมอาจเป็นเรื่องที่แปลก แต่เมื่อเกิดความเข้าใจ จะทำให้ประสบความสำเร็จในกิจกรรมการรับใช้ หน่วยงานจะมีโอกาสในการประเมินนักเรียนระหว่างการปฏิบัติการและหลังจากการปฏิบัติการ และให้ผลย้อนกลับไปยังผู้ประสานงานโครงการ

8.2 สถานที่ในการทำกิจกรรม รวมถึง โรงเรียนของรัฐบาล สถานสงเคราะห์ สวนสาธารณะ สภากาชาด โรงพยาบาล ฯลฯ

9. การไต่ร่อง

การไตร่ตรองอย่างแท้จริง เป็นการแยกกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมให้เห็นอย่างเด่นชัดออกจากกิจกรรมการศึกษาโดยประสบการณ์ประเภทอื่นๆ เช่น การฝึกหัดงาน การเรียนด้วยการร่วมมือ ฯลฯ การไตร่ตรองเชื่อมโยงประสบการณ์การรับใช้กับเนื้อหาสาระรายวิชา เช่น การอ่าน และการบรรยาย เครื่องมือในการไตร่ตรอง รวมถึง การเขียนบันทึก การอภิปรายกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ โครงการส่วนบุคคล หรือโครงการระดับกลุ่ม การสะสมงานเขียน การนำเสนอในชั้นเรียน ฯลฯ จากกิจกรรมนี้ นักเรียนและครูจะได้รับประโยชน์เมื่อผู้เรียนแบ่งปันประสบการณ์กับเพื่อน ในกิจกรรมทุกอย่างที่เชื่อมโยงการรับใช้กับการเรียนรู้

10. การประเมินผลและการวัดผล

การเรียนรู้จากประสบการณ์การรับใช้ ไม่สามารถประเมินในแนวทางเดียวกับการทำข้อสอบหรือการทำรายงาน ครูบางท่านใช้วิธีการสำรวจเจตคติก่อนและหลังการปฏิบัติการของนักเรียน ต่อกิจกรรมการบริการสังคม และความรับผิดชอบของพลเมือง และต่อรายวิชาซึ่งช่วยให้เห็นนักเรียนมีความเข้าใจว่าเขาได้เรียนรู้อะไรบ้าง มากแค่ไหน และทัศนคติของเขาเปลี่ยนไปอย่างไรจากการมีประสบการณ์ การบริการสังคม

9. รูปแบบการเรียนการทำงานบริการสังคมแบบร่วมมือ (Cooperative Model)

แม็กโกลดริคและซีสเกอร์ (McGoldrick; & Andrea L.Ziegert. 2004: 40-46) เสนอรูปแบบการทำงานแบบบริการสังคมแบบใหม่ที่เน้นนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสามารถเพิ่มประสบการณ์ทางการบริการสังคมที่มีคุณค่า ซึ่งผู้สอนสามารถเลือกใช้ตามรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน ความถนัดของผู้สอนและพิจารณาจากการปฏิบัติที่หลากหลาย โดยคิมและแอนแดลใช้รูปแบบการเรียนการสอนนี้ในรายวิชาทางด้านเศรษฐศาสตร์ โดยเสนอรูปแบบการเรียนการสอนร่วมมือมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. นักเรียนรวมกลุ่มตามความพอใจเพื่อกำหนดหัวข้อและขอบเขตของงาน โดยครูผู้สอนจะมอบหมายให้นักเรียนไปค้นคว้าเอกสารและข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับให้นักเรียนได้สร้างความคุ้นเคยกับหัวข้อและเครื่องมือต่างๆ ให้พัฒนาขึ้นมาเพื่อทำการวิจัย

2. นักเรียนวางแผนและเตรียมตัวสำหรับการบริการ เช่น กรณีที่ทำเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นักเรียนควรจะทราบว่ามีหน่วยงานใดที่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ นักเรียนจะได้มีโอกาสติดต่อกับหน่วยงาน ตลอดจนทราบถึงภารกิจที่กลุ่มได้รับมอบหมาย เพื่อที่จะนำมาประกอบการตัดสินใจว่าการให้บริการใดที่จะเหมาะสมกับความต้องการ โดยครูมีบทบาทสนับสนุนช่วยเหลือ ส่วนนักเรียนต้องร่วมกันวางแผนสำหรับการบริการ โดยเลือกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. การปฏิบัติการบริการในชุมชน เมื่อนักเรียนได้ภารกิจที่ต้องปฏิบัติแล้ว นักเรียนจะต้องลงพื้นที่เพื่อปฏิบัติงานจริงในสถานที่จริง การปฏิบัติงานจริงจะทำให้ นักเรียนเห็นความสำคัญและช่วยให้นักเรียนได้รอบความคิดเกี่ยวกับแก่นแท้ของการให้บริการสังคม

4. นักเรียนได้สะท้อนผลงานจากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างและหลังจากการให้บริการสังคม โดยครูมอบหมายให้นักเรียนเขียนเป็นวารสาร รายงาน การอภิปรายในรูปแบบต่างๆ ถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการให้บริการสังคม

5. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในรายวิชา โดยทุกคนร่วมกันเสนอผลงาน โดยผลงานเหล่านี้คัดเฉพาะผลงานเด่นๆ ที่ครูและนักเรียนมีความเห็นว่ามี การเตรียมการที่ดี มีการบริหารจัดการดี จึงทำให้การบริการสังคมประสบความสำเร็จ ซึ่งการนำเสนอทำได้โดย การรายงาน ปากเปล่า การรายงานหรือการอภิปราย

รูปแบบร่วมมือ(Cooperative Model) นักเรียนจะร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่มหรือทีม เพื่อได้รับประสบการณ์จากการบริการอย่างทั่วถึง รูปแบบร่วมมือจะมอบหมายให้นักเรียนที่จะออกบริการสังคมได้รับการงานเหมือน 5 ขั้นตอนของรูปแบบอิสระ แต่ต่างเฉพาะการทำงานเป็นกลุ่มเท่านั้น การทำงานเป็นหมู่คณะสามารถทำให้เกิดผู้นำ มอบหมายภาระงานให้สมาชิกในกลุ่ม พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำและเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน

ผู้สอนสามารถนำการเรียนแบบร่วมมือมาใช้ในการบริการสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์ในมิติที่เกี่ยวกับประสบการณ์กลุ่มที่จะได้รับประสบการณ์ที่เกิดจากการให้บริการสังคม รูปแบบร่วมมือจะมีกรอบในการทำงาน คือให้นักเรียนได้บริการตามบทบาทที่ได้รับ ทั้งนี้ นักเรียนจะมีความรู้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการแบ่งงานเป็นส่วนๆ สมาชิกกลุ่มจะพัฒนาได้อย่างอิสระและสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดของปัญหา เพราะการทำงานกลุ่มสามารถที่จะเรียนรู้ได้มากกว่าทำงานเดี่ยว

เมื่อนำรูปแบบร่วมมือมาใช้ มี 2 มิติที่นำมาเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ คือ

1. การพัฒนาความเป็นผู้นำและพัฒนาเทคนิคการทำงานร่วมกับผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเป็นไปได้ที่จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ถึงการเป็นผู้นำและเป็นผู้ตาม และพัฒนาเทคนิคและความรู้เพื่อการทำงานเป็นทีม อย่างไรก็ตามผลที่เกิดตามมาจากการทำงานอาจจะมีข้อเสียในบางเรื่อง เช่น ความอิสระในการสำรวจ ประสบการณ์จากการให้บริการสังคมที่แต่ละคนจะได้รับ ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นความล้มเหลวที่เรียกว่า การสูญเสียอิสรภาพ

2. ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เมื่อการบริการสังคมได้มีการเลือกสถานที่แล้ว จะต้องมีการวางกรอบการทำงานโดยในรูปแบบการทำงานร่วมกันก็จะต้องมีการเพิ่มระดับความร่วมมือกันให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่จะต้องเผชิญกับปัญหาซึ่งกลุ่มจะต้องเรียนรู้ว่าปัญหาเป็น

สิ่งที่พบและเกิดขึ้นบ่อยตลอดจนเป็นปัญหาที่มีเงื่อนไขเฉพาะมากมาย ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจเป็นปัญหาของกลุ่มและปัญหาของกลุ่มก็จะกลายเป็นปัญหาของผู้สอน

เงื่อนไขเพิ่มเติมของรูปแบบร่วมมือคือ สมาชิกในกลุ่มจะเลือกสมาชิกตามความพอใจมีการแบ่งงานกันทำ อีกทั้งจำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่มอาจจะมีระดับชั้นที่แตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตามรูปแบบนี้ยังมีปัญหาที่อาจเกิดขึ้น นั่นคือ ปัญหาที่เกิดจากการทำงานกลุ่ม เนื่องจากขาดทักษะในการทำงานร่วมกัน เมื่อมีปัญหาอาจตกลงกันไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถสอนให้เกิดทักษะขึ้นได้อย่างรวดเร็ว หากแต่สามารถปรับปรุงได้ดีขึ้นได้

ระดับการรวมตัวของกลุ่มเพื่อให้บริการสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ที่จะร่วมมือกันและทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งเราจะเห็นการร่วมมือเพิ่มขึ้นจากการให้บริการสังคม การรวมกลุ่มจะช่วยเพิ่มระดับการเรียนรู้ นักเรียนจะร่วมกันสะท้อนประสบการณ์การให้บริการสังคมเป็นกลุ่ม สิ่งที่ต้องเพิ่มเติมคือ ในชั้นเรียนขนาดใหญ่ ครูสามารถที่จะจัดกลุ่มได้มาก เพราะชั้นเรียนมีจำนวนสมาชิกมาก

รูปแบบร่วมมือมี 2 รูปแบบให้เลือกใช้ คือ

- 1) นักเรียนระดับชั้นเดียวกัน ทำงานร่วมกัน นักเรียนแต่ละคนจะตัดสินใจเลือกเพื่อนในกลุ่มจากผลงาน โดยในกลุ่มจะเป็นนักเรียนระดับเดียวกัน ครูจะเจาะจงให้งานกลุ่มเท่านั้น
- 2) นักเรียนคนละระดับชั้นทำงานร่วมกัน โดยขั้นตอนแรกให้ทำงานร่วมกัน ขั้นตอนต่อไปเป็นขั้นตอนสะท้อน ให้นักเรียนแต่ละคนร่วมกันเขียนบทความกันในแต่ละกลุ่ม นักเรียนแต่ละระดับชั้นร่วมกันประเมินกับครูผู้สอน ซึ่งครูผู้สอนต้องคอยควบคุมการทำงานของแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ผู้สอนสามารถเลือกสมาชิกในกลุ่มได้

จากรูปแบบการเรียนการสอนการบริการสังคมที่ได้ศึกษามาข้างต้น สามารถจะสรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนการบริการสังคม (Young Service-Learning America:2009,8) เป็นวิธีการเรียนการสอนที่รวมเอาการบริการสังคมเข้ากับหลักสูตรหรือโปรแกรมการเรียนรู้ โรงเรียนและองค์กรต่างๆ ใช้การบริการสังคมเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยให้เยาวชนสร้างทักษะทางการศึกษาที่แข็งแกร่ง ส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ จริยธรรมและการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ในการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม พบว่ามีงานวิจัยที่ต้องการศึกษาในเรื่องต่างๆกัน เช่นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยใดจึงเหมาะสมกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม หรืองานวิจัยที่ต้องการศึกษาผลของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในด้านต่างๆ เช่น ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทักษะการแก้ปัญหา หรือผลการเรียน หรือศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การเรียนรู้ด้วยการบริการ

สังคมมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล หรือแนวทางการบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม กับหลักสูตรการเรียนการสอน ดังตัวอย่างที่รวบรวมไว้ดังนี้

ซาวัคคิ (Zawacki. 1997) ทำการศึกษา องค์ประกอบด้านบุคคลและครอบครัวที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม พบว่า องค์ประกอบด้านบุคคลและครอบครัว มีผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และนักเรียนที่เรียนรู้จากรายวิชาที่มีการทำกิจกรรมการบริการสังคม มีความแตกต่างจากนักเรียนที่เรียนจากรายวิชาที่ไม่มีกิจกรรมการบริการสังคม โดยที่ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการบริการสังคม มีความสนใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และการรับรู้ว่าเขาเรียนรู้ที่จะมีความเห็นใจ และช่วยเหลือผู้อื่น (Care for others)

วิลเลียมส์ (Williams. 1997) ทำการวิจัยเกี่ยวกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อประเมินประสบการณ์ของนักเรียนในการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เพื่อระบุผลของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และเพื่อทำความเข้าใจต่อผลกระทบที่การเรียนรู้มีต่อนักเรียนระดับมัธยมโดยการศึกษาจากนักเรียนจำนวน 150 คน ที่เข้าร่วมโครงการ ผลพบว่า นักเรียนที่เข้าโครงการทดลองการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม มีผลทางด้านบวกในเรื่อง พฤติกรรมวางแผนและการสำรวจวิชาชีพ ทักษะการยอมรับผู้อื่น ความสามารถที่จะลงมือกระทำเมื่อมีความรู้สึกเห็นใจผู้อื่น มีความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าและความสามารถของตนในสถานการณ์สังคมและมีพฤติกรรมเข้าเรียนและพฤติกรรมที่ดีในโรงเรียน

มัวริซิโอ (Mauricio. 1998) ทำการศึกษานักเรียนตั้งแต่เกรด 9 ถึงเกรด 12 ในโรงเรียนเอกชนหญิง โดยทำการวิจัยเชิงคุณลักษณะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีความเห็นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม มีผลต่อการเรียนรู้ ความเป็นตัวของตนเอง และความเข้าใจต่อความรับผิดชอบต่อสังคม นอกนั้นยังทำให้นักเรียนรู้ว่าตนมีทักษะอะไร ได้มีโอกาสพิจารณาค่านิยม และมีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในชุมชน นอกนั้นยังมีการพัฒนาความเข้าใจต่อภาวะผู้นำในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงด้วย

ลิมพาท (Limpart. 1998) ทำการศึกษาระบบการบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมกับหลักสูตรในระดับ K-12 โดยเน้นโครงสร้างของสถาบันเพื่อการประยุกต์ใช้และแนวนโยบายที่อาจส่งเสริมหรือขัดขวางกระบวนการ ผลพบว่า 1) ต้องยึดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงองค์กรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเริ่มโครงการ 2) โครงสร้างขององค์กรมีผลกระทบโดยตรงต่อการนำการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมมาใช้ 3) การออกแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ต้องมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน ของปรัชญาการศึกษา โครงสร้าง และหัวข้อโครงการ 4) นโยบายในการจัดการต้องชัดเจน เพื่อสามารถประเมินผลที่มีต่อสังคม 5) การฝึกสอนเป็นเรื่องสำคัญแต่มักจะลืมองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม 6) การอุทิศอย่างเอาใจจริงเอจ้งขององค์กร เป็นกุญแจสำคัญต่อความสำเร็จ

ในการศึกษาของ ดอร์แมน (Dorman. 1997) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในนักเรียนกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในห้องเรียน โดยการเก็บข้อมูลทั้งด้านปริมาณและคุณลักษณะ ผลพบว่า นักเรียนทุกคนเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ว่า การเป็นผู้นำเป็นอย่างไร ผู้นำไม่ใช่ผู้ที่ต้องมีตำแหน่ง และความสำคัญของการมีศีลธรรมของผู้นำและทุกคนรับรู้ว่าคุณลักษณะการเป็นผู้นำมากขึ้น

เจฟ (Jaffe. 1998) ทำการศึกษาโดยการใช้ The Choral Reading Model ในนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยการทำกิจกรรมการอ่านให้กับคนชราที่เกษียณการทำงานแล้ว ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีการพัฒนาสติปัญญา และความสนใจมากขึ้นในบทกวี และวรรณคดี ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัย ทำให้นักเรียนมีทัศนคติ มุมมอง และความสัมพันธ์ทางด้านบวก ต่อผู้สูงอายุ และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ทำให้ชุมชนส่งเสริมและช่วยเหลือโรงเรียนของรัฐมากขึ้น

วูลฟสัน (Wolfson. 1997a) นำเสนอผลการศึกษาโครงการการใช้การจัดการสารสนเทศเพื่อการบริการสังคม ในปีที่ 3 โดยที่มีนักเรียนเกรด 11 และเกรด 12 เข้าร่วมในโครงการจำนวน 23 คน ในวิชาการจัดการสารสนเทศ (Information Management Technology Classroom, ITM) วิธีการเรียนการสอนจะมีการพบกันสามคาบต่อสัปดาห์ คาบละ หนึ่งชั่วโมง 15 นาที ในห้องคอมพิวเตอร์ ที่มีคอมพิวเตอร์ 24 เครื่อง และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องเช่น เครื่องพิมพ์ โมเด็ม สื่อสาร โทรศัพท์ และการเชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ต และการฝึกทำงานจริงในองค์กรที่ต้องการพัฒนาการจัดการเทคโนโลยีทั้งในโรงเรียนและในชุมชน โดยที่นักเรียนจะอยู่ในโครงการนี้ตลอดปีการศึกษา จะมีครูรับผิดชอบ 2 คน คนละช่วงเวลา และมีครูที่เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับการทำเว็บเพจ (Web page) 2 คน

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเชิงคุณลักษณะ โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การวิจัยเอกสาร และการสำรวจด้วยวาจา จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทุกคน โดยที่ผู้ทำการศึกษาคนหนึ่งจะเยี่ยมชั้นเรียน 15 ครั้งตลอด 1 ปี พร้อมกับการสังเกต พูดคุย มีส่วนร่วมในชั้นเรียน และเข้าร่วมในการอภิปราย นอกนั้นจะมีการเยี่ยมสถานที่และสัมภาษณ์ผู้ที่รับผิดชอบในสถานที่ที่นักเรียนไปทำกิจกรรม

ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการเห็นว่า โครงการนี้เป็นชุมชนปฏิบัติการจริง และมีความเห็นว่าเขาเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ด้วยแนวคิดที่ต่างไปจากเดิมคือเปิดกว้างขึ้น ยอมรับผู้อื่นมากขึ้น สนใจผู้อื่นมากขึ้น จากการเก็บข้อมูลพบว่านักเรียนหลายคนมีการพัฒนาขึ้นในความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง การพัฒนาตนเองมีความมั่นใจมากขึ้น และเรียนรู้มากขึ้น มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น โดยที่นักเรียนเรียนรู้จากห้องทดลอง และออกไปใช้ในสถานที่ที่นักเรียนไปทำกิจกรรมการบริการสังคม เช่น การสร้างเว็บเพจให้กับสถาบันนั้น นอกจากนั้น 2) ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของครูและผู้เชี่ยวชาญมีส่วนสำคัญในการทำการเรียนรู้ในโครงการนี้

สำเร็จ และทำให้เกิดสถานการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน ความรับผิดชอบส่วนบุคคลและการอุทิศตนให้กับสังคม

มาร์เบอร์รี่ (Marbury. 1998) ทำการประเมินโครงการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมโดยใช้รูปแบบการประเมิน ของสตัฟเฟิลบีม (CIPP) เนื่องจากโรงเรียนที่ผู้วิจัยทำการศึกษาได้ริเริ่มในการบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เข้าในวิชาภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา จึงทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องทราบผลของโครงการ เพราะนักเรียนจะต้องใช้เวลาที่เป็นการบูรณาการทั้ง 2 วิชา สัปดาห์ละหนึ่งวันไปทำกิจกรรมการบริการสังคม ผลการประเมินคือ องค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เป็นเรื่องสำคัญต่อประสิทธิผลของโครงการ โครงการที่มีประสิทธิผลต้องคำนึงถึงรูปแบบของโครงการ ผลประโยชน์ต่อนักเรียน และผลประโยชน์ต่อชุมชน ในแต่ละองค์ประกอบมีองค์ประกอบย่อยหลายประการ ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องคือ นักเรียนทำกิจกรรมการบริการสังคมในโรงเรียนน้อยไป และโครงการไม่มีการต่อเนื่อง

โอลเซน (Olsen. 1998) ทำการศึกษาพลวัตของความสัมพันธ์แบบการให้ความช่วยเหลือ (Tutorial relationship) ของนักเรียนเกรด 6 กับนักเรียนเกรด 1 โดยศึกษาจากโครงการพี่ช่วยน้อง มีจุดประสงค์ของงานวิจัยดังนี้ เพื่อสังเกตและระบุพฤติกรรมทั้งทางวาจา และอวัจนะ เพื่อแสดงถึงพัฒนาการของสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ให้ความช่วยเหลือและผู้รับความช่วยเหลือ โดยศึกษาจากนักเรียนเกรด 6 จำนวน 10 คน ใช้การสังเกตและสัมภาษณ์ตลอด 12 สัปดาห์ เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตระหว่างที่มีชั่วโมงช่วยสอน การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการก่อน ระหว่าง และเมื่อจบการศึกษา นอกนั้นยังเก็บจากการเขียนบันทึกการสังเกตและการตอบสนองของผู้รับในแต่ละชั่วโมงของการติวของนักเรียนเกรด 6

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่านักเรียนเกรด 6 แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ได้รับการตอบสนองทางบวกจากนักเรียนเกรด 1 ตั้งแต่เริ่มโครงการจนจบโครงการ กลุ่มที่ 2 เริ่มด้วยความลำบาก แต่ต่อมาก็ปรับตัวเข้าหากันได้ ส่วนกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนเกรด 1 ได้ เพราะขาดทักษะในการสื่อสาร ผลคือ 2 กลุ่มแรกจะพยายามหาวิธีการหลากหลายที่จะสื่อสารและทำความเข้าใจกับนักเรียนเกรดหนึ่ง จนกระทั่งประสบความสำเร็จในการให้ความช่วยเหลือ ส่วนกลุ่มที่ 3 จะขอเปลี่ยนคู่ที่ได้รับความหมาย แต่นักเรียนทุกคนจะเปลี่ยนผู้ได้รับความช่วยเหลือใหม่ ในสัปดาห์ที่ 5 ผลสำคัญที่ได้รับ คือ พลวัตในสัมพันธ์ภาพของนักเรียนทั้งคู่ มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ

พัฟ (Pugh. 1999) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นในการบริการสังคม : ความสัมพันธ์ของโอกาสในการพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และอัตลักษณ์ การศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมตลอดเวลา 2 ปี โดยที่ให้นักเรียนทุกคนทำกิจกรรม

การรับใช้ โดยที่แต่ละคนเลือกโครงการเองและส่วนมากเลือกเป็นส่วนบุคคล ผลการศึกษาระบุว่า กิจกรรมการรับใช้ที่ต้องการความช่วยเหลือและมีความสัมพันธ์โดยตรงกับผู้ได้รับความช่วยเหลือ มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ของนักเรียนของการทำทนายด้านสติปัญญา และความสัมพันธ์กับผู้ได้รับความช่วยเหลือทำนายความสำเร็จขององค์กร นอกจากนี้ การวิเคราะห์ในขั้นสุดท้าย ชี้ให้เห็นว่า การทำกิจกรรมการรับใช้ตรงกับผู้ต้องการความช่วยเหลือ กระตุ้นการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง ในบริบทโครงการและสังคมนั้น ยิ่งกว่านั้น รูปแบบของกิจกรรม การรับใช้ เป็นตัวทำนายการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนตามเวลาที่ผ่านไป

แฮดดอก (Haddock. 1998) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบังคับใช้ของรัฐกับความพอใจของนักเรียนในการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับการบริการสังคม โดยทำการศึกษาจากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาของรับ จำนวน 3 โรงเรียน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง เป็นอาจารย์ 3 คน และนักเรียน 142 คน ในเกรด 7 และเกรด 8 เก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์ครูและสุ่มกลุ่มนักเรียนจากแต่ละโรงเรียน แบบสำรวจด้วยการเขียนจากนักเรียน และการวิเคราะห์เอกสารของโรงเรียน ซึ่งรวมถึงการจัดประเภทของคำตอบ เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม และรวมถึง การปฏิสัมพันธ์และการฝึกฝน ความเกี่ยวข้องและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ระดับและรูปแบบของการไตร่ตรองและลักษณะของการให้ผลย้อนกลับ ผลของการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนมากพบว่าประสบการณ์ของพวกเขาถูกทำลายและได้รับรางวัล ถึงแม้ว่าการไตร่ตรองอย่างเป็นทางการเป็นรูปแบบ และการประเมินผลสรุป ทั้ง 3 โรงเรียนยังไม่ปรากฏชัดเจน นักเรียนส่วนมากมีเจตคติที่ดีต่อการบริการสังคม ซึ่งแสดงว่ารูปแบบประสบการณ์การเรียนรู้ควรส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความพยายามปฏิรูปการศึกษา

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมแต่อยู่ในระดับวิทยาลัย อุดมศึกษา และชุมชน เช่น

ซีโบลด์ (Siebold. 1998) ทำการประเมินโครงการการบริการสังคมของนักเรียนวิชาเอกสาธารณสุข โดยมีจุดประสงค์เพื่อ 1) อธิบายโครงการที่ใช้แบบมาตรฐานของหลักการสำหรับบูรณาการการเรียนรู้กับการรับใช้ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการรับรู้ของนักศึกษาและอาจารย์ต่อโครงการ โดยเปรียบเทียบจากการมีประสบการณ์เดิมในการรับใช้ การมุ่งเป้าหมายในอาชีพของนักศึกษา โดยมีประชากรนักศึกษา 56 คนที่ลงทะเบียน การเก็บข้อมูลใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดยใช้แบบสำรวจการบริการสังคม การสัมภาษณ์กลุ่ม การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล ผลพบว่า 1) เกณฑ์มาตรฐานสามารถช่วยประเมินคุณภาพของโครงการได้ 2) นักศึกษามีการรับรู้ในทางบวกต่อโครงการและการบริการสังคม 3) ประสบการณ์ในการรับใช้และผลการเรียนไม่พบว่ามี ความแตกต่างกันในทางสถิติ ทั้ง

3 ด้าน นอกจากนั้นผลที่น่าสนใจ คือ อาจารย์ให้ความสำคัญสนับสนุนโครงการแบบไม่แสดงตน นักศึกษามองไม่เห็นว่าการบริการสังคมเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นแต่เพียงข้อกำหนดของการจบหลักสูตร

ในการศึกษาของโลเวน (Loewen. 1999) เรื่องการไตร่ตรองเกี่ยวกับประสบการณ์การบริการสังคมของนักศึกษาปีที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้ตัวอย่างนักศึกษาปีที่ 1 จาก 3 วิทยาลัย จำนวน 295 คน ให้เขียนบันทึกการไตร่ตรองและการตอบแบบสอบถามแบบสั้นๆ เพื่อเป็นการสรุปผลของการทำตามข้อกำหนดของการรับใช้ โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์เนื้อหา โดยคำนึงถึงเพศ การจัดกิจกรรมระดับความเห็นใจ การเสริมพลังอำนาจ และความตั้งใจในการทำการรับใช้ต่อไป ผลพบว่า 1) นักศึกษาหญิงมีความตั้งใจมากกว่านักศึกษาชายที่จะทำกิจกรรมรับใช้ในโอกาสต่อไป 2) การไตร่ตรองที่ทำนอกเหนือจากข้อกำหนดแสดงให้เห็นถึงระดับความเห็นใจผู้อื่นและการเสริมพลังอำนาจมากกว่าที่สำคัญองค์ประกอบด้านการไตร่ตรองเป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยที่ควรกำหนดว่าต้องทำเมื่อใด และจำนวนมากเท่าใด ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป ควรเน้นที่โครงการ และองค์ประกอบของโครงการที่มีผลต่อการเรียนของนักศึกษาและผลที่นักศึกษาได้พัฒนาจากการร่วมโครงการ

แครม (Cram. 1998) ทำการศึกษาผลกระทบของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ต่อพัฒนาการด้านศีลธรรมและการรับรู้ตนเอง ของนักเรียนวิทยาลัยชุมชน โดยทำการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อเปรียบเทียบกลุ่มนักศึกษาที่ลงเรียนวิชาจริยธรรม 3 กลุ่มกับผู้สอนคนเดียวกับนักศึกษาลงทะเบียนเรียน 111 คน ใช้การสอบก่อนและหลังเรียนด้วยการทดสอบและแบบสอบถามด้านการรับรู้ตนเอง แต่แบบทดสอบก่อนหลังใช้ได้ 32 ฉบับ และแบบสอบถามการรับรู้ตนเองใช้ได้ 65 ฉบับ พบว่าไม่มีความแตกต่างด้านสถิติระหว่างผู้ทำกิจกรรมรับใช้กับผู้ไม่ได้ทำกิจกรรมรับใช้ ในพัฒนาการด้านศีลธรรมและการรับรู้ตนเองเพิ่มขึ้น หรือแม้แต่ตัวแปรของภูมิภาค แต่มีข้อเสนอแนะว่า โครงการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในระยะเวลาอันสั้น ที่ทำการศึกษา ไม่ได้ทำให้นักศึกษามารเปลี่ยนแปลงค่านิยม ไปสู่ขั้นพัฒนาการด้านศีลธรรมของโคลเบอร์ก แต่มีผลต่อการรับรู้ตนเองของนักศึกษา

แทร์รี (Terry. 2000) ทำการศึกษาเรื่อง กรณีศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมของวัยรุ่นที่มีความสามารถพิเศษกับชุมชน เป็นการศึกษาการรับรู้ของวัยรุ่นจำนวน 28 คน ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการการบริการสังคม ตั้งแต่ปี 1998-2000 การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต และวิเคราะห์เอกสาร พบว่า การร่วมในโครงการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมทำให้นักเรียนมีโอกาสเติบโตในด้านสติปัญญา ด้านบุคคล ความริเริ่ม และด้านสังคม มีความตระหนักและความรับผิดชอบต่อความเป็นพลเมืองดี

รูทและจิลส์ (Root; & Giles. 1997) สรุปจากรายงานวิจัยการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ในระดับนักเรียนตั้งแต่อนุบาล ถึงเกรด 12 สามารถแบ่งออกเป็นสามประเด็นดังนี้

1) มุ่งที่ผลพัฒนาการทางสติปัญญาและความสัมพันธ์ทางวิชาการ 2) ผลพัฒนาการทางการเป็นพลเมืองดี ทางสังคมและศีลธรรม 3) ผลพัฒนาการส่วนบุคคล สำหรับพัฒนาการด้านสติปัญญา มีการศึกษาเรื่องเกรด ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ และทักษะการคิดระดับสูง ในด้านพัฒนาการด้านการเป็นพลเมืองดี ด้านสังคมและศีลธรรม มักจะทำการศึกษาในเรื่องของทัศนคติ ค่านิยมและความประพฤติ ในฐานะที่เป็นสมาชิกในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และในด้านสังคมจะเกี่ยวข้องถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และความประพฤติที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนั้นยังมีผลพัฒนาการด้านศีลธรรมด้วย ในส่วนของพัฒนาการส่วนบุคคล นั้นปรากฏในด้านบทบาทสังคม พัฒนาทักษะที่เป็นจริง และส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่อย่างมีความหมายและพัฒนาการของตนเอง ในระหว่างการเป็นวัยรุ่น

อัลท์ (Alt. 1994) ระบุว่า การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมทำให้นักเรียนมีการพัฒนาในเรื่องต่อไปนี้

- 1) ความสามารถในการเข้าใจปัญหาในมุมมองที่ซับซ้อนมากขึ้น
- 2) ความสามารถในการคิด การอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นและการกระทำในกลุ่ม
- 3) ความสามารถในการจินตนาการจากมุมมองที่ต่างกันของบุคคลและวัฒนธรรมที่ต่างกัน
- 4) มีการพัฒนาบูรณาการด้านค่านิยมและการกระทำเข้าด้วยกัน
- 5) สร้างนิสัยการคิดอย่างไตร่ตรองหรือมีวิจารณญาณ ต่อสถานการณ์และประสบการณ์
- 6) พัฒนาความรับผิดชอบต่อความเป็นพลเมืองดี

รูท (Root. 1997) สังเคราะห์จากการศึกษาและรายงานผลการวิจัยพบว่า เพศ อายุ ระดับชั้น และประวัติการบริการสังคมของครอบครัวและประสบการณ์เดิมของนักเรียน ส่งผลต่อผลลัพธ์ของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม นอกนั้นคุณลักษณะของโครงการ เช่น การไตร่ตรองอย่างมีระบบ การใช้วิธีการต่างๆในการไตร่ตรองมีผลต่อผลลัพธ์เช่นกัน รวมถึงระยะเวลาของโครงการ และจำนวนชั่วโมงของการทำกิจกรรมด้วย ส่วนการบูรณาการวิชาการนั้น ยังมีการบูรณาการกับวิชาการมาก ผู้เรียนก็จะได้รับทั้งความรู้ด้านวิชาการ การแก้ปัญหา และจิตสำนึกเพื่อสังคม ยิ่งกว่านั้น ประเภทของกิจกรรมที่ทำก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลลัพธ์เช่นกัน ยิ่งผู้เรียนทำกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ จะทำให้เกิดผลที่ดีและที่สำคัญคือ คุณภาพของโครงการมีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของนักเรียนในทุกด้าน รวมถึงบริบทของโรงเรียนและชุมชนด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในประเทศไทย มีดังนี้

เฉลิมชัย มนุษเสวต (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทดลองใช้กับนักศึกษากลุ่มทดลองจำนวน

20 คน พบว่า 1) รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชน จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบทศึกษา โดยภาพรวมรูปแบบการเรียนการสอนยังเป็นการเรียนรู้ในห้องเรียนมากกว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง 2) รูปแบบวิชาที่พัฒนาขึ้น เป็นการบูรณาการการเรียนการสอนกับกิจกรรมนักศึกษา มุ่งพัฒนานักศึกษาด้านองค์ความรู้ และบุคลิกภาพ จัดการเรียนการสอนเป็นภาคทฤษฎี 30% ภาคทฤษฎีและกิจกรรม 50% ภาคกิจกรรมบริการชุมชน 20% 3) หลังการทดลอง นักศึกษามีพัฒนาการดีขึ้นด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การเห็นคุณค่าในตนเอง ภาวะผู้นำ และการแสดงความคิดเห็นและประสบการณ์ของตนเอง

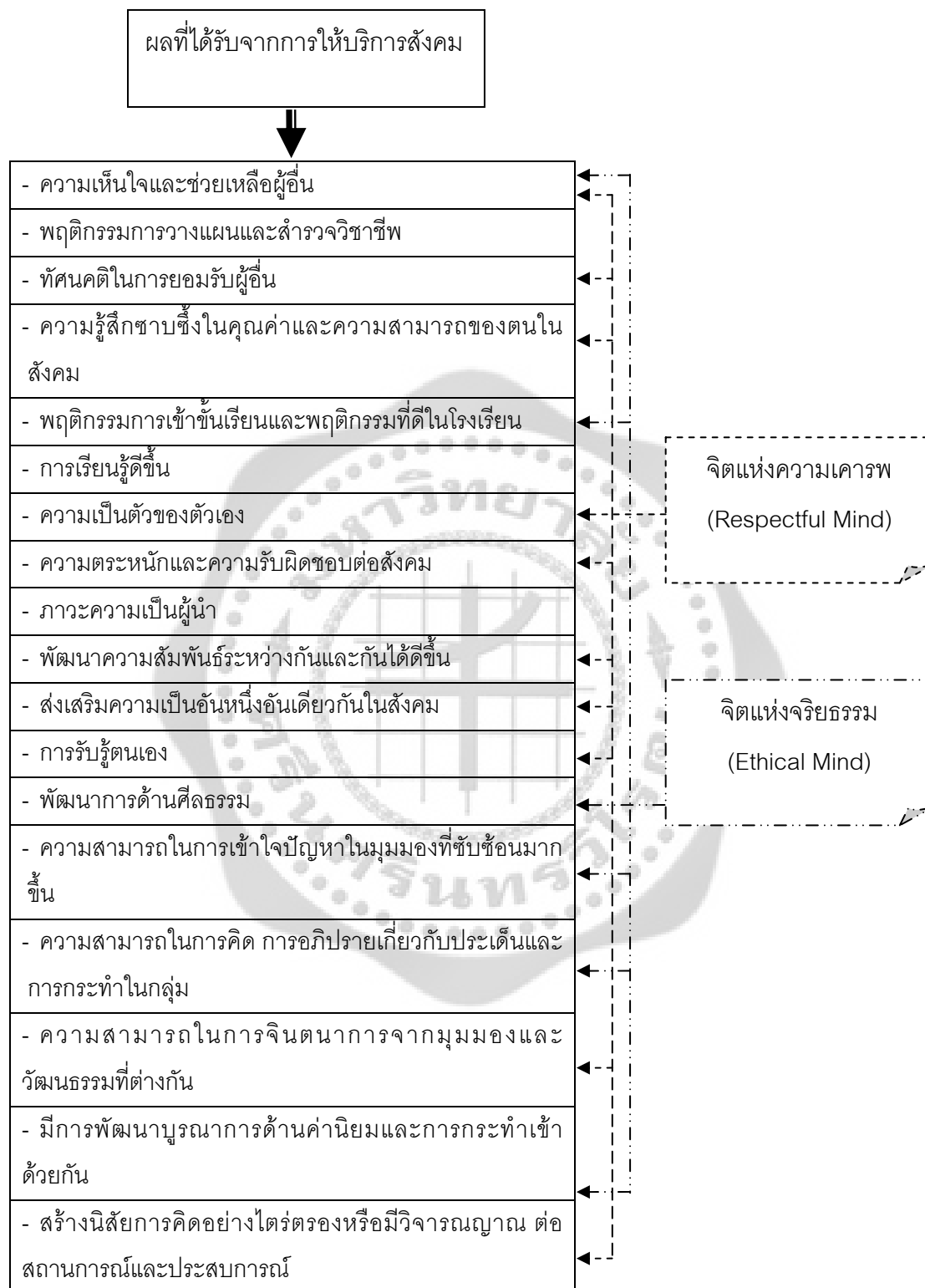
สุริน คล้ายรามัญ (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี ศึกษาผู้นำสตรี จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน ผลการวิจัยแสดงว่า กระบวนการอบรมมีขั้นตอนดังนี้ 1) รวบรวมประสบการณ์เดิมของผู้เข้ารับการอบรม 2) ให้ประสบการณ์ใหม่ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 3) ให้ผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนความคิดและอภิปราย 4) ให้ผู้เข้าอบรมสรุปความคิดรวบยอด 5) ให้ผู้เข้ารับการอบรมประยุกต์ความรู้โดยการวางแผนการบริการสังคม 6) ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติกิจกรรมการบริการสังคม 4) ให้ผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนความคิดและวิเคราะห์ประสบการณ์จากการบริการสังคม 8) ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานผลการเรียนรู้ 9) ประเมินผลการอบรม 10) ติดตามผลการอบรม

ผลจากการทดลองใช้พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความรู้ สูงกว่าก่อนอบรม ส่วนค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติทางการเมืองไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ทางการเมือง เจตคติทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการอบรม และการติดตามผลการอบรมไม่แตกต่างกัน กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ทางการเมืองหลังการอบรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม ส่วนค่าเฉลี่ยเจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่าเฉลี่ยความรู้ทางการเมือง เจตคติทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการติดตามผลการอบรมไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ส่งผลทำให้ผู้เรียนได้ความเข้าใจและช่วยเหลือผู้อื่น พฤติกรรมการวางแผนและสำรวจวิชาชีพทัศนคติในการยอมรับผู้อื่นความรู้สึกรับซึ่งในคุณค่าและความสามารถของตนในสังคมพฤติกรรมก้าวร้าวขั้นเรียนและพฤติกรรมที่ดีในโรงเรียนการเรียนรู้ดีขึ้น ความเป็นตัวของตัวเอง ความตระหนักและความรับผิดชอบต่อสังคม ภาวะความเป็นผู้นำพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันได้ดีขึ้น ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม การรับรู้ตนเอง พัฒนาการด้านศีลธรรม ความสามารถในการเข้าใจ

ปัญหาในมุมมองที่ซับซ้อนมากขึ้น ความสามารถในการคิด การอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นและการกระทำในกลุ่มความสามารถในการจินตนาการจากมุมมองและวัฒนธรรมที่ต่างกัน มีการพัฒนาบูรณาการด้านค่านิยมและการกระทำเข้าด้วยกัน สร้างนิสัยการคิดอย่างไตร่ตรองหรือมีวิจารณญาณ ต่อสถานการณ์และประสบการณ์ ผลการศึกษาที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมดังภาพประกอบ 8 ดังนี้

ภาพประกอบ 8 สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนแบบบริการสังคมกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม

7. ความสุขในการเรียนรู้

ความหมายของความสุขในการเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการเรียนรู้ พบว่า ความสุขในการเรียนรู้ หมายถึงความรู้สึกที่ดีต่อผู้เรียนที่มาจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ทางการเรียนรู้ที่มาจากการจัดประสบการณ์เรียนรู้จากครูผู้สอน ได้แก่ การต้องการเรียนรู้และการทำกิจกรรม สนุกสนานเพลิดเพลินในการเรียน อยากร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในการเรียน อยากทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนและผู้สอนและมีความรู้สึกดีเมื่อได้อยู่กับเพื่อนและผู้สอน (วรรณิ โสมประยูร. 2540: 7; พระธรรมปิฎก. 2541: 36; วิชัย วงษ์ใหญ่. 2542: 33; คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543: 31; สำลี รักสุทธี. 2544: 14)

ประเภทของการเรียนรู้ที่มีความสุข

พระธรรมปิฎก (2541: 36) ได้จัดแบบของการเรียนรู้ที่มีความสุขไว้ 2 แบบคือ

1. ความสุขที่อาศัยปัจจัยภายนอก เป็นความสุขที่เกิดจากสภาพแวดล้อม คือมีกัลยาณมิตร เช่นครู อาจารย์ เป็นผู้สร้างบรรยากาศแห่งความรัก ความเมตตา และช่วยให้สนุก ซึ่งต้องระวังเพราะถ้าควบคุมไม่ดี ความสุขแบบนี้จะให้นักเรียนอ่อนแอหลง ยิ่งถ้ากลายเป็นการเอาใจ หรือตามใจ จะยิ่งอ่อนแอไปทำให้เกิดลักษณะพึ่งพา

2. ความสุขที่เกิดจากปัจจัยภายใน เป็นความสุขที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง ซึ่งเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ และมีความสุขจากการสนองความใฝ่รู้ ความสุขแบบนี้ทำให้คนเข้มแข็ง เขาจะมีความสุขเมื่อได้เรียนรู้ เมื่อยิ่งทำก็ยิ่งมีความสุข และยิ่งมีความเข้มแข็ง

ดังนั้น การสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขจึงควรมุ่งสร้างความสุขจากปัจจัยภายใน โดยมีปัจจัยภายนอกเป็นองค์ประกอบนำทาง ก็จะช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้อย่างแท้จริง

แนวคิดของการสร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข

ด้วยการสร้างความสุขที่อาศัยปัจจัยภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวอาจทำให้เกิดโทษได้เช่น ทำให้นักเรียนเรียกร้องเอาแต่ใจตัวเอง เกิดนิสัยชอบพึ่งพาผู้อื่น และมีความสุขแบบพึ่งพาดังนั้น ครูผู้นำทางแห่งการเรียนรู้ จึงต้องเข้าใจหลักการและมีแนวปฏิบัติได้ถูกต้อง

1. การสร้างบรรยากาศแห่งความรักให้เด็กมีความสุขนั้นไม่ใช่จุดหมาย แต่เป็นการสร้างปัจจัยเอื้อต่อการก้าวสู่เป้าหมาย คือ หนุนการเรียนรู้และการทำอะไรที่เป็นการสร้างสรรค์

2. ให้เด็กอยู่ในบรรยากาศแห่งความรัก หรือได้รับความรักในลักษณะที่ไม่รวมศูนย์เข้าหาตัว แต่ให้ขยายความรักออกไปรักครู รักเพื่อน และอยากช่วยเหลือผู้อื่น

3. ครูควรสร้างนิสัยช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และการร่วมกันคิดร่วมกันทำให้มากกว่าการพึ่งพาผู้อื่น เป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะของสังคมที่พึงปรารถนา

4. ครูควรใช้ปัจจัยภายนอกช่วยทำให้สถานการณ์นั้นเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาปัจจัยภายใน คือ ความใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ในตัวเด็ก

5. สถานการณ์การเรียนรู้ที่สนุก ต้องไม่ทำให้เด็กติดในความสนุก หรือเห็นแก่ความสนุก ต้องดำเนินไปในลักษณะที่ความสนุกนั้นเป็นปัจจัยนำไปสู่การใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดชีวิต

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุขนั้นครูผู้นำทางการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีเป้าหมายของการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ถูกต้องกล่าวคือ เพื่อมุ่งสร้างนิสัยของการใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต มิใช่เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดความสุขสนุกในการเรียนเพียงอย่างเดียว ควรมุ่งสร้างคุณลักษณะ ของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น การพึ่งตนเองให้มากกว่าพึ่งผู้อื่น และการเป็นคนมีความคิดใฝ่สร้างสรรค์ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไปในอนาคต

องค์ประกอบของการเรียนรู้ที่มีความสุข

เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนารอบด้าน และเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ การสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีความสุขจึงเป็นสิ่งจำเป็น ครูจึงควรได้ทราบถึงองค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนดำเนินไปอย่างมีความสุขซึ่งมี 6 ประการ

1. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจและสมอง เด็กควรได้มีโอกาสเลือกเรียนตามถนัดและความสนใจ มีโอกาสเลือกอนาคตของตนเอง และมีสิทธิ์ได้รับปฏิบัติจากผู้ใหญ่อย่างมนุษย์คนหนึ่ง

2. ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคนครูควรให้ความเอาใจ ใส่ ต่อเด็กทุกคนเท่าเทียมกันมีการเตรียมตัวเพื่อการสอนให้มีคุณภาพ มีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือเด็กให้รู้จักตนเอง รู้จักแก้ปัญหาและเรียนรู้วิธีการนำตนเองไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างมีสติ และเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม

3. เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตัวเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ทุกเวลา รู้จักตัวเอง เห็นคุณค่าของชีวิต และความเป็นมนุษย์ของตน ยอมรับทั้งจุดดีและจุดด้อยของตน รู้จักเกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น มีเหตุผลและใจกว้าง พร้อมที่จะดำเนินชีวิตในบทบาทของผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ

4. เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ได้ค้นพบความสามารถของตน ได้เรียนรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างไกล เรียนให้เข้าใจและทำได้ รู้เคล็ดลับของการทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ และเรียนจนรู้จักวิถีคิด วิถีปฏิบัติของตนในอาชีพนั้น เสมือนเป็นคนที่อยู่ในอาชีพนั้นจริงๆ ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างสร้างสรรค์เพื่อความสุขของตนเองและผู้อื่น

5. เด็กได้รู้จักคิดและพัฒนาความคิดจากความรู้ที่ได้รับขยายวงไปสู่ความรู้ใหม่ เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรทดลอง อยากรศึกษาให้ลึกซึ้งเพิ่มเติม รักการเรียนมีระบบในการเรียนและเห็นประโยชน์ของการเรียนซึ่งไม่ได้ยึดงำกักต้ออยู่แต่ในห้องเรียน แต่อาจสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น

6. การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียน แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในสภาพความเป็นจริง เกิดประโยชน์และมีความหมายต่อตัวเขา รู้จักสืบเสาะหาคำตอบ ข้อสงสัยต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล มีความคิดเป็นของตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ตกเป็นเครื่องมือของใคร รู้วิธีดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้อื่นได้เมื่อเขาเติบโตขึ้น ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นครูอย่างแท้จริง ทั้งด้านคุณลักษณะนิสัย จิตใจ และด้านความรู้ความสามารถที่จะจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดพัฒนา มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านจิตใจ เพื่อเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข

กระบวนการเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุข เป็นพื้นฐานการเสริมสร้างคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์และเสริมสร้างเจตคติทางบวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นสภาพของการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ทำให้เกิดการพัฒนารอบด้านและรักการเรียนรู้อันส่งผลต่อความสำคัญของการเรียนรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ตลอดชีวิต เด็กจะมีความรู้สึก รักการเรียนรู้อยากเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ วิเศษ ชินวงส์ (2544: 37-38) อธิบายไว้ว่า การที่จะทำให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเรียนนั้นจะต้องได้เรียนรู้ภายใต้บรรยากาศดังนี้คือ 1) การได้รับการยอมรับในความสามารถ การได้รับประสบการณ์ของความสำเร็จอยู่เสมอจนเกิดความภูมิใจในตนเอง ได้รับการชมเชย การเสริมแรง การทำงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถความถนัดจนสำเร็จย่อมจะเกิดความมั่นใจ กล้าที่จะเผชิญ กล้าที่จะเรียนรู้และมองสิ่งที่อยู่รอบตัวอย่างสร้างสรรค์ เห็นคุณค่าของตนเอง ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนตามถนัดและสนใจ การปฏิบัติตนอย่างเป็นกัลยาณมิตรของผู้สอนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้เรียนจะมีความสุขเมื่อได้เรียนกับผู้สอนที่เข้าใจ ร่วมคิดไปกับผู้เรียนที่เข้าใจและสามารถจูงใจให้ผู้เรียนตื่นตัวไปกับบทเรียนแต่ละบท สนุกกับกิจกรรมแต่ละตอน มีกำลังใจที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยน และให้ความรักต่อสิ่งที่เรียน ต่อเพื่อน ต่อธรรมชาติแวดล้อม

มีศรัทธาต่อการดำรงชีวิตและให้รู้จักสร้างความหวังในอนาคต การจัดกิจกรรมที่น่าสนุก น่าสนใจ ชวนให้ติดตามจะต้องมีความแปลกใหม่ไม่น่าเบื่อ มีการเชื่อมโยงความรู้เก่าไปสู่ความรู้ใหม่ ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นเข้าใจให้ติดตามและเติมเต็ม ใฝ่หาความรู้และขยายความรู้ออกไปสู่โลกกว้าง เข้าใจชีวิตและธรรมชาติตามวัย การเรียนรู้ที่มีความสุขจึงเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความดี ความงาม และความจริงอย่างสมดุล เป็นพลังสนับสนุนผู้เรียนให้มองเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อม มองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนย่อยกับองค์รวมอันเป็นพื้นฐานของผู้เรียน ตระหนักถึงความสำคัญของความงามและจริยธรรมจึงจะเกิดกับผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความงาม ผู้เรียนจะชอบร้องเพลง ชอบการแสดงออก การสร้างสรรค์ กิจกรรมทางศิลปะ ซึ่งเป็นพื้นฐานการเสริมสร้างรสนิยม ค่านิยม และมีความสุขทริยภาพ ทำให้จิตใจอ่อนโยนประณีต รับรู้ในมิติความงามที่หลากหลายได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 33-35) นำเสนอ " ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข " ซึ่งมีหลักการสำคัญว่า การเรียนรู้ที่มีความสุข จะต้องมีแนวคิดพื้นฐานที่จะต้องสร้างความรักและความศรัทธาให้กับนักเรียน เพราะศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ที่ดีที่สุด การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการได้สัมผัส และสัมพันธ์กับของจริงและธรรมชาติ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ตนเอง และบุคคลรอบข้าง ช่วยให้เขาปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวการประยุกต์กระบวนการ ทศน์ใหม่ทางการศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

การพัฒนาให้เด็กเป็นคนที่ เก่ง ดี และ มีความสุข ต้องมีความสมดุลในการจัด กระบวนการเรียน การสอน บรรยากาศ และ สภาพแวดล้อมโดยให้เด็กได้ สนุก สนาน กับกิจกรรมการเรียน และเสริมสร้าง ประสบการณ์ที่ สร้างสรรค์ ให้ผู้เรียนมี ความสุข จากการช่วยเหลือ อื้ออาทรและร่วมมือร่วมใจกัน สามารถจัดการ จัดระบบโดยร่วมมือกันรับผิดชอบ ในการปฏิบัติตากฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลง เพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเอง สำหรับการอยู่ร่วมกัน และให้ผู้เรียนมีความสนใจใฝ่รู้ ซึ่งต้องอาศัย กระบวนการเรียนรู้ ตามสภาพจริง (Authentic Learning) และ กระบวนการ ประเมินตามสภาพจริง (Authentic Evaluation)

ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาให้เด็กเป็นคนเก่ง ดี และ มีความสุข ควรจะมีการส่งเสริม หรือพัฒนาเด็ก ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้ (Student - centered approach) โดยเน้นให้เด็กเป็นผู้ปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ส่งเสริมพัฒนาการของสมองทุกๆ ด้าน (Whole brain approach) ทั้งด้านร่างกาย ภาษาศาสตร์ ดนตรี การรับรู้ และมิติสัมพันธ์ และการรักษารวมชาติ
3. ส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทักษะ กระบวนการคิด (Thinking Skill) และการ แก้ไขปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล และในเชิงสร้างสรรค์

4. เน้นการบูรณาการการเรียนรู้ และทักษะความถนัดของผู้เรียน โดยส่งเสริมศักยภาพของเด็กทุกด้าน โดยการเรียนเป็นหน่วย(Thematic Approach)

5. เน้นการพัฒนาเด็กในด้านการอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกันตามวิถีประชาธิปไตย

6. ส่งเสริมการเข้าใจตนเอง รู้จักส่วนดี ส่วนบกพร่องของตนเอง และความเข้าใจผู้อื่น สามารถชื่นชมกับความสำเร็จของผู้อื่น

7. เน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Evaluation) โดยอาศัย การสังเกต การสัมภาษณ์ การเก็บสะสมแฟ้มผลงานของเด็ก

การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีความสุขร่วมกันทั้งผู้เรียนและผู้สอน ควรมีลักษณะดังนี้

1. บทเรียนเริ่มต้นจากง่ายไปหายาก
2. วิธีเรียนสนุก ไม่น่าเบื่อ
3. ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิดในแนวต่างๆ
4. มีกิจกรรมหลากหลาย สนุกชวนให้ผู้เรียนสนใจบทเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม
5. แนวการเรียนรู้สัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติ
6. สื่อที่ใช้ประกอบการสอนเร้าใจให้เกิดการเรียนรู้
7. การประเมินผลเน้นพัฒนาการของผู้เรียนในภาพรวมมากกว่าผลเรียนทางวิชาการ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองด้วย

รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม แนวคิดเรื่อง 5 จิตคิดเพื่ออนาคต (5 Mind for The Future) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดสำคัญเพื่อสังเคราะห์เป็นหลักการและแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในการวิจัยได้ดังนี้

การจัดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม

การจัดการเรียนการสอนด้วยการกระทำ เป็นการเรียนรู้ที่ต้องเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน ในการจัดสถานการณ์การเรียนรู้ต้องทำให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับประสบการณ์จริง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อผู้เรียนลงมือกระทำเอง และเชื่อว่าประสบการณ์มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ (Dewey, 1926) การกระทำของมนุษย์สัมพันธ์กับจิตสำนึก มนุษย์สามารถไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ และดัดแปลงให้ดีขึ้น นำไปสู่การมีจิตสำนึกโดยการกระตุ้นด้วยเทคนิคการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่มีการตั้งคำถามและอภิปรายโต้แย้งความคิดซึ่งกันและกัน วิพากษ์วิจารณ์จนกระทั่งได้ความหมายที่สมบูรณ์ และที่สุดจะทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ ที่มาของสิ่งต่างๆ จะใช้เพียงสติปัญญาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องเป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ (Freire, 1998) เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการกระทำและรู้จักการแก้ปัญหา มีกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ต่อสังคม ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปรายโต้แย้งตามแนวทางประชาธิปไตย โดยที่ผู้สอนจะเป็นผู้ยึดมั่นประชาธิปไตย เป็นนักแก้ปัญหา และสนใจเรื่องของสังคม (Brameld, 1971) จุดเน้นที่สำคัญของการบริการสังคมประสบการณ์คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ คือวงจรการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย การสร้างประสบการณ์ตรง การสังเกตผลสะท้อนกลับ การประมวลความคิดรวบยอด การทดลองโดยการปฏิบัติ (Kolb, 1984) จากแนวคิดดังกล่าวพบว่าการจัดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมได้ เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เป็นประสบการณ์ด้านการศึกษา โดยที่นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งวรภัทร ภูเจริญ (2552: 67) กล่าวว่า เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเองจากการค้นพบ (Tacit Knowledge) ต้องมีการลงมือปฏิบัติจึงจะเข้าใจได้เองและเป็นทักษะภายใน (Internal Tacit Knowledge) เน้นการพัฒนาจิตใจของผู้ปฏิบัติ เช่น พัฒนาให้มีสติ เห็นตนเองตามความเป็นจริง การเกิดจิตอาสา โดยการบริการสังคมอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในประสบการณ์รับใช้ที่มีการจัดเตรียมอย่างดีเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและมีความเชื่อมโยงความร่วมมือทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการบูรณาการเข้าในหลักสูตรวิชาการของผู้เรียน และมีการจัดเวลาที่แน่นอนให้ผู้เรียนสามารถคิด พุด

และเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำและเห็นระหว่างที่ลงมือทำกิจกรรม นอกจากนั้น ยังให้โอกาสผู้เรียนในการประยุกต์ใช้ทักษะความรู้ใหม่ๆที่ได้เรียนรู้ แล้วในสถานการณ์จริงในชุมชนของเขา และส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน และช่วยให้มีพัฒนาการของความสำนึกในการสนใจผู้อื่นด้วย (Root. 1997) อีกทั้งไอแซคสันและเซฟเปอร์สไตท์ (Isaacson; & Saperstein. 2005: 20-21) กล่าวถึงเหตุผลที่ควรเลือกใช้การบริการสังคมในการสอน เนื่องจากเป็นการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์จากการเรียนรู้ การปฏิบัตินอกห้องเรียนจะช่วยให้ นักเรียนได้พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา การทำโครงการบริการสังคมทำให้ผู้เรียนได้ออกนอกพื้นที่ของตนเอง สนับสนุนให้เกิดความเป็นผู้นำ สร้างทักษะการทำงานเป็นทีม การบริการสังคมทำให้เกิดความรับผิดชอบ เกิดความรู้สึกร่วมกันและคำนึงถึงผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวและสนับสนุนประชาธิปไตยอีกด้วย ตลอดจนการบริการสังคมสอดคล้องกับแนวคิดของการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 127) ที่กล่าวว่า การบริการสังคมเป็นการสร้างผลงานที่ดี ที่ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญ เกิดความรับผิดชอบ เป็นผลงานที่ทำให้ได้รับการยกย่องชื่นชม มีความน่าดึงดูดใจ มีความหมายและก่อให้เกิดกำลังใจเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ท้าทาย เป็นการศึกษาที่เตรียมความพร้อมให้ชีวิต เพื่อชีวิตที่ดี ผู้สอนควรเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนเพื่อก้าวไปสู่ชีวิตที่ดี แม้กระทั่งในสังคม ในที่ทำงานก็ควรสนับสนุนให้เกิดผลงานที่ดีและรักษาผลงานที่ดีเหล่านี้เอาไว้ จึงสามารถสรุปหลักการของการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมที่นำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนโดยการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน มีการจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จริง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนลงมือปฏิบัติ
2. การกระทำของมนุษย์สัมพันธ์กับจิตสำนึก มนุษย์สามารถไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ และดัดแปลงให้ดีขึ้น นำไปสู่การมีจิตสำนึกโดยการกระตุ้นด้วยเทคนิคการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่มีการตั้งคำถามและอภิปรายโต้แย้งความคิดซึ่งกันและกัน เป็นการผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ
3. เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการกระทำและรู้จักการแก้ปัญหา มีกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ต่อสังคม ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปรายโต้แย้งตามแนวทางประชาธิปไตย โดยที่ผู้สอนจะเป็นผู้ยึดมั่นประชาธิปไตย เป็นนักแก้ปัญหา และสนใจเรื่องของสังคม

แนวคิดเรื่อง 5 จิตคิดเพื่ออนาคต (5 Mind for The Future)

จิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind)

การพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตแห่งความเคารพ ต้องพัฒนาทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551) และทักษะทางการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551) เพื่อช่วยให้เกิดความสงบสุขและความสามัคคีในสังคม การพัฒนาให้บุคคลมีจิตเคารพนั้นถือว่เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาด้านใน ซึ่งการเรียนรู้หมายถึง เมื่อเรียนรู้แล้วพฤติกรรมมีการเปลี่ยนแปลง (วรภัทร์ ภูเจริญ. 2552: 35) มุ่งเน้นสร้างกระบวนการทัศนคติใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตา (Gardner.2006) และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง การเรียนรู้เพื่อให้เกิดจิตแห่งความเคารพเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยประสบการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผ่านการใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ หรือการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา และมีการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล กระบวนการที่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง บุคคลมิได้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง แต่พวกเขาเรียนรู้จากการประมวลผล ประสบการณ์ทั้งหมด (ธนา นิลชัยโกวิทย์. 2551: 9-10) บุคคลที่มีจิตแห่งความเคารพต้องรู้จักการทำงานแบบร่วมมือ (Gardner. 2006) การเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน ช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเพื่อนๆ เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่นที่แตกต่างจากตน การเคารพสิทธิมนุษยชน (Gardner. 2006) เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดจิตแห่งความเคารพ ทำให้ผู้เรียนคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และสามารถสรุปหลักการพัฒนาเพื่อให้เกิดจิตแห่งความเคารพ ที่นำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence)
2. เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน พัฒนาให้มีความเมตตาและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม
3. การพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติเพื่อผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง
4. การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผ่านการคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ หรือการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา และมีการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลเป็นกระบวนการที่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง

5. มีการทำงานแบบร่วมมือผ่านการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน

6. การเคารพสิทธิมนุษยชน ทำให้ผู้เรียนคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์

จิตแห่งจริยธรรม

การพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตแห่งจริยธรรมนั้น จำเป็นต้องพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดจิตแห่งจริยธรรม เนื่องจากจิตสาธารณะมีความเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) และเป็นอุปนิสัยที่ 4 ของแนวคิดอุปนิสัย 8 ประการของโควี (Covey. 1998) (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2551) เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย ตลอดจนการมีวินัยเคร่งครัดจัดว่าเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญของการมีจิตแห่งจริยธรรม (Gardner. 2006) เนื่องจากวินัยในตนเองจะเป็นตัวกำกับ และควบคุมให้การประพฤติปฏิบัติตัวของผู้เรียน การทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในกรอบหรือในแนวทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำไปสู่การฝึกฝนให้เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถสรุปหลักการพัฒนาให้เกิดจิตแห่งจริยธรรมเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย

2. การมีวินัยจะเป็นตัวกำกับ และควบคุมให้การประพฤติปฏิบัติตัวของผู้เรียน การทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในกรอบหรือในแนวทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำไปสู่การฝึกฝนให้เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้ นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากสาระสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม แนวคิดเรื่อง 5 Mind ได้แก่อุดมคติแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักการและแนวคิดของรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ตามตาราง 7 ดังนี้

จากตาราง 7 จะได้หลักการของรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ เพื่อเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การมีจิตสำนึก ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ ตลอดจนมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย ได้แย้งตามแนวทางประชาธิปไตยและเน้นการเรียนรู้เป็นกลุ่ม

จากหลักการของรูปแบบการเรียนการสอนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนได้ดังภาพประกอบ 8

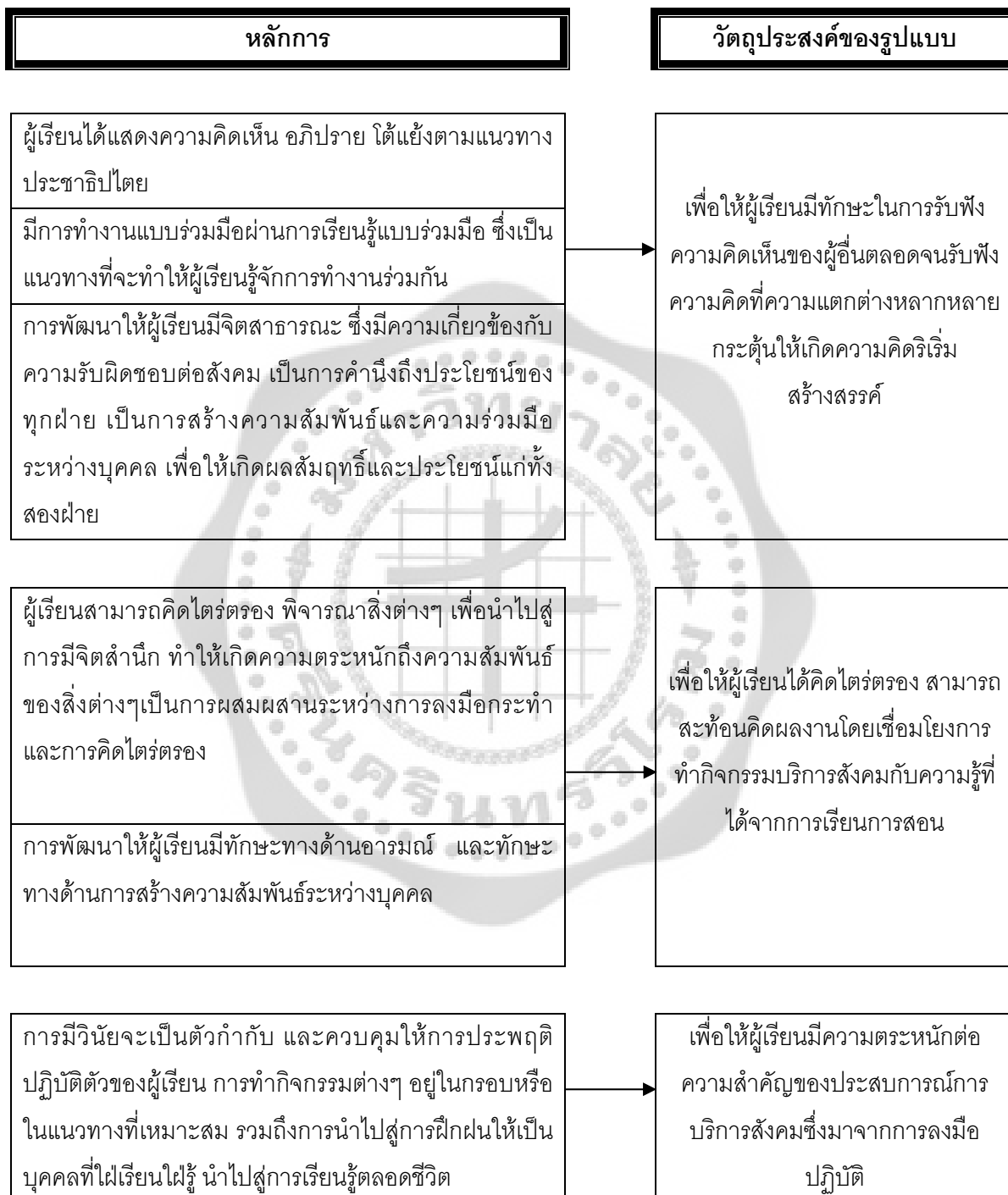
หลักการและแนวคิดของรูปแบบ
<ul style="list-style-type: none"> ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปรายตามแนวทางประชาธิปไตย
<ul style="list-style-type: none"> ผู้เรียนสามารถคิดไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การมีจิตสำนึก ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ
<ul style="list-style-type: none"> เน้นกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนกันสร้าง ความตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม
<ul style="list-style-type: none"> ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการร่วมมือในการปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน
<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้าน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence)
<ul style="list-style-type: none"> เน้นการปลูกฝังความตระหนักใ้ภายในตน พัฒนาให้มี ความเมตตาและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม
<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง
<ul style="list-style-type: none"> การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผ่านการคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจยารณญาณ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ หรือการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา และมีการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลเป็นกระบวนการที่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง
<ul style="list-style-type: none"> มีการทำงานแบบร่วมมือผ่านการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน
<ul style="list-style-type: none"> การเคารพสิทธิมนุษยชน ทำให้ผู้เรียนค่านึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์
<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) เป็นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย
<ul style="list-style-type: none"> การมีวินัยจะเป็นตัวกำกับ และควบคุมให้การประพฤติปฏิบัติตัวของผู้เรียน การทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในกรอบหรือในแนวทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำ ไปสู่การฝึกฝนให้เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้ นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

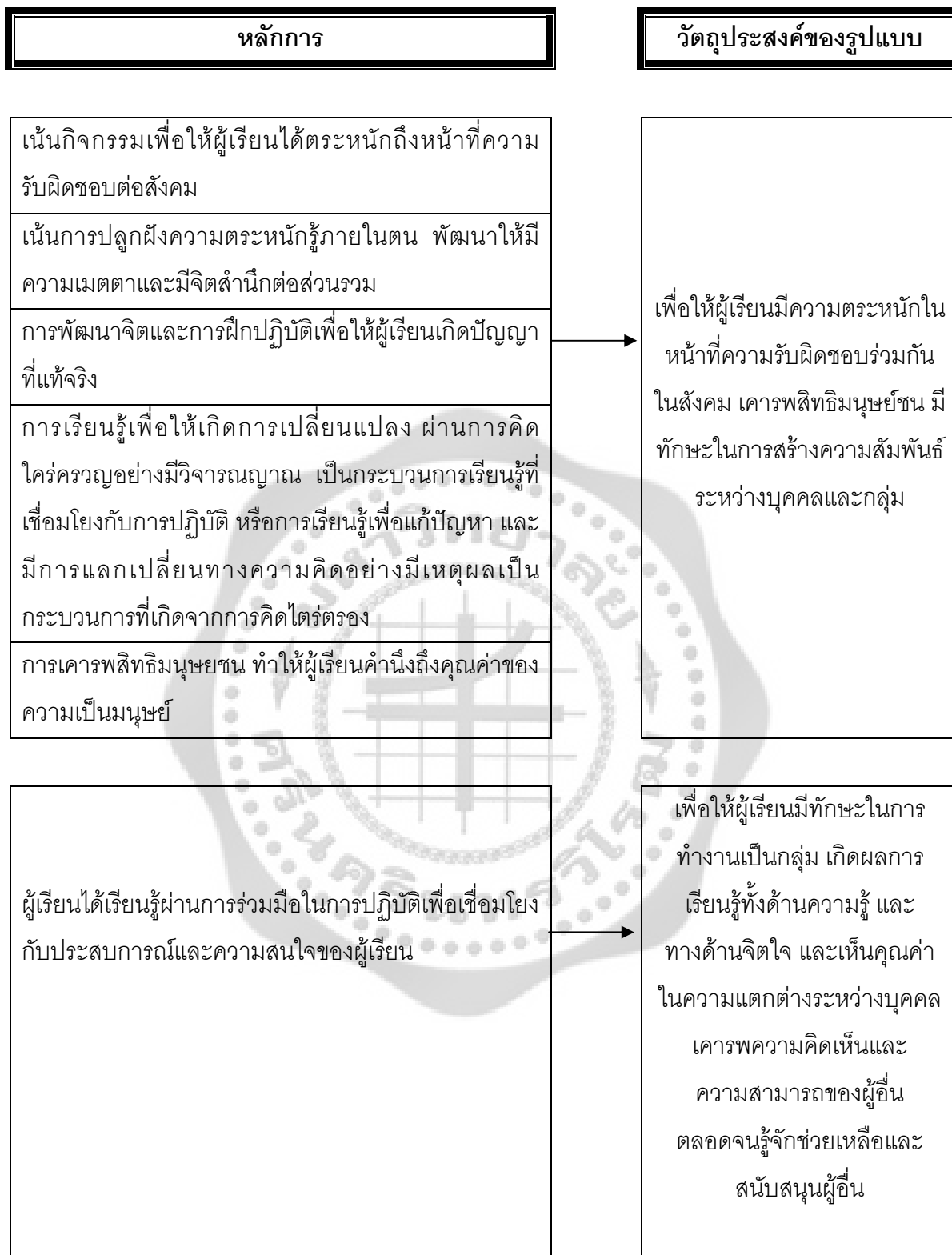

รูปแบบ การจัด การเรียนการสอน
หลักการ และแนวคิด
วัตถุประสงค์
ขั้นตอนการเรียนการสอน
การวัดและประเมินผล

ภาพประกอบ 8 การสังเคราะห์หลักการ/ แนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน

จากหลักการของรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นำไปสู่การพัฒนา
วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนได้ดังนี้

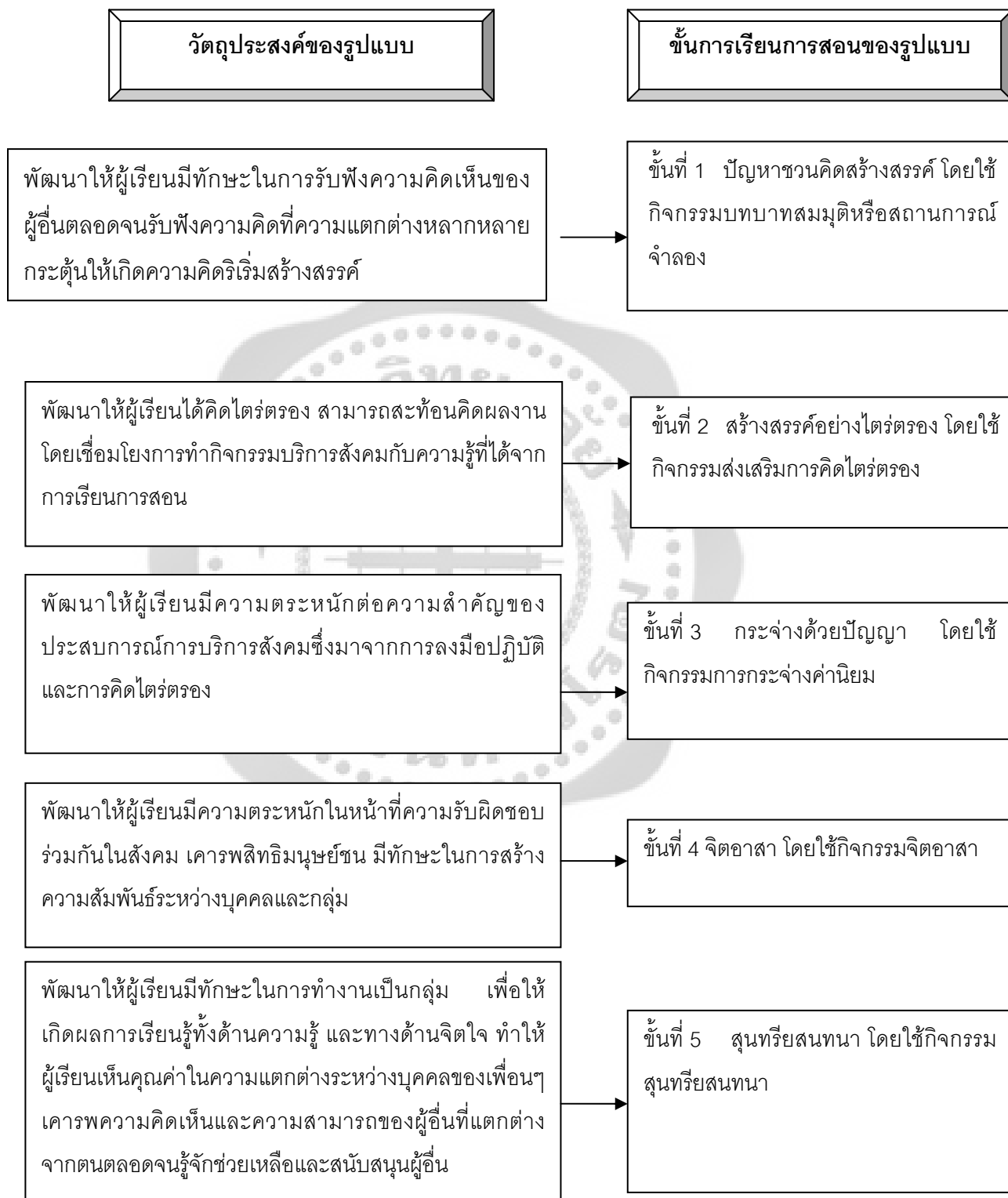
ภาพประกอบ 9 หลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน

จากวัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนข้างต้น นำไปสู่การกำหนดชั้นการเรียนการสอนของรูปแบบและกิจกรรมการเรียนการสอน โดยในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้มาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมมาใช้ในขั้นตอนของรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

ตาราง 8 กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในรูปแบบการเรียนการสอน

คุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา	กิจกรรมการเรียนการสอน	ผลของการพัฒนาจิต	ประเมิณผล
การทำงานร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> • การเรียนรูแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) 	จิตแห่งความเคารพ	ทักษะการทำงานร่วมกัน
ทักษะทางด้านอารมณ์	<ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมการคิดไตร่ตรอง (Reflective thinking) 	จิตแห่งความเคารพ	ทักษะทางด้านอารมณ์
ทักษะทางการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล			ทักษะทางการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
ความมีวินัย	<ul style="list-style-type: none"> • กระบวนการกระจำง่าค่านิยม 	จิตแห่งจริยธรรม	ความมีวินัย
จิตสาธารณะ	<ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมจิตอาสา • บทบาทสมมุติ • สถานการณ์จำลอง 	จิตแห่งจริยธรรม	การมีจิตสาธารณะ
ความเคารพสิทธิมนุษยชน	<ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมสุนทรียสนทนา (Dialogue) 	จิตแห่งความเคารพ	การเคารพสิทธิมนุษยชน
ความเมตตา			การมีความเมตตา
คิดทางบวก			การคิดทางบวก

จากวัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนข้างต้น นำไปสู่การกำหนดชั้นการเรียนการสอนของรูปแบบและกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

ภาพประกอบ 10 วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนและขั้นตอนของรูปแบบการเรียนการสอน

จากภาพประกอบ 10 สรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ประกอบด้วยชั้นการเรียนการสอนทั้งหมด 6 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมุติหรือสถานการณ์จำลอง

ชั้นที่ 2 สร้างสรรค์อย่างไตร่ตรอง โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking)

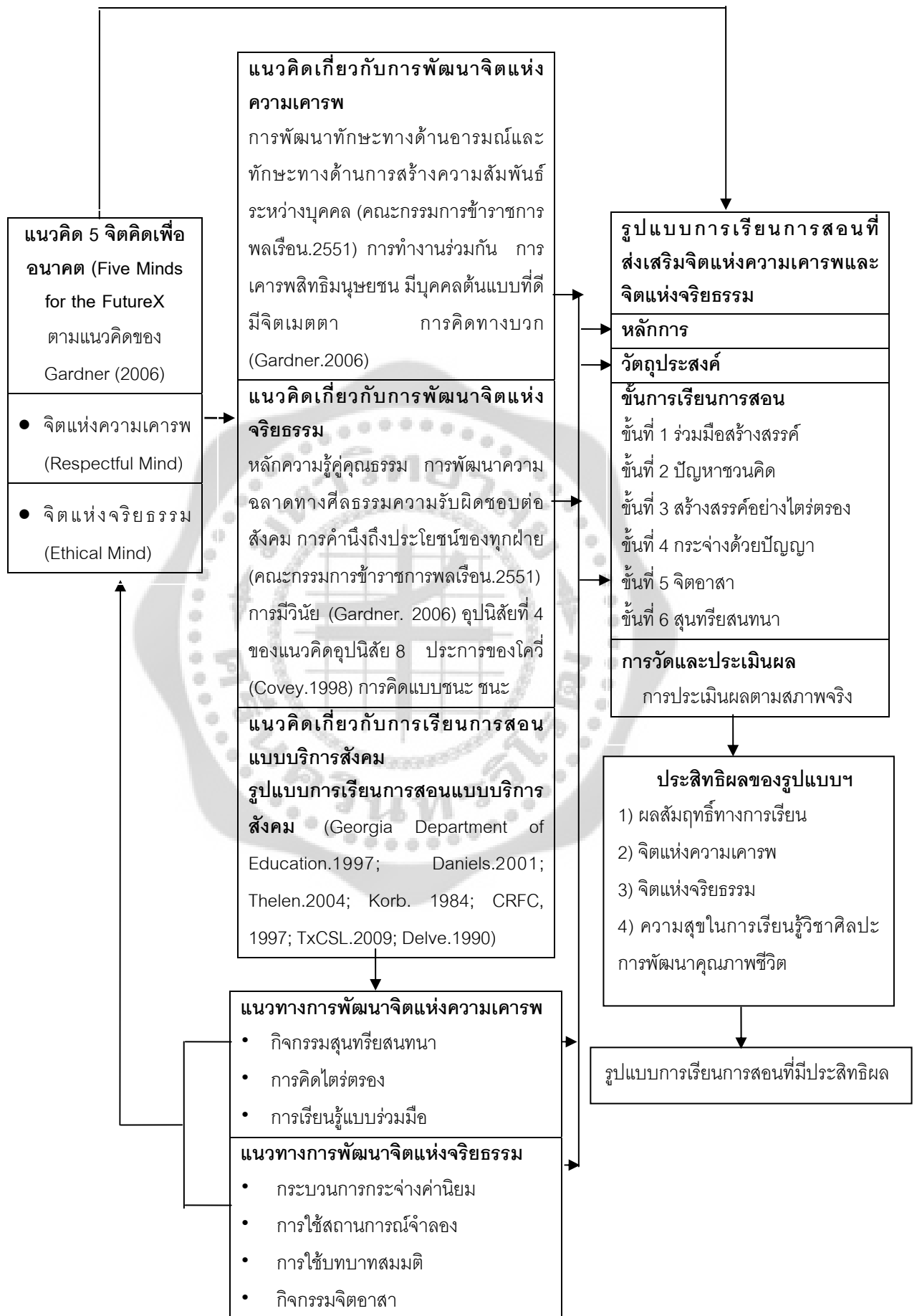
ชั้นที่ 3 กระจ่างด้วยปัญญา โดยใช้กิจกรรมการกระจ่างค่านิยม

ชั้นที่ 4 จิตอาสา โดยใช้กิจกรรมจิตอาสา

ชั้นที่ 5 สนทนาถ้อยสนทนา โดยใช้กิจกรรมสนทนาถ้อยสนทนา (Dialogue)

จากรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้นำเสนอมานั้น ผู้วิจัยได้มีการผสมผสานแนวคิดต่างๆ เพื่อส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ที่สนับสนุนการวิจัยได้ ดังภาพประกอบ 11

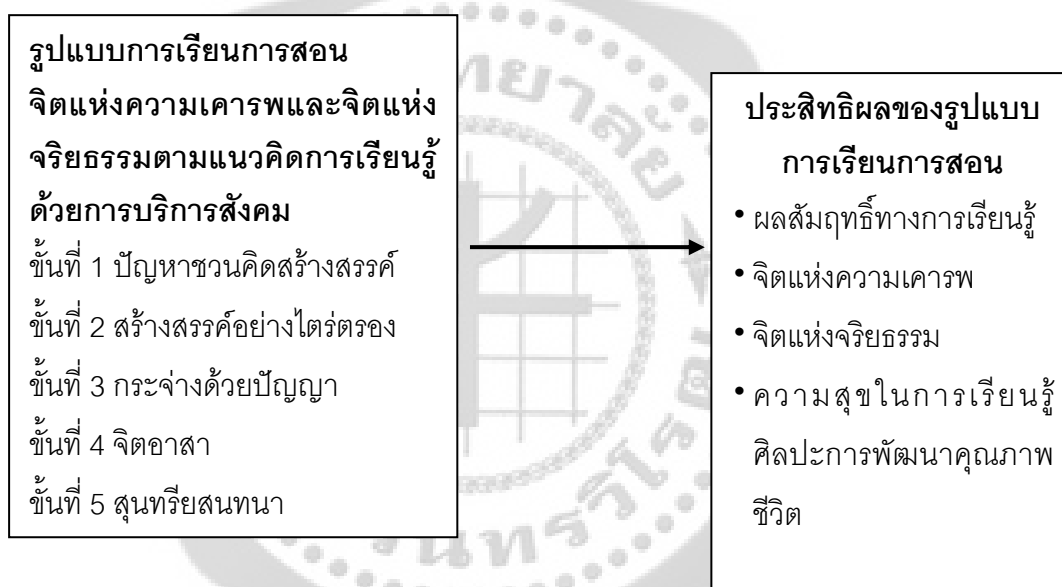

ภาพประกอบ 11 หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ที่สนับสนุนรูปแบบการเรียนการสอน

8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรีด้วย 4 ขั้นตอน จากนั้นนำรูปแบบดังกล่าวมาใช้ในรายวิชาศิลปะแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ จิตแห่งจริยธรรม จิตแห่งความเคารพและความสุขในการเรียนรู้วิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 3 การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัย

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดที่จะนำมาใช้ในการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีวิธีการดำเนินการ คือศึกษาแนวคิดทฤษฎีของจิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและการเรียนรู้โดยการบริการสังคม จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนา รูปแบบรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม

1. วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน เพื่อนำผลจากการศึกษาทั้งหมดมาสังเคราะห์กรอบองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งจากการสังเคราะห์เบื้องต้นพบว่าองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วย หลักการของรูปแบบวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ขั้นตอนการเรียนการสอนของรูปแบบ และการวัดและประเมินผลของรูปแบบ

2. วิเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมซึ่งในขั้นนี้เป็น

การดำเนินการเพื่อให้ได้สาระสำคัญที่นำมาใช้เป็นกรอบในการสังเคราะห์สาระขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

3. สังเคราะห์สาระขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ซึ่งดำเนินการภายใต้กรอบขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้จากข้อที่ 2.1 และภายใต้สาระสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์ในข้อที่ 2.2 การสังเคราะห์สาระขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนดำเนินการโดยนำสาระสำคัญของแต่ละแนวคิดที่สังเคราะห์ได้มาพิจารณาส่วนที่สอดคล้องกันและสรุปผลการสังเคราะห์สาระขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนในแต่ละองค์ประกอบ

4. ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ ดำเนินการโดยนำสาระขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้จากข้อที่ 3 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประเมินความสอดคล้องของสาระในแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน จากนั้นนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการเรียนการสอน โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการสอนสังคมศาสตร์และเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตในสาขาทางการศึกษา

5. สร้างเครื่องมือประกอบรูปแบบการเรียนการสอน ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต แบบวัดจิตแห่งความเคารพ แบบวัดจิตแห่งจริยธรรมและแบบวัดพฤติกรรมกรเรียนรู้อย่างมีความสุข

5.1 แผนการจัดการเรียนรู้

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

5.1.1 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชา 395359 ศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมจำนวน 45 ชั่วโมง โดยมีแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 8 หน่วยการเรียนรู้ ทั้งนี้ภาพรวมของแผนการจัดการเรียนรู้และตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้แสดงในภาคผนวก ค

5.1.2 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ภาษาที่ใช้ รวมทั้งความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้นับรูปแบบการเรียนการสอน โดยพิจารณาตามแบบประเมินความเหมาะสมที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 3 ระดับ ได้แก่ สอดคล้อง ไม่น่าสนใจ ไม่สอดคล้อง ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้พิจารณาจากดัชนีความ

สอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยใช้สูตรของโรวินลีย์ และแฮมเบลตัน (ลัวิน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. 2539: 248-249) ซึ่งสามารถคำนวณได้จากสูตรดังต่อไปนี้

$$IOC = \sum R/N$$

เมื่อ IOC = ดัชนีความสอดคล้อง

R = คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน นำมาแปลงเป็นคะแนนได้ดังนี้

สอดคล้อง ให้คะแนน 1

ไม่แน่ใจ ให้คะแนน 0

ไม่สอดคล้อง ให้คะแนน -1

เมื่อค่า IOC ข้อใดต่ำกว่า .50 จะต้องนำมาปรับปรุงต่อไป

5.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชา 395359 ศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต ลักษณะของแบบทดสอบเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ มีขั้นตอนการพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

5.2.1 ศึกษาเนื้อหาสาระของรายวิชา 395359 ศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิตเพื่อนำมากำหนดเป็นโครงเรื่องของเนื้อหาสาระที่จะทำการทดสอบให้ครอบคลุมจุดประสงค์ของรายวิชา

5.2.2 สร้างผังของแบบทดสอบที่แสดงถึงน้ำหนักของเนื้อหาวิชาในแต่ละส่วน

5.2.3 สร้างข้อคำถามและตัวเลือกจำนวน 50 ข้อ ตามน้ำหนักของเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในผังของแบบทดสอบ

5.2.4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และภาษาที่ใช้ และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เมื่อค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า .50 จะต้องนำมาปรับปรุงต่อไป จากการคำนวณหาค่า IOC พบว่าข้อคำถามข้อคำถามของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่า IOC สูงกว่า .05 ทุกข้อ

5.2.5 ทดลองใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการนำแบบทดสอบที่ผ่านการตรวจสอบในขั้นต้นแล้วไปทดลองสอบกับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระนครเหนือที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบเวลาที่เหมาะสมในการทำแบบทดสอบ โดยพิจารณาจากจำนวนผู้เรียนที่ทำเสร็จประมาณร้อยละ 80 ของผู้เรียนทั้งหมด จากนั้นนำมาตรวจให้คะแนน และวิเคราะห์คุณภาพของแบบทดสอบเพื่อหาค่าดัชนี

ความยาก (Difficulty index) และค่าดัชนีค่าอำนาจจำแนก (Discriminant index) โดยพิจารณาแบบทดสอบข้อที่มีดัชนีค่าความยากตั้งแต่ .20 ถึง .80 และมีค่าดัชนีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป มีสูตรคำนวณดังนี้ (ลิ้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2543: 182-187)

5.2.5.1 ดัชนีความยาก คำนวณได้จากสูตร

$$P_D = \frac{N_w}{N_t}$$

เมื่อ P_D = ดัชนีค่าความยาก

N_w = จำนวนผู้เรียนที่ทำข้อนั้นผิด

N_t = จำนวนผู้เรียนทั้งหมดที่ทำข้อสอบข้อนั้น

ผลการทดลองใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าค่าดัชนีความยากมีค่า .300 - .767 ซึ่งรายละเอียดแสดงในภาคผนวก ง

5.2.5.2 ดัชนีค่าอำนาจจำแนก หาได้จากการแบ่งกลุ่มผู้สอบออกเป็นกลุ่มเก่ง และกลุ่มอ่อน โดยใช้เทคนิค 33 % ของผู้สอบทั้งหมด จากนั้นจึงคำนวณหาดัชนีค่าอำนาจจำแนก จากสูตร

$$D = \frac{U - L}{N_U - N_L}$$

เมื่อ D = ดัชนีค่าอำนาจจำแนก

U = จำนวนผู้เรียนที่ตอบถูกในกลุ่มคะแนนสูง

L = จำนวนผู้เรียนที่ตอบถูกในกลุ่มคะแนนต่ำ

N_U = จำนวนผู้เรียนทั้งหมดในกลุ่มคะแนนสูง

N_L = จำนวนผู้เรียนทั้งหมดในกลุ่มคะแนนต่ำ

ผลการทดลองใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดมีค่าตั้งแต่ .228 ขึ้นไป ซึ่งรายละเอียดแสดงในภาคผนวก ง

5.2.6 วิเคราะห์แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดทั้งฉบับด้วยวิธีการหาค่าความสอดคล้องภายใน โดยใช้วิธีการของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) สูตร KR-20 ซึ่งคำนวณได้จากสูตร (ลิ้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2543: 215)

$$KR-20 = \frac{k}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{\sigma^2} \right\}$$

เมื่อ k = จำนวนข้อสอบ

p = สัดส่วนของคนที่ทำข้อนั้นได้

q = สัดส่วนของคนที่ทำข้อนั้นผิด

σ^2 = ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

ผลการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งหมด พบว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ .873

5.3 แบบวัดจิตแห่งความเคารพ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนาแบบวัดจิตแห่งความเคารพดังนี้

5.3.1 การศึกษาทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบวัดจิตแห่งความเคารพของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

5.3.2 เขียนข้อคำถามวัดจิตแห่งความเคารพตามนิยามพฤติกรรมที่แสดงออกถึงจิตแห่งความเคารพจำนวน 27 ข้อ

5.3.3 ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตแห่งความเคารพ ด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านพิจารณาและตรวจสอบความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับข้อคำถาม ตลอดจนความเหมาะสมของการใช้ภาษาในการเขียนข้อคำถาม และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คัดเลือกแบบวัดข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องสูงกว่า .50 พบว่ามีข้อคำถามของแบบวัดจิตแห่งความเคารพ จำนวน 25 ข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องสูงกว่า .50

5.3.4 ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตแห่งความเคารพ โดยนำแบบวัดจิตแห่งความเคารพ จำนวน 26 ข้อไปทดลองใช้กับกับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ปีการศึกษา 2552 ภาคการเรียนที่ 3 จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าอำนาจจำแนก (r) เป็นรายข้อโดยการทดสอบ Item-total correlation ($r \geq .20$) และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบทั้งหมดโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ผลการวิเคราะห์ข้อคำถามพบว่าส่วนใหญ่มีค่า Item-total correlation ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป และมีข้อคำถามจำนวน 2 ข้อที่มีค่า Item-total correlation ตีตก ส่วนค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0.8572 ดังแสดงในภาคผนวก ง

5.4 แบบวัดจิตแห่งจริยธรรม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนาแบบวัดจิตแห่งจริยธรรม ดังนี้

5.4.1 การศึกษาทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบวัดจิตแห่งจริยธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

5.4.2 เขียนข้อคำถามวัดจิตแห่งจริยธรรมตามนิยามพฤติกรรมที่แสดงออกถึงจิตแห่งจริยธรรม จำนวน 30 ข้อ

5.4.3 ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตแห่งจริยธรรม ด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านพิจารณาและตรวจสอบความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับข้อคำถาม ตลอดจนความเหมาะสมของการใช้ภาษาในการเขียนข้อคำถาม และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คัดเลือกแบบวัดข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องสูงกว่า .50 พบว่ามีข้อคำถามของแบบวัดจิตแห่งความเคารพ จำนวน 28 ข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องสูงกว่า .50

5.4.4 ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตแห่งจริยธรรม โดยนำแบบวัดจิตแห่งจริยธรรมจำนวน 26 ข้อไปทดลองใช้กับกับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ปีการศึกษา 2552 ภาคการเรียนที่ 3 จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าอำนาจจำแนก (r) เป็นรายข้อโดยการทดสอบ Item-total correlation ($r \geq .20$) และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบทั้งฉบับโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ผลการวิเคราะห์ข้อคำถามพบว่าส่วนใหญ่มีค่า Item-total correlation ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป และมีข้อคำถามจำนวน 2 ข้อที่มีค่า Item-total correlation ตีลบ ส่วนค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.9229 ดังแสดงในภาคผนวก ง

5.5 แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข

แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้วัดพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข นักเรียนกลุ่มทดลองขณะเรียนรู้ โดยศึกษาและทบทวนพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุข รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม แผนการจัดการเรียนรู้และเกณฑ์การสร้างแบบประเมิน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 20 ข้อ จากนั้นทำการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข ดังนี้

5.5.1 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ (Face Validity) โดยนำแบบประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา รวม 5 คน ทำการตรวจสอบความเหมาะสมของรายการพฤติกรรมที่จะทำการสังเกต จากนั้นผู้วิจัยนำแบบประเมินมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5.5.2 ประเมินความสอดคล้องด้วยดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งคำนวณได้จากสูตร (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2527: 37)

$$IOC = \sum R / N$$

เมื่อ IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง

R หมายถึง ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาให้ค่าน้ำหนักเป็นคะแนน ดังต่อไปนี้

มีความเห็นว่า เหมาะสม ให้คะแนนเป็น +1

มีความเห็นว่า ไม่แน่ใจ/ปรับปรุง ให้คะแนนเป็น 0

มีความเห็นว่า ไม่เหมาะสม ให้คะแนนเป็น -1

คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้วยการแทนค่าในสูตร ได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่า มีความสอดคล้องไม่ต้องทำการปรับปรุง จากนั้นทำการปรับปรุงรายการที่ไม่เหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ได้รายการพฤติกรรม 14รายการ ดังแสดงในภาคผนวก ง

5.5.3 ผู้วิจัยนำแบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขไปทดสอบกับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ปีการศึกษา 2552 ภาคการเรียนที่ 3 จำนวน 30 คน ซึ่งจัดการเรียนรู้โดยรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมพบว่านักศึกษามีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขในระดับมากที่สุดและมากตามลำดับ

6. การศึกษานำร่อง (Pilot study) เป็นการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริงอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคระหว่างดำเนินการเพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

6.1 เลือกแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 หน่วยการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ชั้นปีที่ 1 จำนวน 10 คน ในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2553 จากนั้นประเมินความพึงพอใจของนักศึกษา โดยจัดสนทนากลุ่มเพื่อให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน และนำผลที่ได้มาปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้

6.2 นำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ชั้นปีที่ 1 ในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2553 ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน

6.3 สรุปผลการทดลองสอนและข้อเสนอแนะจากการศึกษานำร่อง เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนการสอน และเครื่องมือประกอบการเรียนการสอนให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้

ขั้นตอนนี้เป็นการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ผ่านการตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้จริง ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการทดลองคือ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ชั้นปีที่ 1 จำนวนทั้งหมด 345 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2553 ผู้วิจัยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยสุ่มกลุ่มผู้เรียน (Section) ที่จะใช้ในการวิจัยจำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมีจำนวนผู้เรียนละ 43 คนและกลุ่มที่สองมีผู้เรียนจำนวน 35 คน จากนั้นใช้การสุ่มอย่างง่ายเพื่อจัดกลุ่มตัวอย่างเข้าสู่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

แบบแผนการทดลอง

กระบวนการวิจัยในขั้นตอนนี้ดำเนินการเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมไปใช้จริงกับนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา จำนวน 45 ชั่วโมง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบทดลอง Pretest-Posttest Control Group Design (Cohen; Manion; & Morrison. 2007: 212-213) ดังภาพประกอบ 17

R	E	O_1	X	O_2
	C	O_3		O_4

ภาพประกอบ 13 แบบแผนการทดลอง

- เมื่อ R หมายถึง กระบวนการสุ่ม
- E หมายถึง กลุ่มทดลอง
- C หมายถึง กลุ่มควบคุม
- O₁ หมายถึง การวัดผลก่อนการให้รูปแบบการเรียนการสอนของกลุ่มทดลอง
- O₂ หมายถึง การวัดผลหลังการให้รูปแบบการเรียนการสอนของกลุ่มทดลอง
- X หมายถึง การทดลองให้รูปแบบการเรียนการสอน
- O₃ หมายถึง การวัดผลก่อนการให้รูปแบบการเรียนการสอนของกลุ่มควบคุม
- O₄ หมายถึง การวัดผลหลังการให้รูปแบบการเรียนการสอนของกลุ่มควบคุม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ก่อนการให้รูปแบบการเรียนการสอน ผู้วิจัยนำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดจิตแห่งความเคารพและแบบวัดจิตแห่งจริยธรรมไปวัดกับผู้เรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

ช่วงที่ 2 ระหว่างการให้รูปแบบการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรม ประเมินผลการทำกิจกรรม และสัมภาษณ์ผู้เรียนเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการเรียนการสอน และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ต่อไป ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ช่วงที่ 3 หลังการให้รูปแบบการเรียนการสอน ผู้วิจัยนำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดจิตแห่งความเคารพและแบบวัดจิตแห่งจริยธรรมไปวัดกับผู้เรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง และแบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุขไปวัดกับผู้เรียนกลุ่มทดลอง

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมโดยการบริการสังคม โดยพิจารณาจาก

1. ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมโดยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมสูงกว่าผู้เรียนกลุ่มควบคุมที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมโดยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขในวิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิตของผู้เรียนจากการตอบแบบสอบถาม โดยมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขในวิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิตของผู้เรียนตั้งแต่ 3.5 ขึ้นไป พิจารณาดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 8-11)

คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุข

2. เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมของผู้เรียนที่ได้รับการสอนต่างกันด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบทางเดียวโดยมีการวัดซ้ำ (One-way MANOVA; repeated measures)

3. เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมของผู้เรียนก่อนเรียนกับหลังเรียนของกลุ่มทดลอง ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบทางเดียวโดยมีการวัดซ้ำ (One-way MANOVA; repeated measures)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สถิติพื้นฐาน และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม ซึ่งมีรายละเอียดของสูตรในการคำนวณ ดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 ค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมทั้งหมดของข้อมูล

N แทน จำนวนข้อมูลทั้งหมด

1.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

$$SD = \frac{\sum_{i=1}^N (X_i - \bar{X})^2}{N-1}$$

เมื่อ SD แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

X_i แทน คะแนนของคนที่ i

N แทน จำนวนข้อมูลทั้งหมด

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม

$$\text{Wilks' lambda } (\Lambda) = \frac{1}{(1 + \lambda_1)(1 + \lambda_2) \dots (1 + \lambda_j)}$$

เมื่อ λ แทน ค่าไอเกน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการพัฒนาพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแยกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ตอนที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความสะดวกยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนผู้เรียนในกลุ่ม
M	แทน	ค่าเฉลี่ย
SD	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
df	แทน	ระดับของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน	ผลรวมของกำลังสอง (Sum of Square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของกำลังสอง (Mean Square)
F	แทน	ค่าสถิติ F ที่ใช้ในการคำนวณ (Multivariate F Test)
Sig.	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
T	แทน	การวัด แบ่งเป็น ก่อนเรียน (T_1) และหลังเรียน (T_2)

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การนำเสนอผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในตอนต้นที่ 1 ผู้วิจัยขอแบ่งประเด็นการนำเสนอผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม
2. ผลการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม
3. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน และสาระขององค์ประกอบ

ของรูปแบบการเรียนการสอน

4. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอน
5. ผลการศึกษานำร่อง (Pilot study)

1. ผลการวิเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม

จากการศึกษาสาระสำคัญของแนวคิดแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ซึ่งเป็น 2 ใน 5 ของแนวคิด 5 จิตคิดเพื่ออนาคต (Five minds for the future) ของการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006) ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปผลการวิเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมได้ ดังตาราง 9

ตาราง 9 ผลการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม

ประเด็นการศึกษวิเคราะห์	สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษวิเคราะห์
แนวคิด Five Mind for The Future	<p>จิต 5 ประการมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อมนุษย์ในโลกยุคใหม่ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาตัวบุคคลทั้งในแง่การทำงานและการดำเนินชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีคนที่มีความคุณภาพกลายเป็นพลังในการที่จะขับเคลื่อน องค์กร สังคมและประเทศชาติให้ก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายและยืนหยัดอยู่ภายใต้การแข่งขันอย่างมั่นคงและยั่งยืนซึ่งจิตทั้ง 5 ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined Mind) 2. จิตแห่งการสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) 3. จิตแห่งการสร้างสรรค์ (Creating Mind) 4. จิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind) 5. จิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind)
จิตแห่งความเคารพ (Respectful mind)	
ความหมาย	การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ทำความเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกัน ในบรรยากาศแห่งความเคารพและความเคารพสามารถแสดงออกได้ทั้งกายภาพ วาจาและใจ
องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) 2. ทักษะทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) 3. การเคารพสิทธิมนุษยชน 4. ปฏิบัติตามบุคคลต้นแบบที่ดี 5. มีความเมตตา 6. การคิดทางบวก
การพัฒนาจิตแห่งความเคารพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรมสุนทรียสนทนา (Dialogue) 2. การคิดไตร่ตรอง (Reflective thinking) 3. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

ตาราง 9 (ต่อ)

ประเด็นการศึกษาวិเคราะห์	สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์
จิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind)	
ความหมาย	คุณลักษณะสำคัญของบทบาทในหน้าที่การงานและบทบาทของการเป็นพลเมือง การปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดผลงานที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดี สามารถพิจารณาถึงผลกระทบจากการทำงานและการปฏิบัติตนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน การรักษาคุณงามความดี การคำนึงถึงความถูกต้องและผลประโยชน์ของส่วนรวม แม้จะขัดแย้งกับผลประโยชน์และความต้องการส่วนตัว
องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม	1. จิตสาธารณะ <ul style="list-style-type: none"> - ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) - การคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) และอุปนิสัยที่ 4 ของแนวคิดอุปนิสัย 8 ประการของโควี (Covey, 1998) ได้แก่การคิดแบบชนะ ชนะ (Think Win-Win) 2. การมีวินัย
การพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม	1. กระบวนการระจ่างค่านิยม 2. การใช้สถานการณ์จำลอง 3. การใช้บทบาทสมมติ 4. กิจกรรมจิตอาสา

จากตาราง 9 จะเห็นได้ว่าจิตแห่งความเคารพ คือ การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม ทำความเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกัน ในบรรยากาศแห่งความเคารพและความเคารพสามารถแสดงออกได้ทั้งกาย วาจาและใจ การทำความเข้าใจกับผู้อื่นนั้น ต้องอาศัยทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) ร่วมกัน ซึ่งการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ (Respectful mind) จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการพัฒนาในเรื่องของการพัฒนาทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) การทำงานร่วมกัน การเคารพสิทธิมนุษยชน มีบุคคลต้นแบบที่ดี มีจิตเมตตาและการคิดทางบวก ส่วนจิตแห่งจริยธรรมคือ คุณลักษณะสำคัญของบทบาทในหน้าที่การงานและบทบาทของการเป็นพลเมือง

การปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดผลงานที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดี สามารถพิจารณาถึงผลกระทบจากการทำงาน และการปฏิบัติตนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน การรักษาคูณงามความดี การคำนึงถึงความถูกต้อง และผลประโยชน์ของส่วนรวม แม้จะขัดแย้งกับผลประโยชน์และความต้องการส่วนตน องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรมคือการพัฒนาจิตสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) การคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) และอุปนิสัยที่ 4 ของแนวคิดอุปนิสัย 8 ประการของโควี (Covey, 1998) ได้แก่การคิดแบบชนะ ชนะ (Think Win-Win) และการมีวินัย การพัฒนาจิตแห่งจริยธรรมทำได้โดยการใช้กระบวนการกระจายอำนาจค่านิยม สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติและกิจกรรมจิตอาสา ผลของการศึกษาวิเคราะห์ในชั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำสาระสำคัญ (รายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2) ไปประกอบการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนใน ชั้นตอนที่ 2 ของการดำเนินงานวิจัย

ตาราง 10 ผลการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม

ประเด็นการศึกษาค้นคว้า	สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า
การบริการสังคม	
ความหมาย	การเรียนการสอนที่บูรณาการการเรียนรู้ ด้านวิชาการและการทำ กิจกรรมรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนเนื้อหาวิชาการ ควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมการบริการสังคม และทำการพิจารณา อย่างมีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของรายวิชา โดย มีการเรียนวิชาการ การทำกิจกรรมรับใช้สังคม มีการประเมินและแสดงผลงาน
หลักการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดการเรียนการสอนโดยการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน มีการจัด สถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จริง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อ ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ 2. การกระทำของมนุษย์สัมพันธ์กับจิตสำนึก มนุษย์สามารถไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ และดัดแปลงให้ดีขึ้น นำไปสู่การมีจิตสำนึกโดยการ กระตุ้นด้วยเทคนิคการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่มีการตั้งคำถาม และอภิปรายโต้แย้งความคิดซึ่งกันและกัน เป็นการผสมผสานระหว่างการ ลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ

ตาราง 10 (ต่อ)

ประเด็นการศึกษาวិเคราะห์	สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์
	3. เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการกระทำและรู้จักการแก้ปัญหา มีกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ต่อสังคม ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปรายโต้แย้งตามแนวทางประชาธิปไตย โดยที่ผู้สอนจะเป็นผู้ยึดมั่นประชาธิปไตย เป็นนักแก้ปัญหา และสนใจเรื่องของสังคม

จากตาราง 10 จะเห็นได้ว่า การบริการสังคมคือ การเรียนการสอนที่บูรณาการการเรียนรู้ ด้านวิชาการและการทำกิจกรรมรับใช้สังคมเข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนเนื้อหาวิชาการ ควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมการบริการสังคม และทำการพิจารณาอย่างมีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของรายวิชา โดยมีการเรียนวิชาการ การทำกิจกรรมรับใช้สังคม มีการประเมินและแสดงผลงาน หลักการของการบริการสังคม คือ การจัดการเรียนการสอนโดยการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียนการกระทำของมนุษย์สัมพันธ์กับจิตสำนึก มนุษย์สามารถไตร่ตรอง พิจารณาส่งต่าง ๆ และดัดแปลงให้ดีขึ้น และเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการกระทำและรู้จักการแก้ปัญหา มีกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ต่อสังคม ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปรายโต้แย้งตามแนวทางประชาธิปไตย

3. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน และสาระขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

จากการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนของ Joyce; & Weil (2004), Dick; & Carey (1996) และทีศนา แชมมณี (2545) พบว่าองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล และจากการสังเคราะห์สาระขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนสามารถสรุปสาระขององค์ประกอบการเรียนการสอนได้ดังตาราง 11

ตาราง 11 โครงสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบของรูปแบบ	สาระสำคัญขององค์ประกอบ
1. หลักการและแนวคิด	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปรายตามแนวทางประชาธิปไตย 2. ผู้เรียนสามารถคิดไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การมีจิตสำนึก ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ 3. เน้นกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนกันสร้าง ความตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ ต่อสังคม 4. ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการร่วมมือในการปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงกับประสบการณ์ และความสนใจของผู้เรียน 5. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) 6. เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน พัฒนาให้มีความเมตตาและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม 7. การพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง 8. การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผ่านการคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจาร์ณญาณ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ หรือการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหา และมีการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลเป็นกระบวนการที่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง 9. มีการทำงานแบบร่วมมือผ่านการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำ ให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน 10. การเคารพสิทธิมนุษยชน ทำให้ผู้เรียนคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ 11. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) เป็นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย

ตาราง 11 (ต่อ)

องค์ประกอบของรูปแบบ	สาระสำคัญขององค์ประกอบ
	<p>12. การมีวินัยจะเป็นตัวกำกับ และควบคุมให้การประพฤติปฏิบัติตัวของผู้เรียน การทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในกรอบหรือในแนวทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำไปสู่การฝึกฝนให้เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้ นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนรับฟังความคิดเห็นที่ความแตกต่างหลากหลาย กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2. เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดไตร่ตรอง สามารถสะท้อนคิดผลงานโดยเชื่อมโยงการทำกิจกรรมบริการสังคมกับความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอน 3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม เคารพสิทธิมนุษยชน มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม 4. เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักต่อความสำคัญของการประสบการณ์การบริการสังคมซึ่งมาจากการลงมือปฏิบัติ 5. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ และทางด้านจิตใจ และเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ตลอดจนรู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น
ขั้นตอนการเรียนการสอน	<p>ขั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมุติหรือสถานการณ์จำลอง</p> <p>ขั้นที่ 2 สร้างสรรค์อย่างไตร่ตรอง โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการคิดไตร่ตรอง</p> <p>ขั้นที่ 3 กระจ่างด้วยปัญญา โดยใช้กิจกรรมการกระจ่างค่านิยม</p> <p>ขั้นที่ 4 จิตอาสาพาสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมจิตอาสา</p> <p>ขั้นที่ 5 สุนทรียสนทนา โดยใช้กิจกรรมสุนทรียสนทนา</p>

ตาราง 11 (ต่อ)

องค์ประกอบของรูปแบบ	สาระสำคัญขององค์ประกอบ
การประเมินผลของรูปแบบ	การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ (1) ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม (2) ประเมินพฤติกรรมความสุขในการเรียนรู้วิชาศิลปะการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรี

4. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สร้างขึ้น

ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยรูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิด (Challenging Problem) ซึ่งมีที่มาเพื่อให้นักศึกษาได้มีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดจนรับฟังความคิดที่ความแตกต่างหลากหลาย กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้กิจกรรมบทบาทสมมุติหรือสถานการณ์จำลอง

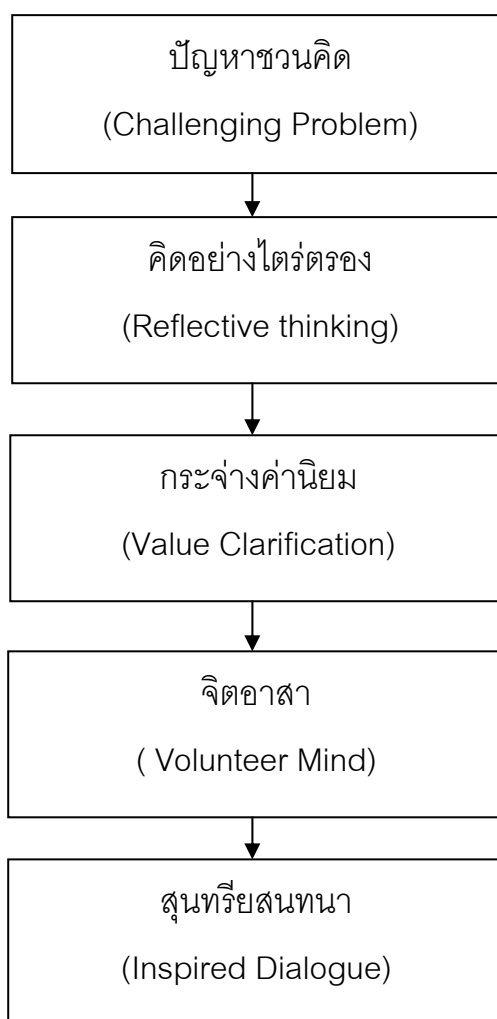
ขั้นที่ 2 คิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective thinking) ซึ่งมีที่มาและแนวคิดเพื่อให้ผู้เรียนได้คิดไตร่ตรอง สามารถสะท้อนคิดผลงานโดยเชื่อมโยงการทำกิจกรรมบริการสังคมกับความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอน ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้กิจกรรมส่งเสริมการคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) ให้นักศึกษาได้คิดไตร่ตรองจากสถานการณ์จำลองในชั้นปัญหาชวนคิดต่อว่าควรจะมีแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ที่ให้ได้อย่างไร

ขั้นที่ 3 กระจ่างค่านิยม (Value Clarification) เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักต่อความสำคัญของประสบการณ์การบริการสังคมซึ่งมาจากการลงมือปฏิบัติ โดยใช้กิจกรรมการกระจ่างค่านิยม

ขั้นที่ 4 จิตอาสา (Volunteer Mind) เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม เคารพสิทธิมนุษยชน มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มโดยใช้กิจกรรมจิตอาสา

ขั้นที่ 5 สนทนา (Inspired Dialogue) เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ และทางด้านจิตใจ และเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ตลอดจนรู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น โดยใช้กิจกรรมสนทนา

รูปแบบการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน จะอยู่ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ของแผนการจัดการเรียนการสอน สามารถสรุปได้ดังภาพประกอบที่ 14 ดังนี้

ภาพประกอบ 14 แสดงขั้นตอนกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอน

เมื่อผู้วิจัยออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำโครงร่างรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สร้างขึ้น ไปขอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ความเป็นไปได้ และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการตรวจสอบดังแสดงไว้ในตาราง 12

ตาราง 12 ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการ	M	SD	ระดับความเหมาะสม
การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน			
1. การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนครอบคลุมกับความจำเป็นของการจัดการเรียนรู้ที่ดี	4.29	0.95	มากที่สุด
2. แต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กัน	4.86	0.38	มากที่สุด
หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน			
3. แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน	4.43	0.79	มาก
4. ความชัดเจนของหลักการ สามารถแสดงจุดเน้นของรูปแบบการเรียนการสอน	4.57	0.54	มากที่สุด
5. การใช้ภาษา และการเรียบเรียงถ้อยคำมีความเหมาะสม สละสลวย เข้าใจง่าย	4.14	0.38	มาก
วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน			
6. สอดคล้องกับหลักการของรูปแบบการเรียนการสอน	4.43	0.53	มาก
7. วัตถุประสงค์มีความชัดเจน สามารถแสดงสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดกับตัวผู้เรียน	4.14	0.38	มาก
8. วัตถุประสงค์มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ	4.86	0.38	มากที่สุด
9. การใช้ภาษา และการเรียบเรียงถ้อยคำมีความเหมาะสม สละสลวย เข้าใจง่าย	4.43	0.79	มาก
ชั้นการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอน			
10. สอดคล้องกับหลักการของรูปแบบการเรียนการสอน	4.43	0.79	มาก
11. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน	4.00	0.58	มาก
12. ความชัดเจนของการอธิบายกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละชั้นการเรียนการสอน	4.57	0.53	มากที่สุด
13. การจัดลำดับขั้นของชั้นการเรียนการสอนของรูปแบบ	4.14	0.38	มาก
14. ชั้นการเรียนการสอนมีความสะดวกในการนำไปสู่การสอน	4.29	0.95	มากที่สุด
การวัดและประเมินผลของรูปแบบการเรียนการสอน			
15. การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.29	0.49	มาก
16. การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับชั้นการเรียนการสอนของรูปแบบ	4.57	0.54	มากที่สุด
รวม	4.42	0.6	มาก

จากตาราง 12 ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่ามีคะแนนความเหมาะสมเฉลี่ยตั้งแต่ 4.00 – 4.86 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 คุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนส่วนใหญ่ของรายการมีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด สามารถนำไปใช้ได้ โดยในข้อที่มีผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเพื่อนำไปปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ขึ้นดังนี้

- 1) รูปแบบค่อนข้างเป็นนามธรรม อีกทั้งยังขาดตัวบ่งชี้ (Indicators) ของแนวคิดหลัก (concept) ที่เป็นรูปธรรม
- 2) ระยะเวลาที่จะทำการสอนในแต่ละชั้นควรมีการกำหนดอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการบริหารเวลาให้พอดี เพราะว่าในแต่ละชั้นมีระยะเวลาที่ต้องใช้เป็นเวลานาน โดยเฉพาะชั้นสุนทรียสนทนา (Inspired Dialogue) อีกทั้งในชั้นตอนนี้ผู้เชี่ยวชาญยังเสนอแนะให้ผู้วิจัยทำความเข้าใจกับนักศึกษาในครั้งแรกที่ทำกิจกรรมเพื่อให้นักศึกษาเข้าใจถึงแนวคิดในการทำสุนทรียสนทนาอย่างชัดเจน
- 3) ชั้นการคิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective thinking) ควรให้เป็นในเชิงบวก ไม่ควรให้มีการวิจารณ์ในลักษณะเชิงลบ เพราะจะทำให้เกิดผลเสียต่อผู้เรียน
- 4) ในขั้นนำ ควรมีการเขียนให้ชัดเจนว่ามีการเตรียมความรู้ให้นักศึกษาอย่างไร หรือมีกิจกรรมการเตรียมเข้าสู่บทเรียนอย่างไร
- 5) ชั้นจิตอาสาพาสร้างสรรค์ (Volunteer Mind) ควรมีการควบคุมให้นักศึกษาจัดกิจกรรมไม่ไกลจากที่เรียน หรือที่อยู่อาศัย ไม่ควรให้ไปทำกิจกรรมไกลจนไม่สามารถควบคุมได้

5. ผลการศึกษานำร่อง (Pilot Study)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษานำร่อง (Pilot Study) เป็นการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริงอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคระหว่างดำเนินการเพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยนำแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 แผนการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ชั้นปีที่ 1 ในภาคการเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2553 ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน ในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2552 พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้ตามรูปแบบ 5 ขั้นตอน โดยที่แต่ละขั้นตอนมีการใช้เวลาแตกต่างกัน ซึ่งขั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิด (Challenging Problem) ซึ่งมีที่มาเพื่อให้นักศึกษาได้มีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดจนรับฟังความคิดที่ความแตกต่างหลากหลาย กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลอง ขั้นตอนนี้ นักศึกษาในช่วงแรกมักใช้เวลานานมาก ส่วนขั้นที่ 2 คิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective thinking) และขั้นที่ 3 กระจ่าง

ค่านิยม (Value Clarification) นักศึกษาสามารถทำไปงานได้อย่างถูกต้อง ในการทดลองสอนในชั้นที่ 4 จิตอาสา (Volunteer Mind) และชั้นที่ 5 สุนทรียสนทนา (Inspired Dialogue) ผู้เรียนได้ให้ความเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาในการคิดและปฏิบัติมากเกินไป โดยเฉพาะชั้นตอนที่ 5 สุนทรียสนทนา (Inspired Dialogue) ซึ่งในการทำกิจกรรมนี้ในครั้งแรก นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นมากเท่าใด นักศึกษาส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเกิดขึ้นเนื่องจากยังเกร็งกับเพื่อนและอาจารย์ อีกทั้งกลัวว่าการแสดงความคิดเห็นที่ไม่เป็นประโยชน์ในการทำงานกลุ่มอาจทำให้คะแนนในการทำงานลดลง ผู้วิจัยจึงได้นำคำแนะนำมาปรับปรุงโดยก่อนทำการเรียนการสอนครั้งแรกให้นักศึกษาได้มีการทำกิจกรรมละลายพฤติกรรม โดยการทำความรู้จักกันก่อนที่จะเข้าสู่บทเรียน และทำความเข้าใจว่าการสอนในครั้งนี้ให้เน้นเรื่องของการแสดงความคิดเห็นและจะไม่มีบทคัดค้านเมื่อมีการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันเด็ดขาด เมื่อเสร็จสิ้นการเรียนการสอนแล้ว ผู้วิจัยสรุปผลการทดลองสอนและข้อเสนอแนะจากการศึกษานำร่อง เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนการสอน และเครื่องมือประกอบการเรียนการสอนให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง

เมื่อได้ทำการทำการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ครั้งที่ 1 แล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำร่องครั้งที่ 1 มาปรับปรุงและนำไปทดลองทำการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ครั้งที่ 2 เป็นการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริงอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคระหว่างดำเนินการเพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยนำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ชั้นปีที่ 1 ในภาคการเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2553 ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2552 พบว่าก่อนที่เริ่มการเรียนการสอนผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมละลายพฤติกรรมนักศึกษา ก่อน และได้ให้คำอธิบายว่าการแสดงความคิดเห็นของนักศึกษาให้เป็นไปได้อย่างอิสระ ไม่มีการเก็บคะแนนหรือให้คะแนนความคิดเห็นที่ถูกต้องหรือตัดคะแนนความคิดเห็นที่ผิดหรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ใน การศึกษานำร่องครั้งที่ 2 สรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้ตามรูปแบบ 5 ขั้นตอน โดยที่แต่ละขั้นตอนมีการใช้เวลาแตกต่างกัน ซึ่งขั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิด (Challenging Problem) ขั้นตอนนี้ใช้เวลาทำไปงานในการเรียนหน่วยการเรียนรู้ค่อนข้างช้า แต่เมื่อได้เรียนหลายครั้งก็มีการพัฒนาเรื่องขอเวลาในการเรียน ซึ่งผู้วิจัยเองต้องมีการช่วยให้คำแนะนำในส่วนนี้ในช่วงแรก ส่วนขั้นที่ 2 คิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective thinking) และขั้นที่ 3 กระจ่างค่านิยม (Value Clarification) นักศึกษาสามารถทำไปงานได้อย่างถูกต้องแต่ต้องมีการให้คำแนะนำในช่วงแรกๆ ในการทดลองสอนในชั้นที่ 4 จิตอาสา (Volunteer Mind) นักศึกษามักจะเลือกทำกิจกรรมนอกพื้นที่หรือพื้นที่ที่มีความห่างไกลค่อนข้างมาก ซึ่งผู้วิจัยได้ให้คำแนะนำว่าควรเลือกทำ

กิจกรรมนี้ในพื้นที่ และเน้นกิจกรรมอาสาพัฒนาที่สอดคล้องกับทักษะวิชาชีพที่นักศึกษาามี เพื่อประหยัดเวลาและตรงตามความรู้ ความสามารถของนักศึกษาอีกด้วย และขั้นที่ 5 สุนทรียสนทนา (Inspired Dialogue) ผู้เรียนได้ให้ความเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาในการคิดและปฏิบัติมากเกินไป ในการทำกิจกรรมนี้นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นมากเท่าใดนัก ผู้วิจัยจึงต้องให้คำแนะนำและอธิบายถึงประโยชน์ของกิจกรรมในขั้นตอนนี้อย่างละเอียด

ตอนที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

การวิเคราะห์ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน ผู้วิจัยขอเสนอผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน
3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอน

1. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร

การวิเคราะห์ในตอนนี้จะนำเสนอค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมของกลุ่มทดลองซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมและกลุ่มควบคุมซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติ ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน ดังตาราง 13

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมจำแนกตามประเภทของกลุ่ม และการวัด

ตัวแปรตาม	กลุ่มทดลอง (N = 35)				กลุ่มควบคุม (N = 43)			
	T ₁		T ₂		T ₁		T ₂	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	19.28	2.77	36.37	4.7	19.57	3.36	32.94	5.16
จิตแห่งความเคารพ	93.12	5.23	105.3	6.89	92.66	5.49	99.80	5.71
จิตแห่งจริยธรรม	95.58	2.97	113.95	7.82	94.57	3.11	107.86	8.06

จากตาราง 13 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมพบว่าก่อนเรียนและหลังเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเท่ากับ 19.28, 93.12, 95.58 และ 36.37, 105.3, 113.95 ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมมีค่าเท่ากับ 19.57, 92.66, 94.57 และ 32.94, 99.80, 107.86 ตามลำดับ จากข้อมูลข้างต้นเมื่อทำการเปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า คะแนนเฉลี่ยของของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่าเพิ่มขึ้นเท่ากับ 17.09, 12.18, 18.37 และ 13.37, 7.14, 13.29 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเมื่อได้เรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทั้งสองรูปแบบแล้ว ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยของของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเรียน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเฉลี่ยของของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมเพิ่มขึ้นสูงกว่ากลุ่มควบคุมเท่ากับ 3.72, 5.04 และ 5.08 ตามลำดับ แสดงว่ากลุ่มทดลองซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมเพิ่มขึ้นสูงกว่ากลุ่มควบคุมซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติ

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปได้ว่าการเพิ่มขึ้นของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมนี้เป็นการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพื่อทดสอบสมมติฐานของการวิจัยจำนวน 2 ข้อ ด้วยสถิติทดสอบความแปรปรวนพหุนามแบบทางเดียวโดยมีการวัดซ้ำ (One-Way MANOVA; Repeated Measures) ดังมีรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมของผู้เรียนที่ได้รับการสอนต่างกัน และของผู้เรียนก่อนเรียนกับหลังเรียนในกลุ่มทดลอง โดยโดยมีสมมติฐานในการทดสอบจำนวน 2 ข้อ ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม สูงกว่าผู้เรียนกลุ่มควบคุมที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติ

ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบทางเดียวโดยมีการวัดซ้ำ (One-Way MANOVA; repeated measures) ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้ในการทดสอบ ดังนี้

1. ทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมตริกซ์ความแปรปรวน – แปรปรวนร่วม (Homogeneity of Variance-covariance Matrices) ของตัวแปรโดยใช้ Box's M Test พบว่า เมตริกซ์ความแปรปรวน – แปรปรวนร่วมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการตรวจสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวนของตัวแปรแต่ละตัวกับกลุ่มด้วยวิธี Levene's Test พบว่าตัวแปรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าตัวแปรทั้งสามตัวมีความแปรปรวนของของกลุ่มประชากรเท่ากัน

2. ตรวจสอบคุณสมบัติของ Sphericity ของเมตริกซ์ความแปรปรวน – แปรปรวนร่วม ถ้าพบค่า Epsilon ซึ่งเป็นดัชนีสะท้อนความเบี่ยงเบนออกจากเงื่อนไขของ Sphericity มีค่าเป็น 1.0 หรือเข้าใกล้ 1.0 ถือว่าข้อมูลเป็นไปตามเงื่อนไข (ผจญจิต อินทสุวรรณ. 2545: 157) และเมื่อตรวจสอบข้อมูลชุดนี้พบว่าได้ค่า Epsilon ของตัวแปรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมเท่ากับ 1.00 ทุกตัวแปร จึงถือได้ว่าข้อมูลเป็นไปตามเงื่อนไขของ Sphericity

3. ทดสอบการแจกแจงปกติหลายตัวแปร (Multivariate Normality) ด้วยการคำนวณค่า Mahalanobis Distances (D^2) และลงจุดค่าที่คำนวณได้คู่กับเปอร์เซ็นต์ไทล์ของไคสแควร์พบว่าภาพที่ได้เป็นแนวเส้นตรง แสดงว่าข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์มีการแจกแจงเป็นปกติ และเมื่อพิจารณาค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) โดยเฉพาะค่าความโด่งนั้น มีผลกระทบต่ออำนาจในการทดสอบ (Power of Test) ทั้งในกรณีหนึ่งตัวแปรและหลายตัวแปร (ผจญจิต อินทสุวรรณ. 2545: 44 – 45) พบว่าตัวแปรตามส่วนใหญ่เบ้ซ้ายเล็กน้อย และความโด่ง (Kurtosis) พบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะโด่งเพียงเล็กน้อย เมื่อทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติ Shapiro – Wilk พบว่าตัวแปรทุกตัวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงถือได้ว่าการแจกแจงของตัวแปรในแต่ละกลุ่มมีการแจกแจงแบบปกติ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อมูลทั้งหมดเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ MANOVA ทั้งนี้ผลการวิเคราะห์ความเป็นเอกพันธ์ของเมตริกซ์ความแปรปรวน – แปรปรวนร่วม ค่า Epsilon การลงจุดค่า Mahalanobis Distances (D^2) กับค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ของไคสแควร์ ค่าความเบ้

ค่าความโค้ง และค่าสถิติ Spapiro – Wilk แสดงในภาคผนวก ง สำหรับรายละเอียดผลการวิเคราะห์ ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน มีดังนี้

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามแบบวัดซ้ำของคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม จำแนกตามกลุ่ม (รูปแบบการเรียนการสอน)

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.001	24782.282**	.000
Instruction	.761	7.740**	.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 14 พบว่าได้ค่าสถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .761 และแปลงมาเป็นค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 7.740 แสดงว่าคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ 1

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ต่อไปว่าตัวแปรอิสระหรือรูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมนั้นส่งผลต่อตัวแปรตามหรือคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมอย่างไร โดยทำการทดสอบ Univariate F test ซึ่งนำเสนอไว้ในตาราง 15

ตาราง 15 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

แหล่งความแปรปรวน	ตัวแปรตาม	SS	df	MS	F	Sig.
กลุ่ม	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	94.931	1	94.931	4.774*	.032
	จิตแห่งความเคารพ	342.860	1	342.860	6.621*	.012
	จิตแห่งจริยธรรม	487.192	1	487.192	12.553**	.001
ความคลาดเคลื่อน (กลุ่ม)	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	1511.255	76	19.885	–	–
	จิตแห่งความเคารพ	3935.575	76	51.784	–	–
	จิตแห่งจริยธรรม	2949.635	76	38.811	–	–

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 15 เมื่อทำการทดสอบด้วย Univariate Test เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า คะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในทุกตัวแปร ส่วนตัวแปรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและจิตแห่งความเคารพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 2 ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ในการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบทางเดียว โดยมีการวัดซ้ำ (One-Way MANOVA; repeated measures) ในกรณีที่มีกลุ่มตัวอย่าง 1 กลุ่มเป็นสถิติที่ใช้ในการทดสอบ การวิเคราะห์ได้ผลดังตาราง 16

ตาราง 16 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามแบบวัดซ้ำของคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมจำแนกตามการวัด (ก่อนเรียน-หลังเรียน) ของผู้เรียนกลุ่มทดลอง

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.001	14223.563**	.000
Test	.064	195.995**	.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 16 พบว่า ได้ค่าสถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .064 และแปลงมาเป็นค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 195.995 แสดงว่าคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ 2 และเมื่อทำการวิเคราะห์ต่อว่าตัวแปรการวัด (ก่อนเรียน - หลังเรียน) ในกลุ่มทดลองส่งผลต่อตัวแปรตามหรือคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมอย่างไร โดยทำการทดสอบ Univariate F test ได้ผลดังตาราง 17

ตาราง 17 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนกลุ่มทดลอง

แหล่งความแปรปรวน	ตัวแปรตาม	SS	df	MS	F	Sig.
การวัด	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	6281.686	1	6281.686	393.300	.000**
	จิตแห่งความเคารพ	3192.744	1	3192.744	176.382	.000**
	จิตแห่งจริยธรรม	7256.977	1	7256.977	223.615	.000**
ความคลาดเคลื่อน (การวัด)	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	670.814	1	15.972		
	จิตแห่งความเคารพ	760.256	1	18.101		
	จิตแห่งจริยธรรม	1363.023	1	32.453		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 17 พบว่าคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในทุกตัวแปร

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข

คะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุขหลังใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ผลการวิเคราะห์แสดงในตาราง 18

ตาราง 18 คะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุขหลังใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

รายการ	M	SD	การแปลผล
1. ท่านรู้สึกว่าได้รับการยอมรับจากเพื่อนและผู้สอน	4.45	0.510	มาก
2. ท่านคิดว่าผู้สอนมีความเมตตา จริงใจ เอาใจใส่ต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง	4.4	0.598	มาก
3. ท่านรู้สึกรักและภูมิใจในตนเอง	4.55	0.510	มากที่สุด
4. ท่านสามารถปรับตัวให้เข้าสถานการณ์ต่างๆ ได้	4.6	0.503	มากที่สุด
5. ท่านมีโอกาสทำกิจกรรมได้ตามถนัดและความสนใจ	4.6	0.503	มากที่สุด
6. ท่านชอบเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาศิลปะการพัฒนาคณาชีพชีวิต	4.6	0.503	มากที่สุด
7. ท่านชอบกิจกรรมที่ฝึกให้มีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	4.3	0.47	มาก
8. ท่านชอบกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิดไตร่ตรอง	4.4	0.754	มาก
9. ท่านตระหนักถึงความสำคัญของประสบการณ์การบริการสังคมซึ่งมาจากการลงมือปฏิบัติ	4.6	0.598	มากที่สุด
10. ท่านชอบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม	4.4	0.503	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

รายการ	M	SD	การแปลผล
11. ท่านชอบการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น	4.85	0.366	มากที่สุด
12. ท่านเข้าใจและเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตนเอง	4.8	0.41	มากที่สุด
13. ท่านได้ค้นพบตนเองและความสามารถของตนเอง	4.35	0.489	มาก
14. ท่านคิดว่าสิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน	4.25	0.444	มาก
15. ท่านชอบร่วมปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม	4.15	0.366	มาก
16. ท่านรู้สึกว่ามีมาเรียนด้วยความตื่นเต้น สบายใจ	4.15	0.366	มาก
17. ท่านรู้สึกสนุกกับการเรียนและอยากเรียนรู้	4.55	0.510	มากที่สุด
18. ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างตั้งใจ	4.45	0.510	มาก
19. ท่านรู้สึกว่ามีการบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน	4.55	0.510	มากที่สุด
20. ท่านมีความสุขในการเรียนรู้	4.50	0.513	มากที่สุด
รวม	4.47	0.496	มาก

จากตาราง 18 พบว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขหลังใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวความคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขอยู่ในระดับมาก โดยพฤติกรรมรู้สึกรักและภูมิใจในตนเอง สามารถปรับตัวให้เข้าสถานการณ์ต่างๆ ได้ มีโอกาสทำกิจกรรมได้ตามนัดและความสนใจ ชอบเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาศิลปะการพัฒนาคุณภาพชีวิตตระหนักถึงความสำคัญของประสบการณ์การบริการสังคมซึ่งมาจากการลงมือปฏิบัติ ชอบการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เข้าใจและเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตนเอง รู้สึกสนุกกับการเรียนและอยากเรียนรู้ รู้สึกว่ามีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและมีความสุขในการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้ดำเนินการและพัฒนาโดยสรุปได้ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นกับนักศึกษา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและความสุขในการเรียนรู้วิชาศิลปะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของจิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและการเรียนรู้โดยการบริการสังคม จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอน
2. พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และเครื่องมือประกอบรูปแบบการเรียนการสอน ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน จากนั้นตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอน และเครื่องมือประกอบรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน
3. ตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบการเรียนการสอน โดยการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ไปทำการศึกษานำร่อง (Pilot study) 2 ครั้ง ครั้งแรกทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ 1 หน่วยการเรียนรู้กับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2552 ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน นำข้อมูลที่ได้ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ จากนั้นทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดกับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2552 ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30

คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำร่องมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการเรียนการสอนและเครื่องมือประกอบรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการทดลองต่อไป

4. นำรูปแบบการเรียนการสอนทดลองไปใช้ เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ใช้แบบแผนการทดลองแบบ The Pretest-Posttest Control Group Design โดยนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ชั้นปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 ที่ศึกษาในรายวิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต จำนวน 3 หน่วยกิต เป็นเวลา 15 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง รวมใช้เวลาในการทดลองทั้งสิ้น 48 ชั่วโมง โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 43 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 35 คน

5. ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข

สรุปผลการวิจัย

1. จากการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ได้รูปแบบการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล องค์ประกอบทั้ง 4 มีสาระดังนี้

หลักการ

1. ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปรายตามแนวทางประชาธิปไตย
2. ผู้เรียนสามารถคิดไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การมีจิตสำนึก ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและความคิดใคร่ครวญ
3. เน้นกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนกันสร้างความตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม
4. ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการร่วมมือในการปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน
5. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านอารมณ์ (Emotional Intelligence) และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence)
6. เน้นการปลูกฝังความตระหนักู้ภายในตน พัฒนาให้มีความเมตตาและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม

7. การพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง
8. การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผ่านการคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ หรือการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา และมีการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลเป็นกระบวนการที่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง
9. มีการทำงานแบบร่วมมือผ่านการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน
10. การเคารพสิทธิมนุษยชน ทำให้ผู้เรียนคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์
11. การพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย (Think Win Win) เป็นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย
12. การมีวินัยจะเป็นตัวกำกับ และควบคุมให้การประพฤติปฏิบัติตัวของผู้เรียน การทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในกรอบหรือในแนวทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำไปสู่การฝึกฝนให้เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้ นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดจนรับฟังความคิดที่ความแตกต่างหลากหลาย กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดไตร่ตรอง สามารถสะท้อนคิดผลงานโดยเชื่อมโยงการทำกิจกรรมบริการสังคมกับความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอน
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม เคารพสิทธิมนุษยชน มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักต่อความสำคัญของประสบการณ์การบริการสังคมซึ่งมาจากการลงมือปฏิบัติ
5. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ และทางด้านจิตใจ และเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ตลอดจนรู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น

ขั้นการเรียนรู้การสอนของรูปแบบการเรียนรู้การสอน

- ขั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมุติหรือสถานการณ์จำลอง
- ขั้นที่ 2 สร้างสรรค์อย่างไตร่ตรอง โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการคิดไตร่ตรอง
- ขั้นที่ 3 กระจ่างด้วยปัญญา โดยใช้กิจกรรมการกระจ่างค่านิยม
- ขั้นที่ 4 จิตอาสาโดยใช้กิจกรรมจิตอาสา

ขั้นที่ 5 สนทริยสนทนา โดยใช้กิจกรรมสนทริยสนทนา

การวัดและประเมินผลของรูปแบบการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผลตามการเรียนการสอนนี้ เป็นการวัดและประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งระหว่าง การเรียนการสอน และภายหลังการเรียนการสอนตามรูปแบบ โดยผู้ประเมินประกอบด้วยตัวผู้เรียน เพื่อน และผู้สอน

2. รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียน การสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า

2.1 ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่ง จริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุขสูงกว่าผู้เรียนกลุ่ม ควบคุมที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่ง จริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพ จิตแห่งจริยธรรมและอย่างมีความสุขหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

2. พฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุขในวิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิตของมี คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีประเด็นที่ นำมาอภิปราย 2 ประเด็น คือ 1) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 2) การประเมินประสิทธิผลของ รูปแบบการเรียนการสอน รายละเอียดการอภิปรายผลมีดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่ง จริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สามารถนำไปใช้พัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม ได้อย่างมั่นใจ ซึ่งพิจารณา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในระดับมาก ($M = 4.42$) เนื่องจากรูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการ

สอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรม การบริการสังคมและแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ ควรมีการพัฒนาทักษะทางด้านอารมณ์และทักษะทางด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การทำงานร่วมกัน การเคารพสิทธิมนุษยชน มีบุคคลต้นแบบที่ดี มีจิตเมตตา การคิด แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม หลักความรู้คู่คุณธรรม การพัฒนาความฉลาดทางศีลธรรมความรับผิดชอบต่อสังคม การคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่าย การมีวินัย อุปนิสัยที่ 4 ของแนวคิดอุปนิสัย 8 ประการของโคเวีและการคิดแบบชนะ ชนะ แล้วนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการสังเคราะห์สาระต่างๆ ขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

การสังเคราะห์สาระองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์สาระต่างๆ เพื่อนำมาเชื่อมโยงกัน โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การสังเคราะห์วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลของรูปแบบการเรียนการสอน จากนั้นผู้วิจัยได้นำสาระต่างๆ มาจัดทำเป็นรูปแบบการเรียนการสอนฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ และมีการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลอง 2 ครั้งก่อนการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ในจริง

จะเห็นได้ว่า การดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวคิดและหลักการพื้นฐานเป็นกรอบในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน นอกจากนั้นรูปแบบการเรียนการสอนยังได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ทำให้รูปแบบการเรียนการสอนได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีได้ ซึ่งการดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา ขัมมณี (2545: 4-5) ที่สรุปไว้ว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนจะต้องผ่านการจัดองค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบการเรียนการสอนให้เป็นระบบ โดยคำนึงถึงทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องจัดองค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ประกอบด้วยขั้นตอนการเรียน 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ปัญหาชวนคิด (Challenging Problem) เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดจนรับฟังความคิดเห็นที่ความแตกต่างหลากหลาย กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้กิจกรรมบทบาทสมมุติหรือสถานการณ์จำลอง ใช้เทคนิค

การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบ เน้นให้ผู้เรียนจัดทำโครงการเป็นกลุ่ม มีการสืบค้นและปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อเตรียมการทำโครงการกลุ่ม หรือทำงานที่ผู้สอนได้มอบหมาย พัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตแห่งความเคารพ เพราะต้องรู้จักการทำงานแบบร่วมมือ เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ และทางด้านจิตใจ ช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเพื่อนๆ เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนตลอดจนรู้จักช่วยเหลือ และสนับสนุนเพื่อนๆ

ขั้นที่ 2 คิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective thinking) เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิดไตร่ตรอง สามารถสะท้อนคิดผลงานโดยเชื่อมโยงการทำกิจกรรมบริการสังคมกับความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอนในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้นให้เป็นผู้ที่รู้จักควบคุมกำกับตนเอง และเป็นผู้ที่รู้จักคิดวิเคราะห์ให้เหตุผล โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) ให้นักศึกษาได้คิดไตร่ตรองจากสถานการณ์จำลองในชั้นปัญหาชวนคิดต่อว่า ควรจะมีแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ที่ได้ ซึ่งการทำกิจกรรมในชั้นตอนนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ทำความเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่างกันอีกด้วย

ขั้นที่ 3 กระจ่างค่านิยม (Value Clarification) เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเอง ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยเน้นกระบวนการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิด และจะเสนอคำถามต่างๆ เช่น ได้ความคิดนี้มาจากไหน ได้พิจารณาทางเลือกอื่นๆ แล้วหรือยัง ทำแล้วจะเกิดผลอะไรบ้าง เคยทำเช่นนี้บ่อยไหม จึงเป็นกระบวนการกระจ่างจริยธรรมของตนเอง และถือว่าเป็นกระบวนการปลูกฝังจริยธรรม

ขั้นที่ 4 จิตอาสา (Volunteer Mind) เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม เคารพสิทธิมนุษยชน มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มโดยใช้กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมจิตอาสาเป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตแห่งจริยธรรม เป็นการปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา และสร้างจิตสำนึก โดยมีกิจกรรมที่ให้การช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น กิจกรรมจิตอาสาเป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่ทำให้นักศึกษามีประสบการณ์โดยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) จะทำให้นักศึกษามีประสบการณ์และสามารถลงมือปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้

ขั้นที่ 5 สนทนา (Inspired Dialogue) เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ และทางด้านจิตใจ และเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ตลอดจนรู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น โดยใช้กิจกรรมสนทนา (Dialogue) ทำให้ผู้เรียนมีความตระหนัก ความเมตตา

และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ตลอดจนการรับฟังวิถีดั้งเดิม วิธีการให้คุณค่า ความหมายของคนอื่นต่อสิ่งที่พูด เพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1. การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพจริง โดยพิจารณาจาก

1.1 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมสูงกว่าผู้เรียนกลุ่มควบคุมที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อทำการวิเคราะห์ต่อไปว่ารูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมนั้นส่งผลต่อตัวแปรตามหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมอย่างไร ผลการวิเคราะห์พบว่า

1.1.1 คะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งอภิปรายผลได้ว่ากลุ่มทดลองซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีหลักการของรูปแบบที่สำคัญคือ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการร่วมมือในการปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน เน้นกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน พัฒนาให้มีความเมตตา ทำให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เกิดการพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง และเมื่อผู้เรียนเข้าใจในหลักการที่สอนอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปปฏิบัติได้แล้วจึงส่งผลให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอารี สตันหนวี (ม.ม.ป.: 33) ที่กล่าวว่า การให้ผู้เรียนทำงานด้วยกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จะทำให้เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ และทางด้านจิตใจ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสตาร์และราฟท์ (Starr Roxanne Hiltz; & Raquel Benbunan-Fich: 1997) ที่ได้ศึกษาพบว่าการทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้เพิ่มแรงจูงใจ เกิดการพัฒนาทักษะในการรับรู้ และการแก้ปัญหา เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งเป็นกลุ่ม และ บุคคล และพบว่า การทำงานเป็นกลุ่ม หรือ การร่วมมือกันของบุคคล ทำให้มีการเรียนรู้ สูงกว่าการทำงานตามลำพังและอีกหลักการหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตาม

แนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมคือผู้เรียนสามารถคิดไตร่ตรอง พิจารณาสິงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การมีจิตสำนึก ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นการผสมผสานระหว่างการลงมือกระทำและการคิดไตร่ตรอง ทำให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านอารมณ์ และทักษะทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกู๊ป (Krupp; citing Gramston; & Wellman . 1997: 1) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง ผู้ใหญ่ไม่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง แต่พวกเขาเรียนรู้จากการประมวลผลประสบการณ์ทั้งหมด

1.1.2 คะแนนเฉลี่ยของจิตแห่งความเคารพของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองซึ่งใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดจนรับฟังความคิดที่ความแตกต่างหลากหลาย กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อีกทั้งยังพัฒนาให้ผู้เรียนได้คิดไตร่ตรอง สามารถสะท้อนคิดผลงานโดยเชื่อมโยงการทำกิจกรรมบริการสังคมกับความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอนและพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ และทางด้านจิตใจ ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเพื่อนๆ เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนตลอดจนรู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีจิตแห่งความเคารพซึ่งข้อสรุปดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 203) ที่กล่าวว่าบุคคลที่มีจิตแห่งความเคารพ ต้องสามารถตอบสนองต่อคนหรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างที่หลากหลายอย่างเห็นอกเห็นใจและเป็นไปในทางสร้างสรรค์ เป็นความพยายามที่จะเข้าใจและทำงานร่วมกับคนที่มีความแตกต่าง และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 18) ที่กล่าวว่าผู้ที่มีจิตแห่งความเคารพเป็นบุคคลที่ยอมรับและทำความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล และความแตกต่างระหว่างกลุ่มคน เป็นกรพยายามทำความเข้าใจมุมมอง ทศนคติ อารมณ์หรือสิ่งกระตุ้นที่อยู่เบื้องหลังของความแตกต่างระหว่างคนหรือกลุ่มคน โดยความเคารพนั้นสามารถแสดงออกได้ทางพฤติกรรมทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ ซึ่งสามารถรับรู้ได้จากทั้งผู้ให้ความเคารพและผู้ได้รับความเคารพ

1.1.3 คะแนนเฉลี่ยของจิตแห่งจริยธรรมของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากผลดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองซึ่งใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาให้ผู้เรียนมีความตระหนักต่อความสำคัญของประสบการณ์การบริการสังคมซึ่งมาจากการลงมือปฏิบัติและการคิดไตร่ตรองและพัฒนาให้ผู้เรียน

มีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของการ์ดเนอร์ (Gardner. 2006: 205) ที่กล่าวว่าบุคคลที่มีจิตแห่งจริยธรรมต้องสามารถปฏิบัติตามบทบาทในหน้าที่การทำงานและบทบาทของการเป็นพลเมือง รวมทั้งการปฏิบัติอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และสอดคล้องสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 19) ที่กล่าวว่า บุคคลที่มีจิตแห่งจริยธรรมต้องสามารถรักษาคุณงามความดี โดยยังคงไว้ซึ่งความสมดุลระหว่างการรักษาทบหน้าที่ที่ตนได้รับกับการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและของประเทศชาติ ตลอดจนการคำนึงถึงความถูกต้องและผลประโยชน์ของส่วนรวม แม้จะขัดแย้งกับผลประโยชน์และความต้องการส่วนตน และแนวคิดของแอมโบรสและครอส (Ambrose; & Cross. 2009: 214) ที่มีความเห็นว่าบุคคลที่มีจิตแห่งจริยธรรมต้องเป็นผู้ที่สามารถใช้จิตแห่งจริยธรรม ในบทบาทที่เป็นสมาชิกของชุมชน ประเทศและพลเมืองโลก ตลอดจนสามารถพิจารณาถึงผลกระทบจากการทำงานและการปฏิบัติตนในสังคมที่มีความแตกต่างกันได้เป็นอย่างดี

1.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนในกลุ่มทดลอง พบว่าผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคม มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิเคราะห์พบว่า

1.2.1 คะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากผลดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมมีการทำกิจกรรมในขั้นตอนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอนคือ 1) ปัญหาชวนคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมุติหรือสถานการณ์จำลอง 2) สร้างสรรค์อย่างไตร่ตรอง โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการคิดไตร่ตรอง 3) กระจ่างด้วยปัญญา โดยใช้กิจกรรมการกระจ่างค่านิยม 4) จิตอาสาโดยใช้กิจกรรมจิตอาสา และ 5) สนุทริยสนทนา โดยใช้กิจกรรมสนุทริยสนทนา ซึ่งการทำกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวมีส่วนพัฒนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น โดยในขั้นที่ 5 ใช้กิจกรรมสนุทริยสนทนาสอดคล้องกับแนวคิดของวรภัทร์ ภูเจริญ (2552ก: 11) ที่กล่าวว่าสนุทริยสนทนาทำให้เกิดการค้นพบตนเอง เข้าใจตนเอง การสะท้อน (Reflect) ให้เห็นตัวตนของเราเองชัดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่วงจรการเรียนรู้ (Learning Cycle) และผลการวิจัยของพงษ์ธร ดันติฤทธิศักดิ์และคณะ (2553:1) พบว่าการจัดการเรียนการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษาโดยการทำกิจกรรมสนุทริยสนทนาเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเข้ามาดำเนินการจัด

กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ก็จะทำให้เกิดความสอดคล้องกันและทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) ได้ อีกทั้งผลการวิจัยนี้ยังมีความสอดคล้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพตามแนวคิดของการ์ตเนอร์ (Gardner. 2006: 205) ที่มีความคิดเห็นว่าการพัฒนาจิตแห่งความเคารพสามารถพัฒนาได้ทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน และควรพัฒนาจิตแห่งความเคารพตั้งแต่เกิดและวัยเด็กถึงวัยรุ่นเป็นช่วงเวลาสำคัญที่จะพัฒนาให้เกิดจิตแห่งความเคารพซึ่งทำให้เกิดความอ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติและเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพและเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ตลอดจนเปิดใจที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างความคิดของตนเอง อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

1.2.2 จิตแห่งความเคารพของผู้เรียนกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากผลดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองซึ่งใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมมีกิจกรรมที่ส่งเสริมจิตแห่งความเคารพคือการทำสุนทรียสนทนาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทำให้ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ความเมตตา และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ซึ่งการทำ Dialogue เป็นการรับฟังวิถีคิด วิธีการให้คุณค่าความหมายของคนอื่นต่อสิ่งที่พูด เพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพงษ์พรตันติฤทธิศักดิ์และคณะ (2552 : 2) ที่พบว่าการทำสุนทรียสนทนาทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) เพราะช่วยให้ผู้เรียนมีฐานคิด (Conceptual Basis) และ แนวทาง (Guideline) ในการเข้าใจ วางแผน เตรียมการ ดำเนินการ และประเมินชั้นเรียน หัวใจของกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาอยู่ที่ การมีสติระลึกได้รู้เนื้อรู้ตัวอยู่เสมอ รู้ว่ากระบวนการใดเหมาะกับตัวผู้เรียนเองและเหมาะกับชั้นเรียน มีความจดจ่อต่อเนื่องไม่ย่อท้อ เกิดความสุขรู้สึกดีทั้งก่อนระหว่างและหลังทำ ผ่อนคลาย มีใจตั้งมั่น มีการให้ความสำคัญกับการสร้างเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน คือ การมีสติระลึกได้รู้เนื้อรู้ตัวอยู่เสมอ รู้ว่ากระบวนการใดเหมาะกับตัวผู้เรียนเองและเหมาะกับชั้นเรียน มีความจดจ่อต่อเนื่องไม่ย่อท้อ เกิดความสุขรู้สึกดีทั้งก่อนระหว่างและหลังทำ ผ่อนคลาย มีใจตั้งมั่น และที่สำคัญคือไม่คาดหวัง

1.2.3 จิตแห่งจริยธรรมของผู้เรียนกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากผลดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองซึ่งใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมมีกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นที่ 3 กระจำง่าค่านิยมซึ่งกิจกรรมที่ส่งเสริมจิตแห่งจริยธรรม ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาจริยธรรมได้ตามแนวความคิดของการ์ตเนอร์ (2006: 130) สำนักงาน

คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551: 42) ทิศนา แคมมณี (2542: 19) และวิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒผล (2552) ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรใช้การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่ายค่านิยมในการพัฒนาจริยธรรม เนื่องจากการกระจ่ายค่านิยมก็คือการทำให้ค่านิยมกระจ่าย ซึ่งเป็นวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา แนวความคิดพื้นฐานมาจาก ฮามินและซิโมน (Harmin; & Simon.1966) ที่เชื่อว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่าดีงาม ถูกต้องและควรแก่การยึดถือ กระบวนการกระจ่ายค่านิยมมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่าหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไรและหลักการที่ดีที่ถูกต้องตามความคิดของตนเป็นอย่างไร และการทำกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นที่ 4 จิตอาสาสอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรภรณ์ เปาโรหิตย์ (2553: 2) ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจและการปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาในนักเรียนพยาบาลทหารอากาศชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยพยาบาลทหารอากาศ กรมแพทย์ทหารอากาศพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจภายในและการปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสา มีความสัมพันธ์ในทางบวกระดับปานกลาง ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ผสมผสานระหว่าง คุณธรรม จริยธรรม และความดีงาม รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่ส่งเสริมสำนึกดีและการปฏิบัติตนเพื่อสังคม

1.3 พฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขของผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า คะแนนเฉลี่ยโดยรวมของพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขของผู้เรียนมีค่าเท่ากับ 4.47 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขในระดับมาก สามารถอธิบายได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนตามใช้รูปแบบการเรียนการสอนจิตแห่งความเคารพและจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมนั้นผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงาน อีกทั้งผู้เรียนทุกคนยังได้มีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมกันแก้ปัญหาสถานการณ์ คิดไตร่ตรองการกระจ่ายค่านิยม การทำกิจกรรมจิตอาสาและการทำสุนทรียสนทนา ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำงาน ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตนเอง ความเมตตาและจิตสำนึกต่อส่วนรวม การนำปรัชญาและศาสนธรรมมาพัฒนาจิต ฝึกปฏิบัติจนมีสติและเกิดปัญญาสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตน ผู้อื่นและสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้บริหารควรเน้นเรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาด้านจิตใจของผู้เรียนทางด้านคุณธรรมและความเคารพต่อสิทธิของตนเองและของผู้อื่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำแนวความคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

1.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สามารถนำไปใช้พัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ได้ต่อไป ซึ่งหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาในระดับการศึกษาชั้นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้โดยตรง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำรูปแบบรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจิตแห่งความเคารพ และจิตแห่งจริยธรรมตามแนวคิดการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมไปใช้กับนักศึกษาคณะอื่นหรือในระดับการศึกษาอื่นๆ

2.2 ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นร่วมด้วย เช่น รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน การทำกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ที่นอกเหนือจากงานวิจัยชิ้นนี้

2.3 การทำกิจกรรมจิตอาสาในการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณของนักศึกษาในการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ดังนั้นก่อนจะทำการวิจัย จึงควรมีการจัดหาแหล่งทุน แหล่งเงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำมาใช้ได้อย่างสะดวก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต. (2544). *คู่มือความฉลาดทางอารมณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กวรรณิการ์ พิริยะจิตร. (2547). *กิจการนักศึกษา*. กองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันเทคโนโลยีพระ
จอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543, มกราคม-มีนาคม). *โรงเรียนสร้างคนมีจิตสาธารณะ*. *การศึกษา*
2000. 65(3): 17.
- เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. (2551). *แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย: กรณีศึกษา*
กลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ. ปริญญาานิพนธ์ ค.ม. (พัฒน
ศึกษา). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เจษฎา หนูรุ่ง. (2551). *ปัจจัยจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียน*
สาธิตในสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติ
ทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เฉลิมชัย มนูญเศวต. (2543). *การพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการใน*
สถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. (อุดมศึกษา). กรุงเทพฯ:
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ชวาลา เวชยันต์. (2544). *การพัฒนาแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม*
เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการรับใช้สังคม ทักษะการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการ
เรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. (หลักสูตรและการสอน).
กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ชัชวาลชัย ภาคินธู. (2548). *กระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.
- ชัยพร วิชชาวุธ. (2530). “*แนวทางการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม*” *จริยธรรม*
กับการศึกษา. วีระพร อุวรรณโณ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แหมมณี. (2545). *รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- ทศนา เขมมณี. (2547). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2549). *กิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2537). *การพัฒนาการสอน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ประสงค์ สังข์ไชย. (2546). *การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์*. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2526). *รูปแบบการใช้ชีวิตของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม; และ สังคม สัจจ. (2543). *สำนักไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย.
- มัลลิกา มัตติโก. (2541). *จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล*. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ระพีพัฒน์ ศรีมาลา. 2547. *การใช้ความรุนแรงในนักเรียนมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(พลศึกษา) กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- รังสี เกษมสุข และสุชมาล เกษมสุข. (2550, มกราคม-มีนาคม). *การพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้บทบาทสมมติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)*. วารสารครุศาสตร์. 35(3): 58-69.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2551). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์อักษร A- L ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. (2543). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2540). *สถิติวิทยาทางการวิจัย*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2543). *เทคนิคการการวัดผลการเรียนรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; ประทีป จินฺงี; และทัศนาก ทองภักดี. (2546). *รูปแบบการพัฒนาให้นักเรียนระดับ
ประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ: การศึกษาระยะยาว ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ
เนื่องในวันสถาปนาสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ครบรอบ 49 ปี.* หน้า 1-17. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรภัทร ภูเจริญ. (2552ก). *Dialogue คิดลงสู่ใจ...ไหลเป็นปัญญา.* กรุงเทพฯ: อริยชน.
_____. (มีนาคม, 2552ข). *สุนทรียสนทนา กับ ดร.วรภัทร ภูเจริญ.* Secret. 1(18). 64-65.
- วรรณนา ประยุกต์วงศ์และคณะ. (2550). *คู่มือการพัฒนาจิตอาสาพนักงานในองค์กรธุรกิจ : สู่วิถีการทำงาน
ในวิถีการทำงาน.* กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- วราคม ทีสุโกะ. (2543). *สังคมวิทยากับการศึกษา.* กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ
- วราพร วันไชยธนวงศ์และคณะ. (2551). *การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่. บทคัดย่อการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสา
ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ สู่เวทีนำเสนอผลงาน
วิชาการในการประชุมวิชาการระดับชาติปี 2551 เรื่องการปฏิบัติสู่นวัตกรรมและวิจัย
ณ โรงแรมเซนทารา ดวงตะวัน วันที่ 28 – 29 เมษายน 2551.*
- วัลย์ พานิช. (2546). *กรณีศึกษา: การเรียนรู้จากการบริการในวิชาสันติศึกษา. วารสารครุศาสตร์ .
32 (2):60-71*
- วิชัย วงษ์ใหญ่; และ มารุต พัฒนาผล. (2552). *เอกสารประกอบการบรรยาย “ประสิทธิภาพการสอน
และการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาในยุคสังคมข่าวสาร”.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ.
- วิธาน ฐานะวุฑฒิ. (2548). *จับจิตด้วยใจ.* กรุงเทพฯ: ศยาม.
- วิบูลย์ ไทวณะบุตร.(2533). *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รามคำแหง
- วิรัตน์ คำศรีจันทร์. (2544). *จิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทย. ปริญญาานิพนธ์ ศษ.ด.
(ประชากรศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- วิศิษฐ์ วัจวิญญู. (2548). *สุนทรียสนทนา.* กรุงเทพฯ: สอนเงินมีมา.
- วีรวัดณ์ ปันนิตามัย. (2543). *เชาวน์อารมณ์ (EQ).* กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2541). *บทบาทของมหาวิทยาลัยกับการศึกษาเพื่อความเป็นประชาสังคม.
ASAIHL Thailand Journal. 1(1): 52-69.*
- ศักดิ์ดา ปรารงค์ประทานพร.(2539). *ความคิดทางการศึกษาของเปาโล แพร์. สารานุกรมศึกษาศาสตร์
ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*

- คันทันย์ ฉัตรคุปต์. (2545). *เทคนิคสร้าง IQ EQ AQ 3 Q เพื่อความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ : สถาบันสร้างสรรค์ศักยภาพทางสมอง.
- สัจด์ อุทรานันท์. (2532). *เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ สิงหะพล. (2542, มิถุนายน-ตุลาคม). ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่. *สีมาจารย์*. 13(27): 15-16.
- สมพร เทพสิทธิ์า. (2542). *คุณธรรมและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.
- สาโรช บัวศรี. (2524). *สรุปคำบรรยายเรื่องค่านิยม*. ม.ป.ท , กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิคจำกัด
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2550ก). *5 จิต...คิดเพื่ออนาคต : จิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- _____. (2550ข). *5 จิต...คิดเพื่ออนาคต : จิตแห่งจริยธรรม (Ethical Mind)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2546). *เส้นทางสู่สิทธิมนุษยชนศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2552). *กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.
- สำเนาวิ ขจรศิลป์และคณะ. (2541). *รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบค่ายอาสาของนักศึกษา*. กองบริการการศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- สุเทพ ฐระพันธ์. (2542). *ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง*. สืบค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2552, จาก <http://gotoknow.org/blog/thuraphan/257562>.
- สุนทรี จงวงศ์สุข. (2548). *การใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ปรินญา นิพนธ์ ศษ.ม.(การสอนสังคมศึกษา)*. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สุริน คล้ายรามัญ. (2543). *การพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี*. วิทยานิพนธ์ปร.ด. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- โสพิส ศิริไสย. (2550). *สร้างความรู้จากการฟัง : ประสบการณ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย*. ศาลายา, นครปฐม : UNDP-Thailand Environmental Partnership Programme (UTEP) และมหาวิทยาลัยมหิดล
- อรพินทร์ ชูชม. อัจฉรา สุขารมณ. และอุษา ศรีจินดารัตน์. (2549). *รายงานการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย*. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์. (2550). *ผลการใช้สถานการณ์จำลองผลงานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริงเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. ปริญญาโท กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2549). *การพัฒนาศักยภาพอย่างสมบูรณ์*. สถาบันการศึกษาสัตยาไส
- อารี สันทรวี. (2547). *พหุปัญญาประยุกต์*. กรุงเทพฯ : สมาคมเพื่อการศึกษาเด็ก.
- Alt, Martha Naomi and Elliott A. Medrich. (1994). *Student Outcomes from Participation in Communication Service*. Paper prepare for the U.S. Department of Education, Office of Research . Retrieved December 1, 2008, from : <http://www.cffcolorado.edu>.
- Ambrose Don & Cross Tracy. (2009). *Morality, Ethics, and Gifted Mind*. Springer.
- American Association of Higher Education (AAHE). (1997). *Series on Service-Learning in the Disciplines*. Washington D.C.: American Association of College for Teacher Education.
- Armstrong Thomas. (1994). *Multiple Intelligences in the classroom*. Verginai : ASCD.
- Astin; & Sax. (1998). How Undergraduate are Effect by Service Participation. *Journal of College Student Development*, 39 (3): 251-263
- Billig, S.H. (2000). Research on K. 12 School-Based Service-Learning *Phi Delta Kappan* May: 658-664
- Boaler, J. (2006, Febuary). Promoting Respectful Learning. *Educational Leadership*. 63 (5): 74-78.

- Booth, D.L.F. (1987). *Project Work*. 2 nd ed. Oxford: The Alden Press
- Boss. 1994. The Effect of Community Service on The Moral Development of College Ethics Student. *Journal of Moral Development*. 23 (2): 183-198.
- Brandell; Mary E; & et el. 60, 3 (Spring 1994). *Learning through Service: Enriching the Classroom Experience*. Delta Kappa Gamma Bulletin: 11-16.
- Bringle;& Krenner. (1993). Evaluation of an Intergenerational Service-Learning Project for Undergraduates. *Educational Gerontology* . 9 (5): 407-417
- Constitutional Rights Foundation Chicago (CRFC). (September/October 1997): 210-214
Experts from Service Learning in the Social Studies. The Social Studies.
- Copper, Mark. *What is Service Learning?*. (1996). Available from
[http:// csf.colorado.edu/sl/what-is-sl.html](http://csf.colorado.edu/sl/what-is-sl.html).
- Covey, Stephen R. (2004). *The 8th habit : from effectiveness to greatness*. New York : Free Press.
- Cram, Stanley Bruce.(1998). *The Impact of Service- Learning on Moral Developmental Self-Esteem of Communication College Ethics Student*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9834451.
- Daniels Ross Mark. (2001). *Creating sustainable community programs: examples of collaborative public administration*. Greenwood Publishing Group
- Deighton, Lee C. (ed.) (1971). *Encyclopedia of Education*. New York: The MacMillan&The Free Press.
- Delve, Cecillia L., Suzanne D. Mithz and Greig M. Stewart. Eds. (1990). *Community Service as Value Education*. New Direction for Student Service. 50 (Summer) San Francisco: Jossey-Bass.
- Dewey, John. (1926). *Democracy and Education*. Boston: Houghton Mifflin.
- Dorman, Adelle Kristine. *Critical Leadership in Service-Learning In Classrooms*. UMI ProQuest Digital Dissertation: ATT9807397
- Erickson, Joseph A.& Jeffrey B. Anderson. (1997) *Learning With the Community: Concept and Model For Service-Learning in Teacher Education*. AAHE's Series on Service-Learning in the Disciplines. 3 Washinton D.C: American Association of Teacher Education.

- Freire, Paulo & Ira Shor.(1992). *A Pedagogy for Liberation: Dialogues on Transformational Design*. 4 th ed. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Gardner, H. (2006). *Five Minds for the Future*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Gardner, H. (1983). *Frame of mind : The Theory multiple Intelligence*. New York : Basic Books.
- Georgia department of Education. (1997). *Service Learning Making a World of Difference for Students* . Retrieved 15 , 6, 2009, from http://www.tennessee.gov/education/ci/service/add_info.shtml
- Gramston R. and Wellman B. (1997). *The Adaptive School: Developing and Facilitating Collaborative Groups*. El Dorado Hills,CA: Four Hats.
- Haddock, Dennis Lee. (1998). *Combining Service and Learning: The Relationship between the Fidelity Implement and Student Satisfaction*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT 9836180.
- Jaffe, Hildy. (1998). *The Affect of Implementing A Curriculum-Based Service-Learning Program Incorporating a Choral Reading Model*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9829440.
- Joyce, Bruce; Weil, Marsha; & Calhoun, Emily. (2004). *Models of Teaching*. 7th ed. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Kazt, Lilian G; & Sylvia Chard. (1994). *Engaging Children's Minds: The Project Approach*. (10 th ed). New-Jessey: Ablex Publishing.
- Limpart, Lynda Wenger. (1997). *The Process of Integrating a Service Learning Program into Grade K-12 Curriculum at Elizabethtown Area School District: A Case Study*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT 9724250
- Loewan, Donna E. (1998). *Reflection on the Service Experience of First Year College Students: A Content Analysis*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9917580
- Marbury, Evelyn C. (1999). *Program Evaluation of One Service Learning Program*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9829440.
- Mauricio, Collen L.(1997). *Voices of Personnel Growth:High School Girl Respond to Community Service and Learning*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9805063

- McElhancy, Kellie Ann. (1998). *Student Outcome of Community Service Learning: A Comparative Analysis of Curriculum-based and Non Curriculum-based Alternative Spring Break Programs*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9840602
- McGoldrick Kim Marie& Ziegert L.Andrea. (2002). *Putting the invisible hand to work: concepts and models for service learning in economics*. Michigan: University of Michigan Press,
- National Center for Education Statistics. (1999). *Service-Learning and Community Service in K-12 Public School*. U.S. Department of Education.
- NCSS Citizenship Select Subcommittee. (2001). Service-learning: An Essential Component of Citizenship Education. *Social Education*. May/June: 240-241.
- Nunnally,J.C. (1978). *Psychometric Theory*. New York : McGraw – Hill.
- Olsen, Susan Esther. (1998). *The Dynamics of Tutorial Relationships*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9906751.
- Pritchard F. Florence;& Whitehead I. George. (2004). *Serve and learn: implementing and evaluating service-learning in middle and high schools*. Lawrence Erlbaum Associates
- Rhoads, Robert A.& Jeffrey P.F. Howard. Editors. (1998). *Academic Service Learning: A Pedagogy of Action and Reflection*. New Directions For Teaching And Learning. San Francisco: Jossey Bass.
- Seider, S.; Davis, K.; & Gardner, H. (2009). Morality, Ethics, and Good Work: Young People's Respectful and Ethical Minds. In *Morality, Ethics, and Gifted Minds*. Ambrose, D.; & Cross, T., editors. :209-222. Dordrecht: Springer.
- Siebold, Marilyn Lyn. (1998). *An Assessment of a Community service program for Allied Health Studies*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9908086.
- Smith Andy (2009). *Cultivating the Respectful Mind with Games and Simulation*. In *2 nd European Conference on Game Based Learning*: 412-420.
- Tai-Seale, Thomas. (2001). *Liberating Service Learning and Applying the New Practice*. *College Teaching*. 46 (1): 14-25

- Terry, Alice Wickersham. (2000). *A Case Study of Community Action Service Learning on Young, Gifted Adolescent and Their Community*. Dissertation Abstract International (61-08A).
- Texas Center for Service –learning. (2009). *Learn and Serve Texas*. Texas: Education Service Center.
- Weigert, Kathleen Maas. (1998). *Academic Service Learning: Its Meaning and Relevance. New Directions For Teaching and Learning*. San Francisco: Jossey Bass.
- Williams, Frances D. McConnell.(1997). *Re-Engineering A Movement: Reclaiming Youth at Rick. An Assessment of Selected Outcome of Community Service Learning Experiences in an Urban High School*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT9737289.
- Wolfson, Larry& John Willinsky. (1997). *What Service-Learning Can Learn from Situated Learning: Proposal for a Research Framework*. Retrieved March 1, 2009, from http://www.knowarch.com/index/front_office/evaluation/situat.html
- Youth service America. (2009). *Service-Learning curriculum Guide A Guide for Developing Project Management Skills*. Washington D.C.: Young Service Learning.
- Youth Service America. (2009). *Service-Learning Curriculum Guide*. Washington,Dc
- Zawacki, Katheleen G. *Personal and Family Related to Service-Learning in an Undergraduate Course on Diversity*. UMI ProQuest Digital Dissertation.ATT 9822787.
- Zeichner KM. (1993). Connecting genuine teacher development to the struggle for social justice. *Journal of Education for Teaching*. 19(1): 5-20.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือสำหรับผู้เชี่ยวชาญ

แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอน

คำชี้แจง

1. แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอน
2. การตอบแบบประเมิน โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดพร้อมแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน					
1. การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนครอบคลุมกับความจำเป็นของการจัดการเรียนรู้ที่ดี					
2. แต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กัน					
หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน					
3. แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน					
4. ความชัดเจนของหลักการ สามารถแสดงจุดเน้นของรูปแบบการเรียนการสอน					
5. การใช้ภาษา และการเรียบเรียงถ้อยคำมีความเหมาะสม สละสลวย เข้าใจง่าย					
วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน					
6. สอดคล้องกับหลักการของรูปแบบการเรียนการสอน					
7. วัตถุประสงค์มีความชัดเจน สามารถแสดงสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดกับตัวผู้เรียน					
8. วัตถุประสงค์มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ					
9. การใช้ภาษา และการเรียบเรียงถ้อยคำมีความเหมาะสม สละสลวย เข้าใจง่าย					

ภาคผนวก ข
เครื่องมือประกอบการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ แผนที่ 1

วิชา ศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต

เรื่อง มนุษย์กับการพัฒนาคูณภาพชีวิต

จำนวน 3 ชั่วโมง

มโนทัศน์

มนุษย์คือสัตว์ธรรมชาติชนิดหนึ่งที่อยู่ร่วมกับสรรพชีวิตทั้งปวง คุณลักษณะตามธรรมชาติในตัวตนของมนุษย์บางประการนั้นมีความพิเศษต่างจากสรรพชีวิตอื่นโดยเฉพาะสัตว์โลกด้วยกัน มนุษย์จึงมีวิวัฒนาการและการดำรงชีวิตร่วมกับชีวิตอื่นๆ อย่างเหนือธรรมชาติ มนุษย์ได้เพิ่มคุณค่าให้แก่มนุษย์ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติด้วยการพัฒนาคูณภาพชีวิตเพื่อให้แต่ละบุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม และสามารถดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและค่านิยม ตลอดจนแสวงหาสิ่งที่ยปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. บอกความหมายและองค์ประกอบของมนุษย์ได้
2. วิเคราะห์ธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ได้
3. บอกความหมายของคูณภาพชีวิตได้
4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการพัฒนาคูณภาพชีวิตได้
5. ยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาคูณภาพชีวิตได้

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายของมนุษย์
2. องค์ประกอบของมนุษย์
3. ธรรมชาติของมนุษย์
4. ความต้องการของมนุษย์
5. ความหมายของคูณภาพชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นปัญหาชวนคิด

1. ผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้และทบทวนความรู้เดิม ประมาณ 10-15 นาที โดยใช้คำถามในการนำอภิปราย ได้แก่
 - 1.1 มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่นอย่างไร
 - 1.2 มนุษย์มีความสำคัญต่อสังคมอย่างไร
 - 1.3 มนุษย์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร
2. ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสรุปประเด็นจากการอภิปราย เพื่อจะเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่
3. ผู้สอนบรรยายตามหัวข้อเนื้อหา
4. ผู้สอนแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มๆ ละ 7-8 คน เพื่อให้ปฏิบัติกิจกรรมสถานการณ์จำลองตามใบงานที่ 1

ขั้นคิดอย่างไตร่ตรอง

5. ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มศึกษาจากสถานการณ์ที่กำหนดให้และร่วมกันเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อนของแต่ละกลุ่มอย่างไร รวมทั้งวิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
6. ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียนโดยให้เพื่อนๆ ร่วมอภิปราย ผู้สอนสังเกตการทำงานและการอภิปรายของผู้เรียน
7. ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสรุปประเด็นที่ได้จากการอภิปราย ผู้เรียนฝึกการคิดไตร่ตรองจากประเด็นคำถามที่นำเสนอในใบงานที่ 1

ขั้นกระจำค่านิยม

8. เมื่อนักศึกษาได้ร่วมกันคิดเพื่อนำเสนอแนวทางในการลดวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อนแล้ว ผู้สอนร่วมกับนักศึกษาสรุปหลักการประพฤติปฏิบัติของนักศึกษาต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกที่ควรตามธรรมชาติของนักศึกษาเป็นอย่างไร ครูผู้สอนแจกใบงานที่ 3 เพื่อประกอบกิจกรรม ดังนี้
 - 8.1 การเลือกค่านิยมอย่างอิสระโดยครูผู้สอนชี้แจงเกี่ยวกับกรณีตัวอย่างการลดวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อน ให้นักศึกษาทุกคนศึกษาแล้วกำหนดปัญหา บันทึกรายปัญหาและกำหนดทางเลือกอย่างอิสระหลายๆ ทางเลือกด้วยตนเอง
 - 8.2 การเลือกแนวทางปฏิบัติด้วยตนเอง นักศึกษาศึกษาเอกสารประกอบการค้นคว้าแล้วสรุปแนวทางปฏิบัติโดยวิธีการเลือกค่านิยมอย่างมีเหตุผลเพียงหนึ่งทางเลือกและบันทึกเหตุผลที่เลือกทางนั้น

8.3 การพยากรณ์ นักศึกษาคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการเลือกค่านิยมจากทางเลือกที่นักศึกษาเลือกแล้วในข้อ 2 ทั้งผลดีและผลเสีย

8.4 อภิปรายกลุ่ม แบ่งนักศึกษาออกเป็นกลุ่มๆ ละ 7-8 คน แต่ละกลุ่มรับบัตรกำหนดงาน ดำเนินการตามกระบวนการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มเสนอค่านิยมของตนต่อกลุ่ม พร้อมเหตุผลในการเลือก และคุณค่าที่เกิดขึ้นและบันทึกตามมติของกลุ่ม

8.5 การยึดมั่นค่านิยม กำหนดค่านิยมตามมติของกลุ่ม ประธานกลุ่มแต่ละกลุ่มสรุปมติ กลุ่มแจ้งให้สมาชิกทราบ สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่ม

8.6 การแสดงค่านิยม ผู้แทนกลุ่มเสนอค่านิยมของกลุ่มที่เลือกต่อสมาชิกของชั้นเรียน พร้อมเหตุผล สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจเลือกทางเลือกอีกครั้งพร้อมเหตุผล

8.7 กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ นักศึกษาร่วมกันอภิปรายเพื่อหาแนวทางปฏิบัติตนเพื่อแก้ไขปัญหาตามกรณีตัวอย่าง จดบันทึก นักศึกษาแต่ละคนกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตน พร้อมจดบันทึก ขั้นตอนการปฏิบัติตน

8.8 นักศึกษาร่วมกันสรุปค่านิยมที่ยอมรับและแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อการแก้ปัญหา ภาวะโลกร้อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

9. ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสรุปประเด็นที่ได้จากการอภิปราย

ชั้นจิตอาสา

10. ผู้สอนให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มร่วมกันคิดโครงการจิตอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์จำลองเรื่องวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อน ตามใบงานที่ 4

ชั้นสุนทรียสนทนา

11. ผู้สอนดำเนินกิจกรรมบรรยายหลักการ และแนวคิดของกิจกรรมสุนทรียสนทนาโดยใช้ powerpoint ประกอบการบรรยาย

12. ผู้สอนจัดให้นักศึกษาในแต่ละกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมสุนทรียสนทนา โดยในแต่ละกลุ่มจะต้องมีผู้ดำเนินรายการ (Moderator) ผู้สังเกตการณ์ (Observer) และผู้จดบันทึกการประชุมตามใบงานที่ 4

13. ในระหว่างการจัดกิจกรรมสุนทรียสนทนา ผู้สอนร่วมสังเกตนักศึกษาแต่ละคนได้แสดงข้อเสนอเกี่ยวกับว่าซึ่งความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ ความเป็นได้ กิจกรรมรวมทั้งผลที่คาดว่าจะได้รับ จากโครงการจิตอาสา

14. เมื่อดำเนินกิจกรรมจนครบขั้นตอน ผู้สอนถามนักศึกษาว่ามีบุคคลใดบ้างที่ยังไม่ได้ออกความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่กำหนด จากนั้นก็ให้บุคคลเหล่านั้นออกมาบอกสาเหตุที่ทำให้ตน ละเลยประเด็นนั้นๆ

15. ผู้สอนให้ตัวแทนของนักศึกษาแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอโครงการตามใบงานที่ 3 ที่ได้มาจากการทำกิจกรรมสุนทรียสนทนา

16. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปถึงความสำคัญของมนุษย์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นไปได้ของโครงการต่างๆ ที่นักศึกษาในแต่ละกลุ่มนำเสนอ

สื่อการเรียนรู้

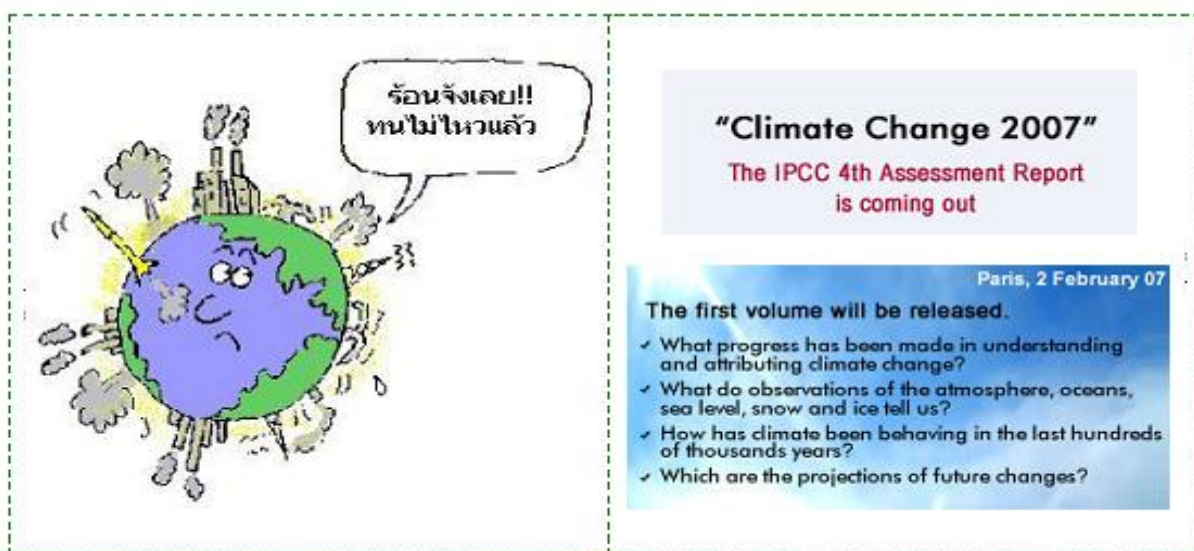
1. ใบงานที่ 1 สถานการณ์จำลอง
2. ใบงานที่ 2 เรื่อง คิดอย่างไตร่ตรอง
3. ใบงานที่ 3 เรื่อง กระจ่างค่านิยม
4. ใบงานที่ 4 เรื่อง จิตอาสา
5. ใบงานที่ 5 เรื่อง สุนทรียสนทนา
6. เอกสารประกอบการเรียนวิชาศิลปะการพัฒนาคุณภาพชีวิต
7. ภาพนิ่ง (PowerPoint) ประกอบการบรรยาย เรื่อง มนุษย์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การประเมินผล

1. สังเกตการอภิปรายกลุ่ม
2. สังเกตการตอบคำถามในชั้นเรียนและจากใบงานที่แจกให้
3. การทดสอบหลังเรียน

ใบงานที่ 1

จงศึกษาสถานการณ์ดังต่อไปนี้

“Climate Change 2007”
The IPCC 4th Assessment Report is coming out

Paris, 2 February 07

The first volume will be released.

- ✓ What progress has been made in understanding and attributing climate change?
- ✓ What do observations of the atmosphere, oceans, sea level, snow and ice tell us?
- ✓ How has climate been behaving in the last hundreds of thousands of years?
- ✓ Which are the projections of future changes?

ภาวะโลกร้อน (Global Warming)

ปัญหาภาวะโลกร้อน อันเกิดจากการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เนื่องจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงในการผลิตพลังงานรูปแบบต่างๆ ทั้งการผลิตภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง หรืออื่นๆ อีกมากมาย เข้าสู่ชั้นบรรยากาศ ซึ่งมีผลทำให้ชั้นบรรยากาศโอโซนตัวกรองแสงอาทิตย์ถูกทำลายมากขึ้นเรื่อยๆ ปัจจุบัน ปัญหาภาวะโลกร้อนได้กลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับภาคีโลก ที่ต้องมีการจิกร่วมกันแก้ไขโดยไม่เลือกว่าเป็นภาครัฐหรือเอกชน

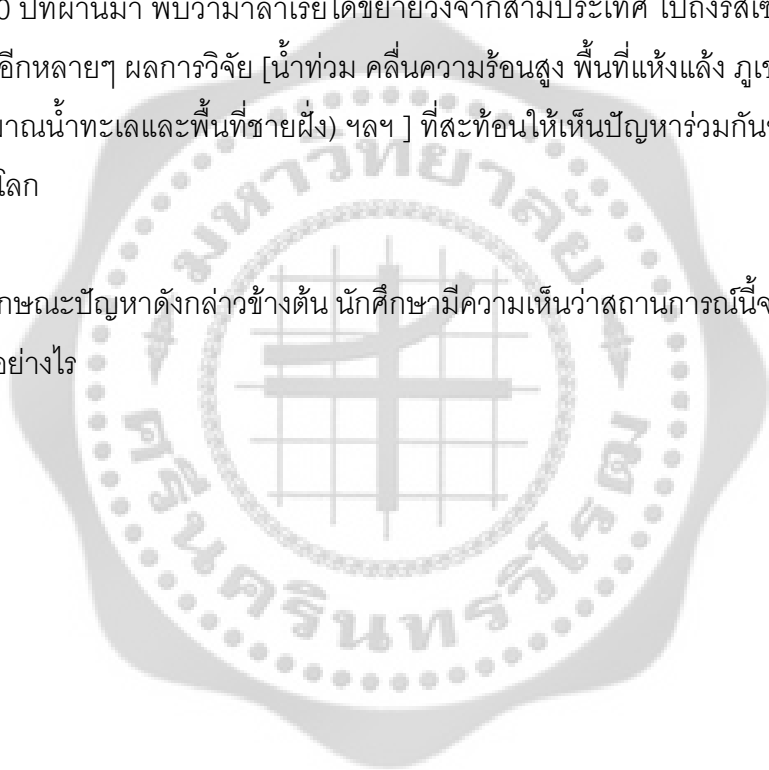
ปัจจุบัน ประชาคมโลกให้ความสำคัญกับปัญหาที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ด้วยตระหนักว่า สิ่งแวดล้อมดีหรือไม่ดีล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนพลโลกกันถ้วนหน้า ภาวะโลกร้อน (Global Warming) หรือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) อันมีสาเหตุจากปรากฏการณ์เรือนกระจก (Greenhouse Effect) โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เป็นตัวการสำคัญ ก็กำลังได้รับความสนใจยิ่ง

มีรายงานว่าด้วยเรื่องผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งรายงานดังกล่าวรวบรวมงานวิจัยของนักวิทยาศาสตร์ 2,500 คน จากกว่า 130 ประเทศ โดยใช้เวลาในการรวบรวมถึง 6 ปี เนื้อหาเด่นของรายงานระบุว่า มีความเป็นไปได้อย่างน้อย 90 เปอร์เซ็นต์ที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งเมื่อ 6 ปี ที่แล้ว รายงานระบุความเป็นไปได้อยู่ที่ 66 เปอร์เซ็นต์ (สรุปก็คือ รายงานได้เพิ่มความน่าเชื่อถือที่ว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้โลกร้อน) ในรายงาน ยังได้นำเสนอผลการประเมินแนวโน้มที่ว่า ในช่วงศตวรรษที่ 21 อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกจะเพิ่ม

สูงขึ้นประมาณ 2.0-4.5 องศาเซลเซียส แม้หลายประเทศที่อยู่บริเวณเส้นศูนย์สูตร รวมทั้งประเทศไทย ล้มผัสอากาศร้อนจนเคยชิน คนไทยหลายคนจึงไม่ค่อยตื่นตัวว่า “อุณหภูมิที่สูงขึ้นไม่กี่องศาที่เพิ่มขึ้นนั้น จะกระทบกับกรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่นอย่างไร?” แต่หลักฐานผลการวิจัยของปัญหาอันอาจมีสาเหตุจากโลกร้อนหลายชิ้นทั่วโลก ที่ทยอยเผยแพร่ออกมาในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เช่น

- พืชอย่างดอกเชอร์รี่ และองุ่น ออกดอกและผลเร็วกว่าปกติ
- เพนกวินจักรพรรดิในทวีปแอนตาร์กติกาหรือขั้วโลกใต้ มีจำนวนคู่ผสมพันธุ์ลดลงจาก 300 คู่ เหลือเพียง 9 คู่
- องค์การอนามัยโลกได้สำรวจการแพร่ระบาดของมาลาเรียในเขตตะวันออกเฉียงใต้ของยุโรปในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา พบว่ามาลาเรียได้ขยายวงจากสามประเทศ ไปถึงรัสเซียกับอีก 6 ประเทศใกล้เคียง และอีกหลาย ๆ ผลการวิจัย [น้ำท่วม คลื่นความร้อนสูง พื้นที่แห้งแล้ง ภูเขา น้ำแข็งละลาย (ที่กระทบต่อปริมาณน้ำทะเลและพื้นที่ชายฝั่ง) ฯลฯ] ที่สะท้อนให้เห็นปัญหาร่วมกันของประเทศไทยกับประเทศอื่นทั่วโลก

จากลักษณะปัญหาดังกล่าวข้างต้น นักศึกษามีความเห็นว่าสถานการณ์นี้จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้อย่างไร

ใบงานที่ 2 คิดอย่างไตร่ตรอง

1. มนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไรกับวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อน จงอธิบาย
2. นักศึกษาคิดว่าวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อนมีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตหรือไม่ อย่างไร
3. นักศึกษามีแนวทางอย่างไรในการร่วมกันแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อน จงอธิบาย พร้อมยกตัวอย่าง

ใบงานที่ 3 กระจ่างคำนิยาม

คำชี้แจง เมื่อนักศึกษาอ่านกรณีศึกษาเรื่องเด็ก ม. 5 เฝ้าโรงเรียน แล้วกำหนดปัญหาที่พบแล้วให้บันทึกในบันทึกหมายเลข 1

การเลือกคำนิยามอย่างอิสระ

แบบบันทึกหมายเลข 1

กำหนด

กำหนดทางเลือกอย่าง

ทางเลือกในการแก้ปัญหา

ทางเลือกที่ 1

ทางเลือกที่ 2

ทางเลือกที่ 3

การเลือกแนวปฏิบัติด้วยตนเอง

คำชี้แจง ให้นักศึกษาแนวทางปฏิบัติในแบบบันทึกหมายเลข 1 เพียงหนึ่งทางเลือกพร้อมบอกเหตุผลที่เลือก แล้วบันทึกในแบบบันทึกหมายเลข 2

แบบบันทึกหมายเลข 2

เลือกเพียงหนึ่งทางเลือก

ทางเลือก _____

เหตุผลที่เลือก _____

การพยากรณ์

คำชี้แจง ให้นักศึกษาแต่ละคนนำทางเลือกและเหตุผลที่เลือกทางเลือกในแบบปฏิบัติ หมายเลข 2 นำมาคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการเลือกค่านิยมบันทึกในตารางที่กำหนดให้

แบบบันทึกหมายเลข 3

ทางเลือกที่ตัดสินใจ	เหตุผลที่เลือก	ผลดี	ผลเสีย

การอภิปรายกลุ่ม

บัตรกำหนดงาน

คำชี้แจง ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มๆ ละ 5-6 คน ตามความสมัครใจ
2. สมาชิกแต่ละคนเสนอค่านิยมของตนเพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาพร้อมเหตุผลในการเลือกค่านิยม อภิปรายกลุ่มย่อย
3. กลุ่มลงมติเลือกค่านิยม

การยึดมั่นค่านิยม

คำชี้แจง ให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมดังนี้

- a. ประธานกลุ่มสรุปมติกลุ่มให้สมาชิกในกลุ่มทราบ
- b. เลขานุการกลุ่มบันทึกมติกลุ่มในแบบบันทึกพฤติกรรมหมายเลข 4

แบบบันทึกหมายเลข 4

มติกลุ่ม

ชื่อกลุ่ม _____

รายชื่อกลุ่ม 1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

ทางเลือก _____

เหตุผลที่เลือก _____

ผลดี

ผลเสีย

ใบงานที่ 4 โครงการจิตอาสา

1. ชื่อโครงการ.....
2. ความสำคัญของโครงการ/หลักการและเหตุผล (อะไรคือที่มาที่ไป หลักการและเหตุผลของโครงการ)

3. วัตถุประสงค์ของโครงการ (อะไรคือวัตถุประสงค์ของโครงการ)

4. ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ (ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการนี้คืออะไร)

5. ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ (ตัวชี้วัดที่จะบ่งบอกว่าโครงการนี้บรรลุผลผลิตและผลลัพธ์คืออะไร)

6. ผู้รับผิดชอบ (ใครคือผู้จัดการโครงการ)

7. ทรัพยากรที่ต้องใช้ (นอกเหนือจากงบประมาณแล้ว โครงการนี้ต้องใช้ทรัพยากรใดเพิ่มเติมอีกบ้าง)

8. งบประมาณ (งบประมาณของโครงการนี้ เท่ากับเท่าไร)

9. ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ (Stakeholders) หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการนี้ (ใครคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการนี้ และได้รับผลกระทบอย่างไร)

10. โครงการที่เกี่ยวข้อง (มีโครงการใดที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับโครงการนี้บ้าง)

ใบงานที่ 5 สุนทรียสนทนา

กิจกรรมสุนทรียสนทนาเรื่อง.....

ผู้ดำเนินรายการ

ผู้บันทึกรายการ

ผู้สังเกตการณ์

การเปิดเวที

ทางเลือก#1

ทางเลือก#2

ทางเลือก#3

การสะท้อนมุมมอง

ภาคผนวก ค

เครื่องมือประเมินประสิทธิผลรูปแบบการเรียนรู้

แบบวัดจิตแห่งความเคารพ

คำชี้แจง: ให้นักเรียนพิจารณาข้อความ และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก “เห็นด้วย” ของนักเรียน โดยระดับ 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง 2 = เห็นด้วยน้อย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อความ	ระดับ				
	5	4	3	2	1
1. ข้าพเจ้ามักแสดงอาการไม่พอใจเมื่อคนในกลุ่มปฏิเสธความคิดเห็นของข้าพเจ้า					
2. ข้าพเจ้าเข้าใจว่าทุกคนมีเหตุผลที่แตกต่างกันในการตัดสินใจ					
3. ข้าพเจ้าเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้					
4. ทุกคนที่ทำงานร่วมกันในกลุ่มสามารถแสดงความวิตกกังวลได้อย่างเปิดเผย					
5. ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าความคิดเห็นของทุกคนในกลุ่มที่แตกต่างกัน					
6. เพื่อนในกลุ่มของข้าพเจ้าปฏิบัติต่อข้าพเจ้าด้วยความเคารพ					
7. ข้าพเจ้าปฏิบัติกับทุกคนในกลุ่มด้วยความเคารพ					
8. การปฏิบัติต่อบุคคลอื่นที่แตกต่างจากข้าพเจ้าด้วยความเคารพเป็นสิ่งที่สำคัญ					
9. ข้าพเจ้าทำงานได้อย่างผ่อนคลายกับบุคคลที่หลากหลาย					
10. เมื่อมีการแบ่งหน้าที่การทำงานในกลุ่ม ข้าพเจ้าไม่เคยเกี่ยงงานที่ได้รับมอบหมาย					
11. หากมีปัญหาในการทำงานร่วมกัน พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจะถูกดำเนินการอย่างเป็นธรรม					
12. ทุกคนในกลุ่มได้รับมอบหมายงานโดยอิงกับทักษะที่มี					
13. ก่อนออกไปปฏิบัติงาน ทุกคนในกลุ่มได้รับการอธิบายถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน					
14. ทุกคนในกลุ่มควรได้รับสิทธิและความเสมอภาคที่เท่าเทียมกันในการทำงาน					
15. ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับการเลือกปฏิบัติที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน					

ข้อคำถาม	ระดับ				
	5	4	3	2	1
16. ข้าพเจ้าไม่สามารถทำงานร่วมกับผู้ที่มีความสามารถน้อยกว่า					
17. ความไม่เท่าเทียมกันเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข					
18. ในการดำเนินชีวิต ข้าพเจ้ามักจะปฏิบัติตามบุคคลต้นแบบที่สังคมยอมรับ					
19. บุคคลต้นแบบของข้าพเจ้าเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง					
20. การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ควรให้เหตุผลและประสบการณ์มากกว่าอารมณ์ความรู้สึก					
21. ทุกคนในสังคมควรมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน					
22. เมื่อผู้อื่นมีความสุข ข้าพเจ้าจะรู้สึกที่ตนเองมีความสุขไปด้วย					
23. ข้าพเจ้าเต็มใจช่วยเหลือกิจกรรมพัฒนาทางสังคมอย่างเต็มที่					
24. ในการทำงานมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นและสามารถหาทางแก้ไขได้เสมอ					
25. การปรับทัศนคติให้เป็นคนมองโลกในแง่ดีเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิต					

แบบวัดจิตแห่งจริยธรรม

คำชี้แจง: ให้นักเรียนพิจารณาข้อความ และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก “เห็นด้วย” ของนักเรียน โดยระดับ 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง 2 = เห็นด้วยน้อย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อความ	ระดับ				
	5	4	3	2	1
1. การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม					
2. เมื่อท่านทำผิดกฎระเบียบ ท่านมักจะหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษเสมอ					
3. ข้าพเจ้าประพฤติตนได้เหมาะสมกับเวลา สถานการณ์และเป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคมด้วยความเต็มใจ					
4. ข้าพเจ้าทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบเสมอ					
5. ข้าพเจ้าตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่					
6. ข้าพเจ้ามักส่งงานล่าช้า					
7. ระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวม ข้าพเจ้ายึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่หนึ่ง					
8. การทำลายสาธารณสมบัติไม่ใช่คุณสมบัติของพลเมืองดี					
9. ข้าพเจ้ายินดีช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมด้วยความเต็มใจ					
10. การคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ทำลายชาติบ้านเมือง					
11. ข้าพเจ้ารู้สึกสุขใจจากการทำกิจกรรมเพื่อสังคม					
12. ข้าพเจ้ารู้สึกประทับใจจากการเป็นผู้รับการช่วยเหลือ จึงต้องการช่วยเหลือผู้อื่นตอบแทน					
13. ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารเพื่อพบเห็นผู้อื่นที่เดือดร้อนกว่า					
14. ข้าพเจ้าต้องการมีส่วนร่วมในการลดปัญหาสังคม					
15. ข้าพเจ้ามีความภูมิใจในตนเองเมื่อได้ทำประโยชน์เพื่อสังคม					
16. ข้าพเจ้ารู้สึกสุขใจเมื่อได้ทำประโยชน์ต่อสังคมรอบด้าน					
17. ข้าพเจ้าไม่ย่อท้อต่อการทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคม แม้จะมีอุปสรรคเกิดขึ้น					

ข้อคำถาม	ระดับ				
	5	4	3	2	1
18. ข้าพเจ้ามักคิดและทำกิจกรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น					
19. ข้าพเจ้าให้คำแนะนำกับเพื่อน เมื่อเพื่อนประสบปัญหา					
20. ข้าพเจ้ากับเพื่อนร่วมกันคิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส					
21. ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการที่จัดขึ้นเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม					
22. เมื่อเห็นเพื่อน อาจารย์หรือบุคคลอื่นๆ ต้องการความช่วยเหลือ ข้าพเจ้ารีบเข้าไปช่วยเหลือทันที					
23. ข้าพเจ้ายอมสละเวลาส่วนตัวช่วยเหลือผู้อื่นแม้จะไม่ได้รับการร้องขอ					
24. แม้ในบางครั้งต้องรู้สึกเหน็ดเหนื่อยจากการช่วยเหลือผู้อื่น แต่ข้าพเจ้าก็เต็มใจ					
25. ข้าพเจ้ายินดีช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน แม้ว่าจะไม่ได้ค่าตอบแทน					
26. ข้าพเจ้าช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน แม้ว่าจะไม่ได้รับค่าตอบแทน					
27. ข้าพเจ้าให้ความสนใจต่อปัญหาส่วนรวม ไม่เฉพาะเพียงปัญหาตนเอง					
28. ข้าพเจ้ายินดีซื้อของใช้จำเป็นเพื่อบริจาคช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม					

แบบวัดความสุขในการเรียนรู้วิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต

คำชี้แจง: ให้นักเรียนพิจารณาข้อความ และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก “เห็นด้วย” ของนักเรียน โดยระดับ 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง 2 = เห็นด้วยน้อย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

รายการ	ระดับ				
	5	4	3	2	1
1. ท่านรู้สึกว่าได้รับการยอมรับจากเพื่อนและผู้สอน					
2. ท่านคิดว่าผู้สอนมีความเมตตา จริงใจ เอาใจใส่ต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง					
3. ท่านรู้สึกรักและภูมิใจในตนเอง					
4. ท่านสามารถปรับตัวให้เข้าสถานการณ์ต่างๆ ได้					
5. ท่านมีโอกาสทำกิจกรรมได้ตามถนัดและความสนใจ					
6. ท่านชอบเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาศิลปะการพัฒนาคูณภาพชีวิต					
7. ท่านชอบกิจกรรมที่ฝึกให้มีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น					
8. ท่านชอบกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิดไตร่ตรอง					
9. ท่านตระหนักถึงความสำคัญของประสบการณ์การบริการสังคมซึ่งมาจากการลงมือปฏิบัติ					
10. ท่านชอบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม					
11. ท่านชอบการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น					
12. ท่านเข้าใจและเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตนเอง					
13. ท่านได้ค้นพบตนเองและความสามารถของตนเอง					
14. ท่านคิดว่าสิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน					
15. ท่านชอบร่วมปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม					
16. ท่านรู้สึกว่ามีมาเรียนด้วยความตื่นเต้น สบายใจ					

รายการ	ระดับ				
	5	4	3	2	1
17. ท่านรู้สึกสนุกกับการเรียนและอยากเรียนรู้					
18. ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างตั้งใจ					
19. ท่านรู้สึกว่ามีความบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน					
20. ท่านมีความสุขในการเรียนรู้					

ภาคผนวก ง
ผลการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์
ความแปรปรวนพหุนามแบบทางเดียวแบบวัดซ้ำ
(One-way MANOVA with Repeated Measures)

ตาราง 19 ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) และค่าสถิติ Shapiro – Wilk ของตัวแปร โดยจำแนกตามประเภทของกลุ่มและการวัด

ตัวแปรตาม	กลุ่มทดลอง (N = 50)						กลุ่มควบคุม (N = 43)					
	T ₁			T ₂			T ₁			T ₂		
	Skewness	Kurtosis	Shapiro-Wilk (sig.)	Skewness	Kurtosis	Shapiro-Wilk (sig.)	Skewness	Kurtosis	Shapiro-Wilk (sig.)	Skewness	Kurtosis	Shapiro-Wilk (sig.)
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	.095	-.079	.067	.072	-1.067	.199	.027	-.426	.705	.095	.327	.180
จิตแห่งความเคารพ	-.159	-.998	.137	.333	-.582	.416	.170	-.169	.478	-.377	-.722	.150
จิตแห่งจริยธรรม	.252	-.377	.137	.637	-.448	.061	.521	.167	.150	.164	-.760	.499

ตาราง 20 ผลการทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวนด้วยวิธี Levene's test

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

	F	df1	df2	Sig.
pre_eff	1.317	1	76	.255
post_eff	2.256	1	76	.137
pre_resp	.562	1	76	.456
post_resp	1.882	1	76	.174
pre_ethi	.026	1	76	.873
post_ethi	.045	1	76	.832

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept + group

Within Subjects Design: test

ตาราง 21 ผลการทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมด้วยวิธี Box's M test

**Box's Test of Equality of
Covariance Matrices^a**

Box's M	14.600
F	.635
df1	21
df2	1.941E4
Sig.	.896

Tests the null hypothesis that the observed covariance matrices of the dependent variables are equal across groups.

a. Design: Intercept + group

Within Subjects Design: test

ตาราง 22 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยวิธี Bartlett's test

Bartlett's Test of Sphericity^a

Effect	Likelihood Ratio	Approx. Chi-Square	df	Sig.
Between Subjects	.000	16.875	5	.005
Within Subjects test	.000	21.631	5	.001

Tests the null hypothesis that the residual covariance matrix is proportional to an identity matrix.

a. Design: Intercept + group

Within Subjects Design: test

ตาราง 23 ผลการทดสอบดัชนีสะท้อนความเบี่ยงเบนออกจากเงื่อนไข Sphericity

Mauchly's Test of Sphericity^b

Within Subject s Effect	Measur e	Mauchly's W	Approx. Chi- Square	df	Sig.	Epsilon ^a		
						Greenhouse- Geisser	Huynh-Feldt	Lower- bound
test	eff	1.000	.000	0	.	1.000	1.000	1.000
	resp	1.000	.000	0	.	1.000	1.000	1.000
	ethi	1.000	.000	0	.	1.000	1.000	1.000

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

b. Design: Intercept + group

Within Subjects Design: test

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางกานต์รวี บุญญานุสิทธิ์
วัน เดือน ปีเกิด	30 ตุลาคม พ.ศ.2519
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	71/24 ซ.เสนานิคม 1 ถ.พหลโยธิน แขวงจรเข้บัว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10230
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ภาควิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์และสังคม วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระนครเหนือ
ประวัติการศึกษา	<p>พ.ศ.2536 มัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนศิลปะ- ภาษาฝรั่งเศส โรงเรียนสารวิทยา</p> <p>พ.ศ.2540 ศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์</p> <p>พ.ศ. 2545 ประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครู สถาบันราชภัฏสวนดุสิต</p> <p>พ.ศ.2546 ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>พ.ศ.2554 การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ</p>